

BIBLIOTECA POLIROM

Parinoush Saniee

Cel care mă așteaptă

Roman interzis de două ori, a devenit cea mai vândută carte
a tuturor timpurilor în Iran

POLIROM

Parinoush Saniee

Cel care mă așteaptă

Ediția a II-a revăzută

Traducere din limba italiană
de Cerasela Barbone

POLIROM
2012

© 2012 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-3120-9

ISBN PDF: 978-973-46-3121-6

ISBN print: 978-973-46-2837-7

Coperta: Laurențiu Midvichi

Foto copertă: © Ladislav Soukup/Dreamstime.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

PARINOUSH SANIEE s-a născut la Teheran, în 1949. Tatăl ei, jurist și profesor la universitate, i-a pus la dispoziție biblioteca din casă, îndemnând-o să citească și să-și cultive pasiunea pentru literatură încă de când era mică. După absolvirea Facultății de Psihologie, a lucrat o perioadă pentru guvernul iranian, în cadrul Ministerului Muncii, și continuă să profeseze ca sociolog și psiholog. A scris mai multe romane, printre care *Tatăl celuilalt*, ce s-a bucurat de un mare succes în Iran, după debutul cu volumul *Cel care mă așteaptă*, în 2003. Deși inițial acest volum a fost interzis de două ori de regimul iranian, după publicare a cunoscut douăzeci și una de ediții succesive. În 2010 a fost de asemenea tradus în Italia și recompensat cu prestigiosul premiu Giovanni Boccaccio. În prezent, autoarea are alte câteva cărți ce își așteaptă publicarea, în cazul în care vor fi aprobate de comisia de cenzură din Iran. Parinoush Saniee este mamă a doi fii, amândoi trăind în străinătate, și a devenit una dintre figurile cele mai cunoscute ale intelectualității iraniene. Povestea romanului *Cel care mă așteaptă* este una emblematică pentru destinul femeilor din Iran. Evenimentele debutează în anul 1979, cu puțin timp înainte de revoluția iraniană, și se concentrează asupra vieții unei femei obligate să se descurce singură, cu trei copii, într-un oraș dezbinat de conflicte politice și religioase, aflat într-o permanentă stare de instabilitate și nesiguranță. La vârsta adolescenței, protagonista romanului, Masumeh, se îndrăgostește de un tânăr, în drumul ei spre școală. Deși relația lor este inocentă – cei doi abia dacă îndrăznesc să schimbe câteva priviri –, iubirea îi este descoperită, iar ea ajunge să fie măritată cu forța. Din fericire, se nimerește să aibă un soț care îi permite să-și continue studiile și care, spre deosebire de bărbații din propria ei familie, nu încearcă să-i controleze viața pas cu pas. Treptat, Masumeh descoperă că soțul ei are cu totul alte preocupări decât familia și că idealurile și obiectivele sale politice îi pun viața în pericol, forțând-o să trăiască într-o continuă stare de îngrijorare și neliniște.

*Minunaților mei părinți, de la care am învățat
ce este iubirea și viața; și soțului meu,
prieten și sprijin permanent.*

Mă uimea întotdeauna comportamentul prietenei mele Parvaneh. Nu se gândea deloc la onoarea tatălui ei: pe stradă vorbea cu voce tare și se oprea să se uite în vitrinele magazinelor, arătându-mi cu degetul ce îi atrăsese atenția. Îi tot spuneam că este necuviincios, dar ea nu ținea cont. O dată m-a strigat tare, urlându-mi numele tocmai de pe partea cealaltă a străzii, încât am simțit că mor de rușine. Din fericire, nici unul dintre frații mei nu era prin preajmă, altfel numai Dumnezeu știe ce s-ar fi putut întâmpla.

Când ne-am mutat de la Qum la Teheran, Agha Jun al meu, „domnul tată“, mi-a dat voie să merg la școală și, când i-am spus că fetele nu purtau lungul văl *chador* și că eram luată în răs, mi-a îngăduit să ies acoperită numai cu *manteau* și *rusari* – adică pardesiu și basma pe cap –, cu condiția să mă port cuviincios și să nu-l fac de rușine. De altfel, știam bine cum să-i apăr onoarea și fără să port văl.

Trebuie să-i mulțumesc unchiului meu Abbass pentru aceste concesii: „*Dadash*, fratele meu, important este ca o fată să aibă un caracter bun și asta nu are nimic de-a face cu vălul... dacă ar fi *rea*, te asigur că *chador*-ul n-ar împiedica-o să uneltească cine știe ce, încât să-ți fie compromisă onoarea pentru totdeauna! Acum, locuind la Teheran, trebuie să vă adaptați la obiceiurile noastre: s-au dus vremurile în care o fată era obligată să stea în casă. Dă-i voie să meargă la școală și să se îmbrace ca restul fetelor, altfel va deveni o țintă a batjocurii“, l-am auzit spunându-i tatălui meu.

Unchiul meu Abbass era într-adevăr o persoană luminată. Locuia la Teheran de aproape zece ani și venea la Qum doar când murea cineva. Naneh Jun, bunica – odihnească-i-se sufletul în pace –, de fiecare dată când unchiul Abbass se întorcea acasă, îl ruga să vină să o vadă mai des, iar el exclama râzând binevoitor: „Ce să fac, mamă? Spuneți-le rudelor să moară *mai des*, astfel încât să pot veni la Qum *mai des!*“. Și atunci bunica, de jenă, se pișca de obraz atât de tare, că-și lăsa niște semne roșii care dispăreau abia după câteva ore.

Soția lui Abbass era din Teheran și, chiar dacă purta *chador*-ul în timpul vizitelor la Qum, toți știau că, la oraș, nu purta o îmbrăcămintă „corespunzătoare“, ca să nu mai vorbim de fiicele lor, care nici măcar nu știau ce înseamnă asta și se duceau la școală fără văl.

La moartea bunicii, casa în care își petrecuse copilăria tatăl meu a fost vândută și fiecare a primit partea lui de moștenire. Atunci, unchiul Abbass a stăruit pe lângă el să ne mutăm la Teheran:

„Frate, aici nu mai e de trăit... să punem laolaltă părțile noastre de moștenire, să deschidem un magazin, să muncim împreună – eu însumi mă voi îngriji să-ți închiriez o casă aproape de noi –, astfel încât să vă puteți face o viață mai bună, fiindcă, să vorbim limpede, banii adevărați se fac numai la Teheran“.

La început, fratele meu mai mare, Mahmud, s-a opus, spunând că la Teheran se abandona calea cea dreaptă și se pierdea credința. Pe fratele meu Ahmad, în schimb, l-a entuziasmat ideea de a deveni cineva în marele oraș. Mama – căreia îi spuneam Khanum Jun, „doamna mamă“ – era la rândul ei preocupată pentru noi, fetele: „La Teheran nu vor putea să găsească un soț destoinic, nimeni nu ne cunoaște, tot ce avem și toate persoanele pe care le cunoaștem sunt aici. Masumeh a terminat gimnaziul și e timpul să se căsătorească. Fati trebuie să înceapă școala și numai Dumnezeu știe ce-o să se aleagă de capul ei dacă învață la Teheran... toți spun că atunci când o fată crește la Teheran, sfârșește rău!“. Până și fratele meu Ali, care era în clasa a treia, a vrut să-și spună părerea și a declarat că va avea el grijă s-o țină sub control pe sora mea Fati. Apoi, ca să-și demonstreze imediat autoritatea, i-a tras un șut, deși fata se juca liniștită pe podea. Ea a scos un țipăt, dar nimeni nu s-a preocupat în afară de mine, care am luat-o în brațe ca să o consolez și am izbucnit spunând că era o nebunie să crezi că toate fetele din Teheran s-ar comporta rău doar pentru că *trăiau acolo*.

Ahmad, care era înnebunit după Teheran, a liniștit-o pe mama astfel: „Dacă Masumeh este problema, o vom căsători aici și apoi ne vom muta la Teheran. Așa ar fi chiar mai bine: vom scăpa de-o belea. Pe Fati, în schimb, i-o vom încredința lui Ali, doar e un băiat descurcăreț“, a adăugat, bătându-l complice pe umăr. Eu am simțit că mor: Ahmad, încă de la început, fusese împotriva ca eu să-mi continui studiile, mai ales pentru că el nu reușise niciodată să fie un elev silitor. Îl picaseră la examene de mai multe ori, până când a abandonat definitiv învățatul și, astfel, nu voia ca eu, continuând școala, să-l întrec. Nici bunica – odihnească-i-se sufletul în pace – n-a fost vreodată bucuroasă că studiam și de aceea îi repeta întruna mamei mele că nu eram bună de nimic la treburile casnice și nu aveam nici un talent pentru a mă putea căsători. „Când se va duce în casa soțului, ai să vezi că ne-o vor trimite îndărăt într-o lună.“ Tatălui meu, în schimb, îi spunea: „De ce investești atât de mult în fata asta? Nu merită, va trebui să plece, să se căsătorească... în curând va fi a altcuiva, trudești atât și, până la urmă, vei fi nevoit să cheltuiești mai mult ca să o trimiți de aici“.

La aproape douăzeci de ani, fratele meu Ahmad nu realizase încă nimic. Muncea ca ucenic în magazinul unchiului Astollah, dar în mare parte din timp hoinărea. Era opusul fratelui meu Mahmud, care rămânea în prăvălie toată ziua și în care, conform spuselor domnului Mozaffar, puteai avea încredere. Tatăl meu era mândru că Mahmud administra magazinul lui Agha Mozaffar. Deși avea doar cu doi ani mai mult decât Ahmad, era foarte credincios, nu uita niciodată de rugăciune și de

Ramadan și toți credeau că e mai mare ca vârstă.

Mama își dorea mult ca el să se însoare cu verișoara noastră, Ehteramsadat, de viță nobilă, dar eu știam că i se aprinseseră călcâiele după verișoara Mahbubeh. De fiecare dată când venea în vizită la noi, Mahmud se înroșea până-n vârful urechilor și începea să se bâlbâie. Apoi se așeza într-un colț și o privea pe furiș, mai ales când îi aluneca *chador*-ul de pe cap. De altfel, Mahbubeh era atât de sociabilă și de vioaie, încât cu greu își amintea de vâlul ei. Chiar și când bunica mea țipa la ea „Să-ți fie rușine, sunt niște flăcăi de față!“, Mahbubeh râdea și răspundea că pentru ea erau ca niște frați. Eu, însă, știam foarte bine că, imediat cum pleca, Mahmud se dedica rugăciunii cel puțin două ore, cerându-i iertare lui Allah: cu siguranță că se făcea vinovat de vreo fantezie interzisă...

Mutarea la Teheran a provocat multă vreme certuri și discuții. Singurul lucru în legătură cu care păreau toți de acord era ideea de a se descotorosi de mine căsătorindu-mă. De parcă întregul Teheran nu aștepta nimic altceva decât să mă ducă la pierzanie. În fiecare zi urcam la sanctuarul sfintei al cărei nume îl port și o rugam să mă ajute să merg la Teheran împreună cu ceilalți și să-mi continui studiile. Plângând, blestemam că nu sunt băiat și că n-am murit de difterie când eram mică, așa cum se-ntâmplase cu sora mea Zari.

Din fericire, rugăciunile mele au fost ascultate și, în perioada aceea, nici un pretendent n-a bătut la ușa casei noastre. Puțin câte puțin, tatăl meu și-a organizat și aranjat treburile, iar unchiul Abbass ne-a închiriat o casă, în apropiere de strada Gorgan, pe care, peste mulți ani, ar fi urmat s-o cumpărăm. Singura problemă rămasă nerezolvată eram eu. Mama făcea aluzie la faptul că pentru mine venise timpul să mă căsătoresc de fiecare dată când întâlnea un bărbat corect și educat în casa cuiva, iar eu mă făceam vânătă de stânjenală și de furie. Dar sfânta Masumeh, mulțumesc lui Dumnezeu, n-a uitat de mine și până la urmă n-a apărut nici un flăcău.

Oricum, zvonul presupusei mele disponibilități de a mă căsători a ajuns, nu știu cum, la urechile unui fost pretendent de-al meu, care fusese refuzat pentru că tocmai ieșea dintr-un divorț. Ei bine, acum situația părea complet schimbată: în fond, ce importanță avea dacă bărbatul în discuție era divorțat? Trebuiau oricum să se descotorosească de mine, nu? În plus, se bucura de o foarte bună situație financiară, era încă destul de tânăr și conta prea puțin că nimeni nu știa de ce divorțase de soția lui, după numai câteva luni de căsnicie. Mie mi se părea că avea un chip posac și, mai ales, îmi inspira teamă. Când am descoperit ce urma să mi se întâmple, am lăsat deoparte orice jenă, m-am aruncat în lacrimi la picioarele tatălui meu și am reușit să-l conving să mă ia cu ei la Teheran. În fond, tata avea inimă bună și ținea la mine, *deși* eram fată.

Cum spunea mama, după moartea lui Zari, tata începuse să-și facă griji pentru mine mai mult decât era normal, fiindcă eram foarte slabă și îi era teamă să nu mor și eu. Era convins că,

nearătându-se recunoscător pentru nașterea surorii mele Zari, Dumnezeu se supăraseră și o luase la el. Poate că nu fusese mulțumit nici la nașterea mea, cine știe? Eu, oricum, îl iubeam foarte mult și întotdeauna am crezut că era singurul din casă care mă înțelege. Când se întorcea de la muncă, luam de fiecare dată un prosop și mă duceam la *hoz*, bazinul aflat în mijlocul grădinii noastre, semănând cu o piscină. El își spăla picioarele sprijinindu-se de umărul meu și, după ce se spăla și pe mâini, și pe față, lua prosopul pe care i-l întindeam. Ochii lui, de culoarea alunei, mă priveau călduros ca să mă facă să înțeleg că ținea la mine și că era mulțumit de mine. Atunci simțeam că îmi vine să-l îmbrățișez, să-l strâng tare și să-i dau un sărut, dar nu puteam, pentru că e necuviincios ca o fată să sărute un bărbat, chiar dacă este vorba de tatăl ei.

Astfel, lui Agha Jun i s-a făcut milă de mine atunci, iar eu i-am jurat că mă voi comporta bine și că nu-l voi face de rușine la Teheran.

Dar sosirea la Teheran n-a însemnat deloc sfârșitul problemelor mele. Amândoi frații mei se împotriveau ca eu să merg la școală, mama era convinsă că un curs de croitorie ar fi fost mai urgent, însă am obținut din nou sprijinul tatălui meu, cu reînnoite implorări și lacrimi, iar el, împotriva părerii tuturor, m-a înscris în clasa a noua.

Școala era la câteva străzi de casă și drumul îmi lua un sfert de oră pe jos. Pentru fratele meu Ahmad orice pretext era bun ca să mă lovească, dar eu știam foarte bine ce îl enerva cu adevărat... așa că suportam în tăcere. La început, chiar se ținea după mine și atunci îmi purtam strâns *chador*-ul și eram atentă să nu-i ofer motive să mă acuze. Fratele meu Mahmud, în schimb, nu-mi vorbea, dimpotrivă, mă ignora total.

În cele din urmă și-au găsit amândoi un loc de muncă: Mahmud la magazinul fratelui domnului Mozaffar și Ahmad ca ucenic într-o tâmplărie. Ahmad și-a făcut și o groază de prieteni: își petrecea după-amiezile cu ei, ca apoi să se întoarcă seara duhbind a alcool. Agha Jun lăsa capul în jos și nu-i răspundea la salut. Mahmud se întorcea în cealaltă parte și-i cerea iertare lui Dumnezeu. Khanum Jun îi încălzea repede cina și spunea: „Pe băiatul meu îl dor dinții: folosește alcoolul ca să-și aline durerea“...

Măi, să fie! Nu reușeai să înțelegi ce tip de durere era a lui, dat fiind că părea să nu treacă niciodată... De fapt, mama obișnuia să-i justifice toate bravadele, pentru că era preferatul ei. În plus, domnișorul își găsisese o altă distracție: să o spioneze pe Parvin, vecina noastră, de la fereastra de la etaj. Parvin Khanum își petrecea majoritatea timpului în grădină, unde avea mereu ceva de făcut și unde, în mod regulat, îi aluneca *chador*-ul. Ahmad stătea nemișcat observând-o de la fereastră și, o dată, i-am văzut eu însămi schimbând priviri cu subînțeleș.

Oricum, faptul că Ahmad avea altceva de făcut a fost salvarea mea pentru că, în sfârșit, a uitat de mine. Chiar și când tata mi-a dat voie să mă duc la școală în *manteau* și *rusari* ne-am certat

numai două zile, apoi m-a lăsat în pace. Mahmud, în schimb, a fost foarte contrariat. Nu spunea nimic, nu discuta, dar era limpede ca bună ziua că pentru el reprezentam păcatul în persoană, într-atât încât nu mai catadicsea nici să se uite la mine. Dar mie puțin îmi păsa de toate astea: mergeam la școală! Și, în plus, luam cele mai bune note și mă împrietenisem cu toate colegele mele: ce puteam să-mi doresc mai mult de la viață? Eram în al nouălea cer, mai ales de când Parvaneh devenise prietena mea de suflet și jurasem să ne povestim totul și să nu avem niciodată secrete una față de alta.

Parvaneh era o fată veselă și nepăsătoare. Era foarte bună la volei și făcea parte din echipa școlii, dar nu se putea spune același lucru despre rezultatele ei școlare... Eram sigură că e o fată bună, deși fără prea mare respect față de reguli... dimpotrivă, aș spune că pur și simplu nu înțelegea diferența dintre bine și rău. Nu-și făcea griji pentru onoarea tatălui ei și nu-i era deloc frică de frații ei: „Uneori ne certăm și dacă ei dau în mine, dau și eu în ei!“, exclama râzând. Totul o făcea să zâmbească și să se distreze și se manifesta astfel oriunde se găsea, chiar și pe stradă. Părea că nimeni nu o învățase niciodată că unei fete nu trebuie să i se vadă dinții când râde și că nu trebuie să se audă sunetul râsetului ei...

Cred, însă, că i-am părut tot atât de ciudată. Când îi spuneam că e necuviincios să facă ceva, mă privea cu uimire și mă întreba de ce. Uneori, probabil credea că eram venită de la țară. Știa toate numele automobilelor și își dorea ca tatăl ei să cumpere un Chevrolet negru. Eu nici măcar nu știam cum arată un Chevrolet, dar n-o întrebam, ca să nu fac figură rea.

Într-o zi, văzând o mașină neagră nouă care mi s-a părut frumoasă, i-am arătat-o spunând:

— Parvaneh, ți-ar plăcea să ai un Chevrolet ca acela, nu-i așa?

Iar ea a izbucnit în râs după ce s-a uitat mai întâi la mașină și apoi la mine.

— Uau, ce caraghios, nu faci diferența între un Fiat și un Chevrolet! a exclamat, în timp ce eu mă făcusem roșie la față de rușine, fără să-mi fie prea clar dacă era din cauză că îmi arătasem ignoranța sau pentru că râsul ei răsuna liber în plină stradă.

La ei acasă exista și radio, și televizor. Văzusem un televizor în casa unchiului Abbass, dar noi aveam numai un radio mare. Însă, cât timp a trăit bunica, sau atunci când era Mahmud acasă, nu ascultam muzică pentru că ei considerau asta un păcat, mai ales dacă era o femeie care cânta și muzica era foarte ritmată. Și mama, și tata erau foarte credincioși, dar nu rigizi și inflexibili ca fratele meu. Spre deosebire de el, apreciau muzica și, când Mahmud nu era acasă, mama deschidea radioul, deși cu volumul la minimum ca să nu audă vecinii și să fie compromisă onoarea familiei.

În plus, ea însăși cunoștea pe dinafară unele piese și le fredona, cu glas scăzut, în bucătărie. Însă, când i-am făcut odată complimente, a amuțit brusc, îngrijorată că fratele meu s-ar putea să ne audă.

Și tata, întors acasă de la muncă, deschidea radioul sub pretextul știrilor de la ora două și apoi

uita mereu să-l închidă. Când se transmiteau cântecele tradiționale, fără să-și dea seama, începea să dea din cap în ritmul muzicii și eu sunt sigură că era îndrăgostit de vocea lui Marzieh, pentru că niciodată nu-i trecea prin minte că era păcat, dar dacă se întâmpla să cânte Vigen, dintr-odată își amintea că este musulman și începea să-l insulte pe cântărețul acela armean, poruncind să se închidă radioul. Și, totuși, mie îmi plăcea mult vocea lui Vigen și îmi amintea de unchiul Hamid, nu știu de ce.

Unchiul Hamid era un bărbat încântător și foarte diferit de frații și surorile lui. Întâi de toate, mirosea bine, lucru foarte rar în lumea care mă înconjura... Când eram mică, mă lua mereu în brațe și-i spunea mamei mele:

— Bravo, soră, ai adus pe lume o copilă tare frumoasă! Bine că nu seamănă cu omuleții tăi, sigur ar rămâne fată bătrână.

— Dar ce spui, frate? Băieții mei, urâți? Slavă Domnului, sunt frumoși ca niște sori, cu pielea cam închisă la culoare, desigur, dar asta nu e deloc rău pentru un bărbat, răspundea ea. Și apoi, un bărbat trebuie să fie doar puțin mai frumos decât dracul.

Și, fredonând un cântec de leagăn iranian pe această temă, încheia discuția cu unchiul Hamid care, între timp, se prăpădea de râs.

Eu semănăm mult cu tatăl meu și mătușa mea. Se întâmpla adesea, de fapt, să fim luate, eu și verișoara mea Mahbubeh, drept surori, dar, în realitate, ea era mult mai frumoasă decât mine: avea un trup grațios și plin, în timp ce eu eram prea slabă, iar părul îi era numai inele în jurul chipului, în timp ce al meu rămânea întins, în ciuda tuturor încercărilor de a-l încreți. Însă aveam amândouă niște ochi verzi, cu privire intensă, și piele foarte albă și ni se iveau două gropițe delicate pe obraji când zâmbeam, cu singura diferență că dinții ei nu erau drepecți ca ai mei. Îmi spunea mereu: „Ferice de tine că ai dinții așa de albi și perfecți!“.

Mama și membrii familiei ei erau tare diferiți: aproape toți cu piele măslinie, cu ochii închiși la culoare, sprâncene dese și negre ca smoala și păr ondulat, și toți grași, chiar dacă nu cât mătușa Ghamar. Însă nu erau urâți, mai ales mama, care, dacă își epila sprâncenele, semăna perfect cu Khorshid Khanum¹ din desenele de pe farfuriile noastre. Avea și o aluniță delicată în colțul gurii și îi plăcea să spună că, atunci când tatăl meu se dusesse să o ceară de soție, se îndrăgostise nebunește de ea după ce văzuse alunița aceea.

Mi-l amintesc foarte bine pe unchiul Hamid când se pregătea să plece; trebuie să fi avut vreo opt sau nouă ani. În momentul despărțirii, m-a îmbrățișat și i-a spus mamei mele: „Te rog, soră, nu da această floare de fată prea devreme de soție, ar fi un adevărat păcat. Las-o mai întâi să studieze și să devină cineva“.

Unchiul Hamid a fost primul din familia noastră care a plecat în străinătate. Nu aveam nici cea

mai vagă idee despre cum era *străinătatea*: mă gândeam că ceva asemănător cu Teheran, doar că puțin mai departe. Uneori îi trimitea scrisori și poze foarte frumoase bunicii, toate făcute într-o grădină plină de copaci și flori, unde verdele era culoarea dominantă. Apoi a venit rândul unei fotografii care-l înfățișa în compania unei femei blonde fără vâl: se căsătorise. Nu voi uita niciodată ziua aceea: era după-amiază când Aziz Jun – bunica din partea mamei – a venit la noi acasă ca să-i citească tata scrisoarea. Stătea lângă mama lui pe o pernă mare și, citind scrisoarea, pe neașteptate, a exclamat:

— Iată, s-a căsătorit și Hamid, iar aceasta este fotografia soției lui.

Aziz Jun a leșinat și Naneh Jun, bunica din partea tatălui, care nu se înțelesese niciodată foarte bine cu ea, și-a acoperit buzele cu *chador*-ul și a izbucnit în râs pe ascuns. Mama s-a lovit peste frunte neștiind dacă să o ajute pe bunica sau să leșine și ea. Până la urmă, Aziz și-a revenit și, după ce a băut destulă apă cu zahăr, a întrebat:

— Dar oamenii, prin părțile acelea, n-au nici un Dumnezeu?

Agha Jun a ridicat din umeri.

— Chiar nici un Dumnezeu nu... în ceva cred... sunt armeni, iată!

Aziz Jun tocmai se pregătea să-și tragă palme în cap, dar mama a oprit-o luându-i mâinile și asigurând-o că Hamid o convertise, fără îndoială, pe soția lui la Islam – orice *mullah* i-ar fi confirmat că un bărbat musulman poate să ia de soție o necredincioasă și să o convertească, făcând, în plus, un gest de mare caritate.

Aziz a privit-o cu ochi obosiți și a crezut-o: în fond, și cei din familia Aemme Athar² se căsătoriseră cu femei care nu erau musulmane...

Agha Jun a zâmbit atunci.

— Bine, *inshallah* – dacă vrea Dumnezeu –, vor fi fericiți împreună. Când aveți de gând să faceți prăjituri ca să sărbătorim? O soție străină merită orice!

Naneh Jun, însă, era iritată de ideea unei soții străine în familie, care, pe deasupra, nu ne știa limba și nu cunoștea diferența dintre pur și impur.

Aziz, în schimb, își mai revenise și, ca și cum ar fi prins viață, în timp ce se ridica să plece, a rostit următoarea sentință:

— Soția întruchipează rodnicia familiei. Noi nu suntem ca *unii* care nu știu s-o aprecieze și care cred că au găsit o sclavă. Noi o punem pe pedestal, cu atât mai mult dacă e străină...

Naneh Jun n-a suportat o asemenea laudă nerușinată.

— Ei, da, văd cum ați *pus-o pe pedestal* pe soția fiului vostru Astollah... și apoi, nu e deloc sigur că soția lui Hamid s-a convertit... poate a devenit el un bărbat fără nici un Dumnezeu. N-ar trebui să ne mire, în fond... Hamid n-a fost niciodată un credincios convins, altfel sigur n-ar fi

plecat într-o țară de necredincioși, a comentat ea cu răutate – dar tata s-a așezat între cele două și a încheiat discuția.

Bunica a dat, oricum, o mare recepție și s-a lăudat cu nora străină. A pus în ramă și a agățat pe perete fotografia ei, arătând-o tuturor doamnelor, dar, până în ultima clipă, chiar și pe patul de moarte, o tot întreba pe mama, pe ascuns, dacă era într-adevăr sigură că soția lui Hamid devenise musulmană...

După moartea ei, n-am mai primit multe vești de la unchiul Hamid.

Odată am dus fotografiile lui la școală și le-am arătat colegelor mele. Parvaneh a fost încântată și a comentat că unchiul meu era foarte norocos să trăiască în străinătate; și ei i-ar fi plăcut mult să plece...

Parvaneh știa o mulțime de cântece și era o admiratoare a lui Delkash. La școală, jumătate dintre fete o idolatrizau pe Delkash, iar cealaltă jumătate pe Marzieh și eu, evident, trebuia să stau de partea lui Delkash pentru a continua să fiu prietena lui Parvaneh. Dar ea îi știa bine și pe cântăreții străini, iar familia ei avea chiar și un pick-up. Odată, stând în pragul casei, mi l-a arătat: semăna cu o valijoară roșie și mi-a explicat că era modelul portabil.

Nu se terminase încă anul școlar și eu învățasem multe lucruri. Parvaneh îmi cerea adesea caietele și notițele și, uneori, învățam împreună. Era o fată simplă și disponibilă: venea întotdeauna de bunăvoie la noi, fără să-i pese că trăiam într-o casă mică și modestă. De la intrare, trei trepte duceau în grădina care avea în mijloc un bazin dreptunghiular, mărginit de un răzor lung. În fundul grădinii era bucătăria, mereu întunecată, cu baia alături. În stânga ușii de la intrare alte trepte duceau la un mic atriu, în care dădeau două camere adiacente și de la care pornea o scară ce ducea la etaj. Aici erau încă două camere, față în față; salonul avea două ferestre care dădeau spre grădină și casa lui Parvin Khanum; camera lui Ahmad și Mahmud avea fereastra spre curticica din spate și spre grădina casei de alături.

Când venea Parvaneh, mergeam la etaj, în salon. Nu se găseau prea multe în camera aceea: o masă rotundă cu șase scaune, pe un covor mare, roșu și, într-un colț, o sobă imensă, cu covoare și perne de jur împrejur. Agățat pe perete era lucrul cel mai frumos: o tapiserie cu o rugăciune musulmană brodată. Pe o etajeră acoperită cu un milieu brodat de mână de Khanum Jun stăteau oglinda și cele două lămpi cu ulei de la nunta ei.

Parvaneh și cu mine ne așezam pe perne, vorbeam în șoaptă, râdeam și, din când în când, învățam. Eu, însă, nu aveam deloc voie să merg acasă la ea. După fratele meu Ahmad, nu aveam dreptul și nu trebuia să îndrăznesc să pun piciorul în casa lui Parvaneh pentru că avea un frate mare și, mai ales, pentru că era o fată frivolă și cu capul în nori. Și apoi, mama ei nu purta vâl... Eu răspundeam, invariabil: „Îl poartă cineva în orașul ăsta?“, dar îndrăzneam să fac asta doar în

șoaptă.

Când i-am spus lui Parvaneh că frații mei nu-mi dădeau voie să merg acasă la ea, s-a mirat și m-a întrebat de ce. „Pentru că ai un frate“, i-am răspuns. Dar ea tot nu înțelegea: în fond, fratele ei era încă mic, avea cu un an mai puțin decât noi. Am încercat să-i explic că era destul de mare încât să fie o situație nepotrivită, dar cred că tradițiile noastre chiar erau de neînțeles pentru ea; oricum, nu mi-a mai cerut să merg la ei.

Într-o zi, însă, Parvaneh voia să-mi dea numerele pe care le avea din revista *Zaneh Ruz – Femeia azi* – și atunci am acceptat să merg acasă la ea, chiar dacă numai pentru câteva minute. Totul mi s-a părut ordonat și de bun-gust. Aveau o groază de lucruri frumoase și pe pereți erau multe tablouri reprezentând peisaje și portrete de femei. În salon tronau fotolii mari și divane din catifea de aceeași culoare cu perdelele. Ferestrele dădeau spre grădină, iar sufrageria se afla în partea opusă, despărțită de salon printr-o perdea. Într-o altă încăpere puseseră televizorul și câteva mici fotolii comode. De acolo se intra fie în baie, fie în bucătărie: nu erau obligați, ca noi, să iasă în grădină pentru orice. Dormitoarele erau la etaj. Parvaneh și sora ei mai mică, Farzaneh, aveau la dispoziție o cameră numai pentru ele: ce noroc! Nouă abia ne ajungea spațiul. Deși în casa noastră erau patru camere, în realitate locuiam toți în cea mare de la parter. Dejunam și cinam acolo, iar în timpul iernii ne aranjam *korsi*-ul, o masă joasă încălzită de un radiator electric, așezat dedesubt, și acoperită cu o plapumă. În jur erau puse saltele și perne, astfel încât cel puțin douăzeci de persoane să-și poată întinde picioarele și să se încălzească. Noaptea dormeam acolo eu, Fati și Ali. În camera alăturată, unde dormeau mama și tata, erau un pat mare din lemn cu saltea, așternuturi și perne și un dulap enorm cu toate hainele noastre și diverse fleacuri. În salon, camera cea mai mare de sus, erau rafturile pentru cărți: unul pentru fiecare dintre noi, dar ale mele ocupau două.

Lui Khanum Jun îi plăceau imaginile din *Zaneh Ruz* și avea grijă ca revista să nu pice în mâinile lui Agha Jun sau ale lui Mahmud. Eu îndrăgeam foiletoanele și poveștile cu final deschis, pe care îl puteam alege cititorii, și i le spuneam mamei cu un asemenea entuziasm, încât o făceam să se emoționeze și ajungeam să vărs și eu câteva lacrimi împreună cu ea.

Examenele din trimestrul al treilea au decurs foarte bine și la școală mă copleșeau cu laude, însă acasă nimeni n-a părut să aprecieze acest lucru. Mama nici măcar n-a înțeles despre ce vorbeam, fratele meu Mahmud mi-a spus că nu era așa mare școală cum credeam eu și tata a comentat că, dacă tot mă descurcasem așa bine, puteam să ajung prima din clasă.

Odată cu începutul verii, eu și Parvaneh nu ne-am mai văzut. În primele zile, când frații mei nu erau acasă, Parvaneh venea până la noi și eu coboram să vorbim, dar Khanum Jun bodogănea întotdeauna. Părea să fi uitat că, pe vremea când locuiam la Qum, în fiecare după-amiază se așeza și ea în ușa casei să spargă nuci și să bârfească cu celelalte femei până la sosirea tatei. Însă la

Teheran nu avea prietene și vecinele nu o băgau în seamă, așa încât o enerva că eu stăteam de vorbă așa de mult timp cu prietena mea de suflet.

Mama n-a fost prea încântată să trăiască la Teheran încă de la bun început. Spunea întruna că nu eram făcuți pentru locul acela, că toate rudele noastre erau la Qum și că se simțea singură. Soția unchiului Abbass nu urma tradițiile noastre și, după mama, își dădea prea multe aere, așa că nu se împrieteniseră, iar dacă era dificil să te împrietești cu o rudă, ce să mai zicem de străini.

Atâta a ținut-o cu bodogănitul, că până la urmă l-a convins pe tata să ne trimită, pentru vacanța de vară, la sora ei, la Qum. Eu n-am fost deloc bucuroasă de veste și am comentat ironic că, în timp ce alții căutau locuri răcoroase pentru vacanță, noi alegeam clima toridă din Qum...

Mama m-a privit pieziș: „Ah... ai uitat deja de unde vii? Petreceam acolo întregul an și era bine așa, însă acum, că vrem să ne întoarcem vara, domnișoara nu este de acord. Nu e nici măcar un an de când suntem aici și vrea o vacanță! Și eu nu mi-am mai văzut biata soră, n-am mai avut vești despre frații mei și n-am mai fost la mormântul celor dragi mie. Oricum, veți vedea că stând câte o săptămână pe la fiecare rudă, va trece repede vara“...

Mahmud, cu toate că era de acord să petrecem vara la Qum, voia să rămânem toată perioada în casa surorii tatălui meu, astfel încât să o poată vedea pe verișoara noastră Mahbubeh când ar fi venit la sfârșit de săptămână.

Astfel, în vara aceea am mers la Qum și eu mi-am zis că ar fi mai bine să nu mă plâng atâta, mai ales pentru că Parvaneh și ai ei plecaseră la casa bunicului ei, la Gol-ab-darreh.

Ne-am întors la începutul lui Shahrivar³ – adică la sfârșitul lui august –, pentru că Ali avea niște restanțe școlare pe care trebuia să le remedieze cu un examen. N-am înțeles niciodată de ce frații mei au fost mereu atât de leneși cu studiul. Bietul Agha Jun, care își dorea ca băieții lui să devină medici sau ingineri! Oricum, eu am fost încântată să ne întoarcem pentru că nu mai suportam să fiu mutată dintr-o casă în alta pe la diferiți unchi, dar, în special, nu mai suportam casa surorii mamei mele, unde era mai rău decât într-o moschee. Mătușa nu făcea altceva decât să ne întrebe dacă ne rugaserăm și ne reproșa că nu ne-am spus bine rugăciunile. Ca să nu mai vorbesc despre faptul că nu trecea zi în care să nu se laude cu religiozitatea ei și a familiei soțului ei, în care toți bărbații erau *mullah*...

După o săptămână sau două s-a întors la Teheran și Parvaneh, împreună cu familia ei, și, odată cu redeschiderea școlii, viața a redevenit plăcută pentru mine. A fost emoționant să le revăd pe profesoare și pe colege și nu mă mai simțeam singură și pierdută ca în anul precedent, nu mă mai miram de nimic și puteam să-mi spun liniștită părerea fără să fac impresie proastă... în fine, mă simțeam ca restul fetelor din Teheran și îi datoram totul celei mai bune prietene, maestra Parvaneh.

În același an am descoperit plăcerea cititului de cărți din afara programei școlare: schimbam

Între noi romane de dragoste, vărsam râuri de lacrimi citindu-le și le comentam împreună.

Parvaneh avea un caiet special în care aduna gândurile altora: toate fetele din clasă, prietenele și rudele lui Parvaneh scriseseră ceva în el pe diverse subiecte înșirate, într-o elegantă caligrafie, de verișorul ei, alături de imagini tematice foarte frumoase. Cu cât entuziasm citeam unele din acele gânduri, mai ales pe cele despre iubire și despre băiatul ideal! Câte o prietenă – cu o nerușinare inimaginabilă – scrisese acolo cele mai intime detalii, evident fără nici o teamă față de ce s-ar fi întâmplat dacă acel caiet ar fi ajuns în mâinile directoarei.

Eu, în schimb, aveam un caiet de poezii. Le copiam acolo pe cele care îmi plăceau sau mă impresionau mai mult și uneori le asociazam un desen sau o fotografie pe care Parvaneh o tăia din revistele ei americane.

- [1.](#) Khorshid Khanum („doamna soarelui“) este o reprezentare stilizată a frumuseții feminine (n. ed. it.).
- [2.](#) Antică familie musulmană ale cărei rădăcini datează din epoca lui Mahomed (n. ed. it.).
- [3.](#) A șasea lună din calendarul iranian din 1925; are 31 de zile, începe în august și se termină în septembrie și este a treia lună de vară (n. t.).

Într-o după-amiază senină de toamnă, în timp ce ne întorceam de la școală pălăvrăgind vesele, Parvaneh m-a târât în farmacia aflată la jumătatea distanței dintre școală și casă, pentru că voia să cumpere niște plasturi.

Doctorul Ataye era un domn bătrân, cunoscut și respectat de toată lumea. Când am intrat în farmacie, nu era acolo și Parvaneh l-a strigat ridicându-se pe vârfuri și scrutând încăperea dincolo de tejghea. Un bărbat tânăr în halat alb stătea aplecat și aranja niște medicamente pe rafturile de jos. S-a întors să ne privească și ne-a întrebat ce ne trebuia, apoi s-a dus să ia plasturii. Atunci Parvaneh, trăgându-mi un cot, mi-a șoptit la ureche: „Și ăsta de unde a apărut? Ce drăguț e!“. Tânărul i-a întins cutia cu plasturi lui Parvaneh și ea, aplecându-se să-și scoată portofelul din servietă, mi-a spus, din nou, cu voce scăzută: „Hai, uită-te să vezi cât e de drăguț!“.

Am ridicat capul și privirile ni s-au întâlnit pentru o clipă. Am simțit un fel de șoc electric și m-am înroșit, desprinzându-mi privirea cuprinsă de o stânjeneală îngrozitoare: era prima oară când aveam o astfel de senzație.

— Să mergem, hai! am împins-o eu, ieșind în grabă din farmacie, cu Parvaneh care mă urma fără să înțeleagă de ce atâta grabă.

— Dar ce te-a apucat? De ce ai șters-o?

— M-am rușinat.

— De ce?

— De lucrurile pe care le spuneai despre bărbatul acela. Un străin, pe deasupra!

— Nu te înțeleg, ce-am spus rău?

— Că e drăguț și așa mai departe... este necuviincios! Sunt sigură că te-a și auzit.

— Ba nu m-a auzit... și chiar dacă mă auzea, ar fi fost flatat... și apoi, nu era nimic atât de scandalos! Oricum, între noi fie vorba, m-am uitat mai bine la el, mai de aproape, și nu așa arată o mare frumusețe. Însă trebuie să-i spun tatei că doctorul are un ucenic...

A doua zi, ducându-ne la școală, am trecut în grabă prin fața farmaciei și l-am văzut din nou: s-a uitat după noi. La întoarcere am aruncat o privire spre vitrină: era ocupat cu treabă, dar probabil că ne-a văzut și el.

Din ziua aceea, în fiecare dimineață și în fiecare după-amiază, ca într-un fel de acord tacit,

privirile ni se întâlneau și acest lucru a devenit pentru mine și Parvaneh un nou și foarte interesant subiect de discuție. Treptat, numele lui a început să circule și prin școală. Fetele vorbeau despre tânărul încântător care, de puțină vreme, lucra în farmacie și se duceau acolo cu cele mai diverse scuze, încercând să-i atragă atenția. Eu și Parvaneh, în schimb, ne obișnuiserăm deja să-l vedem în fiecare zi și așa putea jura că și el aștepta cu nerăbdare aceste „întâlniri“ și făcea tot posibilul să se materializeze exact în fața ochilor noștri.

De-acum îi știam și pe actorii străini – făcusem multe progrese de la sosirea mea la Teheran! –, așa încât eu și Parvaneh am decretat că tânărul ucenic semăna cu Steve McQueen.

Parvaneh s-a interesat imediat de el. Doctorul, care era prieten cu tatăl ei, îi spusese că se numea Saeid, se născuse la Rezaieh, studia la Facultatea de Farmacie și era, într-adevăr, un băiat bun. De atunci a încetat să mai fie un străin în ochii noștri, într-atât încât Parvaneh i-a ales o poreclă, evident fără ca el să știe: Îngânduratul. Și spunea: „Pare mereu îngândurat și în așteptarea cuiva. Cine știe pe cine caută cu privirea?“.

Anul acela a fost cel mai fericit din viața mea. Totul a decurs cum nu se putea mai bine, mai ales din punct de vedere școlar. Prietenia mea cu Parvaneh devenea, pe zi ce trece, tot mai strânsă: ne transformam într-un suflet împărțit în două corpuri. Singura îngrijorare care, uneori, făcea să dispară veselia și seninătatea zilelor mele o provocau discuțiile în șoaptă de la noi de acasă – căci ai mei credeau că nu-i aud –, care ar fi putut însemna sfârșitul carierei mele școlare.

Parvaneh mă consola spunând că era imposibil să-mi facă așa ceva: eram prea bună la școală, doar nu puteau să mă oblige să o abandonez la jumătatea drumului, dar eu nu eram liniștită. În fond, ea nu știa nimic despre cum erau făcuți cei din familia mea și despre faptul că nu-i interesau câtuși de puțin succesele mele școlare. Pentru ei, zece clase erau mai mult decât suficiente.

— Dar ce faci cu zece clase? Acum nu mai e suficientă nici măcar diploma. Toate fetele din familia mea care au trecut de examenul de admitere se duc la universitate și sunt sigură că tu îl vei lua cu ochii închiși. Ești de o mie de ori mai inteligentă decât ele toate puse laolaltă, comenta Parvaneh.

Dar pentru mine era deja mult să-mi iau diploma, nici nu îndrăzneam să mă gândesc la licență!

După Parvaneh, n-ar fi trebuit „să-i las să mă calce în picioare“, dar ea nu putea înțelege situația în care trăiam eu: la ei în casă totul era altfel. Eu puteam să discut cu Khanum Jun, să-i răspund pe măsură și să mă apăr, dar cu frații mei era cu totul altă poveste: ar fi fost necesar curajul unui leu ca să-i înfrunt și poate că n-ar fi fost de-ajuns nici acela...

La examenele din ultimul trimestru am fost a doua care am obținut cele mai bune rezultate. Profesoara de literatură mă prețuia mult și, când m-am dus să-mi ridic carnetul de note, mi-a spus că am fost foarte bună și că nu trebuia să-mi irosesc aptitudinile și m-a întrebat cum hotărâsem să-

mi continui studiile.

— Mi-ar plăcea foarte mult să obțin diploma în literatură...

— Perfect. Tocmai asta voiam să te sfătuiesc, excelentă alegere!

— Știu, dar de fapt nu pot. Adică, familia mea nu vrea... pentru ei zece clase sunt mai mult decât suficiente.

Doamna Bahrami s-a posomorât imediat și a intrat la directoare clătînd din cap a dezaprobare și făcându-mi semn să aștept. După câteva minute a ieșit însoțită de directoare, care mi-a luat carnetul din mâini și mi-a spus:

— Masumeh, spune-i tatălui tău să treacă mâine pe la mine, la birou, trebuie să-i vorbesc. Și bagă de seamă că nu-ți voi da carnetul înapoi până când nu-l voi vedea!

În seara aceea, când l-am anunțat pe Agha Jun că directoarea vrea să-l vadă, tata s-a mirat și a crezut că am făcut vreo prostie, apoi i-a spus mamei să meargă ea să vadă despre ce era vorba: el nu va pune piciorul într-o școală de fete...

— De ce? Tații tuturor fetelor fac asta. Iar directoarea a fost clară: „Nu-ți voi da carnetul înapoi până nu-l voi vedea pe tatăl tău“, așa mi-a spus, am încercat eu să-l conving.

Apoi i-am turnat ceai și l-am lingușit până când a cedat: a doua zi urma să mă însoțească la școală.

Când l-a văzut venind, directoarea s-a ridicat de la biroul ei, l-a salutat călduros invitându-l să se așeze și i-a făcut complimente din suflet pentru rezultatele mele, conduita mea și caracterul meu. Eu eram în picioare în ușă, cu capul plecat, și nu conteneam să zâmbesc de bucurie. Apoi directoarea mi-a spus să aștept afară cât vorbea cu tatăl meu.

Nu știu ce i-a spus, dar, când Agha Jun a ieșit din birou, cu chipul radios și ochii umezi, privindu-mă cu afecțiune și mândrie, m-a condus la secretariat ca să mă înscrie mai departe. Eram în al nouălea cer și, mergând în urma lui, nu încetam să-i mulțumesc și să-i spun că-l iubesc și să-i promit că voi fi prima din clasă și că-l voi asculta întotdeauna.

— Acum gata... măcar să fi avut puțin din mintea ta trândavii ăia de frați ai tăi! s-a mulțumit el să exclame zâmbind.

Parvaneh, care făcuse o noapte albă de grijă, imediat ce m-a văzut a încercat să mă întrebe din gesturi cum decursese și eu, după ce mi-am luat câteva minute un aer prefăcut trist ca să fac o glumă, am alergat să o îmbrățișez și să-i dau vestea bună. Atunci am început să țopăim în curtea școlii ca două nebune, ștergându-ne reciproc lacrimile de bucurie.

Decizia tatălui meu a produs rumoare în casa noastră, dar el le-a ținut piept tuturor reproducând cuvintele directoarei despre cât eram de înzestrată și despre rolul important pe care aș fi putut să-l am dacă aș fi continuat să studiez. În ce mă privea, eram prea fericită ca să acord importanță celor

spuse de ceilalți. Nici privirile pline de ură și de dispreț ale fraților mei nu-mi mai inspirau teamă.

Vara aceea, deși însemna trei luni în care n-o mai aveam alături Parvaneh, a trecut cu bine tocmai pentru că a fost trăită în așteptarea noului an școlar împreună...

Ne-am întors la Qum doar pentru câteva zile și Parvaneh a reușit să-și târască tatăl la Teheran în fiecare săptămână, cu tot soiul de pretexte, ca să vină să mă vadă. A insistat mult să merg o săptămână cu ea și familia ei la Gol-ab-darreh și eu îmi doream mult, dar nici măcar n-am încercat să le cer voie fraților mei. Parvaneh spunea că dacă tatăl ei l-ar fi rugat pe al meu, sigur ar fi fost de acord, dar eu nu voiam să-i dau alte bătăi de cap lui Agha Jun. Știam că i-ar fi fost greu atât să-l refuze pe domnul Ahmadi, cât și să facă față scandalului care s-ar fi iscat la noi în casă dacă m-aș fi dus.

Ca să o mulțumesc și să o fac fericită și pe Khanum Jun, pe timpul verii am acceptat să frecventez un curs de croitorie care mi-ar fi fost util în casa „viitorului soț”. Cursul se desfășura în împrejurimile farmaciei și, foarte curând, Saeid și-a dat seama că treceam pe acolo de trei ori pe săptămână și a început să apară în fața ușii la momentul potrivit. Când mă aflam la o stradă distanță, inima începea să-mi bată nebunește și respiram greu fără să-mi dau seama. De fiecare dată când treceam, încercam să nu privesc în direcția lui și să nu roșesc, dar cum puteam? Dacă privirile noastre se întâlneau, simțeam imediat că iau foc și el, plin de speranță și stânjenit în același timp, lăsa capul în jos în semn de salut.

Odată, imediat cum am cotit, m-am trezit brusc cu el în fața mea, ca și cum ar fi apărut de nicăieri, și m-a luat atât de tare prin surprindere, că mi-a căzut din mână metrul de croitorie. El s-a aplecat să-l ia de jos și, în timp ce se ridica, și-a cerut scuze dacă m-a speriat cumva, însă eu n-am reușit decât să bolborosesc un „Nu” și s-o iau la fugă. După episodul acela, câteva zile la rând am fost foarte tulburată: de fiecare dată când mă gândeam la asta, roșeam și simțeam un fior plăcut la inimă.

Odată cu primele zile de vânt tomnatic și începutul lunii Mehr¹, lunga noastră despărțire a luat sfârșit, iar eu și Parvaneh ne-am întors la școală pline de entuziasm. Părea că nu se mai termină ce aveam de povestit: tot ce ni se întâmplase în timpul verii, ce făcuserăm, chiar și ce gândiserăm și, în cele din urmă, discuțiile noastre se întorceau mereu la Saeid... Parvaneh voia să știe de câte ori mă dusesem la farmacie cât a fost ea plecată și eu îi juram că, de rușine, nu pusesem niciodată piciorul acolo...

— De ce? Sigur nu știe despre gândurile și discuțiile noastre...

— Asta o crezi tu!

— Ți-a zis cumva ceva?

— Nu, e doar o idee de-a mea...

În realitate, ceva se schimbă: chiar dacă nu se întâmplase nimic, întâlnirile din ultima vreme căpătaseră o savoare diferită, iar treaba părea să devină tot mai serioasă. În adâncul sufletului meu, simțeam o legătură tacită cu el, atât de puternică, încât cu greu o puteam ascunde de Parvaneh.

Nu trecuse nici o săptămână de la începutul școlii, că Parvaneh găsisese deja un pretext ca să meargă la farmacie, târându-mă cu forța și pe mine după ea. Mă simțeam nespuse de stingherită și mi se părea că tot orașul era la curent cu sentimentele mele. Saeid nu se aștepta să ne vadă și a rămas țeapăn fixându-mă cu privirea, fără măcar să bage de seamă că Parvaneh îi ceruse de trei ori o folie de aspirină, până când doctorul Ataye i-a atras atenția invitându-l să ne servească.

Când am ieșit din magazin, nu mai rămăsese nimic de ascuns. Parvaneh, gânditoare și surprinsă în același timp, a exclamat:

— Ai văzut cum te privea?

Și dat fiind că devenisem palidă și nu-i răspundeam, la început m-a privit fix, apoi a mers tăcută câteva minute și, în fine, a izbucnit:

— Ești o mincinoasă! De unde până unde atâta inocență: tu ești șireată și eu am picat de proastă... De ce nu mi-ai spus?

— Ce ar fi trebuit să-ți spun? Chiar nu e nimic de spus!

— Da, noapte bună! Se vede de la un kilometru că vă înțelegeți bine... trebuie să fii chiar orb ca să nu-ți dai seama. Zi adevărul, până unde ați ajuns?

— Dar ce tot spui?

— Nu mai face pe proasta! De la tine se poate aștepta omul la orice: de la vâl, la nebuniile din dragoste... Ce idioată, ce idioată am fost... și eu, care credeam că se face remarcat pentru mine! Te-ai priceput și foarte bine, nu m-ai lăsat să mă prind de nimic! Iată de ce se spune că cei care vin de la Qum sunt ipocriți... e adevărat: nu mi-ai spus nimic nici măcar mie, care sunt cea mai bună prietenă a ta, mie, care-ți povestesc mereu totul în cele mai mici amănunte! Cum ai putut să-mi ascunzi un lucru atât de important?

Simțeam cum mi se pune un nod în gât și, luând-o de un braț, am implorat-o să nu mai spună asemenea lucruri, să se calmeze și să vorbească mai încet și i-am jurat pe tatăl meu și pe Coran că între noi nu se întâmplase nimic, dar Parvaneh a continuat să mă atace ca un râu, acum umflat, care distruge malurile, cu voce tot mai plină de ranchiună, până când am izbucnit în lacrimi. Numai acelea au reușit să o calmeze și să-i stingă focul mâniei: inima ei nu avea forța să susțină plânsul meu. Atunci, cu o voce mai potolită, mi-a spus:

— Și acum de ce începi să plângi? Și pe stradă! Sunt doar dezamăgită că mi-ai ascuns totul... atâta tot... eu am fost mereu sinceră cu tine.

Am jurat și răsjurat că era cea mai bună prietenă a mea, că nu i-am ascuns și că nu i-aș fi ascuns

niciodată nimic și am făcut pace.

Eu și Parvaneh am trăit împreună toate etapele îndrăgostirii. Arăta un interes identic cu al meu în legătură cu acest sentiment nou, chiar dacă nu era direct implicată, și mă întreba încontinuu cum mă simțeam și la ce mă gândeam când tăceam. Eu atunci îi povesteam de visele mele, de dorințele mele, de neliniștile mele legate de viitor, de teama de-a trebui într-o zi să mă căsătoresc cu altul. Ea închidea ochii și, suspinând, spunea:

— Uau, ce romantic! Înseamnă că așa te simți când ești îndrăgostit? Din păcate, eu nu sunt sentimentală ca tine și unele lucruri pe care le spun îndrăgostiții mă fac să râd... și apoi, nu roșesc niciodată... cum voi putea să-mi dau seama dacă sunt îndrăgostită?

Zilele colorate și splendide de toamnă au trecut la fel de repede ca rafalele ei de vânt.

Eu și Saeid nu vorbiserăm încă, dar, în ultima vreme, când treceam împreună cu Parvaneh pe lângă el, mă saluta cu voce scăzută și de fiecare dată inima îmi tresărea și bătea mai tare. În acele zile, citeam poezii de dragoste și le învățam pe de rost cu o viteză impresionantă.

Parvaneh descoperea zilnic noi informații despre Saeid și se grăbea să mi le comunice. Deja știam că numele lui era Zarei, că se născuse la Rezaieh, unde trăiau încă mama și cele trei surori ale lui, și că-și pierduse tatăl cu câțiva ani înainte. Era respectabil și de familie bună, frecventa al treilea an al Facultății de Farmacie, era inteligent și studios, iar doctorul îi acorda încredere orbește și era foarte mulțumit de el. Tot ce auzeam în legătură cu el era măgulitor și îmi confirma sentimentele. Mi se părea că-l cunosc de la începutul zilelor mele și visam să petrec cu el și sfârșitul lor... Parvaneh mă ducea în farmacie de mai multe ori pe săptămână sub diverse pretexte și cheltuia o groază de bani numai ca să vadă privirile noastre furate, tremurul mâinilor lui Saeid și roșeața nenaturală a obrazilor mei. Ținea atent sub control fiecare gest al nostru și o dată a comentat:

— M-am întrebat mereu ce e un joc de priviri și acum am înțeles chiar prea bine!

În fiecare dimineață mă pieptănam cu o grijă maniacală. Înnodam *rusari*-ul astfel încât să nu-mi stric bretonul și să nu-mi acopăr vârfulurile părului. Orice încercare de a-mi face cârlionți a fost inutilă, până când într-o zi Parvaneh m-a convins că era stupid să încerc să mă fac creață, pentru că părul lins era la modă, iar al meu era minunat de lins și mătăsos. Îmi spălam și-mi călcam regulat uniforma școlară și o rugam pe mama să-mi cumpere stofă pentru o uniformă nouă și să o dea la croitor, pentru că, după cursul de croitorie, învățasem să recunosc defectele muncii „de croitorie“ a lui Khanum Jun: îi lipsea complet stilul, dar asta, bineînțeles, nu i-am spus-o niciodată... Parvin Khanum mi-a confecționat o uniformă foarte frumoasă și eu i-am cerut, pe ascuns, să-mi scurteze puțin fusta, care a rămas, oricum, cea mai lungă dintre cele care se învăteau prin școală... Am pus deoparte și niște economii și, împreună cu Parvaneh, am cumpărat un nou *rusari* de un verde

smarald care – cum spunea prietena mea – îmi scotea în evidență culoarea ochilor.

1. În calendarul iranian, anul începe cu echinocțiul de primăvară; Mehr, a șaptea lună, ține din 23 septembrie până în 22 octombrie (n. ed. it.).

A fost foarte frig în iarna aceluia an: zăpada nu apuca să se topească și ninge din nou, iar soarele era atât de palid, că nu reușea niciodată să o topească de tot. Dimineața, străzile erau înghețate și mergeai ca pe ouă: trebuia să fii foarte precaut fiindcă zilnic aluneca cineva și ajungea cu picioarele-n aer. Mi-a venit și mie rândul: în ziua aceea nu ajunsesem încă acasă la Parvaneh, când o fâșie de gheață mascată de ultimul strat subțire de zăpadă m-a trădat și am căzut rău, provocându-mi o entorsă la gleznă. Cum am încercat să mă ridic, am simțit o durere ascuțită; a sosit Parvaneh și apoi Ali, care trecea pe-acolo în drum spre școală, și împreună m-au ajutat să mă ridic și m-au condus acasă.

Khanum Jun mi-a bandajat piciorul și a așteptat până după-amiază, dar umflătura și durerea au crescut. Când s-au întors bărbații casei, bineînțeles că fiecare și-a spus părerea. După Ahmad, nu era nimic și a avut grijă să adauge că nici nu mi s-ar fi întâmplat nimic dacă rămâneam acasă cum ar fi trebuit. Agha Jun voia să mă ducă la spital. Mahmud a propus să-l consultăm pe domnul Ismail – măcelarul –, care, după părerea lui, era foarte bun în diagnosticarea și tratarea luxațiilor, și s-a dus să-l cheme.

Agha Ismail era cam de vârsta lui Agha Jun și era renumit pentru diagnosticele lui. În zilele acelea făcea o groază de bani cu căzăturile provocate de zăpadă. Când mi-a văzut piciorul, a zis imediat că nu era rupt, dar că-mi luxasem glezna. Mi l-a pus în apă caldă și l-a masat, apoi, fără să anunțe, l-a sucit brusc... Am urlat de durere și am leșinat. Când mi-am revenit, îmi bandaja piciorul după ce-l acoperise cu o fașă cu ouă, condimente și diverse substanțe uleioase și m-a sfătuit să nu merg cel puțin două săptămâni. Ce catastrofă! Plângând, am spus că nu puteam: aveam școală și urmau să înceapă examenele din trimestrul al doilea, chiar dacă, în realitate, până la examene mai era încă o lună și jumătate, iar lacrimile mele erau pentru altceva...

Câteva zile chiar nu m-am putut mișca. Petreceam mult timp la căldura plăcută de la *korsi* gândindu-mă la Saeid. Dimineața, când toți erau plecați, îmi puneam mâinile sub cap, cu fața spre tristul soare de iarnă, și mă lăsam dusă de vise, petrecând ore imaginare fericite în compania lui. Singurul deranj în acele dimineți liniștite era Parvin Khanum, care-și găsea orice scuză pentru a veni în vizită la mama. Nu-mi plăcea deloc femeia aceea! Imediat cum îi auzeam sunetul vocii, mă prefăceam că dorm și nu înțelegeam cum reușise Khanum Jun, atât de religioasă și devotată familiei

sale, să devină prietena unei persoane prea puțin cumsecade și să nu-și dea seama că toate acele atenții, erau, de fapt, pentru fratele meu...

După-amiaza, când toți ceilalți se întorceau, liniștea dispărea. Ali ar fi putut să dea foc la tot cartierul, la cât era de sălbatic, și devenise neascultător și prost-crescut. Pe urmele lui Ahmad, reușea să fie la fel de rău în ce mă privea, mai ales acum că eram obligată să stau în casă. Khanum Jun mă răsfăța și Agha Jun întreba încontinuu cum mă simțeam. Ali era invidios și mă privea ca și cum l-aș fi detronat. Se distra sărind de pe *korsi* și făcând-o să plângă pe Fati. Dar nu se limita la asta... Călca peste cărțile mele, le împrăștia și adesea se împiedica *neatent* de piciorul meu bolnav, făcându-mă să urlu de durere.

Până la urmă, într-o zi, după o mie de lacrimi și văicăreli, am convins-o pe mama să mă mute la etaj, astfel încât să fiu apărată de loviturile urâte ale lui Ali și să pot învăța în sfântă pace pentru examenele care se apropiau. Mama nu contenea să bombăne că nu voi putea să cobor și să urc scara în acele condiții și că sus era frig, pentru că soba mare era stricată, dar, în cele din urmă, am învins. Chiar dacă aveam la dispoziție numai o sobă mică pentru a mă încălzi, în camera aceea aveam liniște și puteam să învăț, să mă gândesc și să scriu în caietul meu cu poezii. În visele mele, plecam în călătorii lungi și îndepărtate și scriam numele lui Saeid în colțurile de la paginile cărților mele, într-un cod secret pe care-l inventasem...

În acele zile luminoase și vesele nu aveam nevoie de motive ca să zâmbesc. Mă simțeam fericită și norocoasă și uitasem până și de durerea de la picior.

Într-o zi de sfârșit de iarnă a venit în vizită Parvaneh. În fața lui Khanum Jun am vorbit despre teme și despre examenele care vor începe pe data de 15 din luna Esfand¹, dar imediat ce mama a plecat, Parvaneh a închis ușa și a zis că avea vești importante. Ardeam de curiozitate și de dorința de a afla și mă temeam că vine cineva înainte ca Parvaneh să-mi poată povesti totul...

— Saeid Îngânduratul e mai îngândurat ca niciodată: închipuie-ți că, în fiecare zi, se postează pe treptele din fața farmaciei și se uită încontinuu în jur căutând pe cineva... dar când mă vede sosind singură, se întristează foarte rău, se întunecă la față și intră în farmacie cu un aer abătut. Însă azi n-a mai rezistat și a avut curaj să se apropie și să mă salute, făcându-se în toate culorile. Apoi, bâlbâindu-se, a reușit să mă întrebe despre „prietena mea“, cum de nu mai mergea la școală și dacă era bine... Eu am fost puțin nemiloasă: am făcut pe proasta și l-am întrebat despre ce prietenă vorbea. Trebuia să vezi cum m-a privit! A spus: „Hm... mă refeream la domnișoara aceea care e mereu cu dumneavoastră și care locuiește pe strada Gorgan“. Ei bine, draga mea, se vede că știe și unde stai, nu e deloc prost băiatul... probabil că ne-a urmărit! Oricum, i-am răspuns: „A! Atunci vorbiți despre Masumeh Sadeghi. Sărăcuța, a căzut luxându-și glezna și nu va putea merge la școală două săptămâni“. A pălit brusc, a exclamat: „Oh, îmi pare rău!“, s-a întors și a plecat fără măcar

să-și ia la revedere, dar după câțiva pași și-a dat seama că a fost nepoliticos, s-a întors să mă salute și m-a rugat să te salut și pe tine, mi-a povestit Parvaneh totul dintr-o suflare.

Îmi tremurau inima și vocea. Acum îmi știa și numele! După Parvaneh, nu era nimic rău în asta și, oricum, probabil că-l știa deja înainte să i-l spună ea, dat fiind că-mi cunoștea și adresa... de fapt, probabil că îmi studiase până și arborele genealogic și era îndrăgostit nebunește de mine!

— Ai să vezi că se va prezenta în curând pentru *khastegari*²-ul tău... ca să-ți ceară mâna, mi-a spus convinsă.

Simțeam că mă topesc de emoție și zâmbeam încontinuu, astfel, când Khanum Jun a intrat cu tava de ceai, m-a privit uimită și m-a întrebat motivul acelei veselii. Am fost luată prin surprindere, dar Parvaneh mi-a venit în ajutor și a inventat că la școală le dăduseră carnetele de note și că notele mele erau cele mai bune din clasă.

Mama, ca întotdeauna, n-a dat multă importanță succeselor mele școlare și a spus că unei fete nu-i folosește să studieze... îmi iroseam timpul, pentru că în curând m-aș fi căsătorit și m-aș fi ocupat numai de copii și de casă... Eu am protestat că nu voiam deloc să mă căsătoresc în curând, pentru că mai întâi trebuia să-mi iau diploma, și Parvaneh a adăugat că voi face și facultatea și voi deveni doctor. Am privit-o pieziș pentru că se distra punând paie pe foc și, într-adevăr, mama a izbucnit: „I-auzi, vrea să studieze și mai departe! Cu cât o trimit la școală, cu atât devine mai nerușinată... e numai vina lui Agha al ei, care nu încetează să o răsfețe, ca și cum ar fi unică pe lume!“ și, continuând să bombăne, a ieșit din cameră. Eu și Parvaneh am izbucnit în râs: din fericire, mama era ignorantă în domeniu, altfel m-ar fi întrebat de unde până unde deveniai medic cu o diplomă în literatură... și, în timp ce-și ștergea lacrimile de râs, Parvaneh a concluzionat: „Nu voiam să spun că vei *deveni* doctor, ci că te vei *căsători* cu un doctor!“.

După ce a plecat Parvaneh, m-am cuibărit în pat cu gândul că Saeid era preocupat pentru mine și îmi simțea lipsa.

În ziua aceea, nici măcar urletele lui Ahmad, care se certa cu Khanum Jun, n-au reușit să mă enerveze: știam că Ali făcuse pe spionul pentru Ahmad, anunțându-l că Parvaneh venise în vizită la mine, dar chestia asta mă lăsa indiferentă.

În fiecare dimineață făceam ordine în cameră șchiopătând, apoi coboram încet scara cu o mână pe balustradă și alta pe bastonul lui Naneh Jun, mă spălam, mâncam și, cu mare efort, mă întorceam sus. Mama continua să bombăne în spatele meu: „Cu frigul de sus te vei alege și cu o pneumonie sau vei ajunge să cobori în cap nenorocita aia de scară!“. Dar cine stătea să o asculte! Mă descurcam foarte bine cu mica mea sobă și n-aș fi schimbat pe nimic în lume acea plăcută solitudine. Și apoi, căldura dinăuntru nu mă lăsa să simt frigul dinafară...

Peste două zile Parvaneh s-a întors. M-am grăbit la fereastră și am auzit să mama îi răspundea

cu răceală la salut, dar prietena mea s-a prefăcută că nu bagă de seamă și a spus că mi-a adus subiectele pentru examen. Apoi a urcat în fugă în camera mea și, cu răsuflarea tăiată, a închis ușa în spatele ei, s-a sprijinit de ea și a rămas cu ochii închiși câteva clipe. Era roșie la față, nu știam dacă de frig sau de emoție, dar nu aveam curaj să pun întrebări și m-a ținut ca pe ghimpi o vreme, spunându-mi că, în timp ce eu dormeam comod, ea risca să aibă necazuri din cauza mea și că alergase ca o nebună de la farmacie la mine acasă și trebuia să-și tragă sufletul... apoi, în sfârșit, s-a hotărât să povestească.

— Mă întorceam acasă cu Maryam. Când am ajuns în fața farmaciei, Saeid era acolo în picioare și mi-a făcut un semn aproape imperceptibil, dar Maryam – știi cât e de isteată, nu? – și-a dat imediat seama și mi-a spus: „Tânărul te vrea!”. Bineînțeles, i-am răspuns că se înșela, m-am prefăcut că nu e nimic și am continuat să merg, dar el a venit după noi și m-a întrebat dacă puteam să-l urmez în farmacie, pentru că trebuia să-mi vorbească... și, spunând asta, se făcuse roșu ca racul și eu nu știam ce să fac cu băgăreața de Maryam, atunci am încercat să dreg lucrurile, prefăcându-mă că-mi amintesc că trebuia să iau medicamentele tatălui meu... dar prostovanul acela a rămas acolo privindu-mă cu gura căscată și, în acel punct, ca să evit alte impresii proaste, i-am spus lui Maryam să nu mă aștepte, pentru că trebuia să ridic medicamentele din farmacie. Ea, însă, n-a cedat: nu voia să piardă o astfel de ocazie și mi-a răspuns că nu se grăbea și că vine cu mine! Nu mai puteam insista, pentru că deja devenise bănuitoare, și apoi a început și ea cu scornelile, că i se terminase pasta de dinți... în fine, până la urmă a intrat cu mine în farmacie. Din fericire, Saeid s-a dezmeticit și a pregătit în grabă o cutie cu medicamente, strecurând înăuntru un plic și spunându-mi că era rețeta. „Vă rog să i-o dați tatălui dumneavoastră și să-i prezentați omagiile mele“, a adăugat și am băgat imediat plicul în servietă ca să nu-l vadă Maryam – când oare, spun eu, se pune o rețetă într-un plic închis și sigilat? Dacă ar fi putut, Maryam mi l-ar fi luat din mâini ca să vadă ce era scris: știi și tu cât e de intrigantă și bârfitoare! În plus, toate fetele din școală vorbesc despre Saeid și multe cred că stă în fața farmaciei pentru ele... Cine știe mâine ce zvonuri vor circula despre mine? Oricum, Maryam alegea încă pasta de dinți, când m-am grăbit să ajung aici.

Câteva clipe am rămas năucită de aceste noutăți incitante, însă apoi, cea mai importantă dintre toate, m-a făcut să mă trezesc brusc: scrisoarea lui Saeid! Era pentru mine: trebuia s-o citesc, dar îmi tremurau mâinile... nu aveam curaj s-o deschid... ce putea să fi scris? Până atunci, nu schimbaserăm decât saluturi discrete și murmurate... În acel moment – fără avertisment – a intrat Khanum Jun și eu am ascuns scrisoarea sub așternuturi cu o mișcare bruscă, apoi ne-am uitat amândouă la ea cu un aer vinovat sau poate prea inocent, pentru că imediat a devenit bănuitoare. Ca de obicei, Parvaneh a fost cea care a intrat în scenă ca să rezolve situația: de data aceasta a

născocit că făceam o dramă pentru o notă proastă la engleză, un comportament într-adevăr absurd, pentru că mama mea nu mă certa cum făcea a ei – „Nu-i așa, doamnă, că n-o s-o certai?” – și a privit-o cu candoare pe Khanum Jun, care rămasese interzisă. Nu putea decât să confirme că nu-i păsa de notele mele... ba ar fi fost bucuroasă dacă m-ar fi trântit la examen și m-aș fi decis, în sfârșit, să frecventez cursul de croitorie... Apoi a pus ceaiul în fața lui Parvaneh și a plecat cu un aer perplex. Ne-am privit câteva secunde în tăcere înainte să izbucnim într-un râs eliberator: scăpaserăm dintr-un impas!

În sfârșit am deschis scrisoarea: am făcut-o cu grijă, ca și cum n-ar fi trebuit să stric nici plicul acela alb. Îmi simțeam inima pulsându-mi în tot corpul și am văzut-o și pe Parvaneh fremătând de neliniște alături de mine. Ce scris frumos! Dar cuvintele îmi dansau în fața ochilor și amețeam: am citit rapid ținându-mi respirația, erau numai câteva rânduri, pe care a trebuit să le citesc de două ori ca să le prind sensul.

Scrisoarea începea cu versurile unei poezii.

*De îngrijirile unui medic corpul tău fie departe,
de păcate existența ta delicată fie departe!*

Și continua cu politicoase salutări și urări de grabnică vindecare. Cât era de amabil și gentil! Iar din scrisul lui se înțelegea limpede că era și cult...

Parvaneh a plecat repede, pentru că nu-și anunțase mama că trecea să mă vadă, dar eu nici nu mi-am dat seama! Capul mi-era în altă parte, mi se părea că zbor și, în timp ce zburam, mă puteam vedea acolo, întinsă pe pat cu scrisoarea strânsă la piept și un zâmbet larg pe buze. Pentru prima oară m-am căit fiindcă îmi dorisem de atâtea ori să fi fost moartă în locul lui Zari. Cât de plăcută era viața! Aș fi îmbrățișat și sărutat lumea întreagă... am rămas năucă toată ziua. N-am băgat de seamă când s-a făcut seară, ce am mâncat la cină, cine a venit, cine a plecat sau ce-am spus eu însămi.

La miezul nopții am aprins lumina ca să recitesc scrisoarea și am adormit din nou strângând-o la piept, apoi, printre vise, noaptea s-a făcut dimineață. Era o experiență care putea să se întâmple o singură dată în viață... eram sigură de asta.

A doua zi am așteptat-o cu nerăbdare pe Parvaneh, privind încontinuu în grădina din spatele ferestrei. Khanum Jun și-a dat seama și am mințit-o spunând că mă plictiseam și mă uitam pe stradă ca să-mi alung plictiseala. Însă, după câteva minute, s-a auzit soneria și, văzând-o pe Parvaneh, privirea mamei parcă spunea „o așteptai pe ea, nu?”.

Parvaneh a urcat în fugă scara. În timp ce încerca să-și scoată un pantof cu ajutorul celuilalt

picior, a aruncat servieta în mijlocul camerei.

— Hai, intră! Ce faci?

— La naiba cu șireturile astea...

În sfârșit a scăpat de pantofi, s-a așezat și a vrut să recitească scrisoarea. I-am aruncat cartea într-ale cărei pagini o ascunsesem.

— Zi-mi de azi, l-ai văzut?

A râs.

— El m-a văzut... Era în picioare pe treptele farmaciei și își întorcea atât de mult capul încolo și încioace, încât sunt sigură că tot orașul a înțeles că aștepta pe cineva! De data aceasta s-a apropiat de mine și m-a salutat fără să roșească, apoi m-a întrebat cum te simți și dacă ți-am dat scrisoarea. Atunci i-am răspuns că te simțeai mai bine și că-l salutai și tu. El a răsuflat ușurat: era preocupat, îi era teamă că te-ai supărat... apoi m-a întrebat, pe un ton ezitant, dacă i-ai trimis vreun răspuns. Nu știam ce să spun și atunci am inventat că îți dădusem scrisoarea și că plecasem imediat, că n-ai avut timp să-i răspunzi... dar acum ce te gândești să faci? Așteaptă un răspuns!

— Eu, să-i scriu o scrisoare? Nici nu se pune problema! E necuviincios – nu pot – m-ar crede o nerușinată.

Fix în momentul acela a intrat mama și a comentat că, într-adevăr, devenisem o nerușinată... Eu și Parvaneh ne-am privit speriate: ce putuse să audă? Khanum Jun a pus pe jos tava cu fructele și s-a așezat. Parvaneh a improvisat ceva, ca de obicei, dar de această dată mama n-a părut convinsă și când a plecat i-am făcut semn să tacă: eram sigură că stătea la ușă să asculte... astfel, am început să vorbim cu voce voit ridicată despre școală și teme. Parvaneh a luat cartea noastră de arabă și a început să citească un pasaj din ea. Lui Khanum Jun îi plăcea mult araba, credea că citeam Coranul! După câteva minute am auzit zgomotul pașilor ei, pe care încerca degeaba să-l atenueze, coborând scara.

— În sfârșit, a plecat! Deci, ai luat vreo decizie? Îi vei scrie?

— Nu... nu știu... ce trebuie să fac?

— Dacă nu-i scrii, cel puțin trebuie să vorbești cu el! Nu puteți continua cu priviri și semne din cap... trebuie să-i aflăm intențiile... în fine, vrea sau nu să se căsătorească cu tine? Poate vrea numai să-și bată joc de noi două...

Era într-adevăr caraghios. Eu și Parvaneh eram pe cale să devenim una și aceeași: în discuțiile noastre începuserăm să folosim pluralul...

— Dar eu nu știu ce să-i scriu. Scrie-i tu!

— Eu? Ești nebună? Nu sunt în stare... și apoi, tu ești mult mai bună decât mine la subiectul acesta! Și cunoști o grămadă de poezii...

— Fă-mi măcar favoarea de a scrie tot ce-ți trece prin minte... Încearcă, te rog! Eu voi face la fel... apoi punem laolaltă creațiile noastre și încercăm să scoatem o scrisoare decentă!

În după-amiaza aceea m-am trezit brusc din cauza urltelor lui Ahmad. Aflase că Parvaneh venea să mă viziteze în fiecare zi și se înfuriase: n-o suporta nici pe ea, nici prostiile ei, nu înțelegea ce voia și de ce venea la noi în casă la orice oră și amenința că o aruncă afară în șuturi cu prima ocazie. Khanum Jun încerca în zadar să-l calmeze, spunându-i să nu-și facă sânge rău pentru atâta lucru, că Parvaneh venea să-mi aducă teme și rămânea numai cât era nevoie... Aș fi vrut să pun mâna pe Ali și să-l omor în bătaie! Stârpitura aia făcuse pe spionul... Trebuia să o avertizez pe Parvaneh să fie atentă și să vină când nu era Ali.

Am petrecut întreaga zi scriind și ștergând propoziții. În realitate, încercasem deja să-i scriu, dar numai în codul meu secret și foarte intim: absolut nepotrivit pentru o scrisoare oficială.

Codul meu apăruse de nevoie, întâi de toate pentru că în casa noastră nu exista nici un pic de intimitate: nu aveam nici măcar un sertar numai al meu! Și apoi, pentru că-mi plăcea să scriu, nu reușeam să mă desprind de asta, trebuia neapărat să-mi pun pe hârtie gândurile, dorințele și visele: era singurul mijloc care mă ajuta să le ordonez și să înțeleg ce-mi doream cu adevărat. Dar să scriu pentru altcineva – un bărbat – era foarte diferit... nu știam *ce*, nu știam nici măcar *cum* să mă adresez lui Saeid... „Stimate domn“? Formal. „Dragă prietene“? Necuviincios. „Saeid“? Prea confidențial.

Până joia următoare, la miezul zilei, când Parvaneh a venit la noi acasă direct de la școală, nu așternusem nici un cuvânt.

Parvaneh era mai agitată ca de obicei. Când Fati i-a deschis ușa, a renunțat să o mângâie pe păr ca de obicei și a urcat scara ca o furtună, s-a precipitat în camera mea aruncându-și înăuntru servieta și s-a așezat pe covor în fața ușii. În timp ce-și scotea cu forța pantofii, a început imediat să vorbească agitată:

— Mă întorceam de la școală și el m-a strigat și mi-a spus că medicamentele tatălui meu sunt gata – săracul tati, cine știe ce boală are, de e nevoit să ia atâtea medicamente! Slavă Domnului, Maryam nu era cu mine de data asta. Am intrat în farmacie și el mi-a dat un pachet pe care l-am pus în servietă... Grăbește-te s-o deschizi, pachetul tău e deasupra.

Îmi simțeam inima clocotind de emoție: m-am așezat pe jos, am deschis în grabă servieta și am luat micul pachet alb. Am rupt repede ambalajul. Era o carte de poezii, dintre paginile căreia se ivea marginea unei scrisori. Eram transpirată toată. Cu scrisoarea în mână, m-am prăbușit lângă un perete: era ca și cum brusc mi-aș fi pierdut toată energia. Parvaneh a venit lângă mine în patru labe și m-a zorit să citesc: voia să știe ce îmi scrisese și nu putea să stea mult. Chiar în acel moment a intrat Fati, s-a lipit de mine și a spus că mama întreba dacă Parvaneh Khanum dorea ceai...

— Oh... nu, mulțumesc, trebuie să fug acasă, dar mulțumește-i mamei tale din partea mea... hai, du-te acum! i-a răspuns după ce a pupat-o pe obraz. Dar Fati s-a lipit din nou de mine, nu voia să plece. Era clar că i se dăduseră ordine precise să nu ne lase singure. Parvaneh, atunci, a încercat cu o bomboană și i-a spus din nou să coboare la mama: biata Khanum Jun, o durea rău un picior și nu voiam să se deranjeze să urce scara, oricum ea nu putea rămâne să bea ceaiul...

Odată cu ieșirea din scenă a lui Fati, Parvaneh mi-a luat plicul din mână și în timp ce spunea: „Grăbește-te înainte să vină altcineva!“, l-a deschis și am început să citim:

Stimată domnișoară,

Nu îndrăznesc încă să vă scriu numele, deși îl strig de-o mie de ori pe zi în sufletul meu.

Nu mi se întâmplase niciodată să aud un nume care să reprezinte perfect privirea, chipul celei care-l poartă. Masumiate³, inocența ochilor dumneavoastră și expresia chipului sunt primele lucruri care atrag atenția celui ce vă privește.

Sunt de-acum dependent de a vă vedea în fiecare zi, iar dacă sunt lipsit de acest dar ca acum, nu știu ce să fac cu existența mea...

Inima mea e o oglindă acoperită cu un văl de tristețe pe care numai dumneavoastră îl puteți alunga cu un simplu zâmbet!

În aceste zile în care n-am putut să vă văd m-am simțit pierdut. Salvați-mă de acest sentiment de rătăcire cu un mesaj, ca să-mi pot reveni.

Îmi doresc din adâncul sufletului să vă însănătoșiți curând...

Aveți grijă de dumneavoastră,

Saeid

Amândouă confuze și surprinse de aceste cuvinte foarte frumoase, stăteam acolo nemișcate în tăcere și cu respirația tăiată, pierdute în gândurile noastre, când, pe neașteptate, a intrat Ali. Am ascuns rapid cartea și scrisoarea sub picioarele mele, în timp ce fratele meu întreba cu voce furioasă, din partea mamei, dacă Parvaneh voia să rămână la prânz și, la răspunsul ei negativ, a adăugat cu voce mai scăzută, în timp ce se îndepărta, că ei, însă, vor acum să mănânce...

Eram stânjenită de proasta-creștere a lui Ali și nu știam ce să spun. Dar Parvaneh era perfect conștientă de răceala familiei mele în ce-o privește și s-a mulțumit să comenteze că poate venise de prea multe ori la noi acasă și ai mei erau plictisiți să o tot vadă.

— Când te vei întoarce la școală? Cu ziua de azi, sunt zece zile de când stai la pat... și eu am obosit de reprezentațiile astea... nu mai am curaj s-o privesc în față pe mama ta de câte minciuni i-am spus!

Și eu abia așteptam să ies, să mă întorc la școală, să trec pe la farmacie... Am asigurat-o că sâmbăta următoare voi merge la școală cu ea.

M-a sărutat în grabă pe frunte și, fără să-și lege șireturile la pantofi, a coborât scara. I-am auzit vocea din grădină spunându-i lui Khanum Jun:

— Îmi cer scuze pentru deranj, dar trebuia neapărat să vin... Sâmbătă avem un examen foarte important și trebuia să o anunț pe Masum să învețe bine. Slavă Domnului, se simte mult mai bine. Sâmbătă trec s-o iau, astfel mergem la școală împreună și o ajut...

— Nu poate veni, glezna ei nu e complet vindecată.

— Dar avem un examen...

— Și? Nu e așa de important... și apoi Ali mi-a spus că mai e o lună plină până la examene!

Atunci am deschis fereastra și am urlat că trebuia neapărat să merg, pentru că era vorba de un test care, împreună cu nota de la examen, ar fi dat media... Khanum Jun, supărată, a întors spatele și a intrat în bucătărie. Parvaneh a aruncat o privire spre fereastră, mi-a făcut cu ochiul și a plecat.

Din acel moment am început să fac exerciții mergând și mi-am dublat îngrijirile pentru glezna încă nevindecată: imediat cum simțeam durere mă opream și îmi puneam piciorul pe pernă; în loc de un gălbenuș de ouă întindeam două și dublul cantității diferitelor unguente și mă bandajam cu mare grijă... și fiecare ocazie era bună pentru a reciti scrisoarea lui Saeid, lucrul cel mai frumos pe care l-am primit în toată viața mea...

Încercam să-i interpretez cuvintele și gândurile mi se succedau confuze: „De ce inima îi e învăluită în tristețe? Trebuie să fie problemele lui de familie: e orfan de tată și responsabil de o mamă și trei surori și trebuie să studieze și să muncească în același timp... poate dacă n-ar avea toate aceste griji și tatăl lui ar fi încă în viață, ar veni în fugă la *khastegari*-ul meu... adică ar fi făcut-o deja. De altfel, doctorul i-a spus tatălui lui Parvaneh că Saeid face parte dintr-o familie respectabilă... în orice caz, eu aș fi dispusă să trăiesc alături de el și într-o cocioabă! Dar de ce a scris că numele meu se potrivește perfect cu privirea mea? A fost ușor indiscret... Primirea și citirea acelor scrisori e posibil să-mi fi distrus inocența? Și dacă aș fi fost într-adevăr *masum*, m-aș fi îndrăgostit vreodată? Și totuși am încercat să rezist, să nu-mi bată inima tare când treceam pe lângă el, să nu roșesc când mă saluta, dar a fost inutil, n-am reușit să-mi țin prizoniere sentimentele...”

În sâmbăta aceea m-am trezit mai devreme ca de obicei; de fapt, rămăsesem trează aproape toată noaptea. M-am îmbrăcat, am pus la locul lui bastonul lui Naneh Jun, care în acele zile îmi fusese foarte util, ca să le demonstrez tuturor că mă simțeam bine, apoi am coborât scara sprijinindu-mă de balustradă cu toată forța și m-am așezat să iau micul dejun cu ceilalți.

Agha Jun era îngrijorat pentru piciorul meu și a spus că ar fi putut să mă însoțească Mahmud cu

motoreta, dar fratele meu i-a aruncat o privire disprețuitoare ca și cum ar fi înnebunit.

— Doar asta ne lipsește: o domnișoară fără *hijab* așezată pe șaua unei motorete în spatele unui bărbat!

— Dar nu... își va pune vălul, nu-i așa, Masum? Și apoi, tu ești fratele ei... nu un *namahram*⁴!

— *Astakhforellah!* Ce spuneți? Doamne, iartă-ne! Agha Jun, Teheran pare că v-a corupt și pe dumneavoastră...

Dat fiind că eram cea direct interesată, am încercat să mă bag în cearta lor:

— Mm, scuzați-mă... dar când m-am dus la școală fără *rusari*? Oricum, nu am nevoie să mă ducă, va veni Parvaneh să mă ia și mă va ajuta să merg până la școală.

Mama a bombănit ceva cu glas scăzut, în timp ce fratele meu Ahmad, ca întotdeauna furios și cu ochii umflați de beția din seara dinainte, a comentat:

— Păi, da! Noi îi spunem că nu poate să se plimbe cu Parvaneh și ea ce face? O folosește drept cârjă... o nerușinată cu fusta mereu prea scurtă, care merge dând din fund... o palavragioaică pe care o aud toți când râde vulgar!

M-am făcut roșie de furie.

— Fusta ei nu e deloc scurtă, ba la școală o poartă pe cea mai lungă, și e o fată cu înclinații sportive, deci nu e genul interesat de asemenea prostii! Și apoi, cum de o observi atât de atent pe fiica altora, încât să-ți dai seama că dă din fund?

— Dacă nu taci, îți trag o palmă de-ți cad toți dinții! Vedeți, Khanum Jun, cât a devenit de necuviincioasă și fără reținere? Cum altfel: toți îi acoperă spatele, toți o apără...

În sfârșit, Agha Jun a intervenit și a spus că îl cunoștea pe tatăl lui Parvaneh, domnul Ahmadi – un bărbat onorabil, inteligent și respectat de toți – și cu asta a încheiat discuția, cel puțin pentru moment.

Imediat după aceea, din fericire, Parvaneh a sunat la ușă. Mi-am înnodat în grabă *rusari*-ul, i-am salutat în viteză și am ieșit șchiopătând.

Aerul era rece, curat și îmi biciuia obrazii. M-am oprit câteva clipe să-l savurez: mirosea a tinerețe, iubire și bucurie. M-am sprijinit de Parvaneh: încă mă durea piciorul, dar nu-mi păsa. Am pornit încet spre școală, în timp ce eu încercam să-mi înfrânez emoțiile, să le țin închise în mine. De departe, l-am zărit pe Saeid în picioare, pe a doua treaptă din fața farmaciei, privind în jur în căutarea cuiva. Când ne-a observat și el, a sărit peste prima treaptă și a venit spre noi fără ezitare, dar eu mi-am mușcat buzele și, înțelegând că a fost prea nesăbuit, s-a întors înapoi și a rămas nemișcat așteptând să trecem. Când i-a căzut privirea preocupată asupra piciorului meu bandajat și a mersului meu șchiopătat, s-a întunecat la față. Inima mea zbura înspre el: păreau secole de când nu-l mai văzusem, și totuși, percepeam o intimitate mai mare, simțeam că-l cunosc mai bine, știam

ce simte pentru mine și eram de-acum sigură că-l iubesc. Când am ajuns în fața farmaciei, Parvaneh s-a oprit cu scuza de-a mă lăsa să mă odihnesc.

M-am sprijinit cu o mână de zid și i-am răspuns la salut cu voce scăzută și o discretă mișcare a buzelor. Cu un calm aparent m-a întrebat dacă mă durea piciorul și dacă voiam un analgezic. Dar în timp ce-i răspundeam că mă simțeam bine, Parvaneh m-a avertizat neliniștită că venea Ali și am fost obligate să pornim imediat spre școală, cu un pas mult mai alert decât mai devreme.

În ziua aceea am avut o oră de educație fizică și am lipsit amândouă ca să ne povestim toate lucrurile nespuse care ne rămăseseră pe suflet. În curte, sub soarele apatic al lunii Esfand, atente să nu fim descoperite de directoarea-adjunctă în turul ei de inspecție, am citit și recitat scrisoarea lui Saeid, am vorbit despre gentilețea lui, despre educația lui și despre scrisul lui frumos, până când i-am mărturisit lui Parvaneh că mi se părea că am o boală de inimă, fiindcă bătăile mele aveau accelerări neașteptate și un fel de neliniște mă năpădea încontinuu... Ea a început să râdă.

— Astea nu sunt simptome de infarct, dragă, sunt simptome de rău... de iubire! Și apoi, eu însămi, care n-am nici un amestec, îmi simt inima în gât când apare el din senin, ce să mai zic de tine!

— Crezi că mi se va întâmpla și când vom fi căsătoriți?

— Sigur că nu, ești chiar naivă! Dacă totuși o să ai în continuare aceeași stare ca azi, atunci sigur te voi sfătui să mergi la un cardiolog...

— Oricum, cred că ar trebui să așteptăm cel puțin doi ani, până își termină studiile, iar ideea nu-mi displace, astfel voi putea să-mi iau și eu diploma... din fericire, după aceea nu va trebui să facă serviciul militar pentru că tatăl lui e mort, el este unicul fiu în familie și sigur va trebui să-i ia locul.

— E posibil, dar un loc de muncă tot va trebui să-și găsească, nu? Cum crezi că poate să întrețină două familii? Ah, și apropo, cât câștigă farmaciștii?

— N-am nici cea mai vagă idee, dar, dacă va fi necesar, voi merge să locuiesc împreună cu mama și surorile lui, ca să evite cheltuieli inutile.

— Vrei să-mi spui că ai fi dispusă să ajungi să trăiești într-un sătuc, împreună cu soacra și cumnatele, care, în plus, vorbesc doar turcește și cu care, deci, nu poți comunica?!

— Da, sigur, aș fi gata să ajung să trăiesc și în infern cu Saeid! Oriunde îi place să stea... Și, oricum, se spune că Rezaieh e foarte frumos și curat.

— Doar nu vrei să cred că în văgăuna aia se trăiește mai bine decât la Teheran!

— Ei, nu știu, dar sigur se respiră un aer de o sută de ori mai bun decât cel din Qum! Doar n-ai uitat deja de locul în care am crescut?!

Ce vise plăcute... Ca toate adolescentele romantice, eram gata să-l urmez oriunde pe băiatul pe

care-l iubeam și să fac orice ar fi vrut el.

După ce ne-am făcut toate aceste confidențe, am început să analizăm diversele răspunsuri la scrisoarea lui Saeid, încercând să extragem măcar unul potrivit, dar aveam mâinile înghețate, mi-era incomod și scriam într-un mod dezordonat și confuz, așa că am hotărât că voi rescrie acasă scrisoarea, cu calm, și că i-o vom înmâna lui Saeid a doua zi.

1. A douăsprezecea lună din calendarul iranian din 1925, are 29 de zile (sau 30) și începe în februarie și se termină în martie; este a treia lună de iarnă (n. t.).
2. Vizită mai mult sau mai puțin formală în care *khastegar-ii*, adică pretendentul și familia lui, merg să ceară mâna fetei de la familia acesteia (n. ed. it.).
3. *Masum* înseamnă „inocent“ (n. ed. it.).
4. *Mahram* este persoana de sex masculin care poate să vadă o femeie musulmană fără văl (de exemplu tatăl, fratele, fiul și, uneori, și medicul). Toți ceilalți sunt *namahram* (n. ed. it.).

Dimineața aceea rece de iarnă mi s-a părut una dintre cele mai calde și mai plăcute din viața mea. Credeam că am lumea în palmă. Aveam totul: o prietenă bună, iubirea adevărată, tinerețea, frumusețea, un viitor strălucitor. Mă simțeam atât de norocoasă, că până și durerea de la picior mi se părea un semn de bun augur al destinului: dacă nu mi-aș fi luxat glezna, n-aș fi primit niciodată scrisorile duioase ale lui Saeid.

După-amiaza s-au întors norii și zăpada nestatornică a reînceput să cadă nepăsătoare. Glezna îmi pulsa, îmi era tot mai greu să merg. Întorcându-mă acasă, m-am sprijinit cu toată greutatea de Parvaneh și trebuia să ne oprim tot timpul să ne tragem sufletul. În sfârșit am ajuns la farmacie și Saeid, văzându-mă în starea aceea, a alergat spre mine și m-a ajutat să urc treptele. M-am lăsat pe un fotoliu. Înăuntru era cald și luminat, în timp ce strada părea și mai rece și întunecată dincolo de geamurile opace. Doctorul era prins cu bolnavii adunați în jurul tejghelei: îi striga pe rând, dând indicații despre medicamentele fiecăruia. Atenția tuturor era îndreptată spre el și nimeni n-a părut să ne acorde importanță. Saeid s-a așezat în fața mea, mi-a ridicat piciorul și l-a sprijinit pe măsuta din fața fotoliului. Cu delicatețe, abia dacă mi-a atins glezna bandajată, însă atingerea ușoară a mâinii lui m-a făcut să tremur, apoi corpul mi-a fost străbătut de fiori, ca printr-un cablu electric, care au ajuns până la el. M-a privit cu blândețe și mi-a spus:

— E încă destul de inflamată, nu trebuia să mergeți azi! V-am pus deoparte o pomadă de întins pe picior și un analgezic, acum vi le aduc.

L-am urmărit cu privirea în timp ce se ducea în spatele tejghelei și se întorcea cu un pahar de apă și o pastilă. Am înghiți-o. Când i-am dat înapoi paharul, mi-a strecurat o scrisoare și privirile noastre s-au contopit. Ochii spuneau totul: nu aveam nevoie să vorbim. Am uitat de durere. Nu reușeam să văd pe nimeni altcineva: dispăruseră toți în ceață, vocile lor distante și de neînțeles, până când un cot al lui Parvaneh m-a readus la realitate. Cu o mișcare a ochilor mi-a arătat strada unde Ali, cu mâinile și fața lipite de geam, încerca să se uite în interior, în timp ce eu mă ridicam dreaptă și recompusă ca un robot, fără măcar să-mi dau seama de asta. Parvaneh a fost uimită de paloarea mea neașteptată și a ieșit să-l strige pe Ali ca să mă ajute să mă întorc acasă, dar fratele meu a luat-o la fugă după ce i-a aruncat o privire încărcată de ură și dispreț, „ca și cum ar fi vrut să-i smulgă capul“, mi-a spus ea.

Când, după eforturi uriașe, am ajuns la ușa casei, soarele apusese deja și aerul devenise mai rece și mai întunecat. Nu sunasem încă la sonerie când cineva a deschis ușa și m-a tras înăuntru. Parvaneh n-a înțeles ce se întâmpla și a încercat să intre cu mine, dar Khanum Jun a împins-o afară, urlându-i că nu mai voia s-o vadă și că era numai vina ei – dar *pentru ce?* –, înainte să trântescă ușa în spatele ei. Eu am căzut de pe trepte în grădină și Ali m-a târât de păr în casă. Mi-era îngrozitor de rușine pentru impresia proastă față de Parvaneh, l-am făcut idiot pe fratele meu și i-am ordonat să-mi dea drumul, dar Khanum Jun a năvălit în cameră și m-a smucit, bodogănind injurii spre mine, în timp ce eu întrebam ce se întâmplase și dacă înnebuniseră cu toții...

— Mă întrebi ce s-a întâmplat, curviștino? După ce ai flirtat în fața tuturor cu un străin!

— Dar despre ce străin vorbești? Mă durea îngrozitor piciorul și doctorul de la farmacie s-a uitat la el și mi-a recomandat niște medicamente. Asta-i tot! Și apoi doctorul e *mahram*.

— Doctor... doctor! De unde până unde un ucenic de farmacist a devenit medic? Crezi că sunt proastă și nu înțeleg? Că nu mi-am dat seama că ne ascunzi ceva?

— Vă rog, Khanum Jun! Nu știu despre ce vorbești...

Lui Ali, chiar dacă era încă un copil și nu-și schimbase nici vocea măcar, îi pulsau venele de la gât și mi-a tras un șut, spunând că el ne urmărise în fiecare zi și-l văzuse pe „fanfaronul“ de la farmacie care se uita de jur împrejur ca să ne vadă trecând și că prietenii lui râdeau de el – „sora ta și prietenuța ei pun la cale ceva cu băiatul acela“... Mama și-a tras una peste cap.

— *Elahy*, vedea-te-aș pe patul de moarte! Uite cum ne-ai făcut de rușine... și acum ce le spun lui Agha Jun și fraților tăi?

Și m-a smucit din nou.

În clipa aceea, ușa camerei s-a trântit de perete, dându-l la iveală pe Ahmad, care mă fixa furibund cu ochii injectați de sânge și pumnii strânși. Auzise tot... Cu voce răgușită a grohăit:

— În cele din urmă ai reușit să faci cum te taie capul... Iată, Khanum Jun, n-aveți decât să v-o luați și s-o țineți acum! Am știut încă de când am pus piciorul în Teheran că nenorocita asta, înhăitându-se și umblând cu fata aia în fiecare zi, ne va distruge onoarea... Cum să mai îndrăznim să ridicăm acum capul în fața vecinilor, cum o să-i mai privim în față?

Am urlat că nu făcusem nimic, că era să cad pe stradă din cauza durerii de la gleznă, așa că mă duseseră în farmacie și îmi dăduseră un analgezic și nimic altceva...

Mama a aruncat o privire spre piciorul meu, care se umflase, și când l-a atins, am urlat de durere.

N-am putut să mă abțin și am continuat:

— Și apoi, iar povestea asta cu onoarea? Cine ne face cu adevărat de rușine: eu sau tu, care te întorci acasă beat mort în fiecare seară? Tu, care ai o relație cu o femeie măritată?

Ahmad a sărit în mijlocul camerei și mi-a tras o palmă atât de puternică, încât am simțit în gură gustul sângeului. Atunci mi-am pierdut capul.

— Vrei cumva să susții că nu e adevărat? Te-am văzut eu însămi cum te furișai în casa lor când nu era soțul ei... și nu era prima oară.

Mi-a tras un pumn în ochi, lovindu-mă de jos în sus. Amețisem și, o clipă, am crezut că am orbit. Ținându-mă nemișcată, mama îmi striga să tac din gură, să-mi fie rușine...

M-am zvârcolit din prinsoarea ei: acum eram un fluviu umflat, plin de furie și dispreț.

— Crezi că n-o să-i spun soțului ei? Și voi nu v-ați dat seama că se îmbată în fiecare seară? L-au dus deja de două ori la comisariat pentru că a fost implicat în scandaluri armate! Și lucrurile astea nu pătează onoarea familiei? În timp ce eu vă dezonzorez intrând pur și simplu într-o farmacie...

De data asta am primit două palme peste urechi, provocându-mi din nou o durere imensă. Dar nu mi-au domolit furia. Mama continua să-mi spună să tac din gură și mi-a urat să-mi pierd vocea, a urlat la mine că eu eram femeie și fratele meu bărbat și, în fine, a plâns cerând mila lui Dumnezeu și blestemându-mă, urându-mi să ard în infern... Zăceam distrusă într-un colț al camerei: mă dureau trupul și sufletul, îmi pierdusem toate speranțele și lacrimi calde îmi țâșneau neconținut din ochi.

Ali și Ahmad vorbeau în grădină când vocea distrusă de plâns a mamei mele le-a întrerupt discuția. Nu mai voia să-i audă, nu înțelegea cum făcea Ali să aibă toate acele informații despre mine, era obosită și nervoasă... Apoi am auzit *Ya Allah*-ul lui Agha Jun: chiar dacă în casă nu erau alte femei în afara celor din familie, nu renunțase niciodată la obiceiul de a-și anunța prezența când se întorcea.

— *Salam*, Agha Mustafâ! Te-ai întors deja? Cum de ești acasă așa devreme? l-a salutat mama.

— Cu frigul ăsta, nu iese nimeni la cumpărături, așa că m-am gândit că puteam să închid magazinul și să mă întorc mai devreme... de ce? Dar ce ai? Pari stânjenită, îmi ascunzi ceva? A, bine, s-a întors și Ahmad deja, despre Mahmud ai vești? Străzile sunt impracticabile pe jos, va fi constrâns să ia un taxi și, cu siguranță, cu vremea asta, îi va fi greu să găsească unul liber... se pare că zăpada și gerul nu vor să ne lase în pace și iarna a decis să nu mai plece... e ciudat să-l văd pe Ahmad acasă la ora asta: poate astăzi cârciuma a închis devreme, ei, Khanum?

Tata vorbea rar cu Ahmad și, într-adevăr, părea să-și adreseze comentariul ușii, în direcția opusă celei în care se afla fiul său.

— Aș spune chiar că nu, Agha Jun! Dar până nu voi înțelege bine ce *trebuie*, nu mă voi duce nicăieri!

Tata s-a sprijinit cu o mână de tocul ușii și și-a scos pantofii. Lumina slabă a lămpii se răsfrângea într-o parte a camerei, dar eu mă prăbușisem lângă *korsi* și, deci, nu mă putea vedea.

Cu sarcasm, i-a răspuns fratelui meu că el credea că Ahmad e cel care trebuia să-i dea explicații și nu invers. Ahmad a răspuns prompt că nu era vorba despre el, ci despre mine, curviștina aia de fiică-sa...

Agha Jun s-a făcut alb ca varul. Nu-și dădea seama ce insinua Ahmad: în fond, onoarea mea era și a lui.

Fratele meu a fost nemilos.

— Nu înțelegeți? Nenorocita aia nu ne-a lăsat nici un dram de onoare. Deschideți ochii, Agha Jun, și lăsați-mă în pace pe mine! Și-au dat seama toți, mai puțin dumneata, care ai ținut capul în nisip până acum...

Tata tremura vizibil. Vena de pe frunte i se umflase atât de tare, că până și eu reușeam să o văd. Mama era terorizată: îl implora pe fratele meu și încerca să-l liniștească pe tata spunându-i că nu se întâmplase nimic grav, că-mi dăduseră numai un medicament pentru că mă durea glezna... Între timp, Agha Jun părea trezit dintr-un vis urât și îi poruncea să tacă și tot repeta că voia să-mi vorbească, voia să știe ce aveam de spus... M-a căutat cu privirea și m-a zărit lângă *korsi*, apoi a aprins lumina ca să mă vadă mai bine. Părea înspăimântat.

— Ce ți-au făcut?

S-a apropiat și m-a ajutat să mă ridic în fund, apoi a scos batista și mi-a curățat gura de sânge. Țesătura mirosea a apă de trandafiri, plăcută și proaspătă.

— Cine te-a bătut în halul ăsta?

Lacrimile au început din nou să-mi curgă pe obraji.

— Nenorocitele! Laș nerușinat! Ridici mâna și asupra femeilor acum?

— Bine, acum eu sunt cel care a greșit! Dar cui îi pasă? Eu nu mai am soră... să se lase atinsă și murdărită de cine vrea, oricum răul e făcut și de-acum suntem dezonorați...

Abia atunci mi-am dat seama că se întorsese și Mahmud, care ne privea curios din prag. Khanum Jun a intervenit și, în timp ce-și înnodea *chador*-ul, a încercat disperată să pună capăt scenei, să mute atenția asupra cinei, strigând-o pe Fati, care asistase, în tăcere, tot timpul. Sora mea a ieșit din umbră și a alergat înspăimântată spre bucătărie să ia farfuriile de la mama ca să le așeze pe *korsi*.

Tata, care abia terminase de examinat tăietura de sub buza mea inferioară, ochii întunecați și tumefiați și nasul sângerând, a întrebat încă o dată:

— Cine ți-a făcut asta? Ahmad? Rupe-i-s-ar brațul cu care te-a lovit! Lașul, blestematul! Încă n-am murit ca el să se poată purta așa cu fiica și soția mea!

Dar Ahmad nu s-a dat bătut și a repetat că nu lăsasem nici un dram de onoare familiei mele, că Ali i-a confirmat asta, îi zisese că mă văzuse făcând pe târfa cu ucenicul de la farmacie...

Am jurat pe mormântul bunicii că mințea, că Parvaneh mă târâse în farmacie pentru că nu mai puteam să merg, că era și Ali afară și că ea îl strigase de mai multe ori ca să ne ajute să mă aducă acasă, dar el nici măcar nu intrase să vadă cum mă simt și apoi acasă s-au năpustit toți asupra mea... după care am început din nou să plâng în hohote.

Mama așeza pe *soffreh*, fața de masă de întins pe jos, farfuriile aduse de Fati. Mahmud, care până în acel moment privise în jur rătăcit, se sprijinea de peretele din fața mea și îmi studia suferința cu un calm straniu.

Tata încerca să mă apere de Ahmad, care se năpustise iar asupra mea.

— Să nu îndrăznești să o atingi! Cuvintele tale nu se potrivesc cu ale lui Masumeh. Directoarea ei a spus că nu e fată mai educată și mai pură ca ea în toată școala.

— A, chiar așa? Atunci școala aia nu e altceva decât un bordel.

Ali, cum a intrat, i-a dat o mână de ajutor lui Ahmad și, încercând să acopere celelalte voci, urla că avea dreptate, că era totul adevărat, că mă văzuse în timp ce îmi era mângâiată glezna în farmacie și că în fiecare zi eu și Parvaneh treceam pe acolo în drum spre școală și răspundeam cu zâmbete complice la salutarile tânărului. Eu însă continuam să mă apăr de toate acuzațiile.

Între timp, mama își trăgea palme peste piept și se smiorcăia.

— Flăcările infernului să pună stăpânire pe Parvaneh! Parvaneh e o bufniță de rău augur, nu un fluture! E numai vina ei!

Dar Ali încă nu terminase de făcut pe spionul.

— Mai e ceva: cu câteva zile în urmă, când am intrat în camera unde învățau, au ascuns niște foi sub picioare. Ele cred că au de-a face cu un copil!

Mi-am simțit inima în gât. Dacă îmi găseau servieta, eram pierdută: ar fi descoperit scrisorile și pentru mine nu mai exista cale de scăpare. Am căutat-o cu privirea, atentă să nu fiu observată. Căzuse în spatele meu. Am împins-o cu grijă sub așternutul *korsi*-ului, dar vocea rece a lui Mahmud a rupt tăcerea căzută între noi:

— Despre orice e vorba, cu siguranță e în servieta ei, tocmai a ascuns-o sub *korsi*.

Mi-am simțit sângele înghețând în vine și mi s-a uscat limba; nu mai reușeam să vorbesc și eram copleșită de groază. Cu o mișcare bruscă, Ali a luat servieta și i-a răsturnat întregul conținut. Nu puteam să fac nimic, amețisem și eram complet paralizată. Scrisorile au căzut pe jos din cărțile pe care Ali le scutura violent. Ahmad le-a luat pe toate cu un singur gest și a deschis imediat una. Avea pe față expresia satisfăcută a cuiva care a primit premiul cel mai râvnit din lume. A citit cu voce zguduită de emoția victoriei, apoi tonul lui a devenit zeflemitor:

— Iată, domnule tată, ascultați și fiți mulțumit: „Stimată domnișoară... inima mea e o oglindă acoperită cu un vâl de tristețe pe care numai dumneavoastră îl puteți alunga cu un simplu zâmbet“...

O să-i arăt eu zâmbet pe care n-o să-l mai uite niciodată! Educată și pură ca însuși numele ei, așa ați spus, Agha Jun?

Eu mă contorsionam de rușine și de furie și vedeam toată camera învârtindu-se în jurul meu. Mama se lăsase pradă disperării:

— De-aș putea muri!

Dar chinul nu se terminase încă: Ali găsisese și răspunsul meu. Ahmad i-a smuls scrisoare din mâini.

— Dar bine! Domnișoara îi și răspundea...

Mahmud, care tăcuse până în acel moment, dar care se făcuse tot mai vinețiu, a izbucnit pe neașteptate:

— Oare nu v-am spus? Nu prevăzusem asta? O fată care în fiecare zi se face frumoasă în fața oglinzii, care merge pe stradă fără *hijab* împreună cu prietenele ei, care frecventează o școală nu prea serioasă din Teheran împreună cu alte fete deja *pierdute* cum face să rămână sănătoasă? Am insistat că trebuia să o căsătorim imediat, dar mereu mi s-a răspuns nu, că domnișoara trebuia să meargă la școală... da, la școală ca să învețe să scrie scrisori de dragoste!

Era inutil să încerci să te aperi; eram dezarmată și cu spatele la zid. M-am uitat la tata cu teamă și rușine. Se făcuse atât de palid și buzele îi tremurau atât de tare, că m-am speriat. Privirea lui întunecată și intensă a întâlnit-o pe a mea. Față de ce mă așteptam, n-am citit în ea furie și ranchiună, ci amărăciune, dezamăgire și o tristețe profundă, care înotau în lacrimile reținute. Tremura. Abia murmurând mi-a spus:

— Așa îmi mulțumești? Asta merit eu? Ți-ai ținut chiar bine promisiunea... ca să nu mai vorbim de onoarea mea.

Privirea aceea și cuvintele acelea erau mult mai grele și dureroase decât toate loviturile pe care le încasasem și mi-au străpuns inima ca un pumnal.

Plângeam disperată, fără reținere, și îi juram cu voce răgușită că nu făcusem nimic rău... dar era prea târziu. Mi-a întors spatele și a ieșit în frig, fără palton. Pierdusem încrederea și sprijinul lui.

Ahmad încă încerca să descifreze conținutul scrisorilor: știam că făcea eforturi să le citească și să le înțeleagă semnificația pentru că era ignorant, dar încerca în zadar să-și mascheze incapacitatea și furia. Cu un zâmbet mios și satisfăcut, s-a întors spre Mahmud și a întrebat:

— Și acum ce facem? Cum rezolvăm treaba asta? Ticălosul ăla crede că suntem din aceeași specie cu el, dar vreau să-i dau o lecție pe care n-o va uita niciodată, n-o să am liniște până când nu-i voi fi vărsat sângele! Fugi, Ali, du-te să-mi aduci cuțitul. Sângele lui e *halal*¹, nu-i așa, Mahmud? A dezonorat o femeie din familia noastră și aici sunt dovezile scrise de mâna lui...

Nu puteam să tac. Am țipat să-l lase în pace, să nu-i facă rău, era nevinovat, nu făcuse nimic. Dar apărarea mea l-a incitat și mai tare pe Ahmad, care de data asta i s-a adresat mamei:

— Vedeți? Vedeți cum își apără iubitul? Acum, că mă gândesc, și sângele ei e *halal*... sau greșesc?

Khanum Jun avea lacrimi în ochi și se lovea disperată în cap, urându-mi să mor și să ard în infern pentru ce făcusem...

Ali a coborât ținând cuțitul în mână. Ahmad l-a luat, i-a deblocat lama în care se reflecta tremurat lumina camerei și l-a îndreptat spre mine rânjind.

— Ce parte din iubitul tău vrei să-ți aduc?

M-am aruncat la picioarele lui, l-am cuprins de glezne și l-am implorat să nu-i facă rău, în timp ce mă târa după el spre ușă. L-am rugat, pe Dumnezeu și pe Coran, am recunoscut că am greșit și el mi-a ascultat cuvintele cu o satisfacție nemiloasă. Ajuns la ușă, și-a scuturat glezna cu putere și s-a eliberat de prinsoarea mea, în timp ce Ali, care-l urma ca o umbră, mi-a tras un șut de m-am rostogolit de pe scara de la intrare în mijlocul curții. Probabil că aveam coaste rupte și nu puteam să respir, dar adevărata durere îmi venea din suflet. Mi-era teamă de ce îi vor face lui Saeid, plângeam disperată, nu mai aveam voce. Zăcând pe zăpada rece lângă *hoz*, tremuram din cap până-n picioare, dar nu simțeam frigul.

Khanum Jun l-a strigat pe Mahmud ca să mă aducă înauntru: nu pentru mine, ci pentru a păstra acel dram de onoare care ne rămăsese. Dar Mahmud nu voia nici măcar să mă atingă, îi provocam scârbă, de-acum devenisem într-adevăr *nages*² în ochii lui. În cele din urmă, cu furie, m-a apucat de pulpana hainei, ca și cum aș fi fost o străină, m-a târât în sus pe trepte și m-a împins în mijlocul camerei, făcându-mă să mă izbesc de colțul ușii: am simțit sângele cald curgându-mi pe față. Khanum Jun i-a spus să se ducă să-l caute pe Ahmad ca să evite o nenorocire, dar el a răspuns că iubitul meu era o canalie care merita o lecție și, tot așa, eu aș fi meritat să crăp... Apoi a ieșit trântind ușa și casa, după atâta zgomot, s-a cufundat în tăcere.

Mama bombănea pentru sine și plângea. Eu nu reușeam să mă opresc din plânsul în hohote. Fati stătea în picioare, într-un colț, albă ca varul, și mă fixa cu privirea mușcându-și unghiile. Simțeam un gol ciudat în cap... nu mai percepeam scurgerea timpului. Am revenit la realitate când ușa s-a dat de perete. Era Ahmad, cu gura deformată într-un rânjit feroce, ochii înroșiți și cuțitul plin de sânge, „sângele iubitului meu“, pe care mi l-a pendulat în fața ochilor. Am simțit camera învârtindu-se în jurul meu, fața lui Ahmad s-a încetșoșat și o cortină neagră mi-a căzut peste ochi. Cădeam într-un puț adânc, tot mai jos, vocile din jur erau doar suspine și murmure, fără nimic de care să mă agăț. Mă prăbușeam în gol și în tăcere, încet și implacabil.

1. Cuvânt arab care înseamnă „permis“, înțelegându-se tot ce este permis conform Islamului, în contrast cu ce este interzis (n. ed. it).
2. Literal înseamnă „murdar“, dar în cultura islamică este evitat contactul cu tot ce e *nages*, pentru că murdărește și sufletul (n. ed. it.).

Zari era pe moarte: chipul ei căpătase un colorit nenatural, respira cu greu și se sufoca. Pieptul și burta i se ridicau și i se lăsau prea repede. Eu am privit-o de după *rakhte khab*¹ și-mi mușcam unghiile. Vocile venite din curte îmi alimentau groaza.

— Agha Mustafâ, pentru Dumnezeu, nu-i e bine deloc. Du-te să chemi un doctor.

— Ajunge, mai termină odată, Khanum Jun! I-ai frânt inima fiului meu... Ai să vezi că nu va păți nimic! Tizana e aproape gata, acum i-o dau, așa că va fi bine până te întorci. Tu du-te liniștit la muncă... femeile tale nu mor.

Zari îmi strângea mâna. Alergam de-a lungul unui tunel întunecat și negru. Ahmad venea după noi cu cuțitul lui și, cu fiecare pas, se apropia câțiva metri, ca și cum ar fi zburat. Noi două urlam, însă râsul și cuvintele lui Ahmad aveau un ecou mai puternic în tunel:

— *Khun*, sânge, sânge, privește, sânge!

Era Naneh Jun, care voia să o facă pe Zari să înghită cu forța tizana. Mama îi strivea obrazii, strângând-o din ambele părți, ținându-i capul. Zari era moale, insensibilă, nu opunea rezistență, nu mai reacționa deloc. Bunica i-a turnat tizana în gură, dar nu reușea să o facă să înghită. Mama i-a suflat peste față. Zari nu mai putea să respire, își scutura mâinile și picioarele necontrolat, emițând sunete ciudate, guturale. Khanum Jun, în lacrimi, a spus:

— Ozrah Khanum a spus că trebuie să o ducem la doctor...

— Aia să-și vadă de treburile ei! Hai, ridică-te, că peste puțin timp se vor întoarce soțul și băieții tăi. Du-te să le pregătești cina...

Naneh Jun a continuat să recite rugăciuni la căpătâiul lui Zari, până când coloritul surorii mele a devenit violaceu și din gât scotea niște gălgâieli oribile. Abia atunci bunica a alergat în curte și a urlat:

— Tayebah! Tayebah! Khanum Jun, du-te să chemi doctorul, repede!

Eu i-am luat mâna lui Zari și am mângâiat-o pe păr: pielea îi devenea tot mai închisă la culoare, aproape neagră. A deschis niște ochi umflați și injectați de sânge, de mi s-a părut că-i ies din orbite și m-am speriat. Mi-a strâns mâna, s-a dezlipit de pernă, apoi capul i-a alunecat spre pământ... atunci mi-am desprins cu putere degetele din strânsoarea ei și am fugit să mă ascund după *rakhte khab*. Brațele și picioarele i se mișcau convulsiv. Mi-am astupat urechile și mi-am afundat capul

într-o pernă. Vocea lui Naneh Jun îmi răsuna în cap: „Femeile tale nu mor... nu mor...”

Acum Zari dormea, i-am mângâiat părul dându-i-l la o parte de pe față și mi-am dat seama că era vorba de Saeid. Capul lui s-a rostogolit pe jos. Am încercat să urlu, dar nu-mi ieșea nici un sunet din gât.

Coșmarurile mele nu aveau de gând să se termine. Din când în când, mă trezeam lac de sudoare la sunetul propriilor mele strigăte și imediat mă prăbușeam din nou în prăpastia durerii.

Nu-mi amintesc cât timp am rămas în starea aceea. M-am trezit din cauza unei arsuri la picior: era dimineață și un miros de alcool învăluia camera. Cineva m-a întors pe o parte și a exclamat:

— S-a trezit! Veniți, Khanum, s-a trezit, se uită la mine!

Fetele îmi apăreau încă în ceață, dar reușeam să disting limpede vocile.

— Și-a revenit, pregătiți-i o supă ușoară și forțați-o să o înghită cu orice preț, dar cu grijă, vă rog, n-a mai mâncat de o săptămână și stomacul ei e mult mai delicat.

Am închis ochii, nu voiam să văd pe nimeni.

— De ieri i-a scăzut febra și știam că se va trezi... Prin ce trebuie să fi trecut biata fată! Și tot delirul acela... dar de ce?

— Oh, Parvin Khanum, prin ce sunt obligată să trec! Zilele astea am murit și am înviat de-o sută de ori alături de fiica asta! Pe de-o parte ea – sânge din sângele meu – aproape muribundă și, pe de altă parte, fiii mei care nu se satură să mă critice și să-mi repete că am crescut o târfă...

Nu simțeam nici o durere, dar eram slăbită și epuizată și nu reușeam să-mi mișc nici un mușchi în *rakhte khab*. Să-mi scot brațul de sub pături însemna să clintesc un munte din loc. Eram cuprinsă de un ciudat sentiment de neputință, dar nu-mi doream să-l înving... speram să devin tot mai slăbită până când voi muri. De ce mă trezisem? Pentru lumea aceea nu contam deloc și nu mai era nimic important care să mă țină în viață.

Când mi-am revenit a doua oară, mama mi-a pus capul pe genunchii ei ca să beau supa. Eu opuneam rezistență degetelor care încercau să-mi deschidă gura și clătinam din cap.

— Măcar o linguriță! Ești prea slăbită, înghite, te rog! *Elahy*, fie ca toate nenorocirile tale să cadă pe capul meu!

Era prima oară când o auzeam rostind cuvintele acelea, când o auzeam spunând că s-ar fi sacrificat pentru mine... era mereu ocupată cu frații mei mai mici sau era preocupată pentru cei mai mari, la care ținea mai mult decât la viața ei, iar eu, aflată undeva la mijloc, nu eram nimic, dar mai ales nu eram băiat. Dacă Zari n-ar fi murit, cu siguranță aș fi ajuns să fiu uitată ca Fati, care de obicei se ascunde într-un colț și nimeni nu-i acordă atenție, ca și cum ar fi o umbră. Nu voi uita niciodată ziua în care s-a născut: imediat ce i-au spus lui Naneh Jun că era fată, ea a plâns, dar nu

de bucurie. Și, în plus, acum ei o consideră o *sar-khor* – o mâncătoare de capete – pentru că după ea au avut loc două avorturi de băieți... m-am întrebat mereu cum putuse Khanum Jun să cunoască sexul celor două creaturi!

Supa s-a vărsat și mama a plecat din cameră bombănind supărată. Am deschis ochii din nou: era după-amiază și Fati, așezată lângă mine, îmi dădea părul de pe față cu mânuțele ei. Mi s-a părut singură și inocentă și m-am văzut pe mine la căpătâiul lui Zari, am simțit iarăși căldura lacrimilor pe obraji. Fati a murmurat:

— Știam că te vei trezi... nu muri, te rog!

Mama a intrat din nou în cameră. Am închis ochii la loc.

Era seară, auzeam vocile tuturor. Khanum Jun povestea că deschisesem ochii, dar nu am vrut să beau supa și ea nu înțelegea de unde-mi venea toată energia aceea pentru a opune rezistență, dat fiind că zăcusem atâta timp în pat. Și Parvin Khanum declarase că nu puteam continua numai cu medicamente, trebuia să mănânc ca să supraviețuiesc... Apoi am auzit vocea lui Agha Jun.

— Am știut-o mereu: fetele nu aduc noroc familiei noastre. Avea dreptate mama... Și dacă s-ar vindeca, ar fi oricum ca și cum ar fi murit, având în vedere cum ne-a dezonorat.

Mi-am închis mintea, nu mai ascultam. Reușeam să fac asta cu ușurință: auzeam și vedeam când voiam, dar puteam să mă prăbușesc în tăcere și întuneric când hotăram, ca un aparat de radio care se aprinde și se închide cu un simplu gest. Coșmarurile, în schimb, nu depindeau de mine: imaginile crude își continuau dansul macabru în spatele pleoapelor mele închise, fără să le pot controla.

Ahmad alerga spre mine ținând în mână cuțitul însângerat și trăgând-o de păr pe Zari, mică precum o păpușă. În picioare, pe marginea unei prăpăstii, încercam să o prind pe sora mea, dar mi-a alunecat din mâini și a căzut. Am privit în jos: Zari și Saeid erau acolo într-o baltă de sânge. M-am trezit la auzul propriului meu țipăt, cu capul pe perna udă de transpirație și gura uscată. Mama a venit la căpătâiul meu să mă întrebe ce aveam, de ce nu puteam înceta cu deliratul și s-o las, în sfârșit, să doarmă. Apoi mi-a dat puțină apă și eu am savurat fiecare picătură.

Am fost trezită de zgomotele familiei mele la micul dejun. Mama povestea că delirasem din nou. Mahmud nu auzise nimic. Ahmad nu mai voia să audă vorbindu-se despre mine:

— Dar când te vei hotărî să o lași baltă? Lasă-ne să înghițim un nenorocit de duminică în liniște măcar o dată!

Vocea lui Ahmad era ca un pumnal înfipt în inimă: măcar să fi avut puterea să mă ridic și să-l fac bucăți... Nu-i mai suportam, îmi făceau greață. Mi-am afundat capul în pernă și mi-am dorit să mor repede, ca să mă eliberez de ei toți, de egoismul lor și de inimile lor împietrite.

Arsura injecției m-a făcut să deschid ochii.

— Oh, în sfârșit te-ai trezit! Acum încearcă să rămâi trează o vreme. Am auzit că încă nu te-ai

atins de mâncare... Vrei să-ți aduc o oglindă, ca să te privești și să vezi în ce schelet te-ai transformat? Curaj, sus, am fost la patiserie și ți-am cumpărat biscuiți, sunt foarte buni cu ceai.

M-am uitat la Parvin Khanum cu o privire goală.

Mama a intrat cu ceașca de ceai.

— Fie Domnul lăudat, vrea să bea!

Și spunând asta, m-a cuprins de după umeri cu un braț, m-a așezat în fund și mi-a apropiat ceașca de gură. Dar eu am întors brusc capul în cealaltă parte și am strâns buzele: de parcă aș fi avut forță să fac numai lucrul acela.

— Nu vă faceți griji, mă ocup eu: voi rămâne aici până va bea ceva. Gândiți-vă la treburile dumneavoastră și stați liniștită, am eu grijă.

Vecina insistă și Khanum Jun a ieșit din cameră bombănind.

— Hai, nu mă face să le las impresie proastă, te rog... bea măcar puțin. Nu e păcat ca pielea ta netedă și moale ca o petală de trandafir să se îngălbenească și să se ofilească? Și ai slăbit așa de tare, că probabil cântărești cât Fati! Ești tânără și frumoasă și ai viața înaintea, dar dacă nu mănânci, vei muri în curând.

Nu știu ce a surprins în privirea mea stinsă sau în umbra unui zâmbet sarcastic de pe buzele mele, pentru că a amuțit brusc și m-a fixat ca și cum ar fi avut o revelație neașteptată.

— Dar atunci asta vrei: să mori! Ce proastă am fost să n-o înțeleg imediat... Dar de ce? Ești îndrăgostită dacă nu mă înșel... Poate într-o bună zi vei putea să fii cu el, numai Dumnezeu știe. Dar de ce să alegi să mori? Saeid ar suferi mult dacă ar ști.

În clipa în care am auzit rostindu-se numele acela, m-am mișcat fără să-mi dau seama și am holbat ochii. Parvin Khanum m-a privit, m-a întrebat dacă credeam că el nu mă iubește, mi-a spus că și incertitudinea aceea făcea parte din frumusețea iubirii... Apoi a încercat să mă facă să beau ceaiul. Dar eu am apucat-o de încheietura mâinii cu puțină putere care-mi rămăsese și m-am aplecat în față.

— Spuneți-mi adevărul: Saeid trăiește?

— Sigur că trăiește. De ce n-ar trăi?

— Ahmad l-a înjunghiat...

— Da, știam, dar n-a fost nimic grav. Acum înțeleg: coșmarurile tale și delirul tău au început când ai văzut cuțitul însângerat. Camera mea e chiar în spatele acestui perete și te auzeam în fiecare noapte urlând: „Nu! Nu!” și strigând numele lui Saeid în timp ce mama ta îți astupa gura ca să nu te audă nimeni. Așadar credeai că Ahmad l-a omorât pe Saeid? Nu, nu cred că fratele tău ar fi în stare... și apoi, nu poți să ucizi pe cineva și să te întorci liniștit acasă sau să te învârți nestingherit prin oraș... Drace, țara asta are legi! I-a făcut doar o zgârietură pe braț și pe față, apoi ceilalți

negustori și doctorul i-au despărțit. Saeid nu s-a dus nici măcar la poliție să-l denunțe și se simte foarte bine, te asigur. L-am văzut chiar eu a doua zi în fața farmaciei.

Era ca și cum după o săptămână am început să respir din nou, să trăiesc. Am închis ochii și l-am slăvit pe Dumnezeu din adâncul inimii, apoi mi-am lăsat capul să cadă printre perne și am început să plâng în hohote.

1. Salteluțe, perne și cuverturi pentru noapte care, în timpul zilei, sunt stivuite și puse deoparte (n. ed. it).

Când a venit Noruz, Anul Nou iranian, mă refăcusem de-acum aproape complet și mi se vindecase și piciorul, dar eram încă foarte slabă. Nu aveam nici o veste de la școală și nu puteam să vorbesc cu nimeni. Dimineața mă fâțâiam prin casă, dar nu aveam voie să ies nici măcar să fac duș. Khanum Jun încălzea apa și mă spălam în casă, unde eram mereu cufundată într-o atmosferă de răceală și resentimente. De altfel, eram atât de tristă și absorbită în gândurile mele, că nu mă interesa ce se întâmpla în jurul meu. Mama încerca să nu menționeze în nici un fel ce se întâmplase, dar uneori nu rezista și îi scăpau niște fraze care mă ardeau la suflet. Agha Jun nici nu se uita la mine, ca și cum n-aș fi existat niciodată, și le vorbea rar celorlalți. Stătea mereu tăcut și posomorât și mi se părea mai bătrân ca oricând. Frații mei Ahmad și Mahmud făceau tot posibilul să nu mă întâlnească. Dimineața mâncau și ieșeau valvârtej din casă, iar seara Ahmad se întorcea tot mai descompus și beat și se ducea direct la culcare, în timp ce Mahmud termina de mâncat rapid înainte să se ducă la moschee sau se ruga până la miezul nopții. Mă simțeam ușurată să nu-i văd. Numai Ali continua să mă enerveze și adesea îmi spunea lucruri foarte urâte. Mie nu-mi mai păsa, dar mama îl certa. Singura persoană la care țineam, și unica mea consolare, era Fati: când se întorcea de la școală, venea să mă pupe și mă privea ca și cum ar fi simțit pentru mine o milă ciudată. Orice mânca, îmi aducea și mie și uneori îmi cumpăra ciocolată cu bănuții puși deoparte. O speria încă ideea că aș putea muri.

Știam foarte bine că revenirea la școală va rămâne un vis irealizabil, dar continuam să sper că după Anul Nou mă vor lăsa să frecventez cel puțin cursul de croitorie. Îl uram, dar era singura posibilitate de a ieși dintre pereții aceia triști. Îmi lipsea de muream Parvaneh, nu știam dacă era mai puternică dorința de a o revedea pe ea sau pe Saeid... Era curios, dar în ciuda tuturor zvonurilor murdare și nefondate despre legătura dintre mine și Saeid și onoarea distrusă, nu regretam ce se întâmplase și nici nu mă simțeam vinovată. Adevărul era că simțeam în sinea mea cel mai curat și inocent dintre sentimente, iar în inima mea era loc numai pentru acest sentiment.

Treptat, vecina Parvin mi-a povestit și aspectele secundare ale acelei întâmplări: despre cum fusese implicată respectabila familie a lui Parvaneh. În seara în care leșinasem, Ahmad se dusese în fața casei lor beat și începuse să-i strige tatălui ei jigniri la adresa fiicei, acuzată, printre altele, că mă împinsese și pe mine să fiu o târfă. Gândul acelor vulgarități și al acelei scene oribile mă

rușina atât de tare, că n-aș mai fi îndrăznit să le privesc în față pe prietena mea și familia ei, pe nedrept insultate.

Mă scotea din minți să nu știu nimic despre Saeid și am decis să o rog pe Parvin Khanum să-mi aducă vești despre el: era perfect potrivită pentru asemenea misiuni și le adora, chiar dacă nutrea pentru fratele meu Ahmad un sentiment de respect amestecat cu teamă. Nu mi-aș fi imaginat niciodată că într-o zi ea va deveni cea mai apropiată confidentă a mea și lucrul acesta nu prea-mi plăcea... dar ce puteam face? În acea perioadă ea reprezenta singurul mijloc de contact cu lumea exterioară și, în mod ciudat, nimeni nu avea de obiectat în legătură cu relația noastră.

A doua zi după rugămintea mea, Parvin Khanum a venit să mă viziteze. Mama era ocupată în bucătărie. Îngrijorată și emoționată, am întrebat-o dacă reușise să afle vești. Da, se dusese la farmacie și vorbise cu doctorul... Saeid se întorsese în orașul său natal, n-ar fi avut cum să rămână aici: îl dezonoraseră și nu se mai simțea în siguranță – puteau să-l atace din nou cu cuțitul și chiar să-l ucidă – și, cu frații ăia nebuni, n-ar fi cucerit-o niciodată pe fată... astfel, abandonase facultatea și se întorsese la Rezaieh.

Lacrimile îmi curgeau calde și de neoprit pe față.

— Gata cu plânsul! Trebuie să te resemnezi, cel puțin pentru moment. Îți amintesc că tu îl credeai mort... Mulțumește cerului că e încă în viață și ai un pic de răbdare, lasă apele să se liniștească și poate Saeid va face ceva. Dar trebuie să fii gata și să-l uiți: nu cred că i te vor da vreodată de soție – Ahmad n-ar accepta –, doar dacă tu reușești să-l convingi pe Agha Jun...

Singurul aspect pozitiv al aceluia Eid¹ a fost că am ieșit de două ori: o dată ca să merg la *hammam* – dar era atât de devreme, că n-am văzut nici un suflet pe străzi – și cealaltă dată ca să merg în vizită la unchiul Abbass și familia lui pentru *Eid didani*, turul de urări care se face la rude și prieteni. După toate acele săptămâni petrecute închisă în casă, revederea străzilor mi-a oferit o plăcere ciudată. Era frig încă, primăvara întârzia, însă mireasma anului nou se răspândea pe străzi și aerul de-afară părea foarte luminos, curat și ușor de respirat. Soția unchiului meu nu era în relații bune cu Khanum Jun, iar fetele ei nu se împrieteniseră niciodată cu noi. Soraya, cea mai mare, mi-a spus:

— În sfârșit te-ai ridicat, Masum.

Și mătușa:

— Ce mult ai slăbit, totuși, mă sperii: ești sigură că te simți bine?

— Dar, mamă, ce spuneți! E din cauza școlii... tata ne-a povestit că înveți mult și că ești prima din clasă! a exclamat Soraya.

Am lăsat capul în jos, nu știam ce să răspund. Khanum Jun mi-a venit în ajutor și a explicat că-mi rupsesem un picior și că rămăsesem la pat mult timp, de aceea slăbisem atât de mult. Mătușa a

răspuns că aflaseră și că voiau să vină să mă viziteze, dar tatăl meu spusese că mi-era prea rău...

Atunci mama a mutat discuția asupra verișoarei mele.

— Am aflat că Soraya Khanum și-a luat deja diploma... de ce n-o dați de soție cuiva?

— Dar ce spui... trebuie să meargă și la facultate, e prea devreme.

— Devreme? N-aș zice! Poate n-a apărut încă nimeni...

— Prea mulți, dimpotrivă! Aici se pare că și câinii pot să facă pe soții, dar o fată ca Soraya nu apreciază pe oricine... în familia noastră suntem toți cu școală, atât bărbații, cât și femeile, nu ca în unele familii obtuze de țărani. Și Soraya vrea să studieze, ca verișoarele ei, și să devină medic.

În vizitele noastre la rude se ajungea mereu la certuri, furie și neînțelegeri: mama era atât de supărăcioasă și răutăcioasă, că-i îndepărta pe toți de ea. Nu întâmplător mătușa spunea că avea „limba plină de ghimpi“... În ce mă privește, mi-ar fi plăcut să creez o legătură mai strânsă și prietenoasă cu ele, dar acea ostilitate, ale cărei rădăcini nici măcar nu știam până unde pătrundeau, o făcea imposibilă.

Au trecut și sărbătorile de Noruz și eu eram tot închisă în casă. Nici măcar propunerea pe care îndrăznisem să i-o șoptesc mamei mele, de a mă întoarce la cursul de croitorie, nu funcționase. Ahmad și Mahmud nu-mi dădeau voie deloc să ies din casă. Tatăl meu nu intervenea niciodată, nu-l mai interesa deloc destinul meu: pentru el eram moartă. Mă plictisiam îngrozitor și, când terminam treburile casei, mă duceam în salon și priveam pe fereastră bucata de stradă care se putea zări. Fereastra aceea reprezenta unicul și tainicul meu raport cu lumea exterioară: dacă frații mei ar fi descoperit asta, probabil că ar fi zidit-o... Nu știu ce aș fi dat ca măcar să zăresc, din ascunzișul meu, chipul lui Parvaneh sau al lui Saeid. Dar de-acum înțelesesem că singura cale de ieșire din casa aceea ar fi fost un soț: aceea era singura soluție plauzibilă pentru toate problemele, mai ales pentru problema pe care o reprezentam în ochii familiei mele.

Eram scârbită de casa aceea, dar nu voiam să ajung într-o altă închisoare ca să mă eliberez de cea în care deja stăteam și nu voiam să-l trădez pe Saeid... L-aș fi așteptat tot restul zilelor mele, chiar și cu prețul de a fi torturată.

1. Cuvânt arab care indică, de obicei, festivitățile islamice, dar, în acest caz, se referă la perioada Anului Nou iranian, sărbătoare cu originea în zoroastrism, cu durata de treisprezece zile (n. ed. it.).

Primul grup de pretendenți era format din trei femei și un bărbat. Khanum Jun se implicase cu foarte mare grijă în aranjarea mobilelor și a bibelourilor, Mahmud cumpăraseră două fotolii roșii pentru salon și Ahmad se ocupase de prăjituri și de fructe. Nu-i văzusem niciodată colaborând așa... era clar că nu voiau să-i piardă în ruptul capului pe acei *khastegari*. Pretendentul era un grăsun la vreo treizeci de ani, coleg cu Mahmud, care chelise deja complet în partea din față și scotea zgomote enervante când mânca. Spre norocul meu, erau în căutarea unei soții grăsuțe, așa că m-au respins... În noaptea aceea m-am dus la culcare fericită și am dormit liniștită. A doua zi dimineață, Khanum Jun i-a povestit despre *khastegari* lui Parvin Khanum, adăugând și modificând detalii: regretele ei față de acel eșec mi se păreau de-a dreptul caraghioase.

— Mare păcat... amărâta asta de fată chiar nu are noroc! Era o partidă pe cinste, bogat și de familie bună, și apoi nu mai fusese căsătorit și era și tânăr... Însă, între noi fie vorba, aveau dreptate: Masumeh a slăbit prea mult! Mama băiatului m-a întrebat dacă era bolnavă... și cine știe ce-o fi uneltit nenorocita aia ca să apară încă și mai șubrezită!

Eu zâmbeam în sinea mea: de data aia scăpasem de *tânărul* pretendent care avea dublul vârstei mele, chelie și o burtă enormă!

Parvin Khanum gândea ca mine.

— Khanum Jun, vorbești despre bărbatul acela ca despre un băiat de douăzeci de ani... bine că n-a acceptat! Nu v-ar fi părut rău să o dați pe Masumeh unui pitic chelios cu burta mare?

— Și ce-ar trebui să fac, Parvin Khanum? Aveam multe planuri și dorințe pentru fata asta... Agha spunea mereu că Masum ar fi trebuit să devină soția unui bărbat cum se cuvine, dar, după ce s-a întâmplat, cine o s-o mai vrea? Fie se supune să fie o a doua soție, fie va trebui să se mărite cu unul oarecare... în fine, nu putem să sperăm altceva, înțelegeți?

— Dar ce spunei, Khanum Jun? Lăsați apele să se liniștească, lumea uită...

— Uită? Lumea investighează, mama și sora unui băiat de treabă nu-l vor lăsa s-o ia de soție pe sărmana și nenorocita mea fiică, ale cărei isprăvi sunt știute de toți din cartier.

— Vă spun că trebuie să aveți răbdare... vor uita și, apoi, de ce atâta grabă?

— Frații ei sunt cei care insistă, spun tot timpul că, atâta vreme cât va rămâne în casa asta, nu va fi nici pace, nici armonie și că nu vor mai putea să meargă cu capul sus pe stradă. Apoi, și

Mahmud vrea să-și ia soție, dar refuză s-o facă câtă vreme e ea în casă, pentru că n-are încredere și îi e teamă că-i va corupe și soția.

— Dar ce spuneți... fata asta e mai inocentă decât un copil! N-a făcut nimic grav: e normal ca o fată drăguță să-și găsească un amoretz la vârsta ei. Nu pot fi arse pe rug toate fetele care plac cuiva și, oricum, n-a fost vina ei.

— Da, dragă, eu îmi cunosc bine fiica, nu spun că urmează textual preceptele postului, dar îl are pe Dumnezeu în suflet. Acum câteva zile mă ruga să o duc în pelerinaj la sanctuarul lui Hazrat Abdolazim. Când locuiam la Qum, se ducea cel puțin o dată pe săptămână să se roage la sfânta Masumeh. A fost vina destrăbălatei ăleia de Parvaneh, altfel fiica mea nu s-ar fi comportat așa...

— Un motiv în plus să aveți răbdare... băiatul acela ar putea să se întoarcă și să o ceară de soție, așa totul s-ar termina cât se poate de bine și nu e deloc un băiat rău: toți vorbesc frumos despre el și mai are puțin până să devină medic. Și, în plus, lucrul cel mai important, se doresc reciproc!

— Dar ce spuneți, Parvin Khanum? Frații lui ar prefera mai degrabă s-o dea pe mâna diavolului decât lui! Și apoi, nu s-a prezentat niciodată la noi. Oricum, până la urmă, Dumnezeu e cel care decide. Destinul e scris pe fruntea fiecăruia dintre noi de la început...

— Atunci nu faceți nimic... lăsați totul în mâna destinului...

— Dar frații ei repetă întruna că atâta timp cât n-o vom da unui soț și rămâne în casă, suntem și noi purtătorii rușinii ei, în schimb, când se va căsători, nu va mai trebui să răspundem pentru ea. Cât timp credeți că vor putea s-o țină închisă în casă? Le e teamă că Agha Jun se înduioșează din nou și se lasă convins.

— E, într-adevăr, păcat: nu merită asta și e atât de frumoasă... Lăsați-o să-și revină complet și veți vedea câți vor veni să bată la ușa voastră!

— Vă jur că-i pregătesc în fiecare zi mese apetisante sperând să se îngrașe puțin și să iasă din starea asta a ei și să o ia un bărbat cum trebuie, *inshallah!*

Mi-am amintit de poveștile din copilărie, în special de una care vorbea despre un *daeva*, un monstru care răpise o fetiță, dar n-o mâncase pentru că era prea slabă. Astfel, acest *daeva* o ținea închisă și, în fiecare zi, îi dădea foarte mult să mănânce ca să se îngrașe cât mai repede și să devină o mâncare succulentă pentru el. Familia mea se comporta la fel cu mine: voia să mă facă să mă îngraș ca să mă dea de mâncare unui soț. Eram scoasă la vânzare și *khastegari* devenise singurul subiect serios din casă, aproape că nu se vorbea despre nimic altceva. Mă recomandaseră tuturor familiilor pe care le cunoșteau, rugându-le să facă la fel cu cele pe care le cunoșteau la rândul lor, punând o vorbă bună pentru mine... Veneau să mă vadă tot felul de oameni și unii erau în așa hal, că nici măcar Ahmad și Mahmud nu-i puteau accepta.

În fiecare seară, în timpul *namaz*¹-ului, mă rugam ca Saeid să se întoarcă și să dea un semn de viață. O imploram pe Parvin să se ducă măcar o dată pe săptămână să ceară vești despre el, dar acestea n-au mai sosit. O singură dată doctorul spusese că a primit o scrisoare de la el, dar răspunsul se întorsese înapoi: adresa era greșită. Saeid dispăruse... Adesea foloseam salonul pentru *namaz* și apoi îmi petreceam timpul observând de la fereastră umbrele care dansau pe stradă. Uneori, mi se întâmpla să văd o siluetă obscură în pragul casei din față și îmi făceam iluzii că era vorba de Saeid, care venise să mă caute, dar, când deschideam fereastra, dulcea mea iluzie se topea în întuneric. Însă în fiecare noapte adormeam ușor, în întâmpinarea unui vis care mă făcea să uit zilele triste și goale: viața cu Saeid într-o casă mică, elegantă, pe care o vedeam în detaliu. Un paradis în care trăiam cu el și copiii noștri – frumoși și sănătoși – o viață lipsită de griji și fericită. Eram îndrăgostită și el era un soț model, gentil, vesel, tandru, respectuos. Nu ne certam niciodată, nu mă umilea niciodată. Exista vreo altă femeie care să iubească un bărbat așa cum îl iubeam eu pe Saeid? Dacă aș fi putut trăi numai noaptea...

La jumătatea lunii Khordad², când vara și sfârșitul examenelor băteau la ușă, familia lui Parvaneh și-a făcut bagajele și a plecat din cartierul nostru. Știam că vor să se mute, dar nu credeam că așa de repede. Mai târziu am aflat că ar fi plecat mai de mult, dar așteptaseră să se termine școala. Tatăl ei se plângea de ceva vreme de cartier și avea dreptate: era potrivit numai pentru oameni ca frații mei.

Era o dimineață caldă și îmi făceam curat în cameră. Nu ridicasem încă jaluzelele când am auzit vocea răsunătoare a prietenei mele. Am alergat spre ușă: Parvaneh venise să-și ia la revedere. I-a deschis Fati, dar Khanum Jun a ajuns înaintea mea. Ținea ușa deschisă doar pe jumătate și, în timp ce-i înapoia plicul adus pentru mine pe care i-l dăduse lui Fati, i-a spus să plece imediat, pentru că frații mei urmau să se întoarcă, și să nu mai aducă nimic pentru mine. Parvaneh era consternată.

— În scrisoare sunt numai salutările mele și adresa noii case... citiți-o și dumneavoastră. N-o faceți pe Masumeh să sufere: n-a greșit cu nimic!

Am încercat să deschid ușa, dar mama o ținea foarte strâns și mă împingea înapoi cu piciorul, în timp ce eu strigam numele singurei mele prietene... al ultimei mele speranțe: urma să le pierd pe amândouă. Khanum Jun a trântit ușa tare. M-am lăsat la pământ și am plâns.

Ultimul *khastegar* era un prieten al lui Ahmad. Uneori mă întrebam unde îi găseau pe unii dintre indivizii ăștia... și apoi cum? Ahmad îi spunea unui prieten că avea o soră frumoasă gata de măritat? Îmi făcea *publicitate*? Discuta despre mine ca un negustor care vrea să încheie o afacere? Orice făcea, știam că nu era acceptabil. De fapt, pretendentul era domnul Asghar, măcelarul, de aceeași vârstă și cu același comportament ca Ahmad și aproape analfabet. „Omul are ce mânca

datorită mușchilor săi, iar eu nu sunt deloc genul care-și petrece timpul înnegrind hârtia!“ Ahmad spunea că era bogat și putea să mă „rezolve“. Iar Asghar nu era preocupat de faptul că eram excesiv de slabă: mi-ar fi dat atâta carne și burtă de vită, că m-aș fi „umflat ca o damigeană“ în mai puțin de o lună. Mama lui, o băbăciune urâtă și cu fața zbârcită, nu făcea altceva decât să mănânce și să aprobe discursurile idioate ale fiului.

Acest *khastegar* chiar era pe placul tuturor: Khanum Jun era mulțumită de faptul că nu mai fusese însurat și că era tânăr. Ahmad îl aprecia pentru că era prietenul lui și, mai ales, pentru că, la un moment dat, îl apăraseră într-un scandal și-l scăpaseră de închisoare. Îl considera un om mare, de onoare și-l lăuda, cu pricepere, în fața tuturor. Mahmud garanta că va ști să mă supravegheze și va încheia în sfârșit afacerea în avantajul întregii familii. Agha Jun a consimțit pentru că deținea o măcelărie și asta însemna câștiguri bune și sigure. Nimeni nu mi-a cerut părerea, nimănui nu-i păsa că numai gândul de a trăi cu un bărbat atât de necioplit, murdar și ignorant, încât până și în ziua de *khastegari* putea a carne și sânge, îmi făcea greață.

A doua zi dimineața, însă, Parvin Khanum s-a grăbit spre casa noastră:

— Am auzit că vreți să i-o dați pe Masum lui Asghar măcelarul. Nu puteți să faceți asta: este un analfabet, un bătauș, un bețivan, un donjuan de mahala! Îl cunosc eu bine... Cel puțin faceți cercetări în legătură cu el înainte să hotărâți dacă nu mă credeți!

— Nu vorbiți degeaba, Parvin Khanum! Știți despre el mai mult decât Ahmad? Ne-a povestit totul despre Asghar: se știe că bărbații înainte să se însoare fac numai prostii, dar după nuntă și mai ales când vin copiii lasă deoparte restul. A jurat să nu calce strâmb când va fi însurat – și apoi, nu putem găsi nimic mai bun pentru Masum. Este tânăr și bogat, ea va fi prima lui soție, are o măcelărie bună, este onorat și respectat. Ce mai vreți altceva?

După ce a ascultat-o pe mama, vecina m-a privit cu o milă infinită, ca și cum aș fi fost condamnată la moarte. A doua zi a venit să-mi spună că-l implorase pe Ahmad să n-o facă, dar că el nu voia să asculte de nimeni, nu mai voia să mă țină în casă. Mi-am dat seama că era prima oară când îmi vorbea despre relația ei cu fratele meu. Apoi mi-a spus că trebuia să fac ceva, că nu înțelegeam spre ce nenorocire mă îndreptam, că nu puteam accepta să devin soția „acelui porc“. Am rămas indiferentă. Să facă ce voiau, oricum nu m-ar fi avut niciodată.

— Nici un bărbat în afară de Saeid nu va putea să-mi atingă corpul, numai moartă...

Parvin Khanum încerca să mă consoleze spunându-mi că, deși nici un bărbat nu putea să-i ia locul lui Saeid în inima mea, nu erau toți răi și, mai devreme sau mai târziu, va veni un *khastegar* potrivit pentru mine, dar cuvintele mele o îngrijorau și i-a spus mamei mele, care a început să-mi supravegheze mișcările și mai abitir. Au ascuns toate medicamentele, nu mă lăsau să pun mâna pe cuțite și, când mă duceam sus, trimiteau imediat pe cineva să nu mă piardă din ochi. Mă făcea să

râd naivitatea lor, credeau că o să mă arunc de la fereastră? Aveam planuri mai bune...

Ritmul pregătirilor de nuntă a încetinit din cauza absenței surorii lui Asghar, care era căsătorită, trăia la Kermanshah și nu putea veni la Teheran mai devreme de zece zile. Asghar Agha spusese foarte clar: înainte să se decidă, își dorea să mă vadă și ea, ca să-și dea acordul.

— E ca o mamă pentru mine, ne-a spus.

Era ora unsprezece dimineața și măturam în curte când cineva a început să bată cu putere. Mie mi se interzisese și să deschid ușa, așa că am strigat-o pe Fati. Khanum Jun a strigat din bucătărie că puteam să deschid eu, ca să văd cine își permitea să bată atât de tare. Încă nu deschisese de tot, că Parvin Khanum s-a năpustit înăuntru foarte agitată: îmi găsisse un alt *khastegar*, „o floare“. Am privit-o mută și surprinsă. Mama a ieșit din bucătărie ca să vadă ce se întâmpla și femeia i-a spus imediat.

— Am o veste grozavă: am găsit un pretendent perfect pentru Masumeh. Un mare domn, licențiat, educat, de familie bună, cult. Pot să-i spun să vină chiar astăzi...

Mama era perplexă, dar ea nu renunța.

— E o familie foarte bună, îi cunosc de zece ani: am cusut o mulțime de rochii pentru mama și surorile lui. Cea mare este de mult căsătorită cu un proprietar de terenuri din Tabriz și locuiește acolo. Mansureh, a doua fiică, frecventa facultatea, apoi, în urmă cu două ani, s-a căsătorit și acum are un băiețel frumos. A treia, în schimb, merge încă la școală... sunt oameni de bine și în pas cu vremurile. Tatăl e la pensie și mi se pare că are o tipografie. Iar el e un băiat de aur, are în jur de treizeci de ani, a făcut facultatea și acum muncește. L-am văzut în fugă odată la ei acasă: are un corp frumos, e înalt, cu ochii și părul închise la culoare și pielea puțin măslinie.

— Bine, dar unde au văzut-o pe Masum?

— N-au văzut-o, le-am vorbit eu despre ea! Am spus că este o fată foarte bună, frumoasă, fantastică la treburile casnice. Mama își dorește foarte mult ca fiul să se căsătorească și mă întrebese deja dacă știam vreo fată potrivită... Pot să-i spun să vină chiar în după-amiaza aceasta.

— Nu putem... ne-am înțeles deja cu Asghar Agha și sora lui va veni săptămâna viitoare de la Kermanshah... și apoi, cum facem cu Ahmad? Numai Dumnezeu știe ce infern ar putea să provoace, și pe bună dreptate, e vorba de onoarea lui: a făcut o înțelegere, promisiuni, nu se poate eschiva acum.

— Nu e adevărat, Khanum Jun: încă n-a avut loc *baleh burun*³ și apoi sunt oameni care aruncă totul în aer chiar în ziua nunții. Ascultați-mă, puteți să dați înapoi fără nici o dezonoare. Și nu vă faceți griji pentru Ahmad: mă ocup eu de asta...

— Dar ce spuneți? Să vă fie rușine!

— Nu gândiți rău, Khanum Jun: Ahmad apreciază foarte mult ce îi spune soțul meu, Haji. Îl voi

ruga pe el să-l convingă. Gândiți-vă la fiica dumneavoastră Masum: măcelarul are mâna grea și, când bea, nu mai vede în fața ochilor. În plus, are o amantă... credeți că o va părăsi numai pentru că se căsătorește?

— Dar dacă are o amantă care îi place, de ce nu se căsătorește cu ea, de ce o vrea pe Masum?

— Simplu: vrea o soție care să-i toarne copii, dat fiind că cealaltă nu poate rămâne însărcinată!

— Și de unde știți? Sunt lucruri urâte...

— Khanum, eu știu anumite lucruri, dar nu trebuie să gândiți rău despre mine. Fratele meu era așa, am crescut cu asemenea oameni... Vă rog, nu îngăduiți ca Masum să părăsească această casă și să ajungă în infern! Consimțiți să cunoașteți familia pe care v-am propus-o și veți realiza singură cât e de diferită.

— Va trebui, oricum, să vorbesc mai întâi despre asta cu Agha Jun, dar între timp spuneți-mi: dat fiind că sunt atât de perfecți, de ce nu aleg o soție de aceeași teapă cu ei?

— Asta nu știu, Khanum Jun, dar ce contează? Poate e norocul lui Masumeh, semnul că Dumnezeu o iubește!

Am asistat la conversația aceea uimită și sceptică, mă surprindeau mai ales entuziasmul și insistența lui Parvin Khanum. Chiar nu reușeam s-o înțeleg pe femeia aceea, de ce era atât de preocupată de destinul meu, și m-am gândit că avea un avantaj personal care-mi scăpa...

Tata și mama au petrecut întreaga zi discutând și, din când în când, intervenea și Mahmud, apoi, în sfârșit, a cedat și le-a zis să facă așa cum voiau, important era să se debaraseze de mine cât mai repede ca să reînceapă să trăiască în pace.

Reacția cea mai ciudată, însă, a fost cea a lui Ahmad: în seara aceea s-a întors foarte târziu și a doua zi dimineată, când Khanum Jun i-a explicat treaba, nici n-a clipit, a ridicat din umeri și a spus:

— Dar ce știu eu, faceți cum vreți... e treaba voastră.

M-am gândit că Parvin Khanum probabil avea într-adevăr o influență mare asupra lui...

În ziua următoare au venit noii *khastegari*. Ahmad nu s-a întors acasă, iar Mahmud n-a îndrăznit nici măcar să intre în salon când a descoperit că era vorba numai despre femei, aproape toate fără nici un vâl. Mama și tata le-au scrutat cu ochi de cumpărător. Parvin Khanum, în schimb, s-a străduit mult. Pretendentul însă nu venise, se prezentaseră numai mama și cele trei surori, prima cu un *chador* negru, în timp ce fetele aveau capul complet descoperit. Era o diferență mare între ei și precedenții *khastegari*. Parvin Khanum ducea tratativele cu mare abilitate și, când am intrat cu tava de ceai, a făcut un comentariu măgulitor în legătură cu frumusețea mea și a precizat că slăbisem în urma unei răceli urâte, dar că deja îmi reveneam... Eu am privit-o iritată, dar sora cea mare s-a grăbit să spună că era la modă să fii suplă și că majoritatea fetelor făceau tot posibilul să slăbească, iar fratele ei detesta femeile grase...

O scânteie de bucurie a sclipit în privirea mamei și Parvin Khanum a zâmbit mulțumită, ca și cum acel compliment îi fusese adresat ei. Eu, ca de obicei, aveam ordin să stau în camera de alături, unde pregătiseră deja serviciul de ceai, astfel încât să nu fiu nevoită să mă fâțâi înainte și înapoi. Vorbeau repede. Au povestit că băiatul lor studiasse până în ultimul an la drept, dar încă nu-și luase licența și acum muncea la tipografia care îi aparținea, pe jumătate, tatălui, așa cum ne spusese Parvin Khanum. Avea un salariu bun și putea foarte bine să-și întrețină soția și copiii, pe lângă faptul că deținea casa, nu chiar a lui, ci a bunicii. Bunica locuia la parter și aranjaseră etajul pentru Hamid, pentru că – se știa – băieții voiau să fie independenți, iar tatăl lui ar fi făcut orice pentru el.

Tata a întrebat, ezitând, unde era tânărul și când am fi avut onoarea să-l cunoaștem.

— În realitate, ne-a lăsat pe noi să rezolvăm totul, pe mine și pe surorile lui. A spus că orice am fi hotărât, îi va fi pe plac și lui, în plus, avea niște treburi de aranjat: era plecat cu serviciul, a răspuns mama, iar sora mai mică a adăugat că-l vom cunoaște la nuntă...

Mama era surprinsă: mirele nu voia nici măcar să vadă mireasa înainte de nuntă? Putea să o facă, era *halal*... dar sora mai mare i-a explicat că Hamid era plecat, nu putea să vină în vizită înainte. Însă aduseseră o fotografie cu el pentru mine și, în ce-l privește pe Hamid, ar fi fost de acord cu ele.

Mama a avut una dintre ieșirile ei nefericite în legătură cu o eventuală „problemă serioasă” pe care tânărul putea să o aibă, iar mama lui s-a supărat, invitând-o să-și pună frâu limbii și să-i ceară lui Parvin Khanum să confirme că Hamid era frumos și sănătos tun.

— Așa e, așa e, l-am văzut și n-are nici un defect! Dimpotrivă, e absolut încântător, văzut cu ochi de soră, se înțelege...

Sora lui a scos din geantă o fotografie și i-a întins-o lui Parvin Khanum, care, la rândul ei, i-a arătat-o mamei mele. Voiau s-o vadă și eu și, dacă eram de acord, să se organizeze totul până săptămâna următoare.

Agha Jun avea încă îndoieli, nu înțelegea toată graba aceea și de ce nu puteau aștepta întoarcerea mirelui. Dar și pentru asta părea să existe o explicație: mama și tatăl lui trebuiau să plece la Mecca și voiau să aranjeze totul înainte. Femeia era îngrijorată pentru Hamid, care nu prea avea grijă de el: dacă ar fi avut o soție, ar fi plecat mult mai liniștită.

— Dintotdeauna se spune că nimeni nu trebuie să meargă la Mecca lăsând în urmă chestiuni nerezolvate. Și când s-a vorbit despre fata voastră, am consultat Coranul și a ieșit o bună prezicere! Nu se întâmplase niciodată cu nici o altă fată. Astfel, m-am hotărât să aranjez totul înainte de plecare, în cazul în care nu m-aș mai întoarce...

— Dar bineînțeles că vă veți întoarce, și în deplinătatea puterilor dumneavoastră! Ferice de

voi, cine știe dacă într-o bună zi nu vom merge și noi în vizită la casa Domnului – și astfel Khanum Jun a reparat impolitețea de mai devreme.

Apoi a venit să-mi arate fotografia, spunându-mi că nu erau oameni de teapa noastră, dar ea știa că eu eram diferită și că mie mi-ar fi plăcut... evident, așa era scris în destinul meu.

Am dat fotografia la o parte cu mâna, fără să catadicsesc măcar să mă uit la ea.

1. În limba farsi înseamnă „rugăciune“ (n. ed. it.).
2. A treia lună din calendarul iranian din 1925, are 31 de zile, începe în mai și se termină în iunie; este a treia lună de primăvară (n. t.).
3. Reuniune între membrii cei mai în vârstă ai familiilor mirilor, în timpul căreia se stabilesc zestrea și modalitățile de ceremonie (n. t.).

Toate s-au spus și s-au hotărât cu repeziciune. Agha Jun părea convins că nu era nimic în neregulă cu mirele și intenționau serios să pună pe picioare o nuntă în decurs de o săptămână. Singura preocupare a lui Khanum Jun era că n-o să reușească să organizeze pregătirile în atât de puțin timp, dar Parvin Khanum i-a venit în ajutor și s-a oferit să se ocupe de tot. Se va ocupa și de croitul rochiilor pentru mine și pentru ea. Însă rămânea problema trusoului meu: mama începuse de multă vreme să-l strângă, dar nu era complet și, mai ales, era la Qum, trebuia să mergem să-l luăm. Dar Parvin Khanum a insistat să nu-și facă griji, se vor gândi după nuntă; între timp, ce aveam ar fi fost de ajuns.

Rudele mirelui sugeraseră să cumpărăm verighetele a doua zi și ne invitaseră acasă la ei ca să vedem cum trăiau și să ne cunoaștem mai bine. Am început să mă agit, treaba devenea serioasă și nu-mi venea să cred: cum se putea decide o nuntă într-un timp atât de scurt? Fără să-mi dau seama, l-am invocat pe Saeid, speram să vină să mă salveze... Nu știam cum să mă opun acelei nebunii și am simțit o ură feroce față de Parvin Khanum. Era numai vina ei.

Când au plecat, au izbucnit discuțiile: despre cine mă va însoți să cumpărăm verighetele – s-a hotărât că Parvin Khanum –, despre materialul pentru rochia mea și din nou despre ciudata absență a mirelui... Tatăl meu era cel mai perplex, dar Parvin i-a jurat pe Dumnezeu că era o familie foarte bună, putea să verifice el însuși acum că avea adresa lor.

Mama încă era preocupată pentru trusoul meu, voia ca Agha Jun să se ducă la Qum să-l ia, împreună cu frații mei, dar Parvin Khanum insistă că nu era nevoie, că părinții mirelui știau că era de vină graba lor și că ar fi cumpărat orice lipsea. Tata s-a supărat:

— Eu n-o trimit pe fiica mea goală în casa soțului: vom cumpăra ceva săptămâna asta și la restul ne vom gândi la momentul oportun.

Singura persoană care nu avea nici un rol în acele discuții, nici întrebări de pus și a cărei părere nu era cerută, nici n-ar fi fost, oricum, luată în considerare, eram eu...

Am rămas trează toată noaptea, cuprinsă de neliniște, de teamă și de suferință. Îl rugam pe Dumnezeu să mă omoare, salvându-mă de acea căsătorie pe care nu mi-o doream. A doua zi dimineața mă simțeam rău și m-am prefăcut că dorm până au plecat cu toții. Auzeam vocea lui Agha Jun: în ziua aceea nu se va duce la serviciu, ca să facă niște cercetări în legătură cu familia mirelui.

Apoi și tata, și Ali au plecat: din fericire, de la începutul verii, Agha Jun îl lua la prăvălie pe Ali, lăsându-ne puțină liniște în casă, altfel numai Dumnezeu știe ce-ar fi trebuit să îndur! Mama a venit să mă trezească: trebuia să mă pregătesc și să ies, dar eu m-am așezat pe pat, mi-am strâns cu putere genunchii la piept și am răspuns, rece, că nu voi merge nicăieri. Când bărbații nu erau în casă, deveneam o leoaică...

— Ridică-te și nu mai face mutre... acum, când norocul ți-a surâs, nu voi îngădui să-i dai cu piciorul!

— Dar care noroc? Nu știm cu adevărat cine e familia aceasta, cu atât mai puțin bărbatul cu care ar trebui să mă căsătoresc! Și care nu e dispus să se arate...

În acel moment, Parvin Khanum a sunat la ușă: machiată și cu *chador*-ul ei negru, a intrat în cameră spunând că venise puțin mai devreme ca să vadă dacă aveam nevoie de ceva... și că găsisese un model splendid pentru rochia de mireasă, trebuia doar să cumpărăm materialul potrivit. Voiam oare să-l vedem?

— Parvin Khanum, ce noroc că ați venit! Nemernica asta a început din nou să facă mofturi, convingeți-o dumneavoastră să se ridice, eu nu reușesc.

Vecina m-a privit zâmbind, mi-a spus miresică, m-a invitat să mă ridic și să mă spăl înainte să merg în vizită la viitoarele rude... Însă pe mine mă cuprinsese un val de furie față de ea: ce-i păsa și ce legătură avea ea cu toată treaba asta? Am acuzat-o până și că fusese plătită ca să aranjeze totul.

Mama și-a tras palme peste față și mi-a urat să mor sufocată, pentru că nu aveam nici o rețineră, apoi s-a năpustit asupra mea, dar Parvin Khanum a oprit-o.

— Nu face nimic, e doar puțin neliniștită. Am eu grijă să vorbesc cu ea, mergeți dincolo și veți vedea că într-o jumătate de oră va fi gata.

Khanum Jun a ieșit din cameră. Parvin a închis ușa și s-a sprijinit cu spatele de ea. *Chador*-ul i-a alunecat pe jos. Se uita fix la mine, dar vedea prin mine, cu privirea pierdută într-un loc îndepărtat. A stat un minut în liniște totală. Eu o priveam curioasă. Când a început să vorbească, vocea ei mi-a sunat necunoscută, nu era răsunătoare ca de obicei, dimpotrivă, avea un ton amar și gătuț.

— Când tata a alungat-o pe mama din casă, aveam doisprezece ani și eram în clasa a cincea. Pe neașteptate, m-am trezit mama a trei surori și a unui frate, toți mai mici decât mine și toți așteptându-se să fiu ca o mamă adevărată. Trebuia să mă ocup de tot: găteam, spălam, făceam curat, aveam grijă de copii și, chiar și când tata s-a recăsătorit, obligațiile mele n-au fost deloc mai ușoare. Soția tatălui meu, de fapt, era ca toate celelalte femei: nu ne făcea rău, dar nici nu avea grijă de noi, ci numai de copiii ei și, în fond, poate avea dreptate. Mi-au spus mereu că, încă de la

naștere, cordonul meu ombilical fusese tăiat pentru vărul meu Amir Hossein. De aceea, unchiul meu îmi spunea „frumoasă miresică“... Am fost îndrăgostită de Amir Hossein de când îmi amintesc. După dispariția mamei, îmi pusesem în el toate speranțele, toată fericirea. Amir ținea foarte mult la mine, venea la noi acasă cu orice scuză, se așeza pe marginea bazinului și mă privea muncind. Spunea că mâinile mele erau încă prea mici ca să spăl toate rufele acelea singură. Și eu rezolvam întotdeauna treburile cele mai grele în fața lui, pentru că-mi plăcea să simtă milă față de mine și să se ducă să le povestească părinților lui prin ce eram obligată să trec. De fiecare dată când unchiul venea la noi, îi reproșa tatălui meu ce-mi făceau, pentru că profitau de o fetiță... pentru că mă făceau să plătesc pentru certurile lor... Într-o zi, tata i-a spus că n-o va mai primi în casă pe „prostituata“ aia și că făcuse un *setalagheh*¹ ca să nu se mai poată întoarce.

La plecare, sora tatălui meu mă strângea mereu la pieptul ei – mirosea la fel ca mama – și la gestul acela nu reușeam să-mi rețin lacrimile. Apoi tata și-a luat altă soție, care avea doi copii din căsătoria precedentă. Casa noastră s-a transformat într-un fel de grădiniță: șapte copii de toate vârstele, dintre care eu eram cea mai mare. Nu spun că rezolvam treburile casei singură, în realitate, amândouă alergam de dimineața până seara și ajungeam întotdeauna să rămânem în urmă cu munca, asta și pentru că mama mea vitregă era obsedată cu ordinea și curățenia. Și apoi, nu-i plăcea deloc pe unchii mei, pentru că i se părea că aceștia sunt de partea mamei mele. Astfel, i-a interzis vărului meu să vină la noi ca înainte, explicându-i tatălui meu gestul astfel: „De ce e băiatul ăsta tot timpul pe la noi? Fiica ta a crescut și ar trebui să înceapă să respecte conveniențele!“.

Anul următor au tăiat oficial punțile cu toată familia unchilor. Îmi lipseau îngrozitor! Singurul mod de a-i vedea era să merg la ei acasă și să le implor pe verișoarele mele să mă lase să petrec noaptea acolo... și, ca să n-o fac pe mama mea vitregă să bombăne, trebuia să le iau după mine pe surorile mele și pe fratele meu... și așa a trecut un alt an. De fiecare dată când îl revedeam pe Amir Hossein mi se părea mai înalt și mai frumos! Gene lungi negre îi umbreau ochii luminoși... Îmi scria poezii, îmi cumpăra textele cântecelor lui preferate și îmi cerea să i le cânt, spunându-mi că aveam o voce foarte frumoasă. Ca să fiu sinceră, nu eram foarte bună la citit și, de când nu mă mai duceam la școală, uitasem și puținul acela pe care-l știam, dar el mă asigură că mă va învăța ca un profesor... oh, ce zile minunate au fost acelea. Treptat, mătușa mea s-a săturat de invaziile noastre în casa lor, iar unchiul meu bodogănea și el, până când am fost obligați să ne ducem în vizită tot mai rar... Anul următor, de Noruz, l-am implorat pe tata să se ducă în vizită la sora lui și l-aș fi convins, dacă soția lui nu s-a fi opus categoric. „Eu nu pun piciorul în casa vrăjitoarei ăleia nici dacă sunt plătită!“ N-am idee ce se întâmplase între mătușa și mama mea vitregă, dar ruptura era de nevindecat. Ultima oară când i-am văzut a fost chiar atunci, de Anul Nou, acasă la mătușa mea, care organizase întâlnirea dintre unchiul meu și tata, ca să se împace.

Stăteau cu toții în salonul de la etaj și îi trimiseseră de acolo pe copii. Eu și Amir ne jucam în grădină, verișoarele mele pregăteau ceaiul în bucătărie și noi doi rămăseserăm singuri. Amir mi-a luat mâna în mâna lui caldă și moale, iar chipul și inima mea au luat foc. Mi-a spus că vorbise deja cu tatăl lui și luaseră hotărârea că, imediat ce-și va lua diploma, va veni la *khastegari*-ul meu și ne vom căsători. Îmi venea să mă arunc în brațele lui și să plâng de fericire. Nu mai aveam aer: dacă reușea să promoveze cu bine, s-ar fi întâmplat în vara aceea! Mi-a promis să învețe și să-și dea silința numai pentru mine, pentru că nu mai putea să stea departe de mine... mi-a strâns mâna și era ca și cum mi-ar fi strâns inima. Am revăzut scena aceea și am reauzit acele cuvinte de atâtea ori în mintea mea, că acum e ca un film din care cunosc fiecare imagine și fiecare replică.

Eram pierduți în planurile noastre și nu ne-am dat seama că începuseră să se certe. Când am ajuns pe coridor, tata și soția lui tocmai coborau scara blestemând... Mătușa se apleca peste scară și răspundea pe măsura insultelor mamei mele vitrege, alergând după tata și implorându-l să înceteze, să renunțe la ranchiună și să profite de ocazia noului an ca să facă, în sfârșit, pace. I-a rugat invocând mormântul părinților lor, i-a amintit că erau frați și ar fi trebuit să se protejeze unul pe celălalt... Încă o dată tata era pe cale să se înduioșeze și s-ar fi lăsat înduplecat, dar soția lui l-a convins să nu facă așa ceva. „Nu auzi ce ne spun? Ce hal de frate e ăsta?” Cearta a degenerat... Visul meu frumos nu durase nici măcar o oră: a explodat și a dispărut în aer ca un balon de săpun.

După episodul acela, mama mea vitregă s-a răzbunat pe ei în felul său. Îmi spunea întruna că la vârsta mea avea deja un copil și că nu mai suporta să mă aibă în casă ca o *havu*². Chiar în acea perioadă, pentru *khastegari*-ul meu a venit domnul Haji: era o rudă îndepărtată a soției tatălui meu, deja căsătorit și divorțat de două ori, pentru că – spunea el – soțiile nu-i dăduseră moștenitori. Voia să-și ia o soție tânără, frumoasă și sănătoasă, ca fie sigur că o să aibă copii! Idiotul! Nici măcar nu-i trecuse prin cap că problema depindea de el. Bărbații nu pot fi sterili, mai ales cei bogați... Pe atunci avea patruzeci de ani, adică douăzeci și cinci în plus față de mine, dar mama mea vitregă spunea că are o groază de bani, câteva prăvălii în bazar și câteva proprietăți în regiunea Qazvin. Tatălui meu deja îi lăsa gura apă, apoi, ca să-i convingă definitiv, de parcă ar mai fi fost nevoie, Haji Agha a adăugat: „Dacă va rămâne însărcinată, o să înoate în aur!”. Când m-au pus să mă așez la masa nupțială, eram într-o stare mult mai proastă decât tine...

Fixa un punct în gol și două lacrimi i-au curs pe obraji.

— De ce nu te-ai omorât în acel moment?

— Crezi că e așa de ușor? Nu aveam curaj. Și tu nici n-ar trebui să te gândești la asta! Fiecare are destinul lui, împotriva căruia nu poate lupta... iar sinuciderea e un păcat grav. Ce știi tu despre planurile lui Dumnezeu? Poate așa e cel mai bine pentru tine.

Khanum Jun a bătut cu pumnul în ușă, strigând-o pe Parvin Khanum: ce naiba făceam? Era deja

târziu, trebuia să ne grăbim...

Parvin și-a șters lacrimile și s-a grăbit să-i răspundă să nu-și facă griji: vom fi gata la timp. Apoi s-a așezat lângă mine.

— Ți-am povestit lucrurile acestea ca să știi că înțeleg cum te simți acum.

— Dar atunci de ce vrei să mi se întâmple același lucru?

— Nu înțelegi că oricum te vor căsători, că vrei sau nu? Nici n-ai idee ce-avea de gând cu tine fratele tău Ahmad! Dar de ce te urăște atât de mult?

— Pentru că Agha Jun ține mai mult la mine decât la el.

Brusc, mi-am dat seama de adevărul cuvintelor mele. Nu-mi fusese niciodată atât de limpede ca în acel moment: tata ținea mai mult la mine decât la el.

Prima imagine pe care o am despre iubirea lui e legată de ziua morții lui Zari. Agha Jun se întorsese de la muncă și rămăsese nemișcat în ușă. Khanum Jun plângea, urla, se lăsase pradă disperării, în timp ce bunica recita Coranul. Medicul, care tocmai ieșea, a clătinat din cap evident dezgustat și l-a apostrofat furios pe tatăl meu.

— Biata fată e pe moarte de cel puțin trei zile și m-ați chemat abia acum, prea târziu ca să mai pot face ceva. Dar vă întreb: dacă ar fi fost unul dintre băieții voștri în locul nevinovatei ăsteia, v-ați fi comportat la fel? Ar trebui să vă fie rușine.

Agha Jun s-a făcut alb ca varul, clătinându-se pe picioare. Am alergat spre el și l-am prins cu mânuțele mele, iar el s-a prăbușit la pământ și m-a strâns tare în brațe, apoi și-a băgat capul în părul meu și a început să plângă fără reținere. Dar bunica a strigat la el că trebuia să se ridice – era bărbat, nu putea să se smiorcăie ca femeile – și apoi, Dumnezeu dă și tot el ia: nu te poți opune voinței lui...

Atunci tata a explodat:

— Mi-ați spus că nu era nimic grav, că se va face bine! Nu m-ați lăsat să chem medicul!

— N-ar fi fost nici o diferență! Dacă îi era scris, ar fi supraviețuit, dar, evident, nu era așa. Se vede că familia noastră nu-și merită fetele...

— Cuvintele astea sunt nesocotite, e numai vina voastră!

Era prima oară când îl vedeam pe Agha Jun țipând la mama lui și, ca să fiu sinceră, mi-a plăcut mult. Din acel moment, și pentru destul timp, tatăl meu mă îmbrățișa adesea și vărsa lacrimi în tăcere. Pricepeam că plângea din ușoara tresărire a umerilor lui. Astfel, partea de bine și iubire care lui Zari îi fusese negată mi-a fost destinată mie. Ahmad n-a uitat niciodată de această insultă și nu mi-a iertat-o. Privirea lui mânioasă mă urmărește încă din copilărie: imediat cum Agha Jun ieșea, el se năpustea asupra mea și mă lovea. Acum, însă, își atinsese scopul: nu mai contam deloc în ochii tatălui nostru. Îi trădasem încrederea, îl dezamăgisem și îl amărâsem și el se hotărâse să mă

dea: era cea mai bună ocazie pentru Ahmad să-și scoată paguba pe spinarea mea.

Vocea lui Parvin Khanum m-a readus la realitate.

— N-ai nici cea mai vagă idee despre ce ți s-ar fi întâmplat, nu poți nici măcar să-ți imaginezi cât e de murdar și de rău pretendentul pe care-l aleseseră... și nimeni n-ar fi venit să te salveze! L-am implorat pe Ahmad să nu te oblighe să te căsătorești cu nenorocitul ăla și, până la urmă, l-am convins. Nu puteam s-o îngădui: îmi amintești prea mult de cum eram eu însămi cu douăzeci de ani în urmă. Ei nu vor decât să te mărite – nu contează cu cine – și cum nu mai sunt vești despre ingrutul acela de Saeid, mi-am spus că cel puțin ar trebui să te căsătorești cu cineva care nu te va bate, care se va comporta ca o ființă umană... cineva de care poate, într-o zi, ai putea chiar să te îndrăgostești și cu care să ai o viață senină.

— Ca tine? am răspuns pe un ton sarcastic, dar ea s-a uita la mine cu reproș.

— Fiecare dintre noi reușește să-și ia revanșa, mai devreme sau mai târziu, și să-și facă viața, cumva, suportabilă...

Oricum, în ziua aceea nu m-am dus să cumpăr verighetele. Au spus că m-am îmbolnăvit, Parvin Khanum mi-a luat inelul de argint de pe deget, astfel încât să cumpere verigheta cu măsura bună și s-a ocupat și de materialul pentru rochie. Peste două zile, Agha, Mahmud și Ali s-au dus la Qum și s-au întors cu mașina plină de lucruri pentru zestrea mea, pe care le-au dus direct în noua casă. Khanum Jun mi-a cerut să merg și eu să văd ce lipsea și cum voiam să-mi aranjez lucrurile, dar eu am clătinat din cap enervată. Putea să se ducă Parvin Khanum: în fond, ea era cea mai nerăbdătoare, eu n-aveam nici o intenție să mă căsătoresc. În ziua următoare, Parvin mi-a adus rochia de mireasă la probă, dar n-a reușit să mă convingă să o pun pe mine. Totuși, nu s-a dat bătută. Avea măsurile mele și alte haine de luat ca model, mi-a spus. Va ieși bine oricum.

Nu știam ce să fac, eram cuprinsă de neliniște și mă simțeam rău. Nu reușeam nici să mănânc, nici să dorm și chiar dacă reușeam să adorm, somnul meu era chinuit de coșmaruri și mă trezeam mai obosită decât înainte de-a mă duce la culcare. Mă simțeam ca o muribundă care se apropie de sfârșit și m-am hotărât să vorbesc cu Agha Jun, chiar dacă știam că va fi foarte dificil să-l conving. Voiam să mă arunc la picioarele lui, să plâng și să-i cerșesc mila, dar toți erau atenți să nu mă lase singură cu el nici măcar o secundă, de teamă că se va înduioșa, cum se întâmplase în trecut, și chiar și el fugea de mine. Trăiam cu speranța unui miracol, a unei mâini pogorâte din cer care m-ar fi luat cu ea în ultima clipă. Dar nu s-a întâmplat nimic din ce speram: totul s-a desfășurat conform planurilor, fără nici un obstacol, și ziua atât de temută a sosit.

1. Triplu divorț după care cuplul interesat nu se mai poate recăsători (n. ed. it.).

2. Când un bărbat aduce în casă o soție nouă, aceasta din urmă devine *havu* a celei deja prezente (n.

ed. it.).

Ușa casei noastre era deschisă încă de dimineață. Mahmud și Ali erau într-un du-te-vino continuu. Au aranjat scaunele în curtea interioară, au spălat fructele și au așezat prăjiturile frumos, chiar dacă numărul invitațiilor era redus. Khanum Jun ceruse să nu fie anunțat nimeni la Qum, nu cumva să vină vreo rudă și să ia seama la condițiile în care mă aflam. O mințiseră până și pe mătușa mea, spunându-i că nunta se va ține peste alte două săptămâni; singurul căruia nu i-au putut ascunde adevărul a fost unchiul Abbass și, într-adevăr, din familia noastră era numai el. Toți ceilalți invitați erau rude de-ale mirelui și vecini.

În ciuda numeroaselor încercări, n-au reușit să mă trimită la coafor, așa că Parvin Khanum și-a asumat și acea sarcină. Ea m-a machiat și mi-a aranjat părul: eu am plâns tot timpul, dar am văzut că și ea avea lacrimi în ochi, pe care și le ștergea pe furiș. Trebuia să mă căsătoresc la ora cinci după-amiaza, când era mai răcoare. La ora patru au sosit rudele mirelui și, deși căldura nu se prea domolise, bărbații s-au așezat în grădină, în timp ce femeile s-au dus la etaj. *Soffreh aghd*-ul fusese aranjat în camera de la parter și eu mă aflam în cea de alături. Khanum Jun a intrat gâfâind în cameră și mi-a spus să mă grăbesc să mă îmbrac: *agha* – maestrul de ceremonii – ar fi ajuns într-o oră.

Tremuram din tot corpul, m-am aruncat la picioarele ei și am implorat-o să nu-mi facă așa ceva: nu voiam să mă căsătoresc, nu știam nici măcar cine era viitorul meu soț... Am jurat pe Coran că mă voi ucide, am rugat-o să mă lase să mă duc să vorbesc cu domnul meu tată și să anuleze totul, nu voi zice niciodată da...

— Să mă ia Dumnezeu la el! Taci din gură! Iar cu povestea asta? Chiar nu vrei să ne lași un dram de onoare în fața acestor oameni? Frații tăi te vor face bucățele... Ahmad și-a pus un cuțit în buzunar și spune de azi-dimineață: „Dacă încearcă să facă vreo prostie de-a ei... jur că o omor!“.

Gândește-te la onoarea bietului tău Agha Jun. Va ajunge să moară de inimă dacă te porți iar rău!

— Nu vreau. De ce mă obligați?

— Tacă-ți fleanca aia! Nu ridică vocea, că te aud toți!

A înaintat spre mine. Am fugit și m-am ghemuit sub pat în cel mai îndepărtat colț. Bigudiurile se desfăcuseră și erau împrăștiate prin cameră.

— Ieși de-acolo, blestemato! De te-aș vedea pe patul de moarte. Să arzi în infern! Ieși de-

acolo, că mă omori cu zile...

Cineva bătea la ușă. Era Agha Jun, care întreba ce se întâmplă: maestrul de ceremonii mai avea puțin și sosea. Mama l-a liniștit că era totul în regulă, că mă îmbrăcam și l-a rugat să se ducă să o cheme pe Parvin Khanum; între timp îmi poruncea cu voce scăzută să ies din ascunzătoare, eram o nenorocită, m-ar fi omorât cu mâinile ei...

Khanum Jun nu reușea să se bage sub pat, atunci a întins brațul, m-a apucat de păr și m-a tras afară. În aceeași clipă a intrat Parvin Khanum, care s-a lăsat pradă disperării când a văzut cum mă bătuse. Încă stând ghemuită pe jos, am privit-o sfidător... mama avea în mână un smoc din părul meu. Îi uram pe toți...

Nu-mi amintesc deloc că am spus *baleh*, da-ul la ceremonie. Khanum Jun mă strângea tare de braț și îmi șoptea întruna, amenințătoare, la ureche: „Zi *baleh*! Zi *baleh*!”.

Până la urmă, *cineva* a spus *baleh* și toți au aplaudat. Mahmud și câțiva bărbați care stăteau cu el în camera alăturată au înălțat rugăciuni. Auzeam vorbindu-se, dar nu distingeam cuvintele și mi se lăsase un văl de ceață peste ochi. Vocile se uneau într-un murmur neinteligibil și eu fixam un punct oarecare, ca în transă. Nu era important cine era sau cum era bărbatul acela, acum soțul meu, așezat lângă mine... nu-mi mai păsa de nimic...

Totul a luat sfârșit și nici urmă de Saeid... toate dorințele și visele mele se frânseseră: bărbatul pe care-l iubeam nu venise să mă salveze.

Când mi-am revenit, mă aflam în casa necunoscutului, în dormitorul lui. El stătea pe marginea saltelei cu spatele la mine: tocmai își desfăcea nodul de la cravată. M-am așezat într-un colț al camerei și am strâns la piept *chador*-ul alb pe care mă pusese să-l port pentru a intra în casa soțului meu. Tremuram ca frunzele bătute de vântul toamnei și inima mea nu-și găsea liniștea. Încercam să nu fac nici un zgomot, astfel încât el să nu-și dea seama de prezența mea în cameră. Plângeam în tăcere. Dumnezeule! Ce hal de tradiție era asta? Mai întâi au vrut să mă omoare pentru un simplu schimb de cuvinte cu un bărbat despre care știam multe lucruri, pe care-l iubeam și eram gata să-l urmez până la capătul pământului, iar acum voiau să mă culc cu un străin care nu-mi inspira decât teamă. La gândul că mâna lui m-ar atinge simțeam repulsie, mă temeam că o să mă violeze și că nimeni nu-mi va veni în ajutor.

Camera era în semiîntuneric. S-a întors brusc spre mine, ca și cum mi-ar fi simțit ochii asupra lui. Mi-a aruncat o privire goală și dezamăgită și, cu voce deopotrivă de obosită și uimită, a întrebat:

— Ce e? Ți-e frică de mine?

Apoi buzele lui au schițat un zâmbet compătimitor și a continuat:

— Te rog, nu mă privi așa! Îmi amintești de un miel la vederea măcelarului...

Aș fi vrut să-i răspund, dar nu reușeam să vorbesc.

— Nu-ți fie frică, stai liniștită... nu intenționez să-ți fac nimic: nu sunt un animal.

Mușchii mei încordați s-au relaxat puțin. Am dat drumul aerului, cine știe de cât timp ținut prizonier în pieptul meu, dar, imediat ce bărbatul s-a ridicat de la locul lui, m-am ghemuit din nou în colțul meu, lângă perete.

— Uite, dragă fată, eu în seara asta trebuie să mă întâlnesc cu prietenii mei și tocmai ieșeam, mi-a mai spus încălțându-se cu pantofii ca să-mi arate că nu mințea. Pune-ți ceva comod și dormi puțin. Îți promit că la întoarcere nu voi veni să te deranjez: îți dau cuvântul meu de onoare...

Când am auzit zgomotul ușii care se închidea, m-am îndoit ca un arc și m-am așezat pe jos. Eram atât de obosită, că picioarele nu-mi mai susțineau greutatea corpului, mă simțeam epuizată de parcă aș fi tras după mine un munte.

O vreme am rămas în poziția aceea, cel puțin până când respirația și-a reluat ritmul firesc. Reflexia mea în oglinda înaltă a toaletei era distorsionată. Chiar eram eu aceea? Al meu era chipul acela foarte palid, în ciuda machiajului? Vălul idiot pe care mă puseseră să-l port îmi alunecase de pe părul răvășit și acum atârna trist pe o parte: l-am smuls cu furie și dispreț. Nu reușeam să-mi deschii nasturii care mă țineau captivă în rochia aia absurdă și atunci am tras de guler cu atâta forță, încât să-i smulg pe toți: voiam să o scot cât mai repede și să scap de orice putea să-mi amintească de nunta aceea.

Am căutat o rochie comodă. Pe pat era întinsă o cămașă de noapte roșu aprins, dantelată. „Cu siguranță o achiziție de-a lui Parvin Khanum“, mi-am spus. Am privit în jur și mi-am recunoscut valiza într-un colț al camerei. Era mare și grea. Cu efort, am reușit să o mut și am deschis-o. M-am îmbrăcat cu una dintre rochiile mele de casă și am ieșit din cameră. Nu știam unde era baia, așa că am aprins toate luminile și am deschis larg toate ușile, până când am găsit-o. Mi-am pus capul sub jetul de apă de la robinet și m-am spălat de mai multe ori pe față cu săpun. Lângă lavoar erau așezate obiectele de toaletă ale necunoscutului care devenise soțul meu.

Privirea mi s-a oprit pe aparatul de ras, singura cale de scăpare. Mi-am imaginat descoperirea cadavrului meu pe podeaua băii, pe soțul meu îngrozindu-se o clipă la scena aceea, dar fără să se lase pradă disperării din cauza mea. Khanum Jun, în schimb, ar fi înnebunit: și-ar fi amintit că m-a apucat de păr și m-a tras afară de sub pat, că m-a obligat să mă căsătoresc în ciuda rugămintilor mele și ar fi suferit teribil... Închipuirea aceea îmi umplea sufletul de o plăcere ciudată și nouă... Și Agha Jun? Plângând cu capul în mâini, își va aminti cum îmi doream să studiez și cât țineam la el, pentru ca apoi să simtă o milă infinită pentru mine și o mare rușine pentru câte mă obligase să fac... poate s-ar fi îmbolnăvit de durere... Viziunea aceea, care îmi dădea satisfacții, m-a făcut să

zâmbesc în oglindă.

Și ceilalți? Ce ar fi făcut toți ceilalți?

Eram sigură că Ahmad n-ar fi simțit tristețe, dar cel puțin ar fi rămas încremenit și i-ar fi fost rușine, da, oare pentru cât timp? S-ar fi îmbătat de dimineața până seara o săptămână și apoi Parvin Khanum l-ar fi consolată în brațele ei... însă eu nu l-aș fi lăsat în pace, privirea mea acuzatoare l-ar fi chinuit în fiecare noapte, umbra mea nu l-ar fi părăsit niciodată! Și Mahmud? Îl vedeam deja clătinând din cap pentru mine, sărmana nefericită care comisese un ultim păcat îngrozitor și ardeam în focul infernului... Nici măcar un dram de remușcare sau sentiment de vinovăție pentru sfârșitul meu nu l-ar fi atins: ca un bun musulman, mi-l imaginam recitând câteva *sura* pentru sufletul meu și rugându-se pentru mine joi seara, mulțumit de sine că fusese un frate bun, îngăduitor, dacă nu de-a dreptul afectuos! Ali, în schimb, ar fi suferit puțin la început, închizându-se în sinea lui, pentru ca apoi să uite totul la chemarea tovarășilor de joacă. Mica Fati era singura inocentă pe care o vedeam vărsând lacrimi sincere pentru mine fără să aibă nici o vină... s-ar fi simțit cum mă simțisem eu la moartea lui Zari: singură, fără nimeni care să-i fie călăuză și să o consoleze. Parvin Khanum m-ar fi felicitat în secret pentru că preferasem moartea unei vieți infame, căindu-se că nu a avut curajul să facă același lucru la vremea ei, ca să nu-și trădeze marea iubire... Parvaneh ar fi aflat despre moartea mea abia mult mai târziu și ar fi plâns, adunându-și toate amintirile cu mine, fără să reușească niciodată să se elibereze complet de un sentiment de tristețe și dezolare. Oh, cât îmi lipsea Parvaneh! Câtă nevoie aveam de ea în acel moment!

„Saeid, oh, Saeid! Ce vei face tu? Vei urla, vei vărsa râuri de lacrimi, te vei blestema că n-ai venit să-mi ceri mâna, că nu m-ai răpit în toiul nopții? Vei trăi în regret și remușcare până la sfârșitul zilelor tale... și totuși n-aș vrea să-ți provoc atâta durere, chiar dacă e vina ta... De ce ai dispărut? De ce nu m-ai mai căutat? De ce?“

Entuziasmul morții dispărea, visele de răzbunare își pierdeau consistența... era momentul să acționez. Am apucat aparatul de ras și l-am pus pe încheietura de la mâna stângă: lama nu era foarte ascuțită, trebuia să apăs, dar mi-era teamă. Atunci am încercat să apelez la furia mea și la ranchiuna mea, mi-am amintit de rănilor pe care Ahmad i le provocase lui Saeid și am găsit curajul să tai. Am simțit o usturime puternică și sângele a început să curgă, acum trebuia să mă gândesc la cealaltă încheietură. Dar, în timp ce plâsmuirile mele reapăreau, am văzut că sângele deja nu mai curgea: tăietura nu era suficient de adâncă, nu reușisem să nimeresc vena principală. Dacă măcar ar fi fost un mod mai puțin dureros și crud...

Mintea mea a început să lupte, apărându-mă împotriva voinței mele. Mi-am amintit cuvintele profesoarei care comenta Coranul: „Sinuciderea este oribilă și păcătoasă, Dumnezeu nu-l iartă pe cel care-și ia viața și sinucigașul este destinat să ardă în infern, printre șerpi care scuipă foc și

creaturi demonice care-i biciuiesc carnea arsă. Un blestem etern în care apa de băut este murdară și fetidă precum corpurile în putrefacție și săgeți arzânde îi străpung neîncetat pe damnați“... După asemenea cuvinte, avusesem coșmaruri îngrozitoare o săptămână întreagă. Nu, nu puteam suporta infernul. Dar cum să mă răzbun pe familia mea, să-i fac să sufere cum mă făcuseră ei pe mine să sufăr, să-i fac să înțeleagă cât mă oprimaseră? Mi se părea că înnebunesc... voiam să le distrug tot restul existenței făcându-i să trăiască în chin pentru moartea mea, dar nu mai eram atât de sigură că vor suferi într-adevăr pentru totdeauna pentru mine... Cât plânseseră pentru Zari, care nu comisese nici un păcat? După nici o săptămână de la dispariția ei, toți ajunseseră la concluzia că fusese voia Domnului: Allah ne puna la încercare și nimeni nu se putea revolta, trebuie să acceptăm că Dumnezeu dă și tot el ia, cum fac toți musulmanii buni, muritorii de rând sunt în mâinile lui și nu trebuie să pretindă să înțeleagă... Așadar, nimeni din familie nu avusese nici un rol în întâmplarea aceea, nimeni nu era vinovat pentru moartea lui Zari!

„Se va întâmpla la fel și pentru mine! Peste câteva săptămâni se vor resemna și peste câțiva ani mă vor uita, în timp ce eu voi continua să sufăr, să trăiesc în supliciu flăcărilor infernului și nu voi putea să fiu acolo să le amintesc răul pe care mi l-au făcut, iar cine m-a iubit cu adevărat și are încă nevoie de sprijinul meu va rămâne singur...“ Am aruncat aparatul de ras pe jos: acum știam că n-aș fi putut să-l folosesc. Trebuia să-mi accept destinul la fel ca Parvin Khanum.

Hemoragia se oprise, mi-am bandajat încheietura și m-am întors în dormitor, apoi m-am băgat în așternuturi și am plâns cu disperare. Trebuia să accept că-l pierdusem pe Saeid sau că el nu mă dorise. Trebuia să-l abandonez în colțul cel mai îndepărtat al sufletului meu, cum cobori în țărână o rudă îndrăgită. M-am rugat și am plâns pe mormântul lui ore în șir, apoi am înțeles că venise momentul să mă despart de el, să las timpul să-și urmeze cursul, ducând cu sine amintirile până se ștergeau de tot... dar ar fi venit vreodată ziua aceea?

Soarele săgeta din înaltul cerului, anunțându-mă că ziua începuse de câteva ore. M-am trezit dintr-un somn greu și lipsit de vise și m-am uitat în jur dezorientată și pierdută. Totul îmi era străin, unde mă aflam? Au trecut câteva clipe înainte să-mi amintesc ultimele evenimente: eram în casa necunoscutului care devenise soțul meu. M-am ridicat și am privit încăperea din jur. Ușa era deschisă, dar liniștea adâncă de pretutindeni îmi spunea că eram singură. Mă simțeam calmă, pătrunsă de o senzație ciudată de insensibilitate și indiferență: ura care mă însoțise luni în șir părea să se fi domolit și nu-mi era dor de casa și familia de care mă despărțisem, chiar dacă sigur nu aparțineam celei în care mă găseam. Nici o simpatie pentru cei patru pereți noi, dar nici repulsie. Mă simțeam ca de gheață și m-am gândit că nimic nu m-ar mai fi putut răni și nimic nu m-ar mai face fericită.

M-am ridicat: camera era mult mai mare față de cum mi se păruse în seara precedentă, iar patul și dulapul recent cumpărate miroseau a nou, probabil erau cele de care vorbise Agha Jun. Într-un colț al camerei am zărit un cuțar. În el erau așternuturi, plăpumi, prosoape și altă lenjerie: bineînțeles că nu avuseseră timp să aranjeze toate lucrurile. Am ieșit din încăperea într-o anticameră pătrată: în față era o cămăruță, probabil debaraua, la stânga mea, o ușă din sticlă pe coridorul care ducea la baie și la bucătărie, la dreapta, camera de zi cu podelele acoperite cu un covor roșu și perne asortate pe margini. O bibliotecă ticsită cu cărți umplea un perete și pe câteva etajere se lăfăiau mici plante, un bust sculptat și alte cărți.

Am băgat capul în bucătărie. Era destul de mică și avea un blat din cărămidă și ciment pe care stăteau plitele noi-nouțe și butelia ascunsă dedesubt. Pe o masa de lemn tronau farfuriile de porțelan *gole sorkhi* pe care le știam bine: când eram mică, făcusem o scurtă călătorie la Teheran și le cumpăraseră pentru mine și Zari ca parte din zestrea noastră. Într-o ditamai cutia din mijlocul camerei erau oale de aramă de dimensiuni diferite, un polonic mare și un lighean mare, și el din aramă, foarte greu și lustruit recent. Era limpede că nu găsiseră loc să aranjeze toate lucrurile.

Probabil că cele noi erau ale mele, iar restul îi aparținea necunoscutului. M-am gândit la zestrea pe care începuseră să mi-o pregătească din ziua în care m-am născut. Veselă și lenjerie: părea că scopul vieții mele era întruchipat de acele obiecte, singura așteptare cu privire la viitorul meu erau muncile domestice și datoriile de soție, în bucătărie și în dormitor... dar eu nu suportam ideea de a

găti în acel loc străin, dezordonat și trist și cu atât mai puțin să-mi îndeplinesc datoriile de soție. Dimpotrivă, eram dezgustată, chiar dacă nu mai aveam putere să mă revolt.

Am continuat explorarea noii case și am găsit unul dintre covoarele familiei mele pe pardoseala coridorului și cele două lumânări și oglinda de pe masa nupțială așezate pe *takhceh*, tradiționala etajeră în zid. M-am apropiat de măsuța dreptunghiulară acoperită cu un șervet decolorat dintr-un colț al camerei de zi: pe ea se afla un radio mare și maro cu butoane de fildeș, care păreau doi ochi făcuți să mă fixeze, și lângă el un fel de cutie pătrată. Am recunoscut un pick-up, același model pe care-l avea Parvaneh. L-am deschis și am mângâiat cu degetele cercurile concentrice ale discului negru... păcat că nu știam cum funcționează! Necunoscutul asculta și muzică străină... dacă ar fi știut Mahmud... Cărțile și discurile erau, fără îndoială, lucrurile cele mai interesante din casa aceea, măcar să mă fi lăsat pentru totdeauna în compania lor!

La etaj, în schimb, n-am găsit nimic care să-mi stimuleze imaginația. Atunci am ieșit pe un balconaș care avea, într-o parte, niște trepte ce duceau la curtea interioară, iar în cealaltă, la acoperiș. Am coborât: în centrul curții pavate cu lespezi trona un vechi *hoz* rotund, de un albastru pal, cu apa schimbată de curând, două răzoare lungi și înguste pe margini, cu câte un pom fructifer: un cireș, pe care l-am recunoscut imediat, și un altul care am descoperit că este un arbore de Japonia abia în toamna următoare, când s-a umplut de fructe. Lângă zid, o vie bătrână și obosită era prinsă pe niște araci la fel de uzați. Două tufe de trandafiri uscate și cu frunzele pline de praf se înșirau pe margini. În fundul curții era o baie veche, ca aceea pe care o aveam la Qum și de care-mi fusese mereu teamă, pentru că era cufundată în întuneric. Înspre terasa parterului casei se deschideau ferestre mari, prin care am încercat să arunc o otheadă în celelalte camere. Toate aveau perdele rigide trase, în afară de una pe care am reușit s-o cercetez cu privirea: un covor roșu, un șir de perne, așternuturi strânse într-un colț, un samovar și necesarul pentru ceai lângă vechea ușă de intrare cu încuietorea mare și grea. Pesemne era vorba de apartamentul bunicii necunoscutului. Mi-am amintit de bătrânica gârbovită cu *chador*-ul alb înflorat pe care o văzusem la ceremonie. Mai mult ca sigur o luaseră de acolo ca să le acorde puțină intimitate proaspeților căsătoriți... Am zâmbit amar și mi-am continuat turul. Am aruncat o privire la treptele și la ușa închisă care duceau la pivniță. Ferestrele înguste de sub portic erau singurele prin care se filtra puțină lumină. M-am uitat înăuntru și mi s-a părut totul foarte vechi și prăfuit: nimeni, probabil, nu pusese piciorul acolo de destulă vreme. Tocmai mă întorceam când am văzut iar trandafirii uscați și triști: mi s-a făcut milă de ei și i-am udat cu apa din *hoz*.

Cred că era după-amiază și nu mâncasem încă. M-am dus la bucătărie și am văzut o cutie de prăjituri de la nuntă. Am luat una: era foarte uscată. Aveam chef de ceva proaspăt. Frigiderul vechi,

scund și masiv, de un alb îngălbenit, era într-un colț al bucătăriei. L-am deschis: puseseră în el puțină brânză, unt, fructe și băuturi răcoritoare. Am luat o sticlă de apă și un fruct. M-am așezat pe pervazul ferestrei și, în timp ce mușcam din piersică, am privit în jurul meu: bucătăria era în dezordine și avea un aer dezolant. M-am ridicat, am luat o carte și m-am întins pe patul încă desfăcut, dar mintea mea refuza să coopereze. Citeam fără să înțeleg nimic; am aruncat cartea pe jos și am încercat să dorm, dar nici măcar asta nu mi-a reușit. Eram chinată de gândul fix că trebuie să-mi petrec tot restul vieții cu străinul acela. Și apoi, unde plecase în miezul nopții? Poate la părinți acasă, să se plângă că-l respinsesem... Și dacă mama lui ar fi venit să mă întrebe de ce-l alungasem, ce i-aș fi răspuns? M-am sucit și răsucit în patul acela pierdută în gânduri, până când a apărut Saeid să mi le alunge. Am încercat să resping amintirea lui, mi-am făcut reproșuri și mi-am impus să nu mă gândesc la el. Nu reușisem să mă sinucid și trebuia să fiu atentă la felul în care mă comportam: Parvin Khanum începuse chiar în felul acela și acum își înșela soțul fără să-și facă prea multe probleme. Dacă nu voiam să devin ca ea, nu trebuia să mă gândesc la Saeid. Dar era inutil: el nu voia să-mi iasă din minte.

Am hotărât să reordonez medicamentele, astfel încât să am la îndemână o cale rapidă și nedureroasă spre moarte, în cazul în care viața mea ar fi devenit insuportabilă și mi-aș fi pierdut controlul. Eram sigură că Dumnezeu știa că mai degrabă m-aș fi sinucis decât să comit păcate mai grave și nu m-ar fi trimis în infern.

Aveam senzația că petrecusem ore bune în patul acela, probabil că și dormisem puțin, dar, când m-am întors în camera de zi și m-am uitat la ceasul mare de pe perete, am văzut că era abia trei și jumătate. Ce puteam să fac? Mă plictisiam de moarte și m-am întrebat din nou unde putea să se fi dus necunoscutul și ce ar fi avut de gând cu mine. Măcar dacă aș fi putut să trăiesc în casa aceea fără să am nimic de-a face cu el! Erau cărți, muzică, radioul și, mai ales, acolo aveam în sfârșit liniște și eram liberă. Nu simțeam nici o dorință de a-mi revedea familia. În casa aceea eu și necunoscutul am fi putut duce două vieți liniștite și separate, dacă el ar fi acceptat. Eu m-aș fi ocupat de toate treburile casei și am fi mers fiecare pe drumul lui. Mi-a revenit în minte Parvin Khanum. Spusese că era posibil să mă îndrăgostesc de el sau aș fi putut să continui pe drumul meu de una singură. Am tremurat la amintirea aceea: sensul acelei afirmații îmi era foarte clar... să te pierzi era alegerea mai ușoară. Voi deveni o păcătoasă ca Parvin Khanum? Dar ce era păcatul cu adevărat? Și apoi, față de cine și în legătură cu ce aș fi fost vinovată? Să mă culc cu un bărbat pe care nu-l cunoșteam și nu-l iubeam și care avea dreptul să mă atingă numai pentru că altcineva rostise o formulă și eu fusesem obligată să spun „da“ sau să continui să iubesc un altul, cu care aș fi vrut să-mi petrec viața, dar care nu era soțul meu? Care din cele două era adevăratul păcat? Gândurile mi se învâртеbeau în minte: trebuia să fac ceva, să-mi găsesc cumva o ocupație dacă nu

voiam să înnnebunesc.

Am pornit radioul cu volumul la maximum, aveam nevoie să aud alte sunete și voci pe lângă ecoul vocii mele. M-am întors în cameră, am făcut rapid patul și am împăturit cămașa roșie deja mototolită. Hainele din dulap alunecaseră de pe umerase și se împrăștiaseră în dezordine pe jos. Le-am adunat și le-am atârnat din nou separat: într-o parte pe-ale mele, în alta pe ale soțului meu. Am aranjat diverse lucruri în sertarele de la toaletă și am rearanjat ce era pe raft. Apoi am târât cufărul în colțul camerei din față și am pus acolo ce nu era necesar pentru moment. Când s-a făcut seară, cele două camere erau în perfectă ordine și știam cu exactitate locul fiecărui obiect. Mi-era din nou foame. M-am spălat pe mâini și m-am întors în bucătărie: acolo domnea haosul, dar nu mai aveam chef să mă ocup de asta. Am pus apă la fiert și mi-am preparat puțin ceai. Nu era pâine și atunci am întins pe dulciurile uscate brânză proaspătă, *panir*, și le-am mâncat cu ceai. Apoi m-am întors la cărți: unele aveau niște titluri ciudate, a căror semnificație îmi scăpa; altele se refereau la drept și probabil erau cele după care învățase necunoscutul. Erau și romane și culegeri de poezii de Mehdi Akhavan-Sales, Forugh Farrokhzad și alți scriitori pe care-i adoram. M-am gândit la cărticica de poezii pe care mi-o dăruise Saeid, cu coperta neagră și o floare desenată. Trebuia să țin minte să o pun în biblioteca aceea. Am răsfoit *Prizoniera*, scrisă de poeta Forugh Farrokhzad. Ce curaj avea femeia aceea, reușea să exprime tot ce simțea fără pudoare sau rușine. Unele versuri le simțeam, cu tot sufletul, ca fiind ale mele, ca și cum le-aș fi scris eu. Am însemnat câteva poezii pe care voiam să le transcriu în caietul meu și am început să citesc cu voce tare: „Mă gândesc la momentul în care mă voi desprinde în zbor din această închisoare, când ei nu bagă de seamă, și voi râde de temnicerul meu și-mi voi lua viața în mâini, ca să o încep din nou lângă tine“. Mi-am făcut, din nou, reproșuri pentru gândurile mele. Era trecut de ora zece seara deja, am luat un roman și m-am întors în pat. Cartea se intitula *Tăunul* și descria întâmplări înspăimântătoare. Deși eram foarte obosită, nu reușeam să mă opresc din citit și mi-a fost de ajutor să nu mă gândesc la singurătatea mea în casa aceea străină.

Nu mi-am dat seama cum și când am adormit. Cartea mi-a căzut din mâini și lumina a rămas aprinsă.

Când m-am trezit, era aproape miezul zilei și casa era încă pătrunsă de singurătate și liniște. Mi-am spus că nu era rău să trăiești singur: puteam să dorm cât voiam fără să dau socoteală nimănui. M-am spălat pe mâini și pe față, mi-am făcut ceai și am mâncat prăjiturile deja învechite. Mi-am amintit că era sâmbătă și că, deci, magazinele erau deschise. Dacă necunoscutul nu se întorcea, ar fi trebuit să mă duc eu să fac niște cumpărături, dar cu ce bani? Și ce ar fi trebuit să fac dacă n-ar mai fi apărut? „S-o fi dus la muncă și se va întoarce după-amiază, *inshallah*.“ Mi-a venit să râd: gândisem *inshallah*, ca și cum mi-aș fi dorit să se întoarcă... Mi-am amintit de una dintre

povestirile pe care le citisem în revistele lui Parvaneh: o fată, obligată, ca mine, să se căsătorească, în noaptea nunții i-a spus soțului ei că era îndrăgostită de un altul și nu putea să aibă o legătură cu el, iar soțul i-a jurat că nu se va atinge de ea dacă nu voia. După câteva luni, fata a început să vadă calitățile soțului și să se îndrăgostească de el, uitând treptat vechea iubire, dar soțul nu era dispus să-și calce jurământul și n-a atins-o niciodată. Era posibil ca și soțul meu să fi făcut un astfel de jurământ? Măcar să fi fost așa: în fond, nu nutream nici sentimente bune, nici rele față de el, voiam să se întoarcă doar ca să mă elibereze din acea stare de incertitudine, ca să dispun de bani pentru a trăi și pentru că nu aveam nici cea mai mică intenție să mă întorc în casa tatălui meu. Adevărul era că începusem să apreciez noul meu refugiu și viața aceea pe care nimeni nu venea să o tulbure.

Am pornit radioul și l-am dat tare, am început să-mi fac de lucru. Am petrecut mare parte din zi în bucătărie. Am curățat pe dinăuntru și pe dinafară toate dulăpioarele cu uși metalice, apoi am aranjat farfuriile pe etajerele curățate, în timp ce oalele de aramă și-au găsit locul sub plită. Din stofa găsită în cufărul din dormitor am făcut fețe de masă de diferite lungimi și am cusut tivul de mână. Am întins una pe *takhceh* și altele pe masă și pe etajere. Am aranjat samovarul și ceștile de ceai pe etajera cea mai mare. Am spălat plita și frigiderul și am curățat pardoseala până când totul a strălucit ca nou. Apoi m-am mutat în camera de zi, unde am pus alte șervete brodate pe etajere și pe măsuța de sub radio și pick-up. În fine, am pus în ordine cărțile pe dimensiuni și am privit în jur mulțumită: casa nu mai părea aceeași.

Un zgomot care venea din curtea interioară m-a făcut să alerg la fereastră: părea totul liniștit, dar am văzut că răzoarele erau uscate și fără apă. Am coborât să le ud și am ajuns să spăl și curtea și scările. Se întuneca deja când m-am întors în casă, obosită și transpirată. Mi-am amintit că în casă era un duș și chiar dacă nu eram în stare să aprind cazanul, după ce am spălat și baia, m-am băgat sub jetul de apă ca gheața. M-am spălat rapid pe cap și pe corp și m-am șters. Apoi m-am îmbrăcat cu rochia de casă pe care mi-o croise Parvin Khanum de curând, mi-am prins părul și m-am privit în oglindă: eram schimbată – nu mai eram o copilă – mi se părea că îmbătrânisem cu ani buni în câteva zile.

Când poarta din curte s-a deschis, mi-a tresărit inima. M-am apropiat prudentă de fereastră și am văzut că mama, tatăl, sora și bunica necunoscutului tocmai intraseră. Sora lui o ajuta pe bunică să urce treptele sprijinind-o de braț și tatăl s-a dus să-i deschidă ușa casei, în timp ce mama urca scara cu elan, nerăbdătoare să ne vadă. Bătăile inimii mi s-au întetit, îmi tremurau mâinile și picioarele, dar am respirat profund, am deschis ușa și am salutat-o pe soacra mea politicoasă.

— Iat-o pe nora mea, în sfârșit! Ce faci? Și unde e soțul tău?

Și, înainte să-i pot răspunde, a intrat grăbită în casă și a început să-și strige fiul cu voce tare.

Am respirat ușurată: nici ei nu știau că Hamid plecase în noaptea nunții și încă nu se întorsese.

— Acum nu e acasă, s-a dus la prietenii lui, am răspuns.

Clătinând din cap, a început să inspecteze casa și s-a uitat peste tot. Nu reușeam să-i interpretez gesturile: părea o profesoară severă în luptă cu temele mele. Eram încordată și așteptam sentința finală. A trecut o mână peste șervetul înflorit pe care-l întinsesem pe *takhceh* și m-a întrebat dacă eu îl brodasem: am mințit răspunzându-i că nu... A intrat în dormitor și a deschis larg ușile dulapului. M-am bucurat eu însămi de ordinea cu care aranjasem hainele. A clătinat din nou din cap. În bucătărie a aruncat o privire la vasele din dulăpioare și a observat farfuriile mele de porțelan, apoi s-a întors în camera de zi și s-a așezat. Inspecția se terminase. M-am dus în bucătărie ca să revin cu ceaiul și obișnuitele prăjituri.

— Vino, fata mea, vino aici să stai jos! Ai fost nemaipomenită! Ești chiar așa cum te-a descris Parvin Khanum: frumoasă, curată și cu bun-gust! Ai aranjat perfect casa asta în numai două zile. Mama ta ne-a rugat să venim să te vizităm și să-ți dăm o mână de ajutor la curățenie, dar chiar cred că nu e nevoie: ești deja o femeie de casă perfectă! Acum chiar că mă simt ușurată și liniștită pentru Hamid al meu, dar spune-mi, dragă, unde s-a dus?

— La prietenii lui...

— Vezi, dragă, o femeie trebuie să fie, într-un anumit fel, diplomată, să știe să-și țină aproape soțul, să știe să-l comande fără ca el să-și dea seama... Fii atentă: Hamid e ca o floare, dar are ghimpii lui... și acești ghimpii sunt tocmai prietenii lui, care nu au capul pe umeri. Trebuie să faci astfel încât să se sature de ei: dacă vei reuși să-l ții aproape și să faci astfel încât să fie preocupat numai de tine și de copiii voștri, va lăsa baltă restul. E o datorie a ta, draga mea, trebuie să-l ții ocupat, astfel încât să nu mai aibă timp pentru alte gânduri. Peste nouă luni îi vei pune în brațe primul copil și, după alte nouă luni, pe al doilea! Eu am făcut tot ce mi-a stat în putere, am plâns, am leșinat și am reușit, până la urmă, să-l fac să se căsătorească, acum depinde de tine.

În sfârșit, mi s-au deschis ochii. Oh, sărman necunoscut, înseamnă că și el fusese obligat să se căsătorească, nici el nu mă dorea deloc, nici pe mine, nici viața aceea, ba chiar, la fel ca mine, poate că iubea pe altcineva. Dar dacă ar fi fost așa, atunci de ce nu i-o dăduseră de soție pe femeia iubită? O familie atât de atentă la dorințele fiului ar fi făcut-o – oricum, el nu trăise niciodată în condițiile mele, în așteptarea unui pretendent pentru *khastegari*. El putea să aleagă pe cine voia, avea dreptul să-și exprime preferința, iar părinții lui, care-și doreau atât de mult să se căsătorească, nu ar fi avut cu siguranță nimic de spus în legătură cu alegerea lui. Probabil era alt motiv: poate că era împotriva căsniciei, nu voia să-și asume responsabilități. Însă avea deja o vârstă, ar fi trebuit să fie destul de matur să o accepte, doar dacă nu voia din cauza prietenilor lui... Vocea mamei lui mi-a întrerupt gândurile.

— Astăzi am preparat *ghormeh sabzi* pentru noi. Lui Hamid îi place la nebunie stufatul meu și îmi părea rău să nu-l guste, așa că v-am adus o oală. Nu cred că ai avut timp să speli legumele... ah, iar orezul e deja în bucătărie?

Am clătinat din cap.

— Atunci îl găsești în pivniță: când tatăl lui face cumpărături pentru noi, ia câțiva saci și pentru Hamid și bunica lui. În seara asta ai putea să pregătești *kateh*. Hamid detestă orezul fiert, îl preferă scăzut. Și apoi, fiind nevoiți să plecăm mâine-seară, am adus-o acasă pe Bibi, bunica, altfel am mai fi ținut-o cu noi câteva zile. Oricum, nu-ți face griji: e o bătrânică de treabă, nu deranjează pe nimeni și e independentă, dar tu du-te pe la ea din când în când și gătește și pentru ea uneori... îi va face plăcere.

În acel moment au intrat Manijeh și tatăl. M-am ridicat să-i salut. Tatăl mi-a zâmbit afectuos și m-a privit cu căldură.

— *Salam*, fata mea, ce faci? Aveai dreptate, nevastă! E încă și mai frumoasă față de cum mi-o aminteam la nuntă.

— Și uite cum a aranjat casa în numai două zile! A făcut curat și ordine peste tot. Nu va mai putea să găsească scuze băiatul nostru...

Și Manijeh a privit în jur uimită.

— Dar, scuză-mă, cât timp ai avut ca să aranjezi totul? Ieri probabil că ați dormit și apoi trebuia să mergeți la *Madarzan Salam*... Nu-i așa, mamă, că a doua zi după nuntă trebuie să mergi să o saluți pe mama miresei?

— Păi, da, nu v-ați dus?

— Adevărul e că nu știam...

Au râs toți.

— Trebuia să-mi imaginez: Hamid nu pricepe nimic din tradițiile astea! Și tu de unde să fi știut? Însă acum că știți, trebuie să vă grăbiți să mergeți la părinții tăi, probabil vă așteaptă neliniștiți.

— Și apoi, vă vor face un cadou frumos. Nu-i așa, mamă? Vă amintiți ce lanț frumos i-ați dăruit lui Bahman Khan pentru *Madarzan Salam* al lui Mansureh?

— Sigur că-mi amintesc! În orice caz, dragă, și eu vreau să-ți fac un cadou: ce vrei să-ți aduc de la Mecca? Fără reținere, poți să-mi ceri tot ce vrei.

M-am apărât mulțumindu-i. Apoi socrul meu a spus că era obosit și voia să meargă acasă, era sigur că Hamid nu s-ar fi întors curând și oricum putea să meargă să-i salute a doua zi la aeroport. Mama lui m-a îmbrățișat și m-a sărutat emoționată, rugându-mă să-l iubesc pe Hamid din tot sufletul și să am grijă de el.

Când au plecat, am respirat ușurată. Am spălat și am pus la loc ceștile de ceai și am coborât în pivniță să caut orezul. Muream de foame. Bibi m-a strigat și eu am salutat-o. M-a studiat din cap până-n picioare înainte să-mi spună:

— *Salam* ție, chip de lună! *Inshallah* ca tu să ai mereu noroc, dragă, și să reușești să-l disciplinezi și pe băiatul nostru.

I-am cerut cheile de la pivniță și am întrebat-o dacă vrea puțin orez, mi-a răspuns că nu cina niciodată, dar că ar fi avut nevoie de pâine a doua zi dacă mergeam să cumpăr și pentru noi.

„Da, dar cum fac să cumpăr pâine dacă necunoscutul nu se întoarce? N-am nici un ban!“, m-am gândit. Apoi am pregătit cina: muream de foame, de la nuntă nu mâncasem nimic ca lumea. Am mâncat singură: nici urmă de necunoscut și era zece seara. Am spălat farfuriile și am pus în frigider ce-a rămas de la cină, ne-ar fi ajuns pentru încă patru zile. Am luat cartea și m-am dus spre dormitor. Spre deosebire de seara precedentă, am adormit imediat.

M-am trezit la opt: programul meu de somn începuse să se regleze. Nu mă bucurasem niciodată de o pace atât de desăvârșită în vechea mea casă aglomerată și zgomotoasă! M-am mai răsucit puțin în așternuturi și m-am ridicat fără grabă, făcând patul înainte să ies din cameră. În fața salonului am înțepenit: necunoscutul era acolo și dormea adânc pe o pătură. Nu-mi dădusem seama de întoarcerea lui în timpul nopții. M-am apropiat cu grijă: corpul lui nu era așa de mare cum mi se păruse la început. Un braț îi acoperea ochii și fruntea. O mustață lungă îi acoperea buza de sus și puțin și pe cea de jos. Părul des și creț se întindea pe mica pernă. Avea pielea măslinie și părea înalt. Ce situație caraghioasă: îmi observam soțul și, dacă l-aș fi întâlnit pe stradă, nici măcar nu l-aș fi recunoscut... Atentă să nu fac zgomot, m-am spălat pe față și pe mâini, am aprins samovarul și m-am gândit cum să fac să cumpăr pâine. Mi-a venit o idee: mi-am pus *chador*-ul și am ieșit. Bibi umplea stropitoarea cu apă din *hoz*. Am salutat-o.

— *Salam, Arous Khanum!*¹ Leneșul ăla de Hamid Khan nu s-a trezit încă?

— Nu, ies să cumpăr pâine. N-ați mâncat deja micul dejun, nu-i așa?

— Nu, draga mea, nu mă grăbesc.

— Unde e brutăria?

— Mergi la dreapta după ce ieși pe poartă, o iei la stânga în capătul străzii și ajungi chiar în fața prăvăliei.

Am ezitat.

— Mă scuzați... aveți cumva niște mărunțiș? Nu vreau să-l trezesc pe Hamid și mi-e teamă că brutarul nu are rest.

— Sigur, dragă, găsești pe etajera de la intrare, ia fără grijă.

Când m-am întors, Hamid încă dormea, am intrat în bucătărie, am pregătit ceaiul și, în timp ce luam *panir*-ul din frigider, l-am văzut în picioare, în prag. M-am speriat și, fără să mă gândesc, am exclamat:

— O, Doamne! Vai!

El a ridicat mâinile în semn că se predă.

— Nu, te rog, nu te înspăimânta de fiecare dată când mă vezi! Doar nu sunt diavolul... Așa îmi scade moralul, nu credeam că sunt atât de înspăimântător!

Văzându-mă izbucnind în râs s-a relaxat și și-a pus mâinile pe tocul ușii.

— Bine, se pare că astăzi te simți mai bine.

— Da, mulțumesc. În câteva minute va fi gata micul dejun, am răspuns zâmbind.

— Ah, micul dejun! E totul curat în jur! Mama chiar avea dreptate când spunea că dacă e o femeie în casă, toate sunt la locul lor. Sper doar să reușesc să-mi gădesc lucrurile. Nu sunt obișnuit cu ordinea.

A pornit spre baie, ca să se întoarcă peste câteva minute să mă întrebe unde pusesem prosoapele... și apoi:

— Iartă-mă, dar... cum te cheamă?

Am împietrit: nici măcar nu știa cum mă cheamă, și totuși la ceremonie îmi rostiseră numele chiar de prea multe ori. Probabil îi era într-adevăr indiferent sau era atât de absorbit în gândurile sale, că nu-l auzise sau îl uitase deja! I-am răspuns cu răceală.

— Ah, da! Masumeh sau Masum?

— Nu contează, oricum, toată lumea îmi spune Masum.

Mi-a privit mai atent chipul și a comentat că numele acela mi se potrivea de minune... Am simțit o strângere de inimă. Și *el* spusese același lucru, dar în mod cert nu se puteau compara iubirea și gentilețea unuia cu indiferența celuilalt. *El* își repeta numele meu în minte de-o mie de ori pe zi... Ochii mi s-au umplut de lacrimi.

Am dus tot ce era necesar pentru micul dejun în camera de zi și am întins *soffreh*-ul. Necunoscutul a apărut cu părul creț ud, aranjându-și prosopul pe umeri. Ochii lui negri erau blânzi, buni și surâzători. Teama mea față de el dispăruse.

— La naiba, ce mic dejun! Avem și pâine proaspătă... Un alt aspect pozitiv în faptul de a avea o soție!

Am înțeles că spunea lucrurile acelea din amabilitate, ca să fie iertat că nu-și amintise numele meu. I-am întins o ceașcă de ceai. S-a așezat cu picioarele încrucișate și, în timp ce întindea *panir*-ul pe pâine, mi-a cerut să-i povestesc de ce îmi fusese atât de frică de el. I-am răspuns că nu era vina lui: mi-ar fi fost la fel de frică de orice alt bărbat... în afară de Saeid, dar am ținut pentru mine ultimul gând.

— Atunci, de ce te-ai căsătorit cu mine?

— Ca să fiu sinceră, m-au obligat, conform familiei mele, venise momentul să mă căsătoresc. Eu nu eram de acord, aș fi vrut să continui să studiez.

— Atunci de ce nu ți-ai continuat studiile? Ești încă foarte tânără...

— Spuneau că, pentru o fată, diploma de zece clase e mai mult decât suficientă și, oricum, în ultimii ani am reușit să studiez numai pentru că am luptat și am implorat!

— Îmi spui că te-au obligat să te așezi la masa nupțială și nu te-au lăsat să frecventezi școala, deși era dreptul tău? De ce nu te-ai revoltat? De ce te-ai supus? De ce nu te-ai sustras unei căsătorii pe care nu ți-o doreai?

Se cam aprinsese la față.

— Trebuia să te lupți ca să obții ceea ce aveai dreptul să obții chiar și cu costul suferinței. Dacă oamenii nu ar ceda în fața abuzului de putere, cei care abuzează de puterea lor n-ar exista... în schimb, lumea e plină de ei! Chiar docilitatea și slăbiciunea întăresc bazele opresiunii!

L-am privit stupefiată: era departe de adevăr, nu putea să știe ce suportasem înainte să cedez... Am răspuns că, după cum reieșea, și el se supusese abuzului de putere. Am spus-o cu un zâmbet ironic și pe un ton sfidător. A rămas cu gura căscată și a tăcut, nu înțelegea cum de știam că se lăsase convins să se căsătorească.

— Păi, nu păraai nerăbdător să vii la nuntă... am spus. Biata dumitale mamă, care a trebuit să facă eforturi și să se dea de ceasul morții ca să-ți iei soție!

— Ah, iată de la cine ai aflat. Țsta e adevărul, ai dreptate, și eu am fost obligat. Abuzul de putere nu constă mereu în chin și lovituri. Uneori se folosește de iubire și blândețe și te leagă de mâini și de picioare, dar când am decis să accept să-mi iau soție pentru fericirea mamei, nu mă gândeam deloc că o fată se va căsători cu mine pentru că era obligată.

O vreme am mâncat în liniște. Apoi Hamid a luat ceașca de ceai, s-a sprijinit de o pernă și a râs.

— Nu-ți lipsește prezența de spirit: la momentul potrivit mi-ai închis gura! Bravo ție, ai făcut bine.

Am râs și eu. Atunci mi-a explicat situația lui.

— Știi de ce nu voiam să mă căsătoresc? Pentru că o persoană căsătorită nu are viață proprie, se trezește ocupată și cu obligații și nu se mai poate gândi la idealurile sale. Se spune că atunci când un bărbat își ia soție, se oprește, când se naște primul copil, cade în genunchi, al doilea îl îndoiaie și la al treilea dispare. Asta se întâmplă în căsniciile tradiționale. Ar fi altfel să te căsătorești cu o prietenă care nutrește aceleași convingeri ca tine. Recunosc că nu-mi displace deloc să găsesc pregătit micul dejun dimineața, casa curată și ordonată și rufele spălate, dar asta vine din egoismul bărbaților și din educația greșită, fondată pe superioritatea masculină. Eu sunt convins că nu trebuie să ne gândim la femeie în termenii aceștia. După mine, dintre ființele umane, femeile sunt cele mai exploatare din istorie. Primele care au fost subjugate de alte ființe umane, considerate obiecte... și, din păcate, încă e așa.

Deși era prima oară când auzeam pe cineva vorbind despre ceva atât de complex și unele cuvinte nu-mi erau perfect clare, tonul discursului lui mi-a plăcut mult și fraza despre exploatarea

femeilor mi-a rămas întipărită în minte. L-am întrebat de ce nu se căsătorise cu o femeie care gândea ca el, care avea aceleași gusturi și aceleași opinii: voiam să știu dacă și el era îndrăgostit de alta...

— Fetele din grupul nostru nu se căsătoresc ușor, și ele sunt implicate în urmărirea propriilor idealuri, iar apoi mama îi detestă pe toți membrii grupului. A amenințat până și că se omoară dacă m-aș fi căsătorit cu una dintre ele! Dar nu trebuie să crezi că eram îndrăgostit de o fată și că mama n-a fost de acord, aș fi preferat doar să mă căsătoresc cu una de-a noastră, astfel încât căsnicia să nu fie o piedică în munca noastră. Dar mama trebuie să-mi fi citit gândurile!

L-am întrebat ce însemna „una de-a noastră“ și ce era „grupul“ acela despre care vorbea cu atâta entuziasm.

— Nu e un grup special, nu are un nume prin care să se identifice, este vorba numai despre persoane care se reunesc să discute despre lucruri importante, care acționează pentru binele comun. Noi toți avem idei și obiective în timpul vieții noastre și încercăm să le atingem. Poate și tu ai o direcție în care ți-ai dori să acționezi. Nu cred că vrei să-ți petreci restul zilelor făcând să strălucească această casă... Mai devreme mi-ai spus că voiai să studiezi; atunci, fă-o, reîncepe-ți studiile, dă-ți toată silința!

— Dar cine se căsătorește nu mai este admis la școală!

— Vrei să-mi spui că nu știi că sunt și alte moduri de a studia? Ai putea să urmezi cursuri serale, să studiezi acasă și apoi să dai examenele. Nu e nevoie să frecventezi cursurile.

— Știu. Dar pentru dumneata n-ar fi o problemă dacă mi-aș relua studiile?

— De ce? Dimpotrivă, ar fi fantastic: prefer, de departe, să-mi împart viața cu o persoană cultă și educată, ca să nu mai spunem că e dreptul tău. Cine sunt eu să-ți interzic? Sunt soțul, nu paznicul tău!

Am rămas cu gura căscată... nu-mi venea să cred ce auzeam! Cine era cu adevărat Hamid? Era atât de diferit de toți bărbații pe care-i cunoscusem până în acel moment. O lumină de aceeași intensitate cu a soarelui se aprinsese în viața mea. Cu firul de voce care-mi rămăsese l-am întrebat dacă era sigur, dacă nu glumea, dacă spunea adevărul. Nu avea idee cât însemna pentru mine să-mi pot relua studiile.

Reacția mea l-a făcut să zâmbescă, dar mi-a repetat, calm, că era absolut sigur și își va ține promisiunile. Și apoi, era dreptul meu, nici măcar nu trebuia să-i mulțumesc... Pentru el, fiecare persoană trebuia să aibă posibilitatea să facă ce-și dorea și ce credea just să facă. A te căsători nu însemna să înăbuși aspirațiile celui care-ți stătea alături, ci să-l ajuți și să-l susții, nu eram de acord?

Am fost de acord întru totul: nu puteam decât să-i dau dreptate, mai ales că înțelesesem foarte

bine ce încerca să spună: nici eu nu trebuia să fiu o piedică pentru aspirațiile sale. Din acel moment, acordul tacit tocmai încheiat a devenit legea nescrisă a vieții noastre. O lege care-mi acorda drepturile ce îmi fuseseră negate multă vreme, chiar dacă nu era, cu siguranță, numai în interesul meu.

În ziua aceea nu s-a dus la serviciu și bineînțeles că nu l-am întrebat de ce. Pentru prânz ne-am dus acasă la părinții lui, care chiar în seara aceea ar fi plecat. Ca să mă îmbrac, am rămas mult timp în dormitor, pentru că nu știam cum să mă aranjez. În fine, am hotărât să port *rusari*, dar când am ieșit din cameră, Hamid mi-a aruncat o ocheadă.

— Și ăla ce e? m-a întrebat.

I-am spus că tatăl meu îmi dăduse voie să-l port, dar dacă lui nu-i plăcea, puteam să port *chador*-ul...

— Oh, nu! E prea mult și ăla. Trebuie să te îmbraci cum ți-e mai comod, important e să te simți în largul tău: și ăsta e un drept al tău!

M-am simțit fericită pentru prima dată după mult timp: aveam certitudinea unui sprijin sigur, neprețuita senzație de a-mi putea urma visele, care până cu câteva ore mai devreme mi se păruseră irealizabile.

Mergeam unul lângă celălalt și mă simțeam ușoară. Pălăvrăgeam, mai ales el. Uneori cuvintele lui erau dificile și raționamentele, filosofice; alteori părea un profesor luptându-se cu ultimul din clasă, dar eu nu mă supăram, dimpotrivă, pentru mine era o plăcere să-l ascult. Era într-adevăr cult și nu puteam să mă compar cu el nici prin experiență, nici prin educație. Îl ascultam extaziată și mă bucuram de raportul nostru.

Acasă la ai săi ne-au înconjurat cu toții. Venise de la Tabriz și sora cea mare, Monir Khanum, cu cei doi băieți ai ei, care păreau puțin dezorientați și majoritatea timpului au vorbit între ei în turcă. Însăși Monir Khanum era diferită de celelalte două surori. Părea mult mai bătrână și, după mine, semăna mai mult cu mătușile decât cu surorile ei. Faptul că ne vedeau pe mine și pe Hamid simțindu-ne bine împreună și vorbind între noi îi făcea pe toți foarte fericiți.

El glumea cu surorile și mama lui, era ironic și chiar le săruta! Lucrul acesta mă făcea să zâmbesc și mă uimea în același timp. La noi în casă bărbații nu prea stăteau la discuții cu femeile, ce să mai vorbim de a râde, a glumi și a-și manifesta efuziunile. Mi-a plăcut mult mediul cald și atmosfera senină din casa lor. Ardeshir, fiul lui Mansureh, care încă mergea de-a bușilea, era foarte afectuos și se arunca în brațele mele fără ezitări sau stânjeneală: pentru mine era o senzație foarte plăcută și râdeam din inimă. Mama lui a fost fericită să mă vadă veselă, până atunci nici măcar nu zâmbisem în fața lor. Și Mansureh mi-a spus că eram și mai frumoasă când râdeam, făcând gropițele în obraji: dacă ar fi fost în locul meu, ar fi râs tot timpul, jura pe Dumnezeu!

Am roșit și am lăsat capul în jos, dar Mansureh a continuat:

— Așadar, frate, ești mulțumit? Ai văzut ce fată frumoasă ți-am găsit? Ar trebui să ne mulțumești!

Hamid a mulțumit în repetate rânduri, amuzat, iar Manijeh, sora mai mică, s-a bosumflat și a ieșit din cameră. Mama mi-a spus să nu dau importanță: era geloasă pentru că fusese mereu o mică prințesă pentru fratele mai mare și acum se simțea detronată... dar ea era foarte fericită și acum, că ne vedea simțindu-ne bine împreună, putea, în sfârșit, să plece cu sufletul împăcat, ca să-și îndeplinească făgăduința în casa Domnului.

În acel moment a sosit tatăl și ne-am ridicat toți să-l salutăm. Ne-a sărutat pe mine și pe Hamid pe frunte și m-am înroșit. Cu blândețe și bunăvoință m-a întrebat ce făceam.

— Așadar, te-a necăjit băiatul meu? Nu uita că dacă se întâmplă una ca asta într-o bună zi, trebuie să dai numaidecât fuga la mine, îl voi trage de urechi așa de tare, că-i va trece cheful să te necăjească!

Și, glumind, a făcut ce anunțase.

Hamid a râs.

— Nu mai faceți asta, tată: ne-ați tras de ele atât de mult când eram mici, că avem niște urechi lungi ca ale măgarilor!

Când ne luam la revedere, mama lui m-a tras deoparte și, cu voce scăzută, m-a sfătuit să mă impun față de fiul ei cât mai repede; fără ceartă, cu bună dispoziție și răbdare. Eram o femeie atrăgătoare, voi găsi modul potrivit ca să-l leg de mine... să-i interzic să se întoarcă acasă în toiul nopții și să-l trimit la serviciu punctual. Trebuia să fac astfel încât să-și uite prietenii, să-i elimine din viața noastră. *Inshallah*, trebuia să rămân însărcinată curând și să am mulți copii: ei l-ar fi ținut ocupat și n-ar mai fi frecventat lumea aceea și nu s-ar mai fi gândit la toate *prostiile* alea. Trebuia să-mi pun la bătaie toată abilitatea...

La întoarcere, Hamid m-a întrebat ce-mi spusese mama lui. Eram stânjenită: i-am spus că doar mă rugase să am grijă de el, dar a intuit imediat că era altceva.

— Da, să ai grijă de mine astfel încât să nu mă mai lași să mă întâlnesc cu prietenii mei, îmi imaginez... Și tu ce i-ai răspuns?

I-am zis că nu dădusem răspunsuri, mă limitasem să o ascult.

— Ar fi trebuit să-i răspunzi că nu ești paznicul meu, că nu te-ai căsătorit cu mine ca să-mi faci viața insuportabilă!

— Și, după dumneata, crezi că i-aș fi putut răspunde astfel soacrei mele la prima noastră discuție?

— Femeile astea de modă veche nu fac decât rău unei căsnicii. Nu reușesc să înțeleagă

adevărată semnificație, văd femeia ca un lanț de legat picioarele și mâinile soțului, în timp ce căsnicia ar trebui să însemne sprijin reciproc, un parcurs împreună, înțelegerea dorințelor celuilalt și egalitate în drepturi! Nu le suport pe femeile acelea idioate care continuă să-l întrebe pe soțul lor: „Unde ai fost? Cu cine ai fost? De ce ai venit târziu?“. Bărbatul și femeia trebuie să aibă roluri egale și nici unul nu are dreptul să-l strângă pe celălalt cu ușa, punându-l să facă lucruri pe care nu vrea să le facă sau în care nu crede! Nu ești de aceeași părere?

Avea dreptate și am păstrat ca pe ceva prețios acele cuvinte și înțelepciunea lor. În același timp, am perceput perfect mesajul pe care Hamid mi-l transmisese. Nu va trebui niciodată să-i pun întrebări. Dar, în fond, în acel moment nu-mi păsa prea mult, ce diferență ar fi fost pentru mine? Și apoi, el era cel mai mare, înțelept și cu experiență dintre noi: era firesc să știe mai bine decât mine cum trebuia să trăiești. Faptul că atribuia femeilor drepturi egale cu ale bărbaților, că le respecta și că îmi îngăduia să studiez și să fac ce îmi plăcea era o mare și neașteptată victorie pentru mine: ce altceva puteam să-mi doresc?

Am ajuns acasă târziu. Fără să vorbească, Hamid a luat perna și pătura și a început să se pregătească de culcare. Nu mă simțeam confortabil, nu știam ce să fac, nu mi se părea corect să dorm în pat și să-l pun să doarmă pe jos, pe el, care se arătase atât de bun și respectuos în ce mă privea. Până la urmă, i-am spus că voi dormi eu pe jos și-i voi lăsa lui patul, dar n-a vrut să accepte.

M-am dus în dormitor cufundată în gândurile mele. Cât timp aș fi putut să trăiesc în felul acela? Din punct de vedere sentimental, eram confuză și dezorientată. Nu simțeam atracție sexuală sau dorință față de Hamid, dar mă simțeam datoră față de el. Mă luase dintr-o casă unde devenise un chin să trăiesc și voia să mă facă fericită lăsându-mă să-mi continui studiile. Era un mare dar pentru mine și repulsia pe care o simțisem în noaptea nunții numai la gândul că mâinile lui m-ar atinge dispăruse.

M-am întors în salon, l-am privit în ochi și i-am spus că trebuia să doarmă la locul *lui*, în patul *lui*. Privirea lui sfredelitoare și curioasă a zăbovit puțin asupra mea, apoi *soțul meu*, cu un surâs, mi-a întins mâna ca să-l ajut să se ridice și a venit să-și ocupe locul care i se cuvenea lângă mine. După ce am fost împreună, în noaptea cea, el s-a cufundat într-o somn adânc, în timp ce eu am plâns ore în șir prin casă. Nu înțelegeam ce mi se întâmpla, nu reușeam să gândesc cu luciditate. Simțeam numai un dor ciudat, acut.

După câteva zile a venit să mă viziteze Parvin Khanum. Era emoționată. Mă așteptase, dar nu mai rezista fără să știe ce făceam, cum se comporta soțul meu, ce se întâmplase în noaptea nunții... I-am povestit totul.

— Știam că era un băiat bun și de familie bună, dar, din ce-mi spui, mi se pare o persoană minunată... slavă Domnului, n-ai idee cât am fost de îngrijorată. Dacă ai fi devenit soția lui Asghar măcelarul, numai Dumnezeu știe ce ți-ar fi făcut!

— Da, îți rămân datorii, îmi dau seama de-abia acum de favoarea enormă pe care mi-ai făcut-o...

Parvin s-a apărât. Meritul îmi aparținea mie, pentru că le plăcusem celor din familia lui Hamid și fusese cel mai mare noroc al meu, ea nu avusese niciodată o ocazie de aur ca aceea.

M-am mirat, credeam că și soțul ei, Haj Agha, o tratase mereu bine.

— Ei, tu îl vezi acum, că a îmbătrânit, i-a căzut părul și e bolnav. N-ai idee ce sălbatic a fost... nici nu-ți poți imagina cum m-a agresat în noaptea nunții, în timp ce eu tremuram și plângeam... nu știi câte lovituri mi-a dat. Atunci era bogat, puternic, avea o grămadă de prieteni și credea că nu trebuie să-i dea socoteală nici lui Dumnezeu de acțiunile lui. Credea cu convingere că era vina femeilor lui că nu avusese încă moștenitor. Mi-a făcut lucruri pe care nici măcar nu îndrăznesc să le spun. Când auzeam ușa deschizându-se și înțelegeam că se întorcea acasă, începeam să tremur din cap până-n picioare: eram încă o fetiță și mă speria îngrozitor... dar când, în cele din urmă, s-a trezit pe drumuri și și-a pierdut prietenii și puterea, iar medicii i-au spus că problema era a lui și că nu va putea avea niciodată copii, a explodat ca un balon umflat prea tare și s-a prăbușit. Brusc a părut îmbătrânit cu douăzeci de ani și toți l-au abandonat, în timp ce eu crescusem și devenisem mai puternică. Reușeam să-l înfrunt, să-i răspund pe măsură, nu-mi mai era frică de el. În schimb, lui îi era și încă îi este teamă: teamă să nu mă piardă... iată de ce nu mă mai chinuie și mă lasă în pace. Acum a venit vremea mea, dar nimeni nu-mi poate da înapoi sănătatea și tinerețea pe care soțul meu mi le-a luat.

Am tăcut amândouă. A clătinat din cap ca și cum ar fi vrut să alunge fantomele trecutului și a reînceput să vorbească despre mine. De ce nu mă mai dusesem să-mi vizitez părinții? Dar eu nu voiam nici măcar să aud pomenindu-se de ei: îmi făcuseră rău, mă alungaseră din casă, mă obligaseră să mă căsătoresc... nu mă voi duce la ei, nu voi mai pune piciorul în casa aia!

1. Salutări, doamnă mireasă! (n. ed. it.).

Au trecut mai bine de trei săptămâni, apoi, într-o dimineață, cineva a sunat la ușă. Nu așteptam pe nimeni, de altfel nimeni nu venea să mă viziteze niciodată... Am deschis ușa: Khanum Jun și Parvin Khanum erau în picioare în fața mea. Am împietrit, dar m-am adunat imediat și am schițat un gest rece de *salam Khanum*.

Prima a vorbit Parvin Khanum. Mi-a reproșat că nu m-am mai arătat și a spus că mama mea era atât de tristă, încât se hotărâse să o însoțească la mine.

— Unde erai, fata mea? Muream de îngrijorare! De trei săptămâni te așteptăm, nu avem vești de la tine. Ai uitat că ai un tată și o mamă? Sunt niște reguli de respectat...

Eram pe picior de război, dar am lăsat-o să intre. În timp ce urca scara, Khanum Jun a continuat să bombăne:

— A doua zi după nuntă am rămas treji până târziu așteptând ca ginerele nostru să vină în vizită și nici urmă de el! Mi-am zis: „Poate vor veni mâine, poate vinerea asta, poate următoarea sau cealaltă“... Dar fiecare săptămână trecea fără vești de la voi. Mi-era teamă că ți s-a întâmplat ceva! Cum poți să pleci din casa tatălui și să nu te mai uiți înapoi? Există niște obligații față de părinți.

La cuvintele acelea n-am mai putut să mă abțin și mi-am vărsat asupra mamei furia și ranchiuna ascunse atâta timp.

— Ce obligații? Pentru ce ar trebui să vă fiu recunoscătoare? Că m-ați adus pe lume? Nu v-am cerut-o eu. Ați făcut-o numai pentru plăcerea voastră... și, când ați aflat că sunt fată, v-a părut rău. Ce ați făcut pentru mine? V-am implorat să mă lăsați să studiez, să nu mă alungați, să nu mă căsătoriți și voi cum ați răspuns la rugămintele mele? M-ați bătut până la sânge, m-ați ținut prizonieră luni de zile și era să mor!

Khanum Jun plângea în hohote. Parvin Khanum mă privea îngrozită și îmi făcea semn cu mâna să tac, dar nu mai reușeam să mă opresc.

— Mi-ați spus mereu că o fată *aparține altora* și erați așa de hotărâți să vă descotorosiți de mine, că nu vă interesa deloc cui m-ați fi dat... Chiar dumneavoastră, mamă, m-ați tras de păr ca să mă alungați din casa voastră. Chiar dumneavoastră repetați întruna că trebuia să mă grăbesc să plec, astfel încât Mahmud să-și poată aduce în casă o soție. Bine, v-am făcut pe plac, am plecat, am

devenit *a altuia* – și acum vă așteptați să vin să vă salut cu respect?

— Încetează, Masum, să-ți fie rușine! Dar ce spui? Ai văzut cum suferă această sărmană femeie? Sunt părinții tăi... au făcut eforturi ca să te crească. Crezi că ai ajuns singură la ceea ce ești astăzi? Oare nu te iubește mult Agha Jun al tău? Nu-ți dorea numai binele și nu a suferit pentru tine? Sunt martoră că, atunci când erai bolnavă, mama ta a vegheat lângă tine zi și noapte, vărsând râuri de lacrimi și făcând jurăminte pentru vindecarea ta. Toți părinții, chiar și cei mai răi, merită recunoștința copiilor. Și apoi, ei chiar te iubesc mult. Când m-am căsătorit eu și am plecat, nimeni nu și-ar fi făcut griji pentru mine, nici dacă nu mă arătam o sută de ani... Dumnezeu îi pedepsește pe cei care nu-și respectă părinții!

M-am simțit brusc din nou calmă, ca și cum aș fi scăpat de o greutate care mă apăsase mult timp: mă eliberasem de ura și de furia rămase îndelung închise în mine să-mi hrănească durerea, iar acum lacrimile lui Khanum Jun îmi alinau rana.

— Voi ține cont de obligațiile mele de fiică la momentul potrivit, stați liniștiți, am spus calm, și dacă veți avea nevoie de mine, vă voi ajuta, dar nu-mi cereți să uit ce mi-ați făcut.

Plânsul lui Khanum Jun s-a întetit. Mi-a spus că și-ar fi tăiat mâna care mă trăsesese de păr, că de o sută de ori pe zi regreta că mă bătuse, dar o făcuse pentru mine, pentru că frații mei amenințau că mă fac bucăți dacă nu m-aș fi prezentat la nuntă. Și Agha Jun suferea mult pentru mine, iar în ziua nunții era pe picioare numai datorită pastilelor... nu-mi dădusem seama cât era de palid și neliniștit? Și ea avea inima zdrobită, dar nu putuse face nimic. Nu că nu voia să mă căsătorească, dimpotrivă... se ruga la Dumnezeu neîncetat ca o persoană cumsecade să mă ia de mână și să mă salveze din casa aceea. Era îngrijorată pentru mine fiindcă mă vlăguiam, zi după zi, în închisoarea aceea și i se rupea inima să mă vadă într-o asemenea stare...

Am simțit căldura sinceră a cuvintelor ei, iubirea care le dicta și gheața care-mi înconjura inima a început să se topească... I-am spus să nu mai plângă și am schimbat subiectul ca să nu ne emoționăm toate. Parvin Khanum mi-a făcut complimente pentru ordinea și curățenia noii mele case și eu i-am mulțumit pentru patul și dulapul alese și pentru tot ce făcuse pentru mine. Mama a adăugat că și ei îi erau recunoscători că făcuse atâtea eforturi pentru familia noastră.

Parvin Khanum s-a apărât.

— Vă rog, nu vorbiți așa, mă faceți să roșesc! Dar ce eforturi, Khanum Jun? M-am simțit bine, a fost o plăcere pentru mine... și apoi, Agha Jun nu spunea niciodată nu: orice lucru pe care-l alegeam era bun, ar fi acceptat să cumpere până și serviciul șahișahului pentru Masum a lui. E clar că Agha Jun al tău ține extraordinar de mult la tine! Ahmad mă certa încontinuu că îl făceam să cheltuiască prea mulți bani, dar tatăl tău voia ce era mai bun pentru tine și-mi spunea: „Vreau să fie onorată și să intre în casa soțului ei cu capul sus, cu o zestre demnă de ea“.

Khanum Jun hohotea din nou. Eu am oftat și am cerut vești despre tatăl meu. Și-a șters ochii cu marginile *rusari*-ului și mi-a spus că, din păcate, nu se simțea bine. Era trist, acasă nu mai vorbea cu nimeni și reîncepuse să fumeze țigară de la țigară chiar dacă tușea întruna... Ei îi era teamă să nu i se întâmple ceva. M-a rugat să merg să-l văd înainte să fie prea târziu: nu mi-aș fi iertat niciodată că n-o făcusem la timp. Am liniștit-o și i-am spus că-i voi face o vizită chiar în săptămâna aceea, imediat ce Hamid va avea puțin timp, iar dacă el nu va putea, m-aș fi dus singură.

Hamid mi-a zis clar că nu avea nici timp, nici chef să mă însoțească la părinții mei și m-a încurajat, insistent, să-mi creez o viață socială independentă de a lui. Mi-a scris numerele liniilor de autobuz și traseele lor și m-a învățat cum să iau taxiul. Astfel că, după câteva zile, într-o după-amiază caldă și sufocantă de sfârșit de Mordad, a cincea lună din calendarul iranian, știind că Hamid nu se va întoarce seara, m-am îmbrăcat și m-am dus acasă la ai mei. Era ciudat: casa aceea devenise repede casa *lor* și nu mai era a mea... și alte fete se înstrăinau atât de repede de locuința părintească? Era prima oară când ieșeam singură și aveam de mers destul de mult cu autobuzul. Deși mi-era puțin teamă, îmi plăcea acea nouă libertate, acel nou sentiment de independență. Mă simțeam mare și puternică. Când am ajuns în cartierul nostru, în mine se zbăteau sentimente contrare. Am simțit că mi se strânge sufletul la amintirea lui Saeid și, trecând prin fața casei lui Parvaneh, m-a cuprins dorul. Am mărit pasul de teamă să nu fiu copleșită de lacrimi, dar, în timp ce mă apropiam de casă, m-am simțit oprimată: mă temeam de întâlnirea aceea și nu aveam deloc chef să văd lumea din cartier.

La primirea călduroasă a lui Fati, care mi-a sărit de gât plângând în hohote, mi-au apărut lacrimi în ochi: m-a implorat să mă întorc acasă și să o iau și pe ea cu mine. Ali nu s-a mișcat de la locul lui, dar a zbierat la Fati să înceteze cu plânsul și să se ducă să-i aducă șosetele... Ahmad s-a întors la apusul soarelui, deja beat, m-a privit pierdut și a plecat. Mahmud a mormăit un răspuns la salutul meu și a urcat scara întunecat la chip.

— Ai văzut, Khanum Jun, că nu trebuia să vin? Chiar dacă aș veni o dată pe an, frații mei s-ar supăra.

Mama mi-a spus că Mahmud avea chipul întunecat din cu totul alte motive și de o săptămână nu vorbea cu nimeni. Voia să o ceară pe Mahbubeh de soție, cumpăraseră prăjiturile și florile și se duseseră la Qum, acasă la mătușa mea, dar tocmai avusese loc *baleh burun* al lui Mahbubeh și familia lor, ca să se răzbune că nu fusese invitată la nunta mea, nici măcar nu-i anunțase. Mamei mele nu-i păsa, fusese mereu împotriva acelei uniuni... dar Mahmud era abătut și disperat.

Un sentiment de bucurie și de revanșă mi-a cuprins sufletul: ce satisfacție frumoasă să-ți iei revanșa! Mi-am făcut imediat reproșuri pentru gândurile negative, probabil se simțea rău, cum mă

simțisem și eu... Mama nu și-a dat seama ce îmi trecea prin minte, pentru că era ocupată cu izbucnirea împotriva rudelor din Qum.

— Trebuia s-o auzi pe mătușa ta cum se lăuda cu ginerele! Repeta întruna că e fiu de ayatollah, dar că a frecventat și facultatea și e un om de avangardă, în pas cu vremurile, cu multe proprietăți și mulți servitori... Bietul meu Mahmud s-a făcut vinețiu, m-am temut că se simte rău, și, ca și cum n-ar fi fost de-ajuns, ne-au spus că pentru nunta lui Mahbubeh vor face o petrecere de șapte zile și șapte nopți pentru că „Părinții trebuie să-și dea fata de soție cu mândrie și arătând lumii întregi, nu pe ascuns...” și alte asemenea răutăți.

Când s-a întors Agha Jun eram în camera de zi. M-am ridicat și m-am lipit de perete ca să nu mă vadă imediat, el s-a sprijinit cu o mână de ușă și, punând un picior peste genunchiul celuilalt, și-a desfăcut șireturile. Cu voce liniștită am spus *salam*. S-a întors brusc în căutarea vocii mele, eu am înaintat în lumină și, câteva clipe, a rămas nemișcat privindu-mă cu un plin de iubire și de uimire, apoi și-a revenit și, cu voce ridicată, m-a apostrofat:

— În sfârșit ți-ai adus aminte de noi!

I-am răspuns că mă gândeam adesea la el, dar a clătinat din cap cu o privire de reproș și resentiment.

— Nu credeam să fii atât de nerecunoscătoare.

Mi s-a pus un nod în gât. La cină, însă, m-a copleșit cu întrebările, vorbea întruna pe un ton agitat: nu-l văzusem niciodată atât de locvace! Voia să știe totul despre noua mea viață, și ce-i dădeam de mâncare soțului meu la prânz și la cină, și făcea pe spiritualul:

— Am auzit că vrea să te denunțe pentru cum gătești...

Am răspuns râzând:

— Cine, Hamid? Amărâțul acela nu se plânge niciodată de mâncare... mănâncă orice îi pun în față. Și adesea îmi spune că n-ar trebui să-mi iroiesc timpul cu gătitul!

— Și ce ar trebui să faci atunci?

— Spune că ar trebui să-mi continui studiile...

S-a făcut liniște, toți m-au privit cu ochii holbați. Privirea lui Agha Jun s-a luminat pentru o clipă... Mama a mormăit ceva despre obligațiile din casă. Atunci am continuat:

— Cu treburile domestice mă descurc, pot avea grijă, liniștită, de tot. Iar Hamid spune că nu-i pasă cine știe ce de dejunuri sau despre cum arată casa, e convins că eu trebuie să fac ce îmi place mai mult și mai ales să studiez, lucru care, după el, este cel mai urgent și mai important...

Le așteptam comentariile.

Mahmud, din fericire, nu coborâse la cină. Ali a intervenit imediat:

— Oricum, nu te vor admite din nou la școală.

Dar eram pregătită pentru acea obiecție.

— Ba da, m-am dus deja să mă informez: voi frecventa clasele serale și voi da examenele învățând în particular. Poate spre sfârșitul lui Shahrivar voi reuși să recuperez totul, ba chiar aduceți-mi aminte să-mi iau cărțile, vă rog.

Agha Jun era fericit:

— Fie slăvit Domnul, a comentat, apoi mi-a spus că-mi adunase toate cărțile într-o sacoșă și că le pusese în pivniță și i-a poruncit lui Ali să se ducă să mi le-aducă. Khanum Jun l-a privit uimită. Ali a răspuns furios că și eu aveam picioare să mă duc și Agha Jun a reacționat cu o vehemență pe care n-o cunoșteam.

— Taci! Nu vreau să te mai aud vorbindu-i surorii tale în felul acesta. Dacă mai îndrăznești, îți sucesc fața la spate cu o palmă cum n-ai mai primit în viața ta.

L-am privit muți în timp ce Ali, învins și supărat, se ducea spre ușă. La despărțire, Agha Jun m-a însoțit la ușă și m-a rugat, cu voce scăzută, să mă întorc curând.

Anul acela era prea târziu să frecventez cursurile serale și să dau examenele din urmă, de aceea m-am înscris la cursurile din toamnă și am așteptat începutul lor cu nerăbdare și entuziasm.

În acea perioadă mi-am dedicat majoritatea timpului liber cititului: casa era plină de tot felul de cărți și le-am abordat pe toate... am început de la romane, am trecut la antologii de poezie, apoi la dificilele tomuri de filozofie și, în fine, am citit până și cărțile pentru facultate ale lui Hamid fiindcă nu aveam altceva de făcut. Era plăcut să citesc și mă ținea ocupată, dar nu era de-ajuns pentru a-mi umple viața solitară, fiindcă Hamid se întorcea mereu târziu seara și, uneori, dispărea zile întregi.

La început pregăteam cina și rămâneam să-l aștept. Mi s-a întâmplat de mai multe ori să adorm lângă *soffreh*, dar, în ciuda acestui lucru, perseveram pentru că detestam să mănânc singură.

Odată, întorcându-se spre miezul nopții, Hamid m-a surprins adormită lângă *soffreh*, m-a trezit și m-a certat enervat:

— Nu ai nimic mai bun de făcut decât să pierzi vremea cu gătitul?

Speriată de trezirea aceea bruscă și întristată de cuvintele lui, m-am băgat în pat și mi-am ascuns plânsul în pernă înainte să adorm din nou.

A doua zi dimineața m-a înfruntat ca și cum s-ar fi adresat unui public ignorant și înapoiat și a criticat pentru a nu știu câta oară rolul femeii pe care-l întrupam, spunându-mi furios să nu cred că-l pot controla și face prizonier cu metodele viclene și șantajele sentimentale ale femeilor tradiționale analfabete și exploatare.

Eram sătulă de acele acuzații nedrepte.

— Nu aveam nici o intenție de felul acesta, m-am apărat, doar că m-am săturat de după-amiezile petrecute singură, aș vrea măcar să cinez în compania cuiva... Și, dat fiind că mănânci în oraș și la prânz, mă gândeam să-ți fac o favoare gătind o masă caldă și gustoasă seara! În fond, suntem soț și soție și, chiar dacă nu suntem îndrăgostiți unul de celălalt, putem fi prieteni. Mi-ar plăcea, din când în când, să petrec timp cu tine și să aud și altă voce în casă, nu numai pe-a mea, iar tu ai putea să mă înveți diverse lucruri... Apoi, una dintre rugămințile mamei tale, atât de preocupată pentru tine, era să mănânci cel puțin un fel de mâncare decent pe zi...

— Aha, te-ai trădat! Aș fi pus pariu că și-a vârât mama coada în toată povestea asta. Știu, nu e

vina ta, e opera mamei mele, tu ai fost de acord încă din prima zi să nu mă încurci și să nu-mi îngreunezi în nici un fel viața și obiectivele. Așadar, să-i transmiți din partea mea mamei că nu trebuie să se preocupe atât de mult pentru hrana mea! În serile în care ne reunim în ședință, unul dintre colegi se ocupă de gătit. Și trebuie să spun că se descurcă binișor.

Din ziua aceea n-am mai stat să-l aștept seara. El își împărțea viața cu acei „colegi“ invizibili, nu cu mine, prieteni pe care eu nu-i cunoșteam și nu știam cum arată, ce gândesc și care le erau „idealurile“ atât de slăvite. Înțelesesem doar că influența lor asupra lui Hamid era mai puternică decât a mea sau decât a familiei lui.

Odată cu începutul cursurilor, viața mea și-a găsit un nou echilibru. Îmi petreceam majoritatea timpului învățând, dar sufeream încă de singurătate și golul din viața mea, în special în întunericul timpuriu al lungilor și recilor nopți de toamnă, la care se adăuga liniștea care deja mă făcea să înnnebunesc. Viața noastră conjugală continua în cel mai plat mod cu putință: fără certuri, fără discuții, numai câte un sporadic schimb de idei când Hamid catadicsea să se întoarcă acasă la o oră decentă. Singura distracție era vinerea, zi în care Hamid făcea tot posibilul să meargă să-și viziteze părinții. Eu mă mulțumeam și cu acele momente ca să stau puțin împreună cu el și să fac ceva diferit și, cu acele ocazii, îmi dădusem seama că *rusari*-ul meu nu-i plăcea deloc, dimpotrivă, îl enerva să merg lângă el cu capul acoperit. Așa că nu l-am mai purtat, cu speranța de-a mă scoate mai des în oraș, însă colegii lui îi mâncau tot timpul, iar eu nu aveam curajul să-l întreb despre ei, din cauza acelei ciudate reticențe pe care o avea și numai când îi menționam.

Singura mea companie era Bibi, bunica, de care trebuia să am grijă. Era o femeie blândă și liniștită, dar încă și mai surdă decât mi se păruse la început: când voiam să-i povestesc ceva, trebuia să urlu atât de tare, că uneori renunțam. În fiecare dimineață mă întreba dacă Hamid se întorsese devreme și eu îi răspundeam că da. Ea se mira, dar mă credea și părea să nu fie uimită că nu-și vede niciodată nepotul. Pe lângă faptul că nu auzea, avea probleme cu ochii și trebuia să-i povestesc tot ce se întâmpla în jurul ei, făcând imposibilul ca să mă fac auzită. Când, însă, era într-o dispoziție bună, îmi povestea despre trecutul ei și despre soțul ei, Haj Agha, un om minunat care lăsase un mare gol în viața ei – „De când a plecat, și vara îmi simt inima rece...“ –, despre fiii ei, care veneau să o viziteze rar, pentru că aveau vieți prea ocupate, și despre pungășiile tatălui lui Hamid când era copil, cel mai mare și preferatul ei. Îmi vorbea și despre persoane pe care nu le cunoșteam și care, în plus, erau moarte de mult. Dădea impresia că fusese foarte fericită în tinerețe, în timp ce acum, deși nu era atât de bătrână, părea că-i rămăsese numai așteptarea morții, iar lucrul cel mai ciudat era că nici fiii ei nu mai așteptau altceva în privința ei... Nu vorbeau despre asta și nu se arătau indiferenți față de ea, dar era ceva în purtările lor care lăsa de înțeles acest lucru.

Singurătatea a fost pretextul pentru a-mi relua vechiul obicei de a vorbi cu mine în oglindă.

Petreceam ore în șir vorbind cu reflexia mea: mică fiind, îmi plăcea mult să fac asta și frații mei râdeau de mine arătându-mă cu degetul ca pe o nebună. Astfel, până la urmă am încetat, dar în acel moment, în care nu aveam pe nimeni cu care să vorbesc și nu trebuia să mă ascund, reflexia mea a devenit din nou cea mai bună companie. Discuțiile cu mine însămi îmi permiteau să-mi reordonez gândurile. Uneori, mă pierdeam în amintiri și-mi priveam lacrimile de pe chip în oglindă, ca atunci când povesteam despre prietena mea Parvaneh, despre cât îi simțeam lipsa și despre câte lucruri am fi avut să ne spunem dacă aș fi reușit să o regăsesc.

Într-o zi m-am hotărât să-i dau de urmă, dar nu știam cum să fac. M-am decis să-i cer încă o dată ajutorul lui Parvin Khanum și, într-o dimineață, mergând la mama mea, am trecut să o salut pe vecina noastră și am rugat-o să întrebe prin cartier dacă știa cineva noua adresă a familiei Ahmadi. Mie îmi era rușine să vorbesc cu lumea din cartierul meu: eram convinsă că toți îmi cunoșteau povestea și mă judecau. Parvin și-a ținut promisiunea, dar nimeni nu părea să știe sau să-i dezvăluie noua adresă a familiei Ahmadi tocmai lui Parvin Khanum, despre care toți știau că are o relație cu Ahmad. Unul dintre ei chiar a întrebat-o: „De ce? Vor să trimită pe cineva să-i înjunghie?”.

Am căutat vești și la vechea noastră școală, dar dosarul lui Parvaneh fusese retras. Profesoara de literatură a fost bucuroasă să mă vadă și, când i-am zis că, în ciuda a tot ce se întâmplase, îmi continuam studiile, m-a încurajat foarte mult.

Într-una din acele reci și întunecate după-amiezi de început de iarnă în care mă plictiseam de moarte, dintr-un oarecare motiv, Hamid s-a întors acasă mai devreme ca de obicei, acordându-mi onoarea să cinez în compania lui. Am fost foarte fericită și am început imediat să gătesc. Din fericire, Khanum Jun trecuse să mă viziteze în dimineața aceea și îmi adusese pește cumpărat de Agha Jun al meu. Nu aveam chef să-l pregătesc numai pentru mine, dar când am aflat că va fi și Hamid, mi-am suflecat mânecele și am pregătit o cină delicioasă. A început să saliveze când a simțit mirosul de pește prăjit și să se învârtă pe lângă mine în bucătărie, încercând să guste pe ascuns, în timp ce eu îl dojeneam râzând.

Mai întâi l-am trimis pe Hamid să-i ducă lui Bibi cina, apoi am întins *soffreh*-ul și am pus o masă cu toate delicatesele pe care le-am găsit în frigider. Inima mea era în sărbătoare și voiam ca și cina să fie o sărbătoare. Cât de ușor putea să mă facă cineva fericită, și totuși, nimeni nu avea grijă de asta... Hamid s-a spălat bine pe mâini:

— *Sabzi polo* merge mâncat cu mâinile, să nu te apuci să spui că soțul tău e un needucat!

Apoi a scos oasele de pește și pentru mine.

Mi-a venit spontan să-i destăinui ce seară frumoasă era aceea pentru mine și că, fără el, aș fi fost deprimant de singură și copleșită de plictiseală. A rămas tăcut o vreme, apoi mi-a zis că nu

trebuia să sufăr că el nu era acolo, ci să profit de timpul pe care-l aveam la dispoziție ca să învăț și să citesc. Erau multe cărți în casă, puteam să le iau pe care le voiam: el însuși ar fi vrut să aibă mai mult timp să stea să citească...

— Nu mai am cărți: le-am citit pe toate... pe unele de mai multe ori.

— Glumești! Pe care le-oi fi citit?

— Pe toate, ți-am spus, și cărțile tale pentru facultate.

— E incredibil... și ai reușit să înțelegi ceva?

— Păi, ca să fiu sinceră, sunt unele lucruri care îmi scapă și aș avea niște întrebări să-ți pun...

Imediat cum vei avea puțin timp, îți voi vorbi despre ele.

— Interesant... Bine! Despre romane, în schimb, ce-mi spui?

— Oh, sunt minunate, de fiecare dată când le citesc, mă emoționez: sunt atât de triste și câte suferințe și nenorociri trebuie să îndure personajele!

— Da, draga mea, aceasta este realitatea lumii! Guvernele au profitat întotdeauna de bieții oamenii ca să obțină putere și bogăție, băgându-și în buzunare roadele muncii lor. Inegalitatea, suferința și mizeria sunt rezultatele acestui tip de societate.

— Dar asta e rău! Și când se vor termina aceste suferințe? Ce ar trebui să facem?

— Să luptăm! Cine e capabil să înțeleagă are datoria să opună rezistență abuzurilor. Dacă fiecare ființă umană liberă ar lupta împotriva persecuțiilor, sistemul s-ar răsturna și, în sfârșit, cei exploatați ar avea posibilitatea să se reunească uitând de nedreptăți și crime. Noi trebuie să acționăm ca să deschidem calea spre revoluție. Aceasta este legea istoriei...

Eram vrăjită de discursul lui: chiar se pricepea să vorbească! Sigur, vorbea ca din cărți și-mi era destul de greu să-l urmăresc, dar, oricum, îl găseam foarte interesant.

Fără să mă gândesc, am început să recit:

Dacă tu te-ai ridica și eu m-aș ridica,

Toți s-ar ridica.

Dacă tu te-ai așeza și eu m-aș așeza,

Cine ar rămâne în picioare?

Cine ar trebui să înfrunte dușmanul și să lupte împotriva lui?¹

— Oh! Se pare că și tu înțelegi câte ceva... uneori spui lucruri care nu se potrivesc unei fete de vârsta ta și cu educația ta. Probabil ai putea să faci și tu parte din grupul nostru...

Nu știam dacă să-i iau cuvintele ca pe un compliment sau ca pe o jignire, dar seara aceea frumoasă nu voiam să fie întunecată de nici o umbră, prin urmare m-am prefăcut că nu e nimic.

După cină, s-a sprijinit de un mic scaun capitonat și a comentat: A fost totul excelent! De o groază de vreme nu mai mâncase atât de bine. Săracii tovarăși din grupul lor, cine știe ce le picase în seara aceea la cină... cu siguranță tot pâine și *panir*.

Profitând de acel mic indiciu și de buna lui dispoziție, l-am întrebat de ce nu-și invita prietenii la cină într-o seară. S-a uitat la mine gânditor. Evalua cu atenție acea posibilitate, dar cel puțin nu părea enervat de propunerea mea. Atunci am prins curaj și am continuat:

— Nu mi-ai spus tu însuși că în fiecare seară cineva se ocupă de pregătitul cinei? O dată m-aș putea ocupa eu, nu? Lasă-i și pe bieții tăi prieteni să se bucure de o mâncare decentă!

— Acum că mă gândesc, și Shahrzad a zis cu ceva vreme în urmă că ar vrea să te cunoască.

— Și cine e Shahrzad?

— Una dintre tovarășele noastre cele mai bune! Inteligentă, cultă, curajoasă, devotată... știe să descurce multe chestiuni mai bine decât noi.

— E o fată?

— Sigur! Ți se pare cumva un nume bărbătesc, Shahrzad?!

— De fapt, voiam să spun... voiam să te întreb dacă e nubilă sau căsătorită.

— Ah, tu și felul tău de a vorbi! Da, s-a căsătorit, dar a fost obligată să o facă pentru a se elibera din menghina în care era ținută de familia ei și să-și poată angaja toate energiile și timpul în misiunea noastră. Din păcate, în țara aceasta, orice rol dețin, femeile nu reușesc niciodată să se elibereze de stereotipurile impuse de societate!

— Dar soțului ei nu-i displace că stă mereu cu voi?

— Lui Mehdi? Păi, cum, și el e unul de-al nostru! Căsătoria lor a fost o alegere a grupului, pentru că, din multe puncte de vedere, era un bine atât pentru misiune, cât și pentru noi toți.

Eram conștientă de faptul că cea mai mică reacție nelalocul ei din partea mea l-ar fi putut face să recadă în muțenia lui. Trebuia să mă limitez la a asculta și a nu mă arăta uimită nici măcar în fața unor chestiuni care-mi erau complet străine: era prima oară când Hamid îmi vorbea despre colegii lui, nu trebuia să pierd ocazia.

— Și mie mi-ar face plăcere să o cunosc pe Shahrzad... probabil este o persoană cu adevărat interesantă. Te rog, invită-i la noi acasă odată!

— Nu pot să-ți răspund acum: trebuie să mă gândesc și să vorbesc cu ceilalți înainte să hotărâsc.

În sfârșit, am obținut lucrul pentru care insistasem mult. S-a hotărât că într-o sâmbătă, o zi de sârbătoare, toți prietenii lui Hamid ar fi venit la noi la prânz. Am fost ocupată toată săptămâna cu curățenia și cu aranjatul mobilelor, dar nu aveam o masă pentru prânz... Hamid a fost surprins că mă preocupă.

— Dar la ce să le trebuiască o masă? Dacă întinzi un *soffreh* pe jos, e mult mai bine, astfel vor avea toți loc și vor sta mult mai comod.

Îi invitase numai pe prietenii cei mai apropiați și erau doisprezece! Nu știam ce să gătesc, eram preocupată și emoționată, dar de fiecare dată când îi ceream sfatul lui Hamid, el răspundea: „Nu are importanță“ și eu mă enervam. Sigur că avea importanță! Voiam să pregătesc ceva care să le placă tuturor... și numai el le cunoștea gusturile.

— Dar ce știi eu... fiecăruia îi place ceva... nu poți să gătești cincizeci de lucruri diferite!

— Ai dreptate, dar, de exemplu, lui Shahrzad ce-i place?

— *Ghormeh sabzi*, dar Mehdi e înnebunit după *ghimeh* și Akbar are în minte numai acel *sabzi polo* al tău de care i-am povestit. Și după-amiaza, când e frig, toți au chef de o supă ca *aash-reshteh*... deci, după cum vezi, merge orice: nu-ți face prea multe probleme.

Am început să fac cumpărături de marți. Venise frigul adevărat și ninge ușor. Eram foarte atentă să nu alunec ca să nu arunc în aer acea serată atât de visată. Am cumpărat atâta mâncare și am cărat pe scări atâtea pachete, că s-a mirat și Bibi.

— Lumea nu cumpără atât de mult nici pentru o recepție adevărată!

Joi am pregătit primele feluri. Vineri ne-am întors mai devreme de la părinții lui Hamid și m-am apucat iar de gătit. Din fericire, era foarte frig și am putut să pun mâncărurile pe balcon, pentru că în frigider nu mai era loc. După-amiază Hamid a ieșit spunându-mi să nu-l aștept: se va întoarce a doua zi cu prietenii lui. Sâmbătă dimineață m-am trezit devreme. Îmi rămăsese de făcut numai orezul. Apoi am șters praful peste tot și, când am terminat, am alergat să-mi fac un duș. Cu o seară înainte mă spălasem deja pe cap și îmi ondulasem părul. M-am îmbrăcat cu rochia galbenă, care era cea mai frumoasă, mi-am întins un strat subțire de ruj pe buze și mi-am periat părul, care căpătase onduleuri elegante. Voiam să fiu perfectă ca să nu-i dau lui Hamid nici un motiv de stânjeneală, să apar ca o femeie împlinită și să nu mă mai trateze ca pe un copil care trebuia ținut ascuns în casă. Voiam să fac astfel încât prietenii lui să mă accepte și să mă considere una de-a lor.

Pe la miezul zilei s-a auzit soneria și inima mi-a tresărit: era un semnal pentru mine, pentru că Hamid avea cheile. Mi-am scos rapid șorțul de bucătărie și am alergat să-i întâmpin la intrare. Bătea un vânt geros, dar nu mi-am făcut griji. Hamid mi i-a prezentat pe prietenii lui: patru erau femei și ceilalți bărbați, toți cam de aceeași vârstă. Imediat cum au intrat, le-am luat paltoanele și m-am uitat curioasă la femei: nu erau foarte diferite de bărbați. Toate purtau pantaloni și pulovere uzate fără formă, ale căror culori nu se potriveau cu restul hainelor. Nici una nu părea să aibă grijă de coafură și unele purtau părul atât de scurt, că, văzute din spate, păreau bărbați. Altele îl țineau strâns cu un elastic. Pe fețele lor nu era urmă de machiaj. În afară de Shahrzad, nimeni nu mi-a acordat vreo atenție specială, chiar dacă dădeau impresia că sunt persoane educate. Shahrzad a fost

singura care m-a sărutat și, aruncându-mi o privire, i-a spus lui Hamid: „Ce soție frumoasă ai! Nu mi-ai spus că e atât de grațioasă și elegantă!“. S-au întors cu toții și, de data aceasta, m-au studiat cu mai multă atenție. Am văzut mici zâmbete prost ascunse și era ceva în atitudinea lor care m-a făcut să mă simt stânjenită și să roșesc. Și Hamid părea mai degrabă încordat și a încercat să schimbe subiectul:

— Gata cu formalitățile, mergeți în camera de zi, că aduc îndată ceaiul. Masum, adu multe scrumiere, te rog.

Unii s-au așezat pe fotolii, alții pe jos. Cel puțin jumătate dintre ei fumau. Am alergat în bucătărie, Hamid a venit după mine și a izbucnit supărat:

— Dar se poate ști de ce te-ai gătit așa? Cu rochia asta arăți ca o păpușică! Du-te să-ți pui ceva simplu, pantaloni sau fustă cu un pulover, spală-te pe față și vezi să-ți prinzi și părul!

— Dar nu sunt machiată, mi-am dat doar cu puțin ruj.

— Nu știu ce ți-ai făcut, dar încearcă să nu mai fii atât de frapantă!

— Ce-ar trebui să fac, să mă frec cu cărbune pe față?

— Freacă-te, dacă trebuie...

Ochii mi s-au umplut de lacrimi, chiar nu reușeam să înțeleg cu ce greșisem. M-am simțit pe neașteptate epuizată, ca și cum eforturile din săptămâna aceea îmi căzuseră în spinare toate odată. Răceala pe care o simțeam de câteva zile, dar pe care o ignorasem, brusc s-a făcut simțită supărător și am amețit. Am auzit o voce întrebând: „Ei, vine ceaiul ăla?“. Mi-am revenit și am umplut ceștile. Hamid le-a dus în camera de zi și eu m-am dus în cameră. Mi-am scos rochia și am rămas puțin așezată pe pat. Nu aveam nici un gând precis, eram doar tristă.

Apoi mi-am pus fusta pe care, de obicei, o purtam în casă și primul pulover pe care l-am găsit. Mi-am prins părul cu un clește. Mi-am șters puținul ruj rămas cu un tampon de vată și am încercat să-mi înghit durerea care mă sufoca. Mi-era teamă că dacă ochii mei și-ar fi întâlnit reflexia în oglindă, aș fi izbucnit în plâns. Am încercat să-mi golesc mintea, apoi mi-am amintit că nu condimentasem orezul. Am ieșit din cameră și m-am trezit față în față cu una dintre fete, ieșită din camera de zi, care m-a întrebat imediat:

— Hei! De ce te-ai schimbat?

Au scos toți capul să se uite la mine. M-am înroșit, în timp ce Hamid răspundea cu falsă detașare:

— Așa îi mai comod.

Am rămas tot timpul în bucătărie și nimeni n-a părut să-și facă griji. Era ora două când, în sfârșit, am putut să întind *soffreh*-ul în sufragerie și să servesc felurile de mâncare. Deși închisesem ușa de la camera de zi, le auzeam vocile ridicate și sonore, dar jumătate din cuvintele lor îmi erau

de neînțeles, ca și cum ar fi vorbit în altă limbă. „Dialectică“, „răscoală“ și „popor“ erau cuvintele cele mai recurente. Nu înțelegeam de ce nu spuneau, pur și simplu, „lumea“. După ce a controlat *soffreh*-ul, Hamid i-a chemat pe oaspeți să mănânce. Au rămas toți uimiți de varietatea de culori și de mirosuri ale mâncărurilor și, fără să li se spună încă o dată, s-au năpustit cu poftă asupra lor, lăudându-mă întruna pentru gătit și recomandându-și pe rând felurile mai bune.

Shahrzad, realizând cât muncisem, și-a exprimat regretul și mi-a spus:

— Te-ai deranjat prea mult, să știi că noi ne-am fi săturat și cu pâine și *panir*... nu trebuia să te obosești atât!

Dar unul dintre bărbați nu era de acord.

— Ei, hai, că mâncăm chestia aia în fiecare zi... măcar o dată, în casa fiului unui burghez, lasă-ne să mâncăm ca ei!

Toți au râs, dar mi s-a părut că Hamid nu a apreciat replica. După prânz, s-au întors în camera de zi, Hamid a dus o serie de farfurii în bucătărie și s-a lamentat din nou:

— Chiar trebuia să gătești atât de mult? Acum va trebui să înghit o groază de ironii idioate...

Hamid a servit ceaiul încă de vreo două ori, eu am strâns *soffreh*-ul, am spălat farfuriile, am aranjat mâncarea rămasă și am repus în ordine bucătăria. Era trecut de ora patru. Mă durea spatele și simțeam că am febră. Nimeni n-a venit să mă caute: fusesem complet uitată. Înțelegeam foarte bine că nu eram potrivită pentru ei. Mă simțeam ca un elev la o petrecere de profesori: nu aveam vârsta lor, nici experiența și cultura lor, nu puteam să particip la discuțiile lor și nu îndrăzneam nici măcar să-i întrerup ca să întreb dacă aveau nevoie de altceva. Am turnat din nou ceai și l-am dus în camera de zi pe o tavă, împreună cu niște briose. Mi-au mulțumit și Shahrzad a repetat că mă obosisem prea mult și s-a scuzat în numele tuturor că nu m-a ajutat. Eu m-am apărat, dar ea a recunoscut că ei n-ar fi știut să facă nimic din ce pregătisem și m-a invitat să stau cu ei. Am răspuns bucuroasă că voi veni și eu lângă ei după ce-mi voi spune rugăciunile.

Toți au făcut ochii mari și m-au țintuit cu privirea. Hamid s-a încruntat. Nu înțelegeam ce spusese greșit sau ciudat. Akbar, care mai devreme îl făcuse burghez pe Hamid, și simțeam că între ei existau niște dezacorduri, a spus:

— Bine, bine... există încă persoane care se roagă. Ce veste: sunt tulburat! Doamnă, dumneavoastră care ați păstrat tradițiile strămoșilor, ați putea, vă rog, să-mi spuneți de ce vă rugați?

Jenată și iritată am răspuns:

— De ce? Pentru că sunt musulmană. Și a spune rugăciunea este datoria oricărui musulman, e un ordin divin!

— Și cum v-a dat Dumnezeu acest ordin?

— Nu mi l-a dat numai mie, ci tuturor și pentru toți, prin intermediul celui ales și al Coranului pe care i l-a încredințat.

— Deci ar fi cineva care stă acolo sus și trimite ordine prin intermediul vreunui profetaș?

Am început să mă enervez și i-am cerut din priviri ajutor lui Hamid, dar în ochii lui se citea numai enervare și nici urmă de înțelegere în ce mă privește.

Una dintre fete a întrebat:

— Și dacă nu te-ai ruga acum, ce s-ar întâmpla?

— Păi, aș păcătui...

— Și ce i se întâmplă celui care păcătuiește? De exemplu, nouă, care nu ne rugăm și care, deci, după tine, păcătuim?

Am scrâșnit din dinți și am răspuns:

— După moarte... da, după moarte veți ajunge toți în iad.

— Ah, iadul. Și ce fel de loc ar fi iadul?

Tremuram din cauza agitației și a furiei: își băteau joc de mine și de toate lucrurile în care credeam. Bâlbâindu-mă, am răspuns:

— Iadul e învăluit în flăcări.

— Îmi imaginez că sunt și șerpi și scorpioni, nu?

Au izbucnit toți în râs, în timp ce eu îl priveam implorator pe Hamid: aveam nevoie de susținerea lui, dar el continua să țină capul plecat și, chiar dacă nu râdea împreună cu ceilalți, n-a spus nimic în ajutorul meu. În acel moment, Akbar s-a întors spre el și a lansat a nu știu câta săgeată:

— Tu, care n-ai reușit încă să-ți instruiesti soția, cum poți pretinde să salvezi lumea din ignoranță?

Mă jignise și m-am înfuriat:

— *Eu* nu sunt o ignorantă!

— Sigur, dragă, că ești! Și nici măcar nu e vina ta... ți-au întipărit atât de bine aceste prostii în minte, că le crezi. Ignoranța e alcătuită tocmai din lucrurile despre care bați câmpii și din cauza cărora îți irosești timpul. Lucruri care nu au nici un avantaj pentru popor. Lucruri care te fac dependent de altcineva. Aiureli inventate ca să te sperie și să te facă să te mulțumești cu puținul pe care-l ai, ca să nu te facă să-ți dorești ce nu ai și ai merita cu adevărat, în prosteasca speranță că vei fi recompensată după moarte. Tu crezi în lucruri care au fost construite teoretic pentru exploatarea ta. Ignoranța constă tocmai în a te lega de aceste iluzii.

Îmi era greață și amețeam. Cu furie, am răspuns:

— Nu huliți!

— Vedeți, băieți, cum le spală creierul oamenilor? Nu e vina lor... legendele astea de doi lei le sunt băgate în cap din copilărie. Vă dați seama de lungul drum care ne așteaptă ca să combatem plăgile poporului? Iată de ce spun să punem lupta cu religia pe primul plan al muncii noastre!

Nu le mai auzeam cuvintele. Camera se învârtea în jurul meu. Eram sigură că dacă aș fi rămas acolo și numai o singură clipă în plus aș fi vomitat în fața tuturor. Am alergat în direcția băii. Greața îmi mușca din stomac și o durere necunoscută mi se răspândise de la rinichi la vintre. Mi-am simțit picioarele ude și am privit în jos: pavimentul băii era murdar de sânge.

Era tot mai cald, prea cald, ardeam înconjurată de limbi de foc... am încercat să fug, dar nu reușeam să mișc un pas. Demoni oribili își înfingeau ghearele în pântecul meu și mă târau în foc. În jur, șerpi cu capete umane râdeau înveseliți de acel spectacol, până când o creatură monstruoasă s-a aruncat asupra mea și a început să mă facă să înghit cu forța apă tulbure.

Ținând un copil strâns în brațe, căzusem într-o închisoare cu pereții devorați de flăcări. Alergam spre nenumăratele uși ale camerei, dar toate erau înconjugate de limbi de foc. Mi-am privit copilul: se îneca în sânge.

1. Din poezia „Albastru, gri, negru“ de Hamid Mossadeq (n. ed. it.).

Am deschis ochii într-o cameră albă și necunoscută. O senzație de frig înțepătoare mi-a străbătut corpul. Am închis ochii din nou, m-am ghemuit și am început să tremur, cineva m-a acoperit cu o pătură și niște mâini calde m-au atins pe frunte.

— Ce-a fost mai rău a trecut, febra a scăzut și hemoragia s-a oprit, dar e foarte slăbită... trebuie îngrijită.

Vocea lui Khanum Jun a spus:

— Ați auzit, Hamid Khan? Lăsați-o să rămână la noi măcar o săptămână, ca să-și revină puțin.

Am petrecut cinci zile la pat în casa părinților mei. Fati se învățea în jurul meu ca un fluture. Agha Jun tot cumpăra lucruri ciudate, „leacuri“ pentru mine, după spusele lui. De fiecare dată când deschideam ochii, Khanum Jun mă puneă să înghit câte-un amestec de medicamente. Parvin Khanum stătea lângă mine de dimineața până seara și-mi vorbea, dar eu chiar nu aveam chef să-i răspund, așa că mă întorceam pe-o parte prefăcându-mă că dorm. Hamid trecea în fiecare după-amiază să mă vadă. Chipul lui părea trist și îndurerat. Se simțea vinovat, dar eu nu voiam să-l văd. Îmi era din nou greu să vorbesc cu cei din jurul meu.

Simțeam un gol adânc și dureros. Khanum Jun repeta:

— Dragă, de ce nu mi-ai spus că erai însărcinată? De ce te-ai oboșit atât de mult în loc să mă chemi să te ajut? Primele luni sunt delicate, nu trebuie să te obosești prea mult, dar nu s-a întâmplat nimic grav, nu trebuie să suferi pentru un copil nevenit pe lume! Știi câte avorturi am făcut eu? Și asta e tot voia lui Dumnezeu și se întâmplă când e ceva în neregulă cu copilul: un copil sănătos n-ar muri atât de ușor. Mulțumește-i lui Dumnezeu și vei vedea că viitori tăi copii vor fi sănătoși și frumoși!

Când a sosit momentul să mă întorc acasă, Hamid a venit să mă ia cu mașina lui Mansureh. Agha Jun mi-a pus la gât un lăntișor de aur: nu știa altfel cum să-și exprime afecțiunea. Înțelegeam foarte bine, dar nu aveam chef nici să vorbesc, nici să mulțumesc: m-am limitat la a-mi șterge lacrimile. Hamid a rămas două zile acasă pentru a avea grijă de mine. Știam că pentru el era un sacrificiu enorm, dar nu simțeam nici un sentiment de recunoștință față de el. Mama și surorile lui au venit în vizită. Mama lui mi-a spus:

— Și eu l-am avortat pe al doilea fiu, după Monir Khanum, dar apoi am născut trei copii

frumoși și sănătoși! Nu te întrista prea mult. Aveți timp, sunteți încă tineri amândoi.

Adevărul e că nici eu nu știam de unde venea acea depresie adâncă. Nu era numai din cauza copilului pierdut, fiindcă, deși simțisem schimbările înăuntrul meu de câteva săptămâni și într-un colț din mintea mea știam ce se întâmpla, nu găsisem curajul să mărturisesc că urma să devin mamă. Nu reușeam să mă imaginez cu un copil în brațe și, mai ales, să-i spun *copilul meu...* Mă consideram încă o fată a cărei primă datorie era să învețe. Starea mea de rău se contopea cu un sentiment dureros de păcat. Temeliile credinței mele tremuraseră sub loviturile date convingerilor mele. Eram terorizată de îndoielile care mi se insinuaseră în suflet și credeam că merit o pedeapsă groaznică. Și, într-adevăr, fusesem pedepsită cu pierderea copilului meu.

— De ce nu mi-ai spus că ești însărcinată? m-a întrebat Hamid.

— Eu însămi nu eram sigură și nu credeam că ai fi fericit să afli vestea.

— Dar e atât de important pentru tine să ai un copil?

— Nici eu nu știu.

— După mine, problema ta nu e numai copilul. Sunt alte lucruri care te-au neliniștit. Se înțelegea din delirurile tale. Eu, Shahrzad și Mehdi am vorbit îndelung despre asta: în ziua aceea te-ai agitat și erai sub presiune din diverse motive, atât psihologic, cât și fizic. Și cuvintele băieților ți-au dat lovitura de grație.

Ochii mi s-au umplut de lacrimi.

— Și tu n-ai scos nici măcar un cuvânt ca să mă aperi. Și-au bătut joc de mine, mi-au râs în față, m-au tratat ca pe o proastă. Și tu erai de partea lor!

— Nu, nimeni nu voia să-și bată joc de tine! Nu știi cât s-a certat Shahrzad cu ceilalți începând din ziua aceea, mai ales cu Akbar. S-a ajuns la concluzia că trebuie să fim foarte atenți, în munca noastră, la modurile propagandei și ale *iluminării* poporului. Shahrzad le-a reproșat băieților: „Cu atitudinea voastră puneți oamenii pe fugă, în loc să-i convingeți!”. Și apoi, tot restul zilei a stat lângă tine la spital, împreună cu mine, și spunea întruna că era vina noastră. Sunt cu adevărat preocupați pentru tine, iar Akbar vrea să vină să-și ceară scuze.

A doua zi, Shahrzad și Mehdi au venit în vizită, aducând o cutie de bomboane. Shahrzad s-a așezat pe marginea patului și a spus:

— Sunt foarte fericită că te simți mai bine, ne-ai făcut să tremurăm de spaimă!

— Îmi pare rău...

— Nu spune asta, noi îți datorăm scuze. A fost numai vina noastră. Noi discutăm cu o asemenea vehemență și suntem atât de prinși de idealurile noastre, încât nu ne dăm seama că ceilalți nu sunt obișnuiți cu acest comportament și, deci, se pot supăra sau speria. Akbar, apoi, vorbește fără să-și

folosească creierul, dar nu era rău intenționat. I-a părut foarte rău și voia să vină și el în vizită, dar i-am spus că nu era cazul să-și arate fața aia a lui urâtă și să-ți fie rău din nou!

— Nu, de fapt n-a fost vina lui. Problema e a mea, pentru că sunt nesigură: îmi pierd toată încrederea în mine însămi la cea mai mică insinuare și nu mai reușesc să răspund pe măsură.

— Da, dar tu ești îndreptățită fiindcă ești încă tânără. Eu, la vârsta ta, nu aveam curaj nici măcar să discut cu tatăl meu! Crescând și căpătând experiență, idealurile tale și toate lucrurile în care crezi își vor găsi baze solide pe care să se ridice. Baze făcute numai din cunoaștere și experiență și nu din ceea ce alții ar vrea să te facă să repeți ca papagalul. Dar lasă-mă să-ți mărturisesc ceva: nu da prea mare greutate cuvintelor acelor *iluminați*, nu le lua prea în serios, și ei au o licărire de credință în adâncul inimii și, la nevoie, îi cer ajutorul lui Dumnezeu.

Hamid, care stătea în picioare în ușă ținând o tavă de ceai în mână, a zâmbit. Shahrzad s-a întors să-l privească.

— Nu e bine ce spun, Hamid? Între noi fie vorba, ai reușit cu adevărat să pui deoparte credința ta religioasă? Să-l îndepărtezi pe Dumnezeu din gândurile tale, fără să-l mai numești cu nici o ocazie?

— Nu, și nu cred că e vreun motiv. Acesta era chiar subiectul dezbaterii noastre în ziua dinaintea prânzului de la noi de-acasă... Nu înțeleg de ce unii dintre noi continuă să insiste asupra luptei cu religia. După mine, persoanele care cred sunt și cele mai moderate și de încredere, pentru că se simt mai puțin singure.

— Deci nu-ți bați joc de rugăciunile mele? Și nu le consideri inutile? am îndrăznit să spun.

— Nu. Dimpotrivă, când te văd rugându-te cu atâta seninătate și devotament, adesea ajung să te invidiez.

Shahrzad a aprobat cu un zâmbet.

— Doar să nu uiți să te rogi și pentru noi!

Fără să mă gândesc, am îmbrățișat-o și am sărutat-o.

Întâlnirile mele cu colegii lui Hamid au continuat să fie sporadice. Relația noastră avea limite precise: mă respectau, dar nu mă considerau una de-a lor. În prezența mea făceau tot ce puteau să nu vorbească despre religie și despre Dumnezeu. Și nici eu nu mai aveam nici o dorință sau curiozitate să stau cu ei. Numai Shahrzad și Mehdi treceau să ne vadă, uneori, în calitate de prieteni, dar eu mă simțeam destul de stingheră și cu ei. Sentimentele mele față de Shahrzad erau un amestec de respect, afecțiune și dorință de a fi ca ea. Era o femeie împlinită pe care toți, inclusiv bărbații, o admirau. Cultă, înțeleaptă și o oratoare foarte bună, nu-i era teamă de nimeni. Nu avea nevoie de cineva pe care să se sprijine și reprezenta stâlpul de susținere al grupului, dar lucrul cel mai

surprinzător era că, în ciuda forței sale, avea un suflet sensibil și delicat și nu-și ascundea lacrimile din ochii ei mari și negri în fața nenorocirilor omenești. Relația ei cu Mehdi era un mister pentru mine: chiar dacă Hamid îmi explicase că se căsătoriseră din motive de forță majoră, percepeam ceva mult mai profund și pur între ei decât o căsătorie aranjată.

Mehdi era un bărbat foarte inteligent și tăcut. Intervenea rar în discuții, dar când se întâmpla, făcea paradă de cultură și înțelepciune. Ca un profesor care-și ascultă elevii, cântărea și analiza cu maximă atenție cuvintele celorlalți, rămânând însă, mai ales, în tăcere. Am înțeles destul de curând că Shahrzad își asuma și rolul de portavoce a lui. În timpul discuțiilor îl privea adesea: semnele lui de aprobare o invitau să continue, în schimb, dacă Mehdi se încrunta, Shahrzad se oprea să se gândească. Era imposibil ca asemenea simbioză și armonie între ei să se fi dezvoltat fără prezența unui sentiment puternic ca iubirea.

Știam că soția ideală pentru Hamid nu eram în mod sigur eu, ci o femeie ca ea, și totuși nu o invidiam: o așezasem pe un pedestal și simțeam numai dorința arzătoare de a-i semăna.

La începutul primăverii, concomitent cu examenele de clasa a zecea, cum mă simțeam încontinuu slăbită, adormită și cuprinsă de greață, mi-am dat seama că sunt din nou însărcinată. Am trecut cu bine, oricum, examenele și de data asta m-am relaxat în așteptarea nașterii copilului meu, cu altă stare de spirit și un mare entuziasm. Fiul meu m-ar fi eliberat în sfârșit de singurătatea fără sfârșit în care trăiam.

Familia lui Hamid a fost foarte fericită la vestea sarcinii mele. Pentru ei era dovada că fiul lor devenise conștient de responsabilitățile lui și de rolul lui și eu i-am lăsat să creadă asta, pentru că, dacă aș fi vorbit despre lungile lui absențe, l-aș fi trădat. Și apoi, m-ar fi considerat incapabilă să-l țin lângă mine și, deci, parțial responsabilă. Mama lui, într-adevăr, nu pierdea nici o ocazie să-mi amintească că o femeie trebuie să facă astfel încât soțul ei să se ocupe de propria lui familie și se dădea exemplu pe sine, povestind cum l-a smuls pe al ei din ghearele militanților *tudehia*.¹

În vara aceluiași an, Mahmud s-a căsătorit cu verișoara noastră Ehteramsadat. Eu nu aveam nici un chef să particip la pregătiri și, din fericire, sarcina a fost o scuză bună, pentru că nimeni n-a îndrăznit să-mi pretindă ajutorul. Adevărul era că nu-mi plăcea nici unul dintre ei. Mama mea, în schimb, era foarte emoționată, înșira întruna calitățile nurorii, în comparație cu ingrata aceea de Mahbubeh, și se dedica cu zel pregătirilor de nuntă împreună cu mătușa mea. Mahmud avea obișnuita expresie severă și posomorâtă, se uita fix în podea și nu vorbea cu nimeni: parcă trebuia să participe la o ceremonie funebră... După nuntă n-a mai stat o zi în casa noastră, a închiriat una lângă bazar și chiar în noaptea nunții, mireasa a fost dusă acolo.

Petrecerea a fost organizată în casa lui Parvin Khanum, unde s-au reunit femeile, și a lui Agha Jun, unde s-au strâns bărbații. Au agățat câteva șiruri de lampioane colorate la ușă și prin copacii din grădină. Au gătit în curtea lui Parvin Khanum, care era mai mare, dar n-a fost nici urmă de muzică sau cântec: Mahmud și tatăl lui Ehteramsadat căzuseră de acord că acestea erau obiceiuri stupide și deplorabile...

Eu stăteam împreună cu femeile în grădina lui Parvin Khanum și îmi făceam vânt cu un evantai colorat. Toate pălăvrăgeau agitate, mâncând fructe și prăjituri. M-am întrebat ce făceau bărbații: din curte nu se auzea nici un sunet. Parvin Khanum mormăia întruna:

— Ce fel de nuntă e asta? Parcă e comemorarea morții tatălui meu!

Însă privirile aspre ale mătușii mele și exclamațiile ei au făcut-o să tacă. Pentru mătușa mea, toți oamenii de pe fața pământului erau niște păcătoși împruțiți, în afară de ea, evident. Parvin Khanum, în special, nu-i plăcea deloc și o tot întreba pe mama ce căuta acolo femeiușca aia. Era limpede că dacă n-am fi fost în casa lui Parvin Khanum, ar fi alungat-o de la nuntă. În seara aceea Ahmad nici măcar n-a apărut. Khanum Jun îl striga încontinuu pe Ali să-l întrebe dacă Ahmad venise și apoi se lăsa pradă disperării.

— Vezi? Ca și cum n-ar fi nunta fratelui său în seara asta! Bietul Agha, a rămas singur. Ahmad se gândește numai la nemernicii ăia de prieteni ai lui. Nu se poate abține să nu iasă împreună cu ei nici măcar o seară.

Parvin Khanum mi-a șoptit la ureche că era adevărat, Ahmad decăzuse de când plecasem eu și frecventa o lume ciudată și periculoasă. Era îngrijorată din cauza lui.

— Așa-i trebuie. O persoană proastă și rea ca fratele meu nu merită decât nenorociri.

— Nu, te rog, Masum, nu spune asta! Ți-ar plăcea să ajungă rău? Ai lăsa să i se întâmple o nenorocire? Poate dacă ați fi avut puțin mai multă grijă de el, n-ar fi ajuns așa...

— Ce ar fi trebuit să facem, după tine?

— Nu știu. Dar nu e corect să-l abandonați în voia sorții. Agha al tău nici nu mai vrea să-l privească în față.

În seara aceea, mătușa a venit singură. Khanum Jun, care repetase întruna că era ingrătă și prost-crescută și nu va catadicsi să vină, când a văzut-o și-a strâns buzele într-o grimasă, șuierând: „Oh, a venit...” Și a făcut în așa fel încât să dea impresia că nici n-a observat-o. Mătușa s-a așezat lângă mine plângându-se de călătorie: mașina avusese o defecțiune și rămăsese blocată două ore. Ar fi trebuit să celebrăm nunta la Qum, unde, de altfel, erau toate rudele noastre...

— Nu trebuia să vă deranjați să veniți, mătușă: călătoria e prea obositoare.

— Dar ce deranj! Nu se întâmplă în fiecare zi ca primul născut al fratelui tău să se căsătorească. *Salam, Khanum!* Ai văzut că am venit? Nici nu m-ai salutat...

Ca să schimb subiectul, am întrebat-o ce făcea Mahbubeh.

— Îmi lipsește mult... măcar să fi venit și ea!

Khanum Jun m-a fulgerat cu privirea. Mătușa a răspuns că verișoara mea își cerea scuze că nu putea să vină: tocmai plecase cu soțul ei într-o călătorie în Siria și la Beirut. Și a adăugat că avea un soț minunat, care ar fi făcut orice pentru ea... Mahbubeh voia să viziteze un loc de pelerinaj înainte să devină mamă și soțul ei îi făcuse imediat pe plac propunându-i-l pe cel de la Sfânta Zeinab, dată fiind imposibilitatea de a participa la următoarea călătorie la Mecca fiindcă ar fi avut de îngrijit nou-născutul.

Khanum Jun a comentat imediat acidă:

— Serios, din câte știu eu, trebuie să te îngrijești și să-ți pui ordine în propria viață înainte să mergi la Mecca...

— Te înșeli, Tayebah Khanum, acestea sunt scuzele pe care le invocă cei care nu pot merge: socrul lui Mahbubeh, care e un bun credincios, a spus că imediat ce va avea condițiile economice adecvate trebuie să meargă să facă pelerinajul.

Khanum Jun se înroșise de furie. Cunoșteam bine acea reacție: i se întâmpla de fiecare dată când rămânea fără argumente... În sfârșit, a găsit un răspuns:

— Nu, draga mea. Unchiul miresei, care e pregătit să meargă, spune că sunt diferite reguli de urmat ca să poți pleca la Mecca, nu e atât de simplu. Șapte familii din cartier, pe lângă a sa, trebuie să stea bine din punct de vedere economic și cu siguranță nu e cazul vostru, dat fiind că fiul vostru încă nu muncește!

— Nu muncește? Cine v-a spus? Tatăl lui i-ar fi deschis o prăvălioară, dar el n-a vrut: nu-i place comerțul, preferă să învețe și să devină medic. Soțul lui Mahbubeh, care e licențiat, spune că e un băiat foarte capabil și ne-a rugat să-i dăm toată libertatea, până la examenul de admitere la facultate.

Khanum Jun a deschis gura să răspundă, dar eu am intervenit prompt, schimbând subiectul ca să liniștesc spiritele. Mă temeam că dacă mai continua mult acel schimb de replici, nunta s-ar fi transformat curând într-un câmp de război.

— În câte luni e Mahbubeh? Are grețuri?

— Nu, scumpo, a avut numai în primele două luni, acum se simte foarte bine, nu mai are nici o neplăcere. De aceea doctorul i-a dat voie să plece.

— Pe mine doctorul m-a sfătuit să nu merg prea mult și mi-a interzis să mă aplec.

— Și tu trebuie să-l ascuți, Masum. În primele luni trebuie să fii foarte atentă. Ca să nu mai spun că pari slăbită: poate nu au grijă de tine cum ar trebui. Eu, la început, am fost foarte aproape de Mahbubeh. Îi satisfăceam orice dorință, trimițându-i acasă, în fiecare zi, mâncăruri gustoase: face parte din obligațiile unei mame!

Mătușa nu voia să oprească focul și continua să o provoace pe mama. M-am grăbit să răspund:

— Da, mătușă, îmi trimit mereu mâncare proaspătă, dar nu reușesc să înghit aproape nimic. Chiar nu mi-e foame.

— Nu se poate, dragă, Mahbubeh mânca așa de bunăvoie... Probabil îți gătesc fără grijă. Mă ocup eu să-ți pregătesc un *viarune* de-o să-ți lingi degetele!

Khanum Jun era vineție. Era pe punctul de a răspunde, dar, din fericire, Parvin Khanum a strigat-o pentru că trebuia să le servească bărbaților cina. Când a plecat, am răsuflat ușurată și mătușa s-a calmat, ca un vulcan care și-a consumat energia. Apoi a privit în jurul său și, înainte să

mi se adreseze din nou mie, a salutat, dând din cap, persoanele pe care le cunoștea:

— *Mashallah!* Te-ai făcut foarte frumoasă: sigur va fi băiat. Dar, ia spune-mi, ești mulțumită de soțul tău? Noi pe prințul acesta nu l-am văzut încă, te-au căsătorit așa de repede...

— Ei, mătușă, nu pot să mă plâng. Și vă asigur că nu sunt secrete: părinții lui trebuiau să pornească spre Mecca și voiau să aranjeze toate treburile înainte de plecare, iată de ce ne-am căsătorit așa în fugă.

— Dar fără nici o întâlnire înainte? În fine, am auzit că l-ai văzut pe soțul tău abia în ziua nunții...

— E adevărat, dar văzusem o fotografie de-a lui.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Masum, nu te căsătorești cu o fotografie! Ți-a ajuns o poză ca să înțelegi că e bărbatul vieții tale? Fetele nu se mai căsătoresc așa nici măcar la Qum... Socrul lui Mahbubeh e un sfânt, foarte educat și religios, dar, când a venit pentru *khastegari*, a spus că tinerii trebuiau să se vadă și să vorbească ca să înțeleagă dacă într-adevăr se doreau reciproc, înainte să dea vreun răspuns. Mahbubeh s-a întâlnit cu Mohsen Khan de cel puțin cinci ori singură. Ne-au invitat la cină la ei și noi am făcut la fel. Și deși întregul Qum îi cunoștea și nu era nevoie de nici o anchetă, oricum ne-am ocupat de asta... Nu poți să-ți dai fiica, așa, primului care se nimerește!

— Nu știu, mătușă, adevărul e că frații mei se grăbeau tare...

— Și au greșit mult. Cu ce îi deranja că mai rămâneau în casa lor? Întotdeauna am zis că mama ta și-a răsfățat prea mult băieții. Mahmud se roagă tot timpul și se crede cel mai pur dintre toți, ca să nu mai vorbesc de Ahmad, care nici nu se știe unde e în ziua nunții fratelui său...

— Credeți-mă, mătușă, acum sunt mulțumită. Destinul meu era acesta. Hamid e un bărbat bun și familia lui e onorabilă și amabilă. Sunt foarte atenți cu mine...

— Și, economic, cum stă?

— Bine, și nu-mi lipsește nimic. Tatăl lui are o tipografie și el lucrează acolo.

— Dar te iubește? Sunteți fericiți împreună? În fine, înțelegi ce vreau să spun.

Am început să mă gândesc: nu mă întrebasesm niciodată dacă îl iubeam sau dacă el mă iubea pe mine, însă nu puteam spune că mi-era indiferent. Îmi plăceau înfățișarea lui și faptul că era bun și amabil; până și Agha Jun, care-l văzuse foarte puțin, îl îndrăgea. Dar sentimentul profund pe care-l nutrisem pentru Saeid nu avea nimic de-a face cu relația noastră. Și când făceam dragoste era mai mult împlinirea unei datorii conjugale și satisfacerea unei nevoi fizice decât oglindirea unei adevărate pasiuni.

— Așadar, dragă, de ce ești atât de gânditoare? Îl iubești sau nu?

— Nu știu, mătușă: e un bărbat bun, mă îmboldește să studiez, mă lasă să fac ce vreau, pot să merg la cinema, la recepții, la plimbare, iar el nu are niciodată nimic de obiectat... și apoi, nu

pretinde dejunuri și cine perfecte, s-ar mulțumi și numai cu pâine și *panir* fără să se plângă.

— Fără să se plângă? Dar ce spui? Asta mă îngrijorează! Vezi, dragă fată, Dumnezeu n-a creat bărbați capabili să nu se plângă, deci fie bărbatul acesta are secrete și vrea să te țină ocupată, astfel încât să nu-l deranjezi, fie e atât de îndrăgostit de tine, că nu poate să-ți spună nu, chiar dacă acest lucru mi se pare improbabil... și, chiar dacă ar fi, ar dura puțin. Mai devreme sau mai târziu vei avea surprize.

Nu știam ce să zic. Dar mătușa nu terminase încă.

— Cunoscut bine bărbații, draga mea! Soțul fetei noastre Mahbubeh este credincios, dar și cult și cu idei moderne. E foarte îndrăgostit și nu-și ia ochii de la ea nici măcar o clipă; de când a aflat că e însărcinată, are grijă de ea ca de un copil, de aceea n-o scapă din ochi, e atent unde se duce, cu cine se întâlnește și, între noi fie zis, din când în când este și gelos... de altfel, ce iubire ar fi aia fără un pic de gelozie? Pun pariu că și soțul tău are geloziiile lui față de tine...

Hamid gelos? Gelos din cauza mea? Eram sigură că acel sentiment nu făcea deloc parte din caracterul lui. Poate, dacă m-aș fi dus să-i spun că îl voi părăsi, ar fi fost chiar fericit, fiindcă pentru el viața conjugală era ca o închisoare. Și totuși, nu avea motive să se simtă prins în capcană: prezența mea nu-l împiedica să trăiască într-o libertate totală și să plece și să se întoarcă după voie. Nici măcar nu avusesem curajul să mă plâng de singurătatea în care mă lăsa noaptea și zi, deși continua să vorbească de legăturile de familie... Poate eu și copilul nostru ocupam un colț în mintea lui și, dacă n-am fi existat, chiar și acel mic spațiu ar fi fost la dispoziția idealurilor sale nobile.

— Nu, Hamid nu e niciodată gelos pe mine, i-am răspuns mătușii mele.

În timp ce gândurile acelea îmi treceau prin minte cu viteza luminii, am văzut-o pe Fati aproape de mine și am strigat-o. Am rugat-o să strângă farfuriile de pe masă și să-i spună lui Khanum Jun că-i voi duce imediat sosurile pentru salată, dar era doar un pretext ca să scap de Ammeh Jan care, cu întrebările ei, îmi pusese viața în fața unei oglinzi nemiloase. M-am simțit brusc foarte tristă.

Odată cu venirea toamnei am început să mă simt mai bine: burta îmi creștea încet și nu mai aveam grețuri. M-am înscris în clasa a unsprezecea la școala serală. După-amiaza făceam o plimbare frumoasă până la școală. Dimineața dădeam la o parte perdelele și mă așezam să învăț la soarele care lumina camera de zi, cu picioarele întinse și mâncând *lavashak*² de la Ammeh Jan. Știam că după naștere n-aș mai fi avut timp să mă dedic studiului.

Într-o zi, Hamid a venit acasă la ora zece dimineața, după două zile de absență. Am fost foarte surprinsă: cu siguranță nu era preocupat pentru mine, poate nu se simțea bine? Văzându-mi expresia, a început să râdă.

— Dacă te deranjez, plec din nou...

— Sigur că nu, numai că... ești sigur că te simți bine?

— Foarte bine! Mi-au spus că azi vor veni să ne monteze telefonul și trebuia să te anunț. Apoi, știam că nu ai bani în casă, așa că iată-mă!

— Telefon? Fantastic! Nu-mi spuseseși nimic, avem atât de puține ocazii să vorbim... Oricum, sunt într-adevăr bucuroasă, voi putea să vorbesc cu cineva și mă voi simți mai puțin singură.

— Ei, nu, dragă Masum, telefonul e pentru comunicări importante și urgente, nu pentru flecăreli. Eu am nevoie de el pentru unele contacte importante, așa că trebuie să rămână liber cât mai mult posibil. Mai mult vom primi telefoane decât vom da! Și nu uita să nu dai numărul nostru nimănui...

— Ce înseamnă asta? Vrei să spui că nu trebuie să-l știe nici părinții mei? Și eu care credeam că erai preocupat pentru mine și ai hotărât să cumperi telefonul ca să știi cum mă simt când ești plecat și ca să pot chema pe cineva când mă vor apuca durerile nașterii!

— Nu te enerva, bineînțeles că vei putea suna în caz de urgență! Voiam să spun că nu trebuie să stai lipită de telefon toată ziua...

— Ce discuție absurdă: pe cine aș putea să sun, în fond? Prietene n-am, ai mei nu au telefon și ar trebui să mă sune de acasă de la Parvin Khanum, rămân numai mama ta și surorile tale...

— Să nu îndrăznești să le dai numărul, din nici un motiv! M-ar spiona douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru.

În orice caz, telefonul a fost instalat și contactele mele cu lumea exterioară, acum aproape nule atât din cauza sarcinii, cât și a frigului iernii, s-au reluat. Vorbeam în fiecare zi cu Parvin Khanum și, dacă ea cumva nu putea, venea Fati să stăm de vorbă.

Mama lui Hamid, până la urmă, a aflat că aveam telefon și a primit numărul nostru, foarte supărată. Credea că eu n-am vrut să i-l dau, nu-și închipuia că-mi ordonase chiar fiul ei. Din acel moment a început să ne sune de cel puțin două ori pe zi. În cele din urmă, am memorat orele la care suna și, când eram sigură că ea trebuie să fie, nu mai răspundeam, pentru că inventasem atât de multe scuze despre absența lui Hamid – doarme, e la duș... la serviciu... la cumpărături –, că mi-era și rușine să o mint din nou.

[1. Militanți ai Tudeh, Partidul Comunist Iranian \(1941-1988\) \(n. ed. it.\).](#)

[2. Gustare pe bază de fructe uscate \(n. ed. it.\).](#)

Primele contracții au apărut în toiul unei nopți foarte reci de iarnă. Am fost cuprinsă de neliniște și de teamă: cum voi face să-l anunț pe Hamid? Trebuia să mă controlez și să-mi amintesc cuvintele doctorului, trebuia să notez intervalul dintre o contracție și alta... dar cum voi face să-l găesc pe Hamid? Aveam numai numărul de la birou, dar la ora aceea din noapte nu putea fi nimeni acolo. Am încercat, oricum, în zadar. Nu aveam numărul nici unuia dintre prietenii lui. De altfel, era foarte atent să nu lase în jur nici numere, nici adrese și se baza numai pe memoria lui: spunea că așa se simțea mai liniștit... Nu aveam altă variantă decât să sun acasă la Parvin Khanum. Mi-era jenă să-i trezesc în toiul nopții, dar durerea contracțiilor m-a făcut să las deoparte bunele maniere și am format numărul. Telefonul suna de partea cealaltă, dar nu răspundea nimeni. Știam că soțul ei era tare de urechi și avea somnul greu. Am închis. Era ora două dimineața. Continuam să măsoar timpul dintre contracții, care apăreau într-un ritm diferit față de cum îmi imaginasem. Teama mă invadea tot mai mult. Mi-a venit în minte s-o sun pe mama lui Hamid, dar cum aș fi putut să-i spun că fiul ei nu era acasă, după ce o mințisem cu câteva ore mai devreme că era, dar se dusesse să o viziteze pe Bibi? Dacă acum o sunam să-i spun că plecase și nu se mai întorsese, ar fi înnebunit! S-ar fi supărat pe mine și apoi l-ar fi căutat în toate spitalele din oraș. Neliniștea aceea aproape morbidă în privința fiului ei nu avea nevoie să fie alimentată și mai mult...

Gânduri absurde au început să mi se înghesuie în cap; băteam în lung și-n lat camera, ținându-mi mâinile sub burtă, iar starea de anxietate îmi provoca o greață puternică. Când durerea reîncepea, mă opream locului. La început eram atentă să nu fac zgomot, dar după puțină vreme mi-am dat seama că și dacă aș fi urlat, nu m-ar fi auzit nimeni. Bibi dormea un somn adânc în surzenia ei și, chiar dacă s-ar fi trezit, nu putea face nimic pentru mine. Mi-am amintit de mătușa, care povestea cum soțul lui Mahbubeh și-a făcut griji când o apucaseră contracțiile. Stătuse tot timpul cu ea și se rugase pentru ea. Un sentiment de invidie și de furie mi-a înțepat inima: viața sau moartea copilului nostru și a mea nu păreau să aibă nici o importanță pentru Hamid.

M-am uitat la ceas: era ora trei și jumătate. Am sunat încă o dată acasă la Parvin Khanum. Am lăsat telefonul să sune îndelung, dar degeaba. M-am gândit să mă îmbrac și să mă târăsc până la strada principală. Aș fi reușit cumva să găesc o mașină care m-ar fi dus până la spital. Am scos valiza pe care o pregătisem cu zece zile în urmă și am căutat disperată biletul cu instrucțiuni și

recomandări scrise pentru mine de doctorul lui Mansureh. Conracțiile au reînceput, dar de data asta mai ușoare. M-am întins pe pat și m-am gândit că poate mă înșelam, nu era încă timpul. Când, pe neașteptate, am tresărit în pat din cauza durerii se făcuse șase și jumătate: reușisem să adorm câteva ore. Am fost cuprinsă din nou de neliniște și am mai încercat o dată acasă la Parvin. Hotărâsem că voi aștepta până când va ridica cineva receptorul de partea cealaltă. După cel puțin douăsprezece țârâituri am auzit vocea somnoroasă a lui Parvin Khanum și am izbucnit în lacrimi.

— Vino să mă salvezi, te rog, nasc!

— O, Doamne! Fugi la spital, ajungem și noi imediat!

— Nu pot, Hamid nu e... Toată noaptea te-am sunat, e un miracol că încă n-am născut!

— Îmbracă-te că într-o clipă suntem la tine!

După ce am vorbit cu ea, am reușit să mă calmez, chiar dacă contracțiile deveniseră mai intense. La spital, cu toată durerea, doctorul a spus că era încă devreme. Venise și Khanum Jun și mă ținea de mâini spunând că Dumnezeu îi îndeplinea orice rugămintă unei femei care stă să nască. Aș fi putut să-i cer să-mi ierte păcatele.

Păcatele mele? Ce păcate comisesem vreodată? Singurul meu păcat fusese acela de a iubi un bărbat, dar era și cea mai de preț amintire a vieții mele. Nu-mi doream deloc să fie ștearsă.

La miezul zilei copilul încă nu se îndupleca să se nască. Mi-au dat medicamente, mi-au făcut o injecție, dar a fost inutil. Parvin Khanum mă privea înspăimântată de fiecare dată când intra în salon și, numai ca să rupă tăcerea, mă întreba a nu știu câta oară unde era Hamid. Voia să o sune pe mama lui, dar eu, cu răsuflarea tot mai grea, îi repetam să n-o facă. Khanum Jun fierbea de mânie.

— Dar ce înseamnă asta? N-ar trebui să vină măcar mama lui să vadă cum se simt nora și nepotul ei? Nu le pasă de nimic acestor oameni?

Și, în loc să mă calmeze, mă enerva și mai tare cu bombănitul ei continuu.

La ora patru după-amiază, preocuparea se citea deja clar pe chipul mamei mele și auzeam vocea lui Agha Jun de dincolo de ușă, întrebând de ce doctorul nu era acolo să mă asiste și rugându-le pe moașe să facă ceva. Adesea leșinam pentru o clipă din cauza durerii, până când n-am mai avut nici măcar puterea să mă plâng. Parvin Khanum îmi ștergea sudoarea de pe frunte și încerca să mă consoleze, spunându-mi că era normal ca prima naștere să fie atât de dureroasă. Dar mama mea și-a amintit de sora ei, care, după ce a suferit mult timp, murise: i se părea că o revede pe ea privindu-mă pe mine... Deși durerea îmi tăia respirația, eram perfect lucidă, auzeam toate vocile din jurul meu și m-am gândit că poate și eu aveam să mă duc, la fel ca mătușa mea.

Era trecut de ora cinci când, în sfârșit, Hamid a venit. Văzându-l, mi-am regăsit forța și siguranța. E într-adevăr ciudat cum soțul, chiar și cel mai rău, poate să reprezinte un sprijin important pentru o femeie în momentele grele. Apoi au venit și mama, și surorile lui. Am auzit

vocea soacrei mele care urla la o infirmieră:

— Dar medicul unde este? Fata se simte foarte rău!

Știam că era îngrijorată mai ales pentru copil, dar mi-a făcut oricum plăcere. În timpul vizitei, infirmiera a comentat:

— Ce se mai agită! Doctorița va veni când va fi momentul.

Era ora unsprezece seara și nu mai aveam nici măcar putere să respir. M-au dus într-o altă sală. Din discuțiile lor am înțeles că era o problemă cu respirația copilului. Doctorița și-a pus mânușile și a urlat la infirmieră că nu reușea să-mi găsească vena, iar eu n-am mai înțeles nimic...

M-am trezit într-o cameră curată și luminoasă. Khanum Jun stătea lângă mine și moțăia. Nu mai simțeam durere, dar eram epuizată.

— Copilul a murit? am întrebat cu un fir de voce.

— Dar ce spui! E un băiat frumos ca o floare. N-ai idee cât m-am bucurat când am aflat că e băiat. Eram atât de mândră și orgolioasă în fața soacrei tale...

— E sănătos?

— Sigur că e sănătos!

Când am deschis ochii din nou, Hamid intrase în cameră. A zâmbit și a spus:

— Felicitări! A fost greu, nu-i așa?

Fără să-mi dau seama, am început să plâng.

— Singurătatea a fost mai grea, am răspuns.

S-a așezat lângă mine și m-a mângâiat pe păr, alungându-mi toată tristețea.

— Mama a zis că e sănătos copilul, l-ai văzut și tu? Și i-ai numărat degetele? Și dacă e sănătos, de ce nu mi-l aduc? Vreau să-l văd!

Hamid a râs zgomotos.

— E foarte sănătos și are toate degetele, numai că e mic – cântărește două kilograme și șapte sute de grame – și-l țin în incubator. A fost o naștere dificilă și trebuie să aștepte să i se regleze respirația, dar se vede deja că e un drăcușor. De acolo, dinăuntru, dă încontinuu din picioare și urlă ca un nebun!

A doua zi mă simțeam mult mai bine și, în sfârșit, mi-au adus copilul. Mititelul de el, avea fața plină de zgârieturi: mi-au spus că erau semne de pe urma forcepsului. I-am mulțumit lui Dumnezeu că era sănătos, însă nu se oprea din plâns, refuza să se atingă de sânul meu și eu eram prea obosită să fac ceva.

După-amiază, camera mea s-a umplut de lume. Fiecare vedea în copil o altă asemănare: mama lui Hamid spunea că era leit tatăl lui, în timp ce Khanum Jun era ferm convinsă că semăna cu frații mei.

Apoi, Khanum Jun l-a întrebat pe Hamid cum hotărâsem să-l cheme.

— Dar e clar, îi vom spune Siamak, și s-a uitat la tatăl lui, care a râs clătînând din cap.

Eu am rămas cu gura căscată: nu vorbiseram niciodată despre numele copilului, dar eu redactasem o listă cu posibile nume și acela nu numai că nu era pe ea, dar era poate singurul care nu-mi trecuse prin minte.

— Siamak? De ce tocmai Siamak? Am găsit o grămadă de nume care-mi plac mai mult, am răspuns eu și Khanum Jun mi-a venit în ajutor:

— Ce nume e Siamak? Copiii voștri ar trebui să poarte nume din vechea familie Aemme Athar, astfel încât să fie de bun augur!

Agha Jun i-a făcut semn să tacă și să nu se bage. Dar Hamid era hotărât cu decizia lui și a răspuns pe un ton categoric.

— Nu, trebuie să fie Siamak.

— Cu numele acela va ajunge ca la școală să-l strige *Sia*, Negrul, chiar dacă el e atât de alb...

Privirea și tonul lui au fost ale unui înțelept care-i răspunde unui prost:

— Trebuie să alegi nume importante pentru copiii tăi.

Khanum Jun m-a privit căutând un răspuns, dar eu am ridicat din umeri: era inutil. După un timp am descoperit că și copiii colegilor lui aveau nume de militanți morți pentru cauza lor, „nume de adevărați comuniști“, cum le defineau ei.

După spital m-am dus acasă la ai mei și am rămas acolo zece zile, până când am învățat să am grijă de copil, apoi m-am întors acasă.

Băiețelul meu era sănătos, dar plângea încontinuu. Îl țineam des în brațe și noaptea mă plimbam dintr-o cameră în alta ca să-l liniștesc. Dimineața dormea cu întreruperi și eu aveam alte mii de lucruri de care să mă ocup. Din fericire, Parvin Khanum venea în vizită aproape în fiecare zi și, uneori, și Khanum Jun. Parvin mi-a fost de mare ajutor. Ea îmi rezolva toate comisiunile și-mi făcea cumpărăturile, pentru că eu nu puteam ieși, iar Hamid nu avea nici cel mai mic sentiment de responsabilitate. Singura schimbare a obiceiurilor sale a fost să doarmă în camera de zi și avea și nerușinarea să se plângă că țipetele copilului îi deranjau somnul și că în casa aia nu mai era liniște!

Am dus copilul la pediatru de câteva ori împreună cu Parvin Khanum. Doctorul spunea că nașterea cu forcepsul după un travaliu dificil de obicei îi face pe copii mai nervoși, dar nu au probleme de sănătate deosebite: nu trebuia să-mi fac griji pentru nimic, fiindcă fiul meu era perfect sănătos.

Un alt medic mi-a spus că plânsul putea depinde de senzația de foame, poate că laptele meu nu era destul de hrănitor, așa că mi-a prescris să-i dau lapte praf.

Oboseala, lipsa somnului, plânsul neîncetat al copilului meu și, mai ales, singurătatea mă deprimeau tot mai mult zi de zi. Nu aveam pe nimeni cu care să vorbesc, mă convinsesem că era vina mea dacă Hamid nu se întorcea niciodată acasă și deja mă enervau toți... Tristețea și vechile înfrângeri mă apăsau și mi se părea că viața mea s-a terminat: nu m-aș mai fi eliberat niciodată de o asemenea responsabilitate împovărătoare, care apăsa numai pe umerii mei.

De-acum, când plângea copilul, plângeam și eu, în timp ce lui Hamid părea să nu-i pese deloc nici de mine, nici de fiul lui. Continua liniștit să facă ce voia ziua și noaptea, în timp ce eu nu mai ieșeam din casă de patru luni decât pentru a duce copilul la pediatru. Khanum Jun comenta că toate femeile aveau copii, dar nici una nu se ocupa de ei exagerând așa ca mine, care stăteam mereu închisă în casă.

Odată cu venirea primăverii, zilele mai lungi și aerul mai cald, am început să mă simt mai bine: copilul crescuse, iar eu nu-mi mai suportam pasivitatea și depresia. Astfel, într-o zi încântătoare din luna Ordibhesh¹, m-am hotărât că trebuia să mă scutur și să reîncep să trăiesc. M-am gândit la mine însămi și la responsabilitățile mele de mamă: trebuia să fiu puternică, capabilă să merg pe propriile mele picioare și să creez o atmosferă senină pentru copilul meu.

Cu decizia aceea s-a schimbat totul. Dorința de a trăi a reînceput să-mi curgă prin vine. Până și Siamak părea să-și fi dat seama de schimbarea mea: plângea mai puțin și adesea își întindea micile brațe spre mine. În acele momente uitam de toate tristețile și, chiar dacă noaptea încă mă ținea trează, mă obișnuisem și nu mă mai apăsa atât de mult. Uneori mă așezam și rămâneam să-l privesc îndelung: fiecare mișcare de-a lui avea o semnificație deosebită și era ca și cum exploram o lume nouă.

Zi după zi deveneam mai puternică și îl iubeam mai mult, ca și cum iubirea maternă se răspândea lent în fiecare celulă a corpului meu. În fiecare zi mi se părea că-l iubesc mai mult decât în ziua precedentă și că nu putea să existe sentiment mai mare.

Nu mai aveam nevoie să vorbesc cu mine însămi ca să nu simt singurătatea. Acum îi vorbeam copilului meu și îi cântam cântece de leagăn, iar el mă făcea să înțeleg, cu expresia vivace a ochilor lui mari, care era preferatul lui și bătea din mâini la cântecelele mai ritmate. În fiecare după-amiază îl duceam la plimbare cu căruciorul pe străduțele și bulevardele din jurul casei, în mijlocul copacilor foarte bătrâni, iar el era înnebunit după acele plimbări.

Fati a început să vină la noi acasă sub orice pretext: îi plăcea să-l țină în brațe pe Siamak și să-l răsfețe. În vacanță, se întâmpla adesea să rămână și să doarmă la noi, iar prezența ei îmi era într-adevăr de ajutor.

Am început să mergem din nou la prânz, vinerea, acasă la părinții lui Hamid. Chiar dacă

Siamak era un morocănos și nu se lăsa îmbrățișat cu ușurință, familia lui Hamid îl adora și nu accepta sub nici un motiv să se renunțe la acele întâlniri. Dar, dintre toate, cea mai frumoasă relație era cea tăcută dintre Siamak și Agha Jun, care acum trecea să ne vadă cel puțin de două ori pe săptămână după ce închidea magazinul. La început inventa cele mai diverse scuze ca să-și justifice vizitele, dar curând n-a mai simțit nevoia asta: venea, pur și simplu, să se joace puțin cu nepoțelul și apoi pleca.

Și astfel Siamak reușise să dea o nouă culoare și un nou parfum existenței mele: datorită prezenței lui, sufeream mai puțin din cauza absenței lui Hamid. Zilele mele își urmau ritmul lor: îi dădeam să mănânce, îl spălam, îi vorbeam și îi cântam cântece de leagăn. Și el îmi solicita mereu atenția și grija și nu mă pierdea niciodată din vedere. Astfel, a trebuit să renunț la studiu și la examene. Între timp, o nouă distracție ne ocupa timpul ore în șir: televizorul pe care tatăl lui Hamid i-l dăruise lui Siamak.

La începutul verii am plecat în vacanță împreună cu socrii mei. A fost o săptămână de neuitat! Hamid își inventase o mie de scuze să evite călătoria aceea, dar mama lui câștigase. Era prima oară când mergeam la mare și eram emoționată și agitată ca o fetiță. La vederea acelei frumuseți și a culorilor ei schimbătoare am rămas complet fără răsuflare. Aș fi putut sta ore întregi așezată pe plajă să mă bucur de o asemenea minunăție. Și Siamak părea încântat de mare și de familia reunită. Se arunca continuu în brațele lui Hamid și din brațele lui nu era dispus să se întoarcă nici măcar la mine, o făcea numai dacă îi era foame și voia lapte. Și nici în acele mici pauze nu înceta să țină strâns mâna lui Hamid în a lui, mică și durdulie. Părinții lui Hamid se emoționau văzând afecțiunea nepotului pentru iubitul lor fiu. Odată, mama lui mi-a șoptit la ureche:

— Ai văzut? Hamid nu va reuși atât de ușor să-l abandoneze pentru prietenii lui când se poartă așa cu el... Trebuie să i-l pui în brațe pe al doilea cât mai curând!

Soțul meu cumpăraseră o pălărie de paie ca să protejeze pielea fină a lui Siamak de razele dăunătoare ale soarelui. Eu, în schimb, mă bronzasem și căpătasem o culoare frumoasă de chihlimbar. Într-o zi mi-am dat seama că soacra mea îi șoptea ceva la ureche soțului meu, în timp ce el se întorcea să mă privească. Uitasem complet de *chador* și *rusari*, chiar dacă respectam încă unele reguli în a mă îmbrăca. În ziua aceea purtam o rochie cu mâneci scurte și un decolteu amplu, care acoperea mult mai mult decât costumele de baie ale altor doamne, dar când m-am uitat la mine, mi s-a părut că sunt prea dezbrăcată și m-am gândit că pierdusem orice urmă de pudoare...

Când Hamid s-a așezat lângă mine, l-am întrebat îngrijorată ce-i spusese mama lui, înțelesesem că vorbea despre mine. El a spus: „Nimic“, dar eu am insistat, voiam să știu ce nu-i plăcea la mine sau la înfățișarea mea. Hamid s-a enervat.

— Fără îndoială că treaba asta cu rivalitatea dintre soacră și noră chiar v-au băgat-o bine în

cap! Nu-mi spunea nimic de rău, dimpotrivă... dacă chiar vrei să știi, mi-a spus că bronzată ești încă și mai frumoasă.

Am prins din zbor ocazia să-l întreb ce credea el și Hamid m-a privit din cap până-n picioare, zâmbind plin de admirație, și a răspuns:

— Are dreptate: ești într-adevăr frumoasă și te faci tot mai frumoasă pe zi ce trece!

O senzație de fericire și mulțumire mi-a umplut inima și am zâmbit și eu fără să-mi dau seama. Îmi plăcuse mult să primesc complimentele de la el: era prima oară când o făcea într-un mod atât de direct. Însă m-am apărat cu modestie, atribuind orice merit soarelui și amintindu-i cât eram de palidă înainte, mai ales anul trecut, când păream de-a dreptul bolnavă. Dar el a insistat:

— Bolnavă nu, mai degrabă păreai o fetiță fragilă, acum însă ești mai matură și mai plină, carnația ta e splendidă, ochii și părul tău au căpătat o strălucire aparte. În fine, te transformi într-o femeie împlinită și superbă!

Săptămâna aceea a fost una dintre cele mai frumoase din viața mea și amintirea acelor zile calde și luminoase a făcut să fie mai suportabile multe nopți reci petrecute în singurătate.

1. A doua lună din calendarul iranian din 1925 – are 31 de zile și începe în aprilie și se termină în mai; este a doua lună de primăvară (n. t.).

Siamak al meu era un copil isteț, vioi și minunat. Hamid îmi repeta, râzând, o vorbă străină: „Există un singur băiat minunat pe pământ și e cel al fiecărei mame“.

A început să meargă foarte repede și reușea să-și comunice nevoile cu cuvinte inventate de el, pe care eu știam să le descifrez. De când învățase să facă primii pași, nu mai stătea o clipă locului liniștit. Lua cu forța tot ce voia și, dacă nu reușea să obțină ceva, începea să urle. Eu eram la dispoziția lui toată ziua și încercam să-i satisfac toate dorințele.

Previziunea mamei lui Hamid s-a dovedit greșită: iubirea și nevoia fiului său n-au reușit să-l lege pe Hamid de o viață familială. După un an mi-au revenit în minte vechile mele proiecte, dar, fiind nevoită să mă ocup singură de Siamak, era imposibil să-mi reiau studiile. Avea doi ani când, în sfârșit, am reușit să-mi dau examenul din clasa a unsprezecea și, în acel punct, îmi lipsea numai un an până la diplomă și până la îndeplinirea visului meu dintotdeauna, dar a trebuit din nou să renunț la el pentru că, după câteva luni, am descoperit că sunt iarăși însărcinată.

Știam că Hamid nu va fi bucuros de vestea aceea, dar nu mă așteptam la o reacție atât de dură și plină de ranchiună. Am început să ne certăm, s-a înfuriat și a țipat la mine, întrebându-mă de ce nu luasem pilula corect. Oricât îi spuneam că n-o făcusem pentru că îmi era rău de la ea, continua să urle că era vina mea și a modului meu stupid de a gândi: toate femeile luau acum pilule, cine știe de ce îmi crea neplăceri numai mie... Adevărul era că-mi plăcea să torn copii și că, orice posibilitate le-ar fi fost oferită celor ca mine, am fi ales oricum maternitatea ca unic scop al vieții noastre... Credeam, poate, că, rămânând însărcinată, aș fi putut să-l țin legat până în punctul de a-l face să-și abandoneze lupta?

Era fals și nedrept și m-am revoltat:

— Dar nu ai făcut nici măcar un sacrificiu pentru fiul tău! Ți-e teamă că vei fi obligat să pierzi puțin din timpul tău prețios cu venirea celui de-a doilea copil? Dacă nu te-ai ocupat niciodată de soția ta și de copilul tău până acum, de ce oare venirea unei alte creaturi ar trebui să te *preocupe*?

— Simpla voastră existență e un obstacol pentru mine, mă sufocați și chiar n-am chef de plânsetele unui alt copil! Trebuie să iei o decizie cât mai e timp.

— Ce decizie?

— Trebuie să avortezi. Știu un medic...

— Ar trebui să-miucid copilul? Un copil ca Siamak?

— Termină cu prostiile tale! Ce copil? Sunt numai câteva celule, un punctuleț invizibil... Urli „copilul meu“ ca și cum deja ar exista și ar merge de-a bușilea prin casă.

— Sigur că există, este o ființă umană și are deja un suflet.

— Și cine te-a învățat idiotețiile astea, prietenele din Qum?

— *Eu* nu-miucid fiul și-ți amintesc că e și fiul *tău*! Cum poți avea curajul să faci așa ceva?

— Ai dreptate, e vina mea... n-ar fi trebuit să te ating niciodată, chiar dacă m-aș apropia de tine o dată pe an, tot ai rămâne însărcinată! N-o să mai fac greșeala asta, jur. Iar tu ia ce decizie vrei, dar să nu îndrăznești să pretinzi ceva de la mine.

— Ce pretenții am avut? Ce-ai făcut vreodată pentru mine? Ce responsabilități ți-ai asumat ca să vrei să spui gata acum? Poți continua să te comporti ca și cum eu și fiul tău n-am exista, cum ai făcut până acum...

A doua oară eram pregătită și mă gândisem la toate lucrurile de care aș fi avut nevoie. Acum și Khanum Jun avea telefon, astfel încât să iau legătura cu ea mai ușor și să nu fiu cuprinsă de panică la fel ca prima dată. Din fericire, aș fi născut vara, când școlile erau închise. Ne înțeleseserăm ca în ultimele două săptămâni Fati să stea la mine, astfel încât, dacă ar fi trebuit să merg la spital pe neașteptate, Siamak să nu rămână singur. Pregătisem și puținele lucruri care îi erau de folos copilului și mă simțeam mai liniștită, dar Khanum Jun mă întreba întruna de ce îmi făceam atâtea griji: nu era Hamid cu mine? Eu răspundeam că nu mă puteam baza pe el pentru că era foarte prins cu munca, uneori trebuia să rămână la tipografie și seara și alteori să facă față situațiilor neprevăzute sau să plece pe neașteptate.

Totul a decurs foarte bine. Știind că trebuie să contez numai pe forțele mele, am organizat și am programat fiecare lucru ca să scap de neliniște și de teamă. Așa cum prevăzusem, Hamid nu numai că n-a fost prezent la naștere, dar a aflat abia după două zile.

Khanum Jun era foarte furioasă.

— Nici noi nu-l aveam pe soțul nostru lângă noi în timpul nașterii, dar apoi venea să ne vadă, să-și mângâie soția și copilul... Soțul tău e chiar ciudat, se crede cine știe cine!

— Încetați, Khanum Jun, lăsați-o baltă! Pentru mine e mult mai bine că nu e aici.

Cât de puternică și pricepută eram acum față de data precedentă! Da, durerea și travaliul au fost oricum grele, dar în momentul nașterii eram conștientă și i-am auzit plânsetul, încercând o senzație nouă: nu mai aveam nevoie de timp ca să mă simt mamă. Iubirea maternă exista deja în toată ființa mea. Doctorul a spus:

— Felicitări, e un băiat frumos și dolofan.

Spre deosebire de prima dată, nimic privitor la copil nu mi s-a părut ciudat și nu m-a prins

nepregătită. Plânsetele lui nu mă mai aruncau în stare de panică și nu mă speriam dacă îl auzeam strănutând sau tușind. Noaptea albe nu mă mai apăsau atât de mult și el era mai calm și mai liniștit decât Siamak. Caracterul copiilor mei reflecta perfect starea mea sufletească din momentul nașterii lor.

De data asta, după spital m-am dus direct acasă la noi. Pentru copii era mai bine așa. Și, încă de la început, pe lângă faptul că aveam grijă de micuții mei, am reînceput să mă ocup de treburile casei. Știam că nu puteam să-mi pun nici o speranță în Hamid. El reușise să obțină alibiul pe care-l căuta de ani de zile: cu mine în rolul vinovatei, se eliberase, în sfârșit, de orice responsabilitate rămasă și-mi pusese în cârcă și micile lui obligații. Și, în plus, se comporta ca și cum i se datora ceva. Se întorcea acasă tot mai rar noaptea. Își luase o cameră numai pentru el și părea că nu mai are nimic de-a face cu noi trei. Orgoliul nu-mi permitea să-i cer nimic sau, poate inconștient, știam că ar fi fost inutil.

În perioada aceea, problema mea cea mai mare era Siamak: nu m-ar fi iertat ușor că adusesem un intrus în casă. Când m-am întors de la spital cu frățiorul lui în brațe, s-a comportat ca și cum comisesem cea mai mare crimă în ce-l privește: nu numai că nu s-a apropiat nici de fusta mea, dar a fugit și s-a ascuns sub pat. I l-am dat pe nou-născut lui Fati și m-am dus că-l caut. Am reușit să-l conving să iasă din ascunzătoarea lui mângâindu-l cu vorbe dulci, l-am luat în brațe, l-am sărutat și i-am spus cât de mult îl iubeam. Apoi i-am întins mașinuța pe care o cumpărasem deja pentru el înainte de naștere și l-am asigurat că era un cadou din partea frățiorului.

A privit-o bănuitor și, deși refractar, s-a decis să vină să-l vadă pe nou-sosit, dar apoi orice alte încercări au fost inutile, era tot mai capricios și mai îmbufnat. Limbajul lui s-a înrăutățit, pocea cuvintele și le introducea prost în propoziție, chiar dacă deja de la doi ani vorbea bine și reușea să-și exprime nevoile fără probleme. A reînceput să facă pipi pe el, astfel că a trebuit să-i pun din nou scutec. Era atât de trist, că simțeam cum mi se strânge inima văzându-l. Umerii lui fragili păreau încă și mai fragili sub greutatea melancoliei. Nu știam ce să fac. Doctorul mă sfătuisese să nu-l iau în brațe pe celălalt copil în fața lui și să-l implic în acțiunile de îngrijire a frățiorului său. Dar cum? Nu avea cine să-l distragă pe Siamak în momentul alăptării și el se apropia de fratele lui numai ca să-l necăjească, cum să se poată simți părtaș la îngrijirea lui! Mi se părea că își pierde toată vloga, dar eu nu puteam să umplu de una singură golul care se formase în viața lui: în acel moment avea nevoie de un tată.

A trecut o lună și încă nu luasem în considerare nici un nume pentru copil. Când Khanum Jun a venit să mă viziteze împreună cu Parvin Khanum și a aflat una ca asta, a izbucnit:

— Tatăl acesta nepăsător nu vrea nici măcar să-i dea un nume fiului său? De ce nu vă hotărâți? E păcat! Alții, pentru alegerea numelui, organizează petreceri și ceremonii... și voi sunteți complet

indiferenți! Au trecut deja patruzeci de zile, va trebui să-l botezi cumva, doar n-o să-i spui pentru totdeauna *puișor*...

— Nu-i spun deloc *puișor*!

— Și atunci cum îi spui?

Fără să-mi dau seama, mi-a scăpat:

— Saeid.

Parvin Khanum mi-a aruncat o privire preocupată și lacrimile i-au învăluit ochii. Khanum Jun, care nu știa ce-i cu numele acela, a spus că nu era deloc rău, dimpotrivă, se potrivea cu Siamak. După o oră, în timp ce eram ocupată cu alăptarea copilului, Parvin Khanum s-a așezat lângă mine și mi-a spus să nu fac asta.

— Ce să nu fac?

— Nu-i pune numele Saeid fiului tău.

— De ce? Nu ți se pare și ție un nume frumos?

— Nu face pe proasta, știi bine la ce mă refer! De ce te agăți de un astfel de lucru? De ce vrei să retrăiești amintiri amare?

— Nu știu, poate vreau doar să strig un nume familiar în casa asta de gheață... N-ai idee cât sunt de singură și câtă nevoie de iubire am. Dacă ar fi fost numai un dram de iubire în casa asta, poate aș fi uitat numele acela.

— Dar așa, de fiecare dată când îți vei striga fiul, îți vei aduce aminte de el și viața ta va fi încă și mai dificilă decât este acum!

— Știu...

— Atunci dă-i un alt nume!

După câteva zile, am profitat de faptul că Hamid era acasă și i-am spus:

— Nu ți se pare că a venit momentul să completăm certificatul de naștere al fiului tău? Mai devreme sau mai târziu va trebui să-i dăm un nume... te-ai gândit la asta?

— Sigur și am decis deja: se va numi Ruzbeh.

De data aceea știam personajul. Și nu eram dispusă pentru nimic în lume să-i dau copilului un nume impus cu forța. Nu trebuia să poarte numele unui erou militant al stângii, ci unul care să aibă o semnificație pentru mine și să i se potrivească lui.

— Nici vorbă! De data asta nu-ți voi permite să-i atribui fiului meu numele unuia dintre idoli tăi. Îmi doresc să aibă un nume plăcut, nu unul care să-ți amintească de vreun erou mort de fiecare dată când îl rostești! Nu vreau ca fiul meu să devină un erou pentru ceilalți, vreau să aibă o viață liniștită, simplă și fericită.

— Chiar ești o femeie mediocră, care nu înțelege valoarea revoluției și a eroilor care ne vor

duce spre libertate... Te gândești numai la tine și la mica ta ogradă.

— Mai termină! Nu pot să-ți mai suport predicile. Da, ai dreptate, sunt ignorantă și egoistă, mă gândesc numai la mine și la copiii mei, pentru că nimeni altcineva nu pare să aibă grijă de noi, și apoi tu însuși mi-ai dat de înțeles foarte clar că nu vei accepta nici o responsabilitate legată de acest copil, nu poți să-ți amintești dintr-odată că ești tată numai ca să-i dai numele care-ți place mai mult. De data asta aleg eu: numele lui va fi Masuud.

Siamak avea trei ani și jumătate și Masuud opt luni când a dispărut Hamid. La început, nu credeam că plecarea lui ar fi presupus așa ceva: mi-a spus că el și ceilalți aveau în plan să meargă la Rezaieh pentru câteva săptămâni, dar nu voia ca părinții și rudele din Tabriz să știe și nu se va duce să viziteze pe nimeni. I-am atras atenția că tatăl lui va afla sigur de la cineva din tipografie, dar el se gândise deja la asta și găsisese un motiv legat de serviciu pentru absența lui: un client care avea cărți vechi de retipărit... Probabil că vreo zece zile i-ar fi ajuns.

— Deci nu ești sigur de durata călătoriei tale?

— Nu, și nu începe să te plângi! Dacă vom avea succes, vom sta mai mult, altfel am putea să ne întoarcem și peste o săptămână.

Și, la întrebările mele în legătură cu ce se ducea să facă și cu cine, mi-a răspuns să nu mă amestec.

— Scuză-mă! Bineînțeles că nu ești obligat să-mi spui unde te duci, ar fi culmea, în fond, cine sunt eu ca să pretind să știu ce faci...

— Nu te supăra, te rog! Îți cer doar să nu te plângi prea mult, să le spui tuturor că sunt plecat din motive de serviciu și, mai ales, să te porți astfel încât să n-o faci pe mama să se preocupe inutil...

Primele două sau trei săptămâni au trecut liniștite. Noi, care eram obișnuiți deja de multă vreme cu absența lui Hamid, nu aveam probleme. Ne lăsase bani pentru o lună și eu aveam și niște economii. După o lună, părinții lui au început să-și facă griji, dar eu îi linișteam de fiecare dată spunându-le că mă suna cu regularitate ca să-mi dea vești despre el, că era bine, dar că avea încă de lucru și alte minciuni asemănătoare.

La începutul lunii Khordad a început să fie cald pe neașteptate. Printre copii izbucnise o epidemie, se spunea că era vorba de holeră și, în ciuda îngrijirii și atenției mele, n-am reușit să-mi păzesc copiii de boală.

Imediat ce mi-am dat seama că Masuud are febră și stomacul deranjat, i-am dus pe amândoi la pediatru, am cumpărat medicamentele și m-am întors acasă, dar, în aceeași seară, situația a început să se înrăutățească. Vomitau orice medicament le dădeam și febra continua să crească. Masuud se simțea mai rău: gâfâia ca un pui de vrabie, cu burtica lui care se înălța și cobora. Siamak avea

obrajii roșii din cauza febrei și voia încontinuu să-l duc la baie. Nu mai știam ce să fac, îl udam pe picioare și pe brațe, îi puneam o compresă rece pe frunte, dar nu vedeam ameliorări. Masuud avea buzele albe și uscate și mi-am amintit de ultimul lucru pe care mi-l zisese medicul: „Copiii se deshidratează rapid și acest lucru e foarte periculos, pot să moară“. Instinctul mi-a spus că dacă mai așteptam mult până să iau o decizie eram pe cale să-i pierd, dar nu reușeam să gândesc limpede.

M-am uitat la ceas: era aproape ora două și jumătate noaptea, plângeam și nu știam ce să fac. Apoi mi-a venit în minte că era un spital de copii pe strada Takhte Jamshid, dar trebuia să mă grăbesc. I-am îmbrăcat repede, am pus în geantă toți banii care-mi rămăseseră și am ieșit cu Masuud în brațe și Siamak de mână. Nu era nici țipenie de om. Bietul Siamak avea doar trei ani și jumătate și, cu febra aceea, făcea eforturi să meargă, dar eu nu puteam să-i țin în brațe pe amândoi. Ei nu mai aveau putere nici să plângă și să se lamenteze.

Drumul de acasă până la strada principală părea să nu se mai termine... continuam să merg, dar nu ajungeam. Siamak aproape că-și pierduse cunoștința: îl târam și simțeam că-mi plesnește capul. Aveam un singur gând, dacă se întâmpla ceva cu copiii mei, mi-aș fi luat viața.

O mașină s-a oprit lângă mine. Am deschis portiera fără să ezit și m-am urcat cu copiii spunând imediat:

— La spitalul de copii de pe Takhte Jamshid, vă rog, grăbiți-vă!

Bărbatul de la volan părea amabil și educat. M-a privit în oglinda retrovizoare și m-a întrebat ce se întâmplase. I-am explicat că, pe neașteptate, se simțiseră mai rău și aveau febră mare și l-am rugat să meargă cât de repede putea.

Inima îmi bătea nebunește. Mașina se mișca rapid pe străzile pustii ale nopții. Bărbatul m-a întrebat din nou unde era tatăl, sigur nu puteam să internez doi copii singură... dar eu am răspuns că eram obișnuită să mă descurc singură, nu aveau altă variantă dacă nu voiam să-i pierd.

— Înseamnă că nu au tată?

— Nu, nu au! am răspuns furioasă și m-am întors în cealaltă parte.

Imediat cum am ajuns, bărbatul a sărit din mașină, el l-a luat în brațe pe Siamak și eu pe Masuud și am intrat în spital. Medicul de la camera de gardă, văzând în ce condiție erau copiii, s-a încruntat și a spus:

— De ce ați venit atât de târziu?

Apoi mi l-a luat din brațe pe Masuud care leșinase. L-am implorat să-i salveze.

— Vom face tot ce ne stă în putere, mergeți la recepție, de restul va avea grijă Dumnezeu.

Necunoscutul mă privea înduioșat, în timp ce eu nu mai reușeam să-mi rețin lacrimile. M-am așezat lăsându-mi capul în mâini și privirea mi-a căzut pe picioare: eram în papuci...

Era nevoie de mai mulți bani pentru internarea copiilor și bărbatul mi-a spus că mi-i va da el, dar eu n-am acceptat, am dat tot ce aveam în geantă și i-am asigurat că voi aduce restul a doua zi dimineață. Responsabilul adormit de la recepție a bombănit puțin, dar a acceptat. I-am spus străinului că putea să plece și m-am întors la camera de gardă. Copiii mi se păreau și mai mici, și vlăguiți pe patul acela de spital.

Lui Siamak îi pusese o perfuzie, dar nu reușeau să-i găsească vena bietului Masuud, care îndura totul fără un scâncet. Îmi țineam mâinile la gură ca să-mi înăbuș plânsul, care i-ar fi deranjat pe medici și pe infirmiere. Când doctorul m-a observat, i-a făcut semn din cap infirmierei, dându-i de înțeles să mă scoată afară. Ea mi-a pus o mână pe umăr și m-a condus afară din cameră. M-am gândit că Masuud era pe moarte, dar m-a liniștit. În acel moment, problema principală era să-i găsească o venă ca să-i poată pune perfuzia, lucru absolut necesar ca să-l salveze. M-a îndemnat să mă rog pentru el.

Era posibil ca toți acei medici și infirmieri să nu reușească să-i găsească o venă? Mi-a explicat că venele copiilor sunt mici și delicate și, fiindcă el pierduse atâtea lichide, era și mai dificil.

În tot timpul acela spusese întruna *Khodaya*, Dumnezeuul meu, dar nu reușisem să rostesc nici o rugăciune. Aveam nevoie de aer curat și să văd cerul: nu reușeam să mă adresez lui Dumnezeu fără să ridic ochii spre cer, ca și cum ar fi fost singurul mod de a mă găsi față în față cu El. Am ieșit. Vântul ușor al dimineții mi-a mângâiat chipul. Am privit cerul încă întunecat și stelele care nu se hotărau să se stingă. Fixând orizontul, m-am sprijinit de zid cu picioarele, care-mi tremurau sub greutatea corpului îndurerat și obosit și m-am adresat lui Dumnezeu. Nu știam din ce motiv făcuse să mă nasc, dar încercasem mereu să mă conformez voinței lui. Dacă însă se hotărâse să-mi ia copiii, n-aș fi acceptat-o și nu mi-ar fi rămas nimic pentru care să-i mulțumesc. Nu voiam să hulesc, dar ar fi fost o nedreptate prea mare. „Te rog nu mi-i lua, lasă-mi-i“, m-am gândit, cu o asemenea intensitate, că am fost sigură că m-a auzit.

M-am întors în sala de așteptare în clipa în care se deschidea ușa de la camera de gardă. Îi pusese lui Masuud perfuzia la picior, care acum era imobilizat ca să nu se poată mișca. Reușiseră să-i pună perfuzia, dar era încă devreme să facă o prognoză. Trebuiau să mai aștepte...

Treceam de la un pat la altul: văitatul tăcut al lui Siamak și mișcarea capului lui Masuud mă făceau ciudat de încrezătoare. La ora opt dimineața au dus copiii în salon: doctorul mi-a spus că erau în afara oricărui pericol, dar trebuiau să rămână sub permanentă supraveghere, pentru ca perfuzia să nu se desprindă din brațul lui Siamak și din piciorul lui Masuud.

Khanum Jun, Parvin Khanum și Fati au intrat, pe neașteptate, în salon și, văzându-mi copiii, Khanum Jun a izbucnit în lacrimi. Siamak plângea și cineva trebuia să-l țină tot timpul de mână, iar Masuud era confuz încă.

După o oră a ajuns și Agha Jun, care s-a uitat la Siamak cu o privire atât de îndurerată, că am simțit cum mi se strânge inima. Imediat cum l-a văzut, Siamak a întins brațele spre el și a început să plângă, dar Agha Jun a reușit să-l calmeze și l-a mângâiat până l-a făcut să adoarmă.

Apoi au venit și tatăl și mama lui Hamid, urmași de Mansureh. Khanum Jun i-a salutat cu o privire furioasă, dar eu am făcut-o imediat să înțeleagă că nu trebuia să se supere pe ei, că le părea la fel de rău ca și lor și nu aveau nici un amestec. Toate femeile s-au oferit să rămână cu mine, dar eu am refuzat și am rugat-o pe Parvin Khanum să stea. Fati era încă prea mică și Mansureh avea copiii ei la care să se gândească. Eu și Parvin am rămas treze toată noaptea. Ea îi strângea mâna lui Siamak, în timp ce eu mă întinsesem lângă Masuud și nu-mi luam ochii de la perfuzie, pentru că după-amiază începuse și el să fie agitat.

După trei zile, eu și cei mici ne-am întors acasă epuizați, pierduserăm mult din greutate. De patru nopți nu dormeam, aveam cearcăne adânci și obrajii supti. Parvin Khanum spunea că semănăm cu o drogată. Ea și Fati au rămas cu mine ca să mă ajute. Le-am făcut baie copiilor și am mai rămas puțin sub jetul cald și revigorant al dușului. Speram ca apa să spele și toată durerea ultimelor zile, dar știam că acel coșmar va rămâne întipărit pentru totdeauna în mintea mea și că nu-l voi ierta niciodată pe Hamid pentru absența lui într-un moment atât de dificil. După două săptămâni, lucrurile au revenit la normal: Siamak și-a reluat obișnuitele lui ștregării, fețele lungi și mutrele. Acceptase existența lui Masuud, venea la mine în brațe, dar simțeam că în adâncul inimii lui era încă supărat pe mine.

Masuud era mereu zâmbitor și binedispus și se arunca în brațele tuturor. Devenea cu fiecare zi tot mai dulce și mai bun. Se arunca de gâtul meu cu mânuțele lui, mă pupa și mă mușca de față cu cei câțiva dințișori ai lui. Era ca și cum ar fi vrut să mă mănânce din iubire și manifestările lui afective mi se păreau minunate: nu reușeam să-mi amintesc o singură dată când Siamak reușise să-și exprime față de mine dragostea lui în același mod, nici măcar când era foarte mic. Continuum să mă întreb cum puteau fi doi frați atât de diferiți...

Trecuseră două luni de la plecarea lui Hamid și nu primisem încă nici o veste din partea lui, dar, cunoscându-l, nu mi-am făcut griji. Problema erau părinții lui, pe care fusesem constrânsă să-i mint în mod repetat, până când mama lui l-a rugat pe soțul ei să se informeze la tipografie și să dea de urma fiului.

Într-o zi a sunat un necunoscut și m-a întrebat dacă aveam vești despre Shahrzad și Mehdi. L-am întrebat cine era și el mi-a răspuns că este fratele lui Shahrzad. El și celelalte rude erau foarte îngrijorați pentru că cei doi soți plecaseră pentru o vacanță de două săptămâni și nu se mai întorseseră. Nici măcar nu le dăduseră vești: dispăruseră în neant și mama lui nu mai reușea să doarmă...

M-am mirat că ținta „vacanței“ era Mashaad. Eu credeam că sunt la Rezaieh, dar am regretat imediat că spusesem asta și am încercat să dau înapoi. L-am întrebat de la cine avea numărul meu de telefon. De la Shahrzad și adăugase că, în caz de urgență, acela era singurul număr la care cineva i-ar fi răspuns. Nici el nu înțelegea de ce: nu era casa lui Hamid Soltani? I-am confirmat, adăugând că nici eu nu știam nimic și că nu puteam să-i ajut.

În acel punct, însă, am început să mă neliniștesc: unde erau? Cum de nu puteau nici măcar să dea un telefon ca să-și liniștească familiile? Poate că Hamid nu era preocupat pentru noi, dar mi se părea ciudat că Shahrzad putea să fie atât de iresponsabilă și nepăsătoare. Poate se întâmplase ceva.

Pe lângă toate astea, nu mai aveam bani: îi cheltuisem pe toți pentru spital, dar nu voiam să vorbesc cu tatăl lui Hamid, ca să nu-i creez alte griji. Îi cerusem un împrumut lui Agha Jun și unul lui Parvin Khanum, dar cheltuisem deja și banii aceia. Era posibil ca Hamid să nu se întrebe cum reușeam să ne descurcăm? Poate că, într-adevăr, i se întâmplase ceva...

A trecut și a treia lună. Mama lui nu se mai potolea și eu nu mai voiam să spun alte minciuni, pentru că și eu începusem să mă neliniștesc. Ea plângea încontinuu și spunea că era sigură că i se întâmplase ceva grav, pentru că altfel fiul ei sigur ar fi sunat-o să o liniștească. Evita să spună lucruri care puteau să mă jignească, dar știam că mă considera, cumva, și pe mine responsabilă de situația aceea. Nimeni nu avea curajul să facă ipoteze despre prinderea lor. Manijeh a propus să sunăm la poliție, dar mie și tatălui lui ne era teamă că înrăutățim lucrurile, în timp ce soacra mea continua să-i insulte și să-i blesteme pe „delincvenții“ aceia de tovarăși ai lui.

Tatăl lui m-a întrebat dacă aveam vreo adresă sau vreun număr de telefon al prietenilor lui, dar Hamid nu mi le dăduse niciodată și era foarte probabil să fi plecat toți împreună. I-am povestit că, acum câțva timp, mă sunase fratele lui Shahrzad, și el preocupat și în căutare de vești, după spusele căruia Shahrzad și Mehdi se duseseră la Mashaad într-o vacanță, în timp ce Hamid îmi spusese că ținta era Rezaieh. Poate erau în locuri diferite, pentru că aveau sarcini diferite?

Auzind cuvântul „sarcini“, tatăl lui s-a alarmat, m-a luat deoparte și mi-a poruncit să nu vorbesc despre absența lui Hamid. Toți știau că era în călătorie și eu nu trebuia să vorbesc cu nimeni despre dispariția lui. Trebuia să susțin că era încă plecat cu treburi de serviciu și că vorbeam cu el zilnic, astfel încât să nu atrag atenția. Între timp, el se va duce la Rezaieh ca să afle ce se întâmpla cu adevărat. Apoi m-a întrebat dacă aveam suficienți bani. Am lăsat capul în jos și am răspuns că cheltuisem tot ce-mi rămăsese pentru spital.

— Dar de ce nu ne-ai spus nimic?

— Nu voiam să vă preocupați... am cerut niște împrumuturi.

— Nu trebuia să o faci, trebuia să vii să-mi ceri mie!

A scos din buzunar un mănunchi de bancnote și mi-a spus să reglez toate datoriile explicând că mi-i trimisese Hamid. După o săptămână, tatăl lui s-a întors din călătorie obosit și mai îngrijorat decât înainte, pentru că nu aflase nimic. Trecuse prin sită tot Azerbaidjanul, până la graniță, împreună cu soțul lui Monir Khanum, dar nici urmă de Hamid. M-am îngrijorat serios: nu m-aș fi gândit niciodată că într-o zi voi fi atât de preocupată tocmai pentru el, care își dorise să ducem două vieți separate.

În timpul unei nopți de la începutul lunii Shahrivar m-am trezit brusc din cauza unui zgomot pe care n-am reușit să-l identific. Era cald încă și stăteam cu ferestrele deschise. Am ascultat cu mai mare atenție. Zgomotele veneau din grădina noastră și m-am gândit cu groază că trebuia, prin forța lucrurilor, să fie vorba de un hoț; era imposibil ca Bibi să iasă în curte în toiul nopții.

M-am uitat la ceas: era ora trei și zece minute. Am respirat adânc, mi-am făcut curaj și m-am apropiat de fereastră în tăcere și cu precauție. În lumina lunii, am distins umbrele unei mașini și a trei bărbați care mutau rapid niște marfă pe care nu reușeam s-o văd. Am dat să țip, dar nu mi-a ieșit nici un sunet din gură și am rămas, paralizată, să privesc scena. Mi-am dat seama că nu scoteau nimic afară din casa noastră: dimpotrivă, duceau ceva în pivniță. Deci nu era vorba despre hoți. Am înțeles că ar fi trebuit să rămân ascunsă într-o tăcere absolută. După zece minute au terminat. Un al patrulea bărbat a ieșit din pivniță și s-a alăturat celorlalți. Chiar și în întunericul acela am reușit să-l recunosc foarte bine: era Hamid! În liniște, au împins mașina afară din curte. Hamid a închis poarta și a început să urce treptele. Mă încercam sentimente contradictorii: furia și ranchiuna se amestecau într-un vârtej confuz cu ușurarea și fericirea că se întorsese. Mă simțeam ca o mamă care, după regăsirea copilului ei, mai întâi îi dă o palmă ca să-l pedepsească și apoi se aruncă, în lacrimi, în brațele sale. A încercat să deschidă ușa casei fără să facă zgomot, dar eu voiam să-l enervez și imediat ce a făcut primii pași în casă, am aprins lumina. A tresărit și a rămas fixându-mă cu privirea, speriat, ca apoi să mă întrebe aproape uimit și puțin stupid:

— Ești trează?

— Da, după cum se vede... În sfârșit, prin aceste locuri! Ce ți s-a întâmplat? Te-ai pierdut cumva?

— Dar ce primire călduroasă!

— Te așteptai la un bine ai venit? Fără îndoială, ai un tupeu extraordinar! Unde ai fost tot timpul acesta? Nici măcar nu te-ai deranjat să ne dai vești despre tine. Nu ți-a trecut prin minte că poate noi aici eram cuprinși de neliniște pentru tine?

— Da, chiar se vede cât erai de preocupată!

— Da, eram preocupată și se poate nici să nu-ți pese de asta, dar măcar să te fi gândit la părinții tăi!

— Eu te-am avertizat să nu-ți faci griji, să nu atragi atenția și să nu zici o vorbă nimănui, ți-am spus și că era posibil să rămânem mai mult decât era prevăzut.

— Da, asta dacă cele cincisprezece zile ar fi devenit o lună, nu patru! Bietul bătrân, te-a căutat peste tot, mă temeam că în cele din urmă i se va întâmpla ceva!

— Căutat? Și unde s-a dus să mă caute?

— Peste tot, în spitale, la medicii legiști, în comisariate...

A tresărit îngrozit.

— În comisariate?

Brusc, simțeam nevoia să fiu răutăcioasă, voiam să-l sperii și eu.

— Da, împreună cu fratele lui Shahrzad și cu rudele celorlalți tovarăși ai tăi: toți își făceau griji pentru voi și au publicat și fotografiile voastre în ziar ca să vă dea de urmă...

S-a făcut alb ca varul și a spus că eram toți nebuni, că nu reușisem nici măcar să-i fac mica favoare de a-mi continua viața fără să atrag atenția și fără să creez probleme... și, astfel, acum erau pierduți! Apoi a început să-și pună în picioare, în grabă, pantofii murdari de pământ. I-am spus că nu mai putea să plece: aș fi sunat chiar eu la comisariat ca să le spun că nu se întorsese cu mâinile goale... Mă privea cu o asemenea groază zugrăvită pe față, că mi-a venit să râd.

— Dar îți dai seama de ce spui? Vrei să ne omoare pe toți? Aici nu mai e sigur, trebuie să-i sun pe băieți, trebuie să văd cum putem să-i dăm de capăt!

Deschisese deja ușa să plece când i-am spus că nu era nevoie: mințisem, nimeni nu se dusese la comisariat, tatăl lui îl căutase numai la Rezaieh, fără succes.

A răsuflat ușurat și a izbucnit:

— Dar ești nebună sau sadică? Era să mor de inimă!

Nu m-am înduplecat. Asta merita: să simtă aceeași teamă pe care ne-o cauzase nouă tuturor. I-am aranjat perna și pătura în salon. El voia să doarmă în camera lui, dar devenise camera copiilor.

Nu apucasem să termin de vorbit, că și-a pus capul pe pernă și a căzut într-un somn adânc, îmbrăcat încă în hainele murdare de pământ.

Lunile treceau rapid. Copiii creșteau. Caracterele li se defineau, tot mai distante.

Siamak era un copil mândru, rebel, greu de împăcat și mereu încruntat. Avea tendința să-și ascundă sentimentele de afecțiune, de care se rușina, și cum îl deranja ceva, țâșnea gata pregătit să doboare obstacolul, orice ar fi fost.

Dimpotrivă, Masuud era calm, zâmbitor și mereu binedispus. Era afectuos cu toți cei care-i stăteau în preajmă, până și cu plantele. Mângâierile lui compensau nevoia mea de iubire.

Cei doi copii se completeau, pe rând, într-un mod extraordinar: Siamak dădea ordine și Masuud executa; Siamak inventa povești fantastice și Masuud îl asculta vrăjit; Siamak făcea pe prostul și Masuud râdea; Siamak lovea și Masuud le încasa... Lucrul acesta, evident, îmi displăcea și-mi era teamă ca firea blândă și bună a lui Masuud să nu fie învinsă în confruntarea cu Siamak, dar nu puteam să-i iau apărarea deschis, pentru că era de-ajuns o minimă luare de poziție din partea mea în favoarea lui ca să fac să izbucnească furia și gelozia fratelui. Cu aceeași ardoare, totuși, Siamak îl apăra ca un scut pe Masuud de toți ceilalți. Dacă cineva îndrăznea și numai să-l deranjeze, reacționa atât de violent că, uneori, însuși Masuud trebuia să-l salveze pe ghinionist din ghearele lui Siamak. Dușmanul lor principal era Gholam Ali, fiul fratelui meu Mahmud, care era între Siamak și Masuud ca vârstă. Nu știu de ce, dar nici nu se întâlneau bine, că începeau să se certe și să se bată violent. Hamid susținea că așa se joacă și se comportă băieții, dar eu nu eram pe deplin convinsă.

Mahmud, deși se căsătorise la un an după mine, avea deja trei copii. Primul era tocmai Gholam Ali; a doua, Zahrà, cu un an mai mică decât Masuud, și ultimul venit pe lume, Gholam Hossein, avea puțin mai mult de un an. Mahmud, oricum, era tot timpul îmbufnat și prost dispus, și încă și mai fanatic cu religia. Ehteramsadat i se plângea de el lui Khanum Jun: „În ultima vreme e mai ramolit ca de obicei, e în stare să repete *namaz* și de zece ori, dar îi e mereu teamă că a uitat ceva!“. Pentru mine, care-l cunoșteam bine, nu era nimic de mirare: așa fusese mereu, și era vorba de fanatism, nu de lipsa memoriei – de fapt, în munca lui demonstra o luciditate perfectă și activitatea lui prosperase. Administra o prăvălie în bazar și era considerat un expert fără egal în covoare. Nu se lăsa condiționat de zelul religios în afaceri, în afară de a-și împărți câștigul lunar cu unchiul soției. Acesta spunea multe rugăciuni legate de bani, făcându-i să devină *halal* în ochii lui

Mahmud care, astfel, putea să doarmă liniștit...

Ahmad, în schimb, se îndepărtase deja de ceva vreme de familie. Nimeni nu părea să se preocupe din cauza lui, în afară de Parvin Khanum. Ea continua să le spună celor mei că trebuiau să facă ceva dacă nu voiau să-l piardă. Problema lui nu mai erau doar nopțile petrecute pe stradă îmbătându-se. Parvin Khanum era convinsă că folosea și alte substanțe, dar mama mea nu era dispusă să o creadă și se gândea să-l salveze de diavol și de reaua tovărășie cu rugăciunile ei. Agha Jun, în schimb, tăia complet legăturile cu el.

Ali crescuse, dar, la fel ca frații săi, nu reușise să-și ia diploma. Muncise o perioadă într-o fabrică de cherestea alături de Ahmad, până când Agha Jun făcuse tot posibilul să-l îndepărteze de influența negativă a fratelui său. De altfel, chiar Ali începuse să privească altfel comportamentul lui Ahmad. Tocmai el, care-l considerase mereu un fel de idol, văzându-l tot mai slăbit și absent, nu numai noaptea, ci și în timpul zilei, a început să se îndepărteze de el. Până când idolul s-a prăbușit definitiv când un bandit al cafelei, Jamshid, l-a bătut până la sânge și l-a aruncat în mijlocul străzii beat mort, fără ca lui Ahmad să-i reușească cea mai mică tentativă de a se apăra. Și la fabrică colegii care, într-un trecut nu foarte îndepărtat, mureau după el și făceau orice ca să-i intre în grații, acum își băteau joc de el. Aparent la presiunile lui Agha Jun, dar, în realitate, din toate aceste motive, Ali s-a despărțit, în sfârșit, de Ahmad și s-a așezat sub aripa bună și dreaptă a lui Mahmud, sperând să devină și el, într-o bună zi, un om credincios, bogat și puternic.

Fati s-a transformat într-o fată modestă, dulce, delicată și timidă. Studiase până în clasa a opta când, după cum se cuvenea unei fete cinstite, a fost trimisă la școala de croitorie. Pe de altă parte, nici ea nu părea să-și dorească să continue studiile.

L-am dat pe Siamak la școală cu un an mai devreme decât trebuia. Știam că era pregătit să înceapă să învețe și speram ca regulile școlare să pună puțină ordine în personalitatea lui haotică și, de asemenea, să-și consume energia nelimitată cu cei de vârsta lui și să fie mai puțin agitat prin casă; dar și începutul lui la școală, ca de altfel tot ce-l privea, a fost problematic. M-am trezit constrânsă să intru în clasă cu el până când s-a obișnuit cu ideea și mi-a îngăduit să rămân afară, dar nu puteam să plec de acolo: trebuia să rămân în curte, astfel încât să mă poată vedea de la fereastră de fiecare dată când simțea nevoia... Știam că-i era teamă, dar, din păcate, o arăta opintindu-se, urlând și făcând scene. În prima zi de școală, când directoarea-adjunctă i-a întins mâna ca să-l conducă în clasă, el a mușcat-o! Singurul mod de a-l potoli când îl cuprindeau accesele de furie era să rămân în voia furiei sale fără să opun rezistență. Atunci îl luam în brațe și-i suportam șuturile și pumnii până când se calma și începea să plângă. Acelea erau singurele momente când puteam să-l strâng tare în brațe, să-l sărut și să-l mângâi, pentru că, în condiții normale, nu-mi permitea și căuta, dimpotrivă, să se arate indiferent la afecțiune, ca și cum n-ar fi

avut nevoie. Știam cât era de însetat de iubire și de atenție, în realitate, și-mi era milă pentru că înțelegeam că avea o durere interioară ale cărei cauze nu le cunoșteam. Singurul lucru cert era că-și iubea profund tatăl și suferea mult din cauza absenței lui, dar continuam să sper că se va obișnui. Citisem multe cărți de psihologie și încercam să acord cea mai mare atenție comportamentului său. De fapt, când era Hamid, Siamak se transforma. Tocmai el, care nu reușea să stea locului o secundă, putea să petreacă ore în șir lângă tatăl lui ascultându-l. Numai după multă vreme am înțeles că insomnia lui nu era altceva decât așteptarea încăpățânată a lui Hamid. Când soțul meu venea acasă, era suficientă mângâierea lui la culcare ca să adoarmă liniștit. Din această cauză, l-am poreclit pe Hamid „somniferul“.

Din fericire, prezența lui Agha Jun și iubirea lui au reușit să umple golul lăsat de tată. Deși nu-i plăcea să se atașeze de nimeni, când venea Agha Jun, copilul îi dădea târcoale și apoi îi sărea pe genunchi cu prima ocazie. Bunicul îl trata cu cel mai mare respect, vorbindu-i ca unui om mare, iar Siamak îi asculta cuvintele fără o vorbă. Era atât de legat de aceste două figuri masculine, că nu tolera nici cea mai mică atenție din partea lor față de Masuud. Stabilise clar că numai ceilalți, chiar și eu, puteau să-și împartă afecțiunea între el și fratele lui sau îi era de-a dreptul indiferent dacă cineva îl prefera pe Masuud, însă important era să nu te atingi de tată și de bunic. În cazul lui Hamid, nu se punea problema: el nu-i arăta niciodată un dram de afecțiune fiului mai mic... Agha Jun, în schimb, încerca să nu arate prea multă afecțiune față de Masuud în prezența lui Siamak, dar îl iubea foarte mult și pe celălalt nepot.

În sfârșit, Siamak a acceptat școala și a început să o frecventeze serios, chiar dacă nu trecea lună în care să nu fiu chemată din cauza certurilor lui cu ceilalți copii. Cu Siamak la școală, mi-am amintit și eu de educația mea. Încă nu reușisem să-mi iau diploma și lăsasem deoparte unul dintre lucrurile cele mai importante pentru mine, de aceea simțeam că mă trădasem pe mine însămi. Am hotărât să profit de acea ocazie ca să pun din nou mâna pe cărți. Dimineața mă trezeam devreme și rezolvam treburile casnice. Când nu era Siamak, Masuud se juca liniștit singur și nu aveam nici o problemă cu el: petrecea ore întregi jucându-se cu creioanele lui colorate și, dacă era timp frumos, se juca în curte cu tricicleta și eu puteam să învăț. Nu trebuia nici să frecventez cursurile. Liniștea ținea până după-amiază, când se întorcea Siamak de la școală: era ca un cutremur! Și apoi, a apărut problema temelor, deși, curând, mi-am dat seama că, cu cât mă arătam mai intransigentă, de ciudă, el nu și le făcea; astfel, m-am străduit să nu mă amestec prea mult în treburile lui școlare și să-l las în pace. Și, adesea, îl găseam dimineața devreme concentrat să învețe.

Într-o dimineață în care eram singură în casă cu Masuud, Parvin a trecut să ne vadă și mi s-a părut agitată. Am înțeles că avea vești importante pentru că-i plăcea să mi le aducă personal. „Rubrica de știri“ cotidiană mi-o dădea prin telefon, dar „edițiile speciale“ cereau o întâlnire față-n față, cu ea care îmi descria totul în cele mai mici detalii, oprindu-se, din când în când, să-și tragă răsuflarea în așteptarea reacției mele.

— Așadar, spune-mi, care e vestea?

— Vestea? Cine a spus că despre asta e vorba?!

— Atitudinea ta, expresia de pe chipul tău... Ți se citește pe față că ai noutăți să-mi povestești.

— Ei, bine, ai ghicit, dar nici nu-ți poți imagina ce am să-ți spun și, oricum, mai întâi trebuie să-mi aduci ceai, am gâtul prea uscat ca să povestesc...

Și asta îi stătea în fire lui Parvin: voia să mor de curiozitate și, cu cât vestea era mai succulentă, cu atât întârzia să deschidă gura.

Am dat fuga să aprind focul și m-am întors la ea.

— Nu poți începe să povestești în timp ce prepar ceaiul?

— Ei, nu! Mor de sete, în aceste condiții nu pot să-ți spun nimic...

Puțin enervată, m-am dus în bucătărie și m-am întors cu un pahar de apă.

— Acum vorbește! am spus pe un ton amenințător.

Văzându-mi mutra, s-a hotărât să înceapă:

— Hai, nu face bot! Ia ghicește tu pe cine am văzut azi...

Mi-a tresărit inima și am îngăimat:

— Saeid?

— Dar nu! Încă te gândești la el? Credeam că, având doi copii, ai uitat numele aceluia băiat!

Mi-a fost rușine, numele acela mi-a ieșit așa, inconștient. Era posibil să-l doresc încă atât de mult?

— Am spus primul nume care mi-a venit în minte... Atunci, pe cine ai văzut?

— Pe mama lui... Parvaneh!

— Nuuu! Nu glumești, da? Unde ai văzut-o? Și ai vorbit cu ea?

— Calm, câte o întrebare pe rând! Toarnă ceaiul ăla, că acum e gata și eu îți voi povesti totul

de-a fir a păr! Așadar... astăzi eram la Baghe Sepah Salar¹ ca să mă uit la niște pantofi: pe neașteptate, în spatele vitrinei unui magazin, am observat o femeie identică cu doamna Ahmadi, chiar dacă foarte îmbătrânită. Apropo, de câți ani n-ai mai văzut-o?

— Vreo șapte...

— Am intrat în magazin și m-am uitat mai bine la ea. Chiar ea era! La început nu m-a recunoscut, dar eu voiam să vorbesc cu ea, mai ales despre tine, evident... Așa că am salutat-o și am vorbit de una și de alta. Apoi m-a întrebat de vecini, dar nu de tine, atunci i-am dat de știre că încă ne vedem și, în sfârșit, s-a destăinuit: a spus că erai o fată drăguță și că și tatăl tău era cumsecade, dar nu va uita niciodată comportamentul fratelui tău, jignirile lui, dezonoarea lui... fuseseră obligați să se mute din cauza asta și Parvaneh suferise și vărsase râuri de lacrimi pentru tine, care erai prietena ei cea mai dragă, îi era teamă că frații tăi îți vor face rău și s-a întors să te caute de multe ori, dar Khanum Jun nu i-a deschis niciodată ușa... ultima oară a fost să-ți aducă invitația la nunta ei.

— Serios? Nu mi-au dat-o! Dar de ce? Și când s-a căsătorit?

— Mamei tale îi va fi fost sigur teamă că te „corupe“ din nou! Oricum, e o poveste veche: pe atunci nu-l aveai încă pe Masuud, au trecut cel puțin patru ani.

— Vrei să spui că sunt patru ani de când Parvaneh s-a căsătorit?!

— Sigur, dacă mai aștepta mult, rămânea fată bătrână...

— Dar ce spui, e de vârsta mea!

— Tocmai, tu ești căsătorită de șapte ani.

— Da, dar eu am fost obligată, îți amintești? Ceilalți au decis pentru mine... Și cu cine s-a căsătorit?

— Cu o rudă îndepărtată. Se pare că a avut o groază de pretendenți după ce și-a luat diploma, apoi, în sfârșit, s-a căsătorit cu băiatul ăsta, care e medic și trăiește în Germania și așa a plecat și ea, dar, de obicei, se întoarce aici vara... Ah, era să uit, are și o fată de trei ani...

Eram sigură că lipsea ceva, așteptam surpriza finală.

—... Și apoi i-am spus doamnei Ahmadi că și tu ai suferit mult, că-i simți lipsa lui Parvaneh, că fratele tău nu mai are nici o putere și că nu mai reprezintă o amenințare pentru nimeni, în afară de el însuși. În fine, am reușit să obțin numărul lor de acasă!

M-am întors cu mintea în urmă cu șapte ani: înțelegerea și prietenia care se născuseră între mine și Parvaneh nu se repetaseră cu nimeni altcineva și eram sigură că n-aș mai fi găsit niciodată o prietenă ca ea, dar ezitam să o sun pe mama ei, nu știam cum să mă comport, nici ce să spun.

Când m-am hotărât, după o vreme, auzind vocea mamei lui Parvaneh, mi s-a pus un nod în gât. I-am spus cine eram și că îndrăzneam să dau din nou un semn pentru că Parvaneh fusese unica, cea

mai prețioasă prietenă pe care o avusesem. Vorbeam cu ea încă în sinea mea, mă gândeam la ea în fiecare zi și-mi doream să o revăd. În fine, i-am lăsat numărul meu, sperând ca Parvaneh să mă sune la întoarcere.

Pregătirea ultimului examen a fost foarte solicitantă, pentru că trebuia să am grijă de copii și de casă și, adesea, învățam noaptea după ce adormeau ei, renunțând la câteva ore de odihnă. În dățile în care Hamid se întorcea spre dimineață și mă găsea concentrată să învăț, se mira mereu de voința mea.

Examenele mele finale au avut loc imediat după cele ale lui Siamak: mi-am realizat, în sfârșit, visul pe care-l urmărisem atâta timp, ceva ce fetele de vârsta mea obținuseră cu mulți ani înainte, aproape fără să-și dea seama și fără să-și dorească atât de arzător.

1. Cartier din Teheran, faimos pentru fabricile de încălțăminte produsă artizanal (n. ed. it.).

Activitatea clandestină a lui Hamid și a tovarășilor săi devenea pe zi ce trece mai periculoasă. Deși nu știam nimic despre planurile lor, simțeam o amenințare apropiată și constantă. După nenorocita aia de călătorie a lor, grupul luase o formă tot mai definită și acțiunile lor deveniseră tot mai serioase și organizate. Aveau loc întâmplări în jurul nostru care mă făceau să le bănuiesc implicarea, dar eram bucuroasă că nu știu nimic și că rămân pe dinafară. Numai așa era suportabilă viața mea conjugală și, mai ales, puteam să-mi domin neliniștea în legătură cu copiii. În casă, Hamid pusese la punct un sistem de siguranță special și studiasse o cale de fugă.

Sonera de alarmă a sunat într-o zi de vară, la ora șase dimineața. Hamid a dat fuga la telefon înaintea mea și a rămas să asculte, fără să rostească nici un cuvânt. Apoi a pălit vizibil și a trântit receptorul. A trecut aproape un minut înainte să-și recapete controlul sub privirea mea îngrozită. A pus în grabă, într-un gentoi, haine și obiecte de primă necesitate și toți banii pe care-i aveam în casă, în timp ce eu încercam să rămân calmă și să nu-l încurc. În fine, străduindu-mă să-mi opresc tremurul vocii, l-am întrebat dacă fuseseră descoperiți.

— Cred că da, chiar dacă încă nu știu bine ce s-a întâmplat. L-au prins pe unul dintre băieți. Toți se mișcă...

— Pe cine au prins?

— Nu-l cunoști, e nou în grup.

— El te cunoaște? Știe unde locuim?

— Nu, sau, mai bine zis, nu cu numele meu adevărat... Și n-a fost niciodată aici, din fericire, n-am ținut reuniuni în această casă, dar e probabil să-i prindă și pe alții din grup în scurt timp. Tu, însă, nu trebuie să-ți faci griji, în fond, nu știi nimic, oricum, ca să fii mai liniștită, ai putea să te duci să stai o vreme la ai tăi.

Siamak se trezise la sunetul agitat al vocilor noastre și îl urmărea ca o umbră pe Hamid, molipsindu-se de neliniștea noastră.

— Și tu unde te vei duce acum?

— Nu știu încă, acum știu doar că trebuie să plec și că nu voi putea da nici un semn câteva săptămâni.

Siamak s-a agățat de picioarele tatălui său, implorându-l să-l ia cu el.

Hamid s-a eliberat nervos și mi-a făcut diverse recomandări: în cazul unei percheziții în casă, trebuia să spun că materialul suspect nu era al nostru și că nu știam despre ce era vorba, de altfel, era adevărat și, deci, nu riscam. Nu trebuia să vorbesc cu nimeni despre ce se întâmpla, trebuia să am grijă de copii și să apelez numai la tatăl lui dacă aveam nevoie de bani, apoi dus a fost. Am rămas acolo mult timp, nemișcată și mută, după fuga lui. Mă gândeam la viitor, la ce ne aștepta. Siamak era frustrat și tulburat și-și elibera furia și dezamăgirea lovind în pereți și uși, până când s-a trezit și Masuud. L-am îmbrățișat pe cel mare ca să-l calmez, cum făceam întotdeauna, dar s-a eliberat cu șuturi și pumni din strânsoarea mea. Deși, în fond, nu se întâmplase nimic, era un copil atât de inteligent și sensibil, încât a perceput neliniștea și îngrijorarea care se observa în fiecare răsufare de-a mea. Apoi am avut ideea să-i vorbesc ca unui om mare și i-am șoptit la ureche:

— Ascultă-mă, Siamak, trebuie să fim calmi și să nu dezvăluim nimănui secretul nostru, altfel îl vom pune în pericol pe tata Hamid.

S-a liniștit brusc și m-a întrebat:

— Ce nu trebuie să spunem?

— Că în dimineața asta tata a fost obligat să fugă... Fii atent să nu-și dea seama nici Masuud, va fi secretul nostru.

S-a uitat la mine suspicios și speriat.

— Nu trebuie să ne fie frică, trebuie să fim puternici și curajoși ca tata. Hamid va ști cum să se descurce, nimeni nu va reuși să-l găsească, stai liniștit, iar noi vom fi soldații lui; trebuie să rămânem calmi și să ne arătăm demni de încrederea lui, pentru că el are nevoie de ajutorul nostru... Reușești să înțelegi?

— Da...

— Atunci să promitem că nu vorbim despre asta cu nimeni și să nu creăm haos, de acord?

— De acord.

Știam că nu înțelesese mare lucru din cuvintele mele, dar nu conta, pentru că mintea lui pură și creativă umplea golurile de sens, dând formă poveștii cu fapte și personaje inventate de el.

N-am mai vorbit despre asta, dar, de fiecare dată când mă vedea gânditoare, se apropia, mă lua de mâini și mă privea fără să vorbească. În acele momente, încercam mereu să alung orice grijă cu un zâmbet liniștitor, șoptindu-i la ureche: „Nu-ți face griji, tata e în siguranță“.

El, atunci, își relua jocul de unde îl lăsase. Se azvârlea ca vântul în spatele canapelei și trăgea încolo și încioace cu pistolul lui albastru, imitând din gură zgomotul împușcăturii... e surprinzător cu câtă rapiditate reușesc copiii să-și schimbe starea!

Zilele acelea de neliniște păreau nesfârșite. Încercam să rămân lucidă și n-am vorbit cu nimeni despre ce se întâmplase. Aveam încă ceva bani ca să mă descurc, dar mă întrebam încontinuu ce s-

ar fi ales de noi dacă l-ar fi prins pe Hamid și oare ce i-ar fi făcut.

Nu avusesem niciodată o senzație de pericol atât de concretă și iminentă: la început, reuniunile lor mi se păruseră un joc, cu membrii grupului în rolul eroilor, dar acum totul se schimbase. Mi-am amintit de noaptea aceea de vară în care îi văzusem ascunzându-se ceva în pivniță și m-au trecut fiorii. De atunci, ușa de la camera din spate rămăsese închisă cu un mare lacăt, ale cărui chei nu le aveam, și eu nu văzusem niciodată interiorul pivniței. Protestasem de mai multe ori față de Hamid că nu mai puteam să mă duc în pivniță, dar el răspunsese că nici nu aveam nevoie. Și avea dreptate: nu mi păsa deloc de pivniță, dar mi-era teamă, mă gândeam că lucrurile pe care le ascuseseră acolo puteau să reprezinte un pericol pentru noi, chiar dacă Hamid continua să mă liniștească. Nu trebuia să-mi fac griji, nu era nimic periculos și, chiar dacă ar fi făcut percheziție acolo, aș fi putut spune adevărul: că nu erau lucrurile familiei noastre și că nu știam nimic despre ele... Deci, era într-adevăr ceva de ascuns!

După o săptămână, într-o noapte m-a trezit brusc un zgomot: somnul meu era ușor de-acum din cauza neliniștii. M-am dus în camera de zi și am aprins lumina. Hamid a exclamat imediat cu o voce sufocată:

— Stinge, stinge imediat!

Nu era singur. Două femei cu *chador* pe față și o înfățișare neobișnuită stăteau în picioare în spatele lui. Privirea mi-a căzut pe încălțările masculine și grele din picioarele lor. Toți trei au intrat în salon. Înainte să închidă ușa, Hamid mi-a cerut cu voce scăzută să aprind lumina mică și să-i relatez ce spuseseră la telejurnal.

— Nimic interesant. Nu s-a întâmplat nimic aici.

— Ai ieșit din casă? Ai avut vreodată senzația că ești urmărită? Sau ai observat ceva suspect, de exemplu o mașină nouă pe stradă sau vecini noi?

— Am ieșit practic în fiecare zi, dar n-am văzut niciodată nimic ciudat.

— Mai bine așa, atunci adu-ne ceva de mâncare, te rog: ceai, pâine și *panir*, ce a rămas de la cină. Orice, în fine!

M-am dus imediat să pregătesc ceaiul. O senzație de bucurie îmi umplea inima. Slavă Domnului, era teafăr, chiar dacă știam că pericolul stătea încă la pândă. Imediat ce a fost gata ceaiul, l-am pus pe o tavă, alături de pâine, *panir*, unt și niște dulcețuri făcute în casă, apoi am bătut la ușă încet, chemându-l pe Hamid: știam că nu trebuia să intru în camera aceea. Hamid a apărut și a luat în grabă tava spunându-mi să mă întorc în pat. Mi se părea mai slab și în barbă îi apăruse o pată albă. Aveam chef să-l sărut.

M-am dus în cameră și am închis ușa, astfel încât ei să poată folosi liniștit baia și dușul. I-am

mulțumit din nou lui Dumnezeu pentru că mi-l trimisese acasă, însă nu-mi trecuse îngrijorarea. Naufragiată într-o mare de gânduri confuze, în cele din urmă m-am cufundat într-un somn agitat.

M-am trezit când cerul se luminase de puțină vreme. Mi-am amintit că nu mai aveam pâine în casă. M-am îmbrăcat, m-am spălat pe față și pe mâini, am aprins samovarul și am ieșit. Când m-am întors, copiii se treziseră, dar ușa salonului era închisă încă. Siamak m-a urmat în bucătărie și m-a întrebat cu voce scăzută, ca să nu-l audă Masuud:

— S-a întors tata?

Am rămas puțin surprinsă și l-am întrebat cum și-a dat seama. Văzuse umbre în spatele ușii închise de la salon... I-am spus că avea dreptate, dar nu trebuia să știe nimeni pentru moment, în afară de noi, nici măcar Masuud. M-a crezut și a început să supravegheze ușa cu niște priviri care l-au făcut curios, până la urmă, pe fratele său. Tocmai începeau să se certe când Hamid a ieșit din cameră. Masuud, surprins, a rămas nemișcat, iar Siamak a alergat spre el și i-a cuprins picioarele cu brațele. Hamid i-a mângâiat pe amândoi în timp ce eu pregăteam micul dejun.

Când ne-am așezat toți patru în jurul *soffreh*-ului, m-am simțit copleșită de emoție și am exclamat:

— Lăudat fie Domnul, credeam că nu vom mai sta niciodată împreună!

Hamid m-a liniștit cu o privire blândă:

— Pentru moment nu există nici un motiv de îngrijorare, dar tu n-ai vorbit cu nimeni, da?

— Nu, nici măcar cu părinții tăi, care nu încetau să mă sâcâie întrebându-mă unde ești... Sună-i acum, erau foarte îngrijorați din cauza ta.

— Tată, nici eu n-am spus nimic nimănui și am făcut astfel încât nici Masuud să nu afle nimic!

Hamid s-a uitat la mine uimit, pe jumătate preocupat, pe jumătate amuzat și eu i-am răspuns, din priviri, că era totul sub control:

— Da, Siamak a fost într-adevăr de ajutor, știe să păstreze bine secretele, e un păzitor bun.

Masuud atunci a intervenit, pe tonul lui copilăresc și dulce:

— Și eu sunt un păzitor, și eu sunt un păzitor!

Scurta și senina reuniune familială era deja pe sfârșite: Hamid m-a rugat să mă duc acasă la ai mei și să rămân acolo până va suna el. Dar eu nu voiam să stau departe și apoi nu știam cum să-mi justific apariția neașteptată.

— Vor crede că ne-am certat!

— Și tu lasă-i să creadă asta! Important e să nu bănuiască altceva... și să nu te întorci acasă până nu-ți voi spune eu.

— Simt că toate astea vor ajunge să ne arunce în necazuri foarte grave, să ne ferească Dumnezeu! Săptămâna asta n-am reușit să închid ochii. Te rog, dacă ascunzi ceva în casa noastră,

scapă de lucruri repede de tot, mi-e foarte teamă.

— Tocmai asta vrem să facem cât nu veți fi voi.

Siamak era supărat și dezamăgit: voia să rămână cu tatăl lui ca să-l ajute. Îi revenea lui Hamid să-l convingă și să-l liniștească, iar eu și Masuud ne-am dus în bucătărie. Ei doi s-au așezat unul în fața altuia și Hamid i-a vorbit serios, ca de la bărbat la bărbat, în timp ce Siamak, atent, nu pierdea nici un cuvânt. Avea numai șase ani, dar în ziua aceea părea un adult responsabil, care știe că are o sarcină importantă.

A vrut să mă ajute să duc gentoiul greu pe care-l făcusem. L-am salutat pe Hamid și ne-am dus acasă la Agha Jun. Tot drumul, Siamak a rămas calm și tăcut. Nu aveam idee ce îi trecea prin cap. Acasă la bunici, apoi, nu s-a atins de nici o jucărie și n-a făcut nici un zgomot. Stătea așezat pe marginea *hoz*-ului uitându-se la peștii roșii. Iar după-amiază, când a venit Ehteramsadat, nu s-a mișcat nici măcar văzându-l pe Gholam Ali, așa încât tata m-a întrebat ce i se întâmplase. I-am răspuns că creștea repede, era deja un mic bărbat... În acel moment Siamak a ridicat capul și a răspuns zâmbetului meu. Acum Hamid, Siamak și eu aveam un secret comun, un secret important, eram o familie unită, iar Masuud era copilul nostru, al tuturor.

Exact cum prevăzusem, Khanum Jun a devenit bănuitoare în legătură cu vizita noastră.

— Sper că nu s-a întâmplat nimic, copila mea. Să te văd prin părțile astea și, în plus, cu valiza după tine...

Mă gândisem tot drumul la ce îi voi povesti și la ce scuză voi invoca pentru a petrece acolo și noaptea și mi-am spus rolul:

— Hamid voia să dea o petrecere numai cu bărbați pentru toți prietenii și angajații tipografiei, unii dintre ei vin din altă parte, așa că vor rămâne și să doarmă, de aceea era mai bine ca noi să nu fim acolo, va veni el să mă ia după ce pleacă toți.

Șederea mea a durat două nopți și trei zile și m-am distrat mult, în ciuda grijilor. Parvin Khanum mi-a cusut o fustă și o cămașă foarte elegante și Fati, o rochie comodă înflorată. Am vorbit mult și am râs la fel de mult. Khanum Jun se întorsese de la Qum de vreo săptămână și ceva și avea o grămadă de vești la prima mână despre rude și prieteni; astfel am aflat că Mahbubeh, care avea deja o fetiță, era din nou însărcinată. Khanum Jun n-a pierdut ocazia să-și manifeste resentimentele inventând o presupusă invidie a mătușii și a verișoarei mele față de cei doi fii pe care îi aveam eu:

— Fetița ei seamănă cu Mahbubeh când era mică, spălăcită și insipidă, iar ea e atât de apatică, încât sigur va avea o altă fată și vor muri de invidie față de tine!

— Știți că nu e adevărat, Khanum Jun, Mahbubeh era splendidă de mică, cu buclele ei aurii, și apoi astăzi nu mai sunt așa diferențe între băieți și fete.

Dar pe mama n-ai fi convins-o niciodată de asta. Și, în fond, ideea că ne invidiau pentru ceva,

băieții mei sau afacerile lui Mahmud care mergeau din plin, era o consolare pentru confruntarea trecută și nu servea la nimic să-i amintești că erau mai bogați decât noi și nu aveau nici un motiv să ne invidieze.

Ultima veste, în schimb, m-a făcut să tresar: îl arestaseră pe unchiul lui Ehteramsadat. Mama era îngrijorată pentru Mahmud, pentru că se temea că s-ar putea să-i influențeze negativ afacerile, dar eu eram preocupată pentru cu totul altceva. I-am cerut mai multe informații: fusese luat de polițiști în civil cu câteva săptămâni în urmă, se părea că zisese ceva ce nu trebuia să zică la moschee și circula zvonul că îl torturau. Am simțit un fior pe șira spinării și m-am gândit: „Te rog, Doamne, ai milă de Hamid“.

În după-amiaza celei de-a treia zi, Hamid a venit să ne ia cu un Citroën galben. Copiii au fost foarte fericiți să-l revadă, dar mai ales să vadă mașina! Contrar obiceiului, nu se grăbea. S-a așezat și a băut un ceai cu Agha Jun. La despărțire, tata mi-a zis:

— Slavă Domnului, credeam că v-ați certat, eram preocupat pentru voi. Dar trebuie să spun că în aceste trei zile m-am simțit într-adevăr bine. Să vă revăd și să vă am aici m-a umplut de bucurie.

Nu era obișnuit să-și exprime sentimentele și am fost toți plăcut surprinși.

Pe drumul de întoarcere i-am povestit lui Hamid despre arestarea unchiului lui Ehteramsadat. A clătinat din cap preocupat:

— Fără îndoială, această nenorocită de SAVAK¹ devine puternică. E pe urmele tuturor grupurilor de activiști!

Nu voiam ca discuția să continue în prezența lui Siamak și am încercat să schimb subiectul.

— De unde e mașina asta?

— Pentru moment, e la dispoziția mea, trebuie să fac curățenie în diverse locuri.

— Atunci, te rog, începe cu casa noastră!

— Am făcut-o deja, poți sta liniștită. Eram foarte îngrijorat tocmai de asta: dacă ar fi ajuns la noi înainte, ne-ar fi condamnat pe toți...

— Te rog, Hamid, gândește-te măcar la fiii tăi!

— Îți repet că am luat toate măsurile de precauție și acum singurul loc sigur este tocmai casa noastră.

Deși stăteam în față și vorbeam cu voce scăzută înconjurați de zgomotul mașinii, mi-am dat seama că Siamak asculta toate discuțiile noastre cu maximă atenție... Hamid s-a întors, l-a privit și a spus:

— El poate să asculte, nu mai e copil și ne-am înțeles că atunci când nu voi mai fi, va avea grijă de voi doi!

Din Siamak țâșnea orgoliul prin toți porii și ochii îi străluceau.

Cum am ajuns acasă, am dat fuga în pivniță. Lacătul dispăruse. Am hotărât că a doua zi voi face o inspecție amănunțită la lumina soarelui, ca să mă asigur că nu rămăsese nimic compromițător.

Siamak se ținea după Hamid ca o umbră și n-a vrut nici măcar să-l spăl. Dacă era într-adevăr bărbat, putea să facă duș cu tata... Eu și Hamid ne-am privit râzând și, după mine și Masuud, Siamak și tatăl lui au făcut duș împreună. Le auzeam sunetul vocilor care răsunau în baie și m-am simțit mulțumită: deși petrecuseră puțin timp împreună, legătura între tată și fiu era într-adevăr intimă și profundă.

Pentru câteva zile, Hamid a avut treburi de rezolvat, dar apoi a început să-și petreacă majoritatea timpului liber acasă, ca și cum n-ar fi avut unde să se ducă. Nu mai avea vești de la prietenii lui. În fiecare dimineață se ducea, normal, la serviciu și se întorcea după-amiaza ca toți ceilalți bărbați, dar cum nu era obișnuit, situația aceasta îl făcea să înnebunească. Eu am profitat de prezența lui ca să-l trimit în diverse locuri și în parc cu copiii. Cred că zilele acelea au fost dintre cele mai fericite în viața fiilor mei. Experiența de a-i avea alături pe tata și pe mama și de a duce o viață normală era un noroc și o bucurie de neînțeles pentru cei obișnuiți cu asta. Până când m-am hotărât chiar să-i propun lui Hamid o vacanță în care să mergem toți.

— Să mergem la mare, ca atunci, când de-abia se născuse Siamak.

— Nu pot, aștept vești, trebuie să fiu de găsit la tipografie sau acasă.

— Numai câteva zile, sunt două luni și jumătate de când nu mai primești vești și apoi săptămâna viitoare începe școala, să nu renunțăm la o mică vacanță împreună... Va fi o amintire frumoasă pentru copii să fi călătorit măcar o dată cu noi.

Și copiii mi s-au alăturat: Masuud îl implora, chiar dacă nu știa nici măcar ce era o vacanță; Siamak nu spunea nimic, dar îi strângea mâna și îl privea cu ochi rugători. Știam că privirea aceea l-ar fi făcut să cedeze, trebuia doar să întrec măsura.

— Ți-amintești că soțul lui Mansureh a cumpărat o vilă la mare? Mansureh spune că au fost toți acolo în afară de noi... Putem să-i luăm și pe părinții tăi, au și ei dreptul la o scurtă vacanță cu fiul lor. Avem și mașina...

Copiii îi dădeau târcoale și, cu Siamak sărutând mâna tatălui său, povestea s-a încheiat cu victoria noastră. Părinții lui n-au venit. Dar au fost încântați că, după toți acei ani, plecam într-o excursie ca o familie adevărată. Și Mansureh, care era deja la mare, a fost foarte bucuroasă de veste.

Când ne-am îndepărtat de oraș, ni s-a părut că am intrat într-o lume nouă. Copiii erau atât de fascinați de munți și văi, că stăteau cu nasurile lipite de geam și admirau peisajul în liniște. Hamid fredona un cântec și eu îl acompaniam. Eram fericită și emoționată. I-am mulțumit lui Dumnezeu și l-am rugat să nu ne refuze bucuria de a sta împreună. Mașina urca cu greu, dar nu avea importanță,

Îmi doream ca acea călătorie să dureze până la capătul lumii. Pentru prânz pregătisem chiftele și ne-am oprit să mâncăm într-un loc frumos. Copiii se alergau fericiți, sunetul râsetelor lor îmi mângâia urechile și am simțit nevoia să-i vorbesc lui Hamid despre cum se schimbaseră comportamentul lui Siamak, care acum era mereu calm și binedispus. Nu-mi mai aminteam când fusesem nevoită să țip la el ultima dată, deși, până de curând, certurile erau la ordinea zilei.

— Nu reușesc să înțeleg problemele tale cu el: mie mi s-a părut mereu un copil foarte bun. Poate îl înțeleg mai bine decât tine.

— Nu, dragule, e așa numai când ești tu prin preajmă... Când nu ești, devine altul, numai tu ai puterea să-l liniștești, să-l faci fericit.

— Nu, nu trebuie să spui asta. Nu vreau să fie cineva atât de legat de mine și să aibă atâta nevoie de mine!

— Sunt multe persoane care au nevoie de tine, Hamid, dar nu e nimeni de vină. Oricum, nu vreau să-ți dau motive de îngrijorare, hai numai să ne bucurăm de zilele acestea împreună...

Mansureh ne pregătise o cameră luminoasă, cu ferestrele care dădeau spre mare. Nu voiam să se știe că dormeam separați, așa că Hamid a trebuit să petreacă nopțile cu mine... Am încercat să mă bronzez din nou cum făcusem odată, mi-am ținut părul despletit și am purtat rochii decoltate ca să atrag din nou privirea soțului meu. Aveam nevoie de afecțiunea și de căldura lui și, în sfârșit, în a treia seară s-a dat bătut, încalcându-și „jurământul“ făcut cu ani în urmă, și m-a tras lângă el.

Acea scurtă, dar de neuitat vacanță, ne-a apropiat și spiritual. Știam că el nu-și dorea drept tovarășă de viață o gospodină și soțioară perfectă. Astfel, citeam cât puteam de mult și discutam cu el despre tot ceea ce, în anii aceia, învățasem din cărți. Încercam să umplu golul lăsat de prietenii lui, arătându-i interesul meu pentru vremurile actuale și, astfel, a început să creadă că și eu aveam o conștiință politică și și-a dat seama de inteligența și de cultura mea. Nu mai eram o copilă prostuță sau o femeie mediocră, ignorantă în ochii lui.

Într-o zi, când i-am povestit o parte a unei cărți pe care o uitase, mi-a spus că era un adevărat păcat, cu capacitățile mele, să nu-mi fi continuat studiile și m-a îndemnat să particip la *concour*, examenul pentru intrarea la facultate. Nu-mi trecea prin minte că aș fi avut șanse: nu știam bine engleză și, apoi, aveam copiii... Dar el a insistat, era sigur că voi fi acceptată, era de-ajuns să-mi doresc cu adevărat.

După opt ani, începusem să savurez gustul vieții de familie. Mă bucuram cu toată ființa mea de momentele frumoase și nu le lăsam să-mi scape nici pe cele nesemnificative. În toamna aceluiași an am profitat de prezența constantă a lui Hamid după-amiaza, ca să mă înscriu la un curs pentru *concour*. Nu știam cât timp aș fi putut conta pe ajutorul lui și nu voiam să irosesc acele zile atât de prețioase.

Speram din toată inima ca grupul lui să se fi dizolvat definitiv și să putem duce, pentru totdeauna, o existență senină împreună – dar n-o spuneam, pentru că Hamid era uneori irascibil și prost dispus, așteptând întruna câte un telefon, și știam că, mai devreme sau mai târziu, viața noastră liniștită oricum nu-i va mai fi de-ajuns.

Nu aveam idee ce reprezenta efectiv grupul lui. Odată l-am întrebat, în timpul uneia dintre discuțiile noastre despre politică, dar el m-a rugat să nu-i pun întrebări despre tovarășii lui și activitățile lor, nu pentru că nu avea încredere în mine, ci ca să mă protejeze: cu cât știam mai puțin, cu atât riscam mai puțin. Mi-a fost de-ajuns ca să nu mai deschid niciodată subiectul.

Toamna și iarna au trecut liniștite. Rutina lui Hamid, însă, a început să se schimbe: de câteva ori pe lună avea niște convorbiri telefonice ciudate și dispărea câteva zile. În primăvară m-a asigurat că pericolul trecuse, că nu lăsaseră urme compromițătoare și că aproape toți erau din nou în siguranță, împreună cu familiile lor.

— Din nou?

— Da, pentru că după arestarea câtorva, multe adrese fuseseră dezvăluite și băieților nu le-a rămas altă variantă decât cea de a-și părăsi casele.

— Și Shahrzad și Mehdi au fugit?

— Ei au fost chiar printre primii, au reușit să salveze numai documentele, dar și-au pierdut toate amintirile... Familia lui Shahrzad le dăduse ca zestre suficientă mobilă și obiecte pentru a umple două case! Și chiar dacă în ultima perioadă reușise să dea multe dintre ele, a fost oricum constrânsă să abandoneze o bună parte.

— Și acum unde sunt? Din ce trăiesc?

— Ajunge! Știi că nu trebuie să exagerezi cu întrebările...

În timpul primăverii și verii, Hamid a plecat în două călătorii destul de lungi. Era binedispus, încrezător și eu aveam grijă să nu las să se observe absența lui, în timp ce mă dedicam studiului pregătindu-mă pentru *concour*.

Succesul meu la examen ne-a făcut fericiți atât pe mine, cât și pe Hamid și a fost o adevărată surpriză pentru familiile noastre. Acasă la mine reacțiile au fost foarte diferite: Khanum Jun m-a întrebat dacă voiam să devin medic (pentru ea te duceai la universitate numai ca să devii medic); Agha Jun a fost foarte bucuros: „Directoarea ta mi-a spus cât erai de înzestrată și eu am știut-o mereu! Măcar unul dintre băieții tăi să aibă înzestrările tale“... Ali și Mahmud continuau să creadă cu vehemență că era vorba de „prostii și capricii“ și că soțul meu, neavând onoarea unui „bărbat adevărat“, nu reușise să-mi țină piept.

Eu eram pur și simplu fericită și mă simțeam mândră de mine însămi; totul mergea cum nu se poate mai bine. Am dat o mare petrecere și am invitat-o și pe Manijeh, care tocmai se căsătorise.

Cu această ocazie, familiile noastre s-au reunit după ani de zile, chiar dacă Mahmud și Ali au refuzat să participe cu scuza că erau femei fără *hijab*. Ehteramsadat și copiii ei, însă, n-au lipsit și s-au făcut bine remarcați! Eu mă simțeam atât de veselă și de norocoasă, încât aveam impresia că nimic nu putea să rupă acel echilibru magic și să-mi stingă zâmbetul de pe buze.

Viața mea a căpătat un nou ritm. L-am înscris pe Masuud la grădinița de lângă casă. Rezolvam treburile casnice noaptea ca să mă duc liniștită la facultate, fără să am remușcări că îi privam de ceva pe Hamid și pe copii.

1. Sazeman-e Ettelaat va Amniyat-e Keshvar (Organizația națională pentru siguranță și informații): serviciile secrete iraniene care au operat între 1957 și 1979, cunoscute pentru brutalitatea lor împotriva adversarilor politici ai șahișahului (n. ed. it.).

Venise frigul. Vântul toamnei izbea de ferestre crengile uscate ale copacilor. Ploaia care începuse să cadă după-amiază devenise mai deasă și se transforma în ninsoare.

Era aproape ora unu noaptea. Hamid tocmai adormise și eu mă gândeam la iarna care își făcuse apariția așa, pe neașteptate, în timp ce mă pregăteam să mă duc la culcare, când cineva a sunat la ușă făcându-mă să-mi sară inima în gât. Am rămas să ascult, încercând să mă conving că doar îmi imaginasem, apoi l-am văzut pe Hamid, buimac de somn, în picioare în fața mea. Am rămas privind-ne muți unul pe celălalt câteva clipe, înainte să-l pot întreba dacă auzise și el. A făcut doar un semn de aprobare din cap. Apoi, în timp ce-și punea în grabă pantalonii peste pijama, mi-a spus că va ieși pe acoperiș: eu trebuia să aștept să ajungă afară, să mă duc să deschid și, dacă era vreun pericol, să aprind luminile. Și-a pus haina peste maiou și a alergat spre acoperiș.

Sonerie s-a auzit din nou, de data asta mai insistent.

Am încercat să rămân și să arăt calmă, m-am înfășurat într-o pătură și am coborât scara din curte. Tremuram ca o frunză: acum începuseră să bată cu pumnul în ușa de afară. Am aprins o lumină, astfel încât Hamid să poată vedea puțin pe acoperiș și am deschis. Oricine era, s-a repezit în curte închizând în grabă ușa la spate. Era vorba de o femeie cu un *chador* înflorat, prea lung, sigur al altcuiva. Am privit-o speriată până când *chador*-ul ud i-a alunecat de pe umeri. Era Shahrzad.

Și-a dus degetul la buze, ca să păstrez tăcerea, și m-a rugat să sting lumina. Era udă din cap până-n picioare. Am invitat-o să intre în casă înainte să răcească... Mi-a făcut din nou semn să tac. Am rămas în liniște câteva minute, în așteptarea vreunui zgomot din stradă, dar nimic n-a rupt tăcerea absolută. Atunci s-a prăbușit la pământ, cu spatele spre ușă, ca și cum toate puterile ar fi părăsit-o brusc. A scăpat de *chador* și și-a strâns genunchii ascunzându-și fața. Din păr îi curgeau încă picături de ploaie. Am ajutat-o să se ridice și să meargă, am luat *chador*-ul de pe jos și i-am strâns mâna, care era fierbinte. Avea febră. M-a urmat istovită și distrusă și am urcat scările împreună. I-am spus că trebuia să facă imediat un duș cald și să se usuce. S-a limitat la a da din cap. Apoi i-am adus haine curate și i-am pregătit un pat în camera de zi. Tăcea în continuare și avea în privire tulburarea copiilor care se pierd și nu mai știu ce să facă. Am întrebat-o dacă voia să mănânce ceva, a clătinat din cap. I-am adus niște lapte cald și l-a băut în liniște. Apoi am condus-o

în camera de zi și a adormit înainte să pună capul pe pernă. Am învelit-o bine, am închis ușa și, brusc, mi-am amintit de Hamid: „O fi încă sus acolo?“. Am urcat scara și l-am văzut într-un colț. Știa deja că era vorba de Shahrzad. L-am întrebat de ce stătea încă ascuns acolo. Pericolul trecuse.

— Te înșeli, draga mea, pericolul e mereu la pândă: e posibil s-o fi urmărit careva. Cât a trecut de la sosirea ei?

— O jumătate de oră, poate și mai mult, dacă ar fi urmărit-o cineva, era deja aici!

— Nu neapărat, uneori așteaptă, pentru că speră să sosească și ceilalți membri ai grupului, astfel pot să-i surprindă pe toți împreună... sunt instruiți, nu acționează niciodată impulsiv.

Am început să tremur.

— Dacă ar da buzna aici, ne-ar lua și pe noi!

— Nu-ți fie teamă, tu n-ai nici o legătură și chiar dacă te-ar lua, trebuie să spui că nu știi nimic...

— Dar cum vor ajunge să mă creadă... torturându-mă? Și ce se va întâmpla cu copiii?

— Sunt griji inutile, în fond, e improbabil să se întâmple; trebuie să fii puternică, să nu te gândești la această posibilitate, să te porți normal. Mai degrabă spune-mi: Shahrzad ce face? Ți-a povestit ceva?

L-am informat că nu deschisese gura și că se simțea rău. Dar Hamid era interesat mai ales de evenimentele care o aduseseră la noi. Probabil îi identificaseră pe ea și pe Mehdi după un an și jumătate de viață clandestină. După prima incursiune în casa lor, se refugiaseră într-un sătuc pierdut, apoi tovarășii găsiseră un alt loc pe care-l considerau mai sigur, dar deja erau prea ușor de recunoscut și „nenorociții“ probabil le descoperiseră ascunzătoarea. Sigur exista un motiv care îi obligase să se despartă... Cine știe unde era Mehdi acum. Am tremurat din nou la gândul că și el știa adresa noastră.

În noaptea aceea, Hamid a rămas de pază pe acoperiș până dimineața. I-am dus haine călduroase și ceai fierbinte. Am trezit copiii puțin mai devreme ca de obicei, le-am dat să mănânce și i-am dus la școală. Pe drum mă uitam tot timpul în jur să descopăr dacă era sau se întâmpla ceva suspect. M-am comportat ca de obicei, am făcut niște cumpărături și m-am întors acasă. Hamid coborâse de pe acoperiș și mi-a cerut sfatul: nu știa dacă să se ducă la tipografie, ca de obicei, sau să rămână acasă. După mine, ar fi trebuit să ne comportăm cât mai firesc, astfel încât să nu ieșim în evidență. Apoi a vrut să știe dacă observasem ceva ciudat pe stradă sau în jurul casei, dar nimic nu-mi atrăsese atenția. Părea totul liniștit... Poate că nu voiau să devenim bănuitori?

Hamid era nerăbdător să audă povestea lui Shahrzad, dar eu nu voiam s-o trezesc, era prea obosită și se simțea rău. Va trebui să aștepte. A dormit până la ora unu după-amiaza. Am privit-o în timp ce se odihnea: slăbise mult și tușea urât, avea nevoie de mâncare și de îngrijiri. Am pregătit o

supă din care am scos carnea pentru *kabab*. Am căutat și siropul pentru tuse. I-am pus o mână pe frunte: încă avea febră.

S-a trezit brusc și s-a așezat în fund, privind în jur rătăcită. I-am amintit unde era și a răsuflat ușurată. I-am spus că era slăbită și probabil răcise rău: trebuia să mănânce și să ia medicamente. M-a privit cu ochi triști și febrili și buzele tremurând. M-am prefăcut că nu observ și m-am dus să-i aduc supa.

Afară din cameră, Hamid dădea ture pe coridor, nerăbdător să-i vorbească. Dar eu i-am spus că nu putea să intre încă: Shahrzad trebuia mai întâi să mănânce și să se întremeze puțin...

A dus o lingură de supă la gură și a savurat-o cu ochii închiși.

— Mâncare caldă... știi de când n-am mai mâncat o supă caldă?

Am simțit că mi se strânge inima, n-am spus un cuvânt și am ieșit din cameră.

Hamid aștepta încă.

M-am întors în camera de zi cu o perie ca să-i descurc părul plin de noduri. Mi-a spus că ar fi vrut să se tundă la zero, dar nu avusese timp.

— De ce să renunți la părul acesta frumos? Și apoi, o femeie cheală e chiar urâtă!

— Da, sunt femeie, aproape că uitasem de asta... a răspuns râzând ironic.

După ce a terminat supa, i-am spus:

— Am preparat și *kabab*, trebuie să-l mănânci ca să prinzi puteri.

— Nu, mulțumesc, acum nu, n-am mâncat de două zile și trebuie s-o iau ușor, aș mânca bucuroasă încă o porție de supă mai târziu... Hamid e acasă?

— Da, e aici, afară, așteptând să-ți vorbească, și cred că și-a pierdut deja toată răbdarea!

— Spune-i să intre, mă simt deja mult mai bine.

Am strâns farfuriile și tava, am deschis ușa și l-am strigat.

A salutat-o atât de entuziasmat și discret, în același timp, încât parcă i se adresa șefului său. Am închis ușa. Au stat de vorbă mai bine de o oră pe un ton agitat, dar cu voce scăzută.

Copiii s-au întors de la școală. Cum a pus piciorul în casă, Siamak a înțeles că era cineva străin, ca un câine care adulmecă vânatul. I-am spus că era o prietenă a tatei și că nu trebuia să spună nimănui. Era deja obișnuit cu tăcerea, dar a început să se învârtă prin fața ușii de la camera de zi, încercând să înțeleagă câteva cuvinte. Ca să-l distrag, l-am rugat să se ducă să cumpere lapte, dar nu s-a lăsat păcălit și s-a întors la joacă.

Hamid a ieșit din cameră băgându-și în buzunar niște hârtii, și-a pus pantofii și mi-a spus să nu mă îngrijorez dacă va întârzia sau dacă în seara aceea nu se va întoarce acasă. Shahrzad, pentru moment, rămânea la noi.

Am intrat în camera de zi, Shahrzad era încă întinsă. S-a ridicat în fund cu un aer stingher și și-a

cerut scuze pentru deranjul pe care ni-l provoca. Va pleca imediat ce va fi posibil.

— Nici vorbă! Ai nevoie de odihnă și îngrijiri. Trebuie să te comporți ca și cum ai fi la tine acasă și, oricum, nu te-aș lăsa să pleci în condițiile astea.

— Dar mie mi-e teamă să nu vă fac neazuri, siguranța voastră a fost preocuparea principală pentru Hamid și pentru noi toți în acești ani, iar eu, în noaptea asta, am pus-o în pericol... Iertați-mă, au fost multe nopți în care am zăcut prin tot soiul de ascunzători improvizate și, cu frigul ăsta, m-am îmbolnăvit! Mi-era rău, aveam febră și mă temeam că leșin în mijlocul străzii, n-am avut de ales.

Copiii, curioși, o priveau pe Shahrzad prin ușa întredeschisă. Ea a început să râdă și le-a făcut cu mâna, uimită de cât crescuseră. I-am spus că Siamak era în clasa a treia și Masuud avea cinci ani. Când tocmai mă pregăteam să-i spun pe nume, a clătinat din cap și am înțeles că era mai bine să n-o fac de față cu ei; după o clipă de ezitări, am spus:

— Veniți să o salutați pe mătușa Sherry, copii.

Shahrzad a ridicat sprâncenele și a râs, ca și cum numele acela i s-ar fi părut foarte caraghios. Copiii au salutat-o. Siamak o privea atât de curios, că Shahrzad a părut stânjenită și s-a uitat să vadă până și dacă era îmbrăcată decent. Mi-a venit să râd.

— Bun, de-ajuns, acum afară, mătușa trebuie să se odihnească.

Dincolo de ușă, i-am sfătuit să nu facă țărăboi și să nu spună nimănui că „mătușa Sherry“ era la noi. Și Masuud a înțeles că era un secret al nostru.

După câteva zile, situația lui Shahrzad s-a îmbunătățit, chiar dacă noaptea tușea încă mult. Eu găteam feluri de mâncare gustoase și colorate ca să-i fac poftă să mănânce și să o fac să pună la loc kilogramele pierdute. Hamid continua să plece și să vină și, la întoarcere, făcea rezumatul zilei pentru Shahrzad, care-i dădea o nouă sarcină, dar eu nu știam nimic, pentru că întâlnirile lor erau mereu în doi și cu ușile închise. A trecut o săptămână. Shahrzad se plimba prin casă mereu atentă să nu fie văzută de la ferestre.

În perioada aceea nu mă mai dusesem la universitate și nu-l trimisesem pe Masuud la grădiniță pentru că mi-era teamă să nu-i scape ceva, iar el stătea liniștit acasă, jucându-se cu Lego-ul pe care Hamid i-l cumpărase de curând. Făcea construcții, dar și desene minunate, foarte evaluate pentru un copil de vârsta lui, care evidențiau capacități artistice deosebite. Și în firea lui, de altfel, se observa deja un viu spirit creativ. Era fermecat în fața lumii care-l înconjura și îi percepea și cele mai mici detalii. Când era timp frumos, putea rămâne ore în șir în curte ocupându-se de flori și plante și uneori semăna el însuși câte o plântuță, care încolțea și creștea întotdeauna. Trăia într-o lume numai a lui, ca și cum viața practică de fiecare zi n-ar avea prea multă valoare pentru el. Spre deosebire de Siamak, ierta ușor și se adapta oricărei situații. Răspundea din inimă și celei mai mici

demonstrații de afecțiune. Îmi cunoștea toate stările sufletești și, dacă mă observa tristă sau gânditoare, încerca să-mi ridice moralul cu sărutări dulci.

A petrecut mult timp cu Shahrzad și între ei s-a stabilit curând o relație de încredere și de profundă înțelegere. Masuud veghea ca un paznic asupra ei și îi dedica desene și construcții. Shahrzad îl îmbrățișa cu o afecțiune specială și el o lăsa și rămânea îndelung în brațele ei să-i povestească, în limbajul lui dulce și copilăresc, semnificația și povestea „creațiilor” sale. Shahrzad se distra și Masuud se simțea încurajat și fericit.

Siamak, în schimb, avea un raport mai politic și mai formal cu ea, ca și mine. Eu făceam eforturi să mă comport firesc și o îndrăgeam mult, dar mă simțeam ca o fetiță de școală primară pe lângă ea, care pentru mine era un simbol de forță, cultură și conștiință politică, curaj și independență. Toate aceste capacități reunite într-o femeie o făcuseră în ochii mei o ființă superioară, de pus pe un pedestal. Oricât de afectuoasă și de spontană era cu mine, nu reușeam să nu mă gândesc că era mai pregătită chiar și decât Hamid, care primea ordine de la ea...

Când discutau între ei, încercam să-mi ascund curiozitatea și să nu-i deranjez, dar într-o noapte, citind în pat, le-am auzit conversația: se așezaseră în camera de zi ca să vorbească liniștiți, crezând că dorm deja.

— A fost un mare noroc, Shahrzad, că Abbass nu a venit niciodată la noi acasă, trădătorul ăla nenorocit, care n-a reușit să reziste nici măcar patruzeci și opt de ore! Am știut-o mereu, încă de la început, că era un om slab. Îți amintești cum se plângea în timpul instrucției? Era limpede ca lumina zilei că idealurile lui se vor prăbuși la prima dificultate.

— De ce nu i-ai spus lui Mehdi?

— I-am spus! Dar mi-a zis că în acel punct nu-l mai puteam lăsa deoparte, pentru că deja știa totul despre noi; spunea că-i puteam găsi un rol, că avea o bază bună. Dar eu am fost mereu împotriva.

— Da, îmi amintesc de asta, de fapt Mehdi nu i-a dezvăluit niciodată informațiile cele mai importante și eu încercam să-l fac să se întâlnească cu cât mai puțină lume. Faptul că un știe nimic despre tine, nici măcar numele tău adevărat, ne-a ajutat mult.

— Din fericire, nu e din Teheran, altfel ar fi dat de noi. Canalia aia... dacă rezista măcar patruzeci și opt de ore, am fi reușit să salvăm totul. Dar să-i mulțumim lui Dumnezeu că grupul central și băieții din Teheran nu au fost prinși. Armele rămase sunt mai mult decât suficiente. Dacă totul merge conform planurilor, vom reuși să punem stăpânire și pe cele ale dușmanului.

Am simțit că-mi îngheață sângele în vine. Ce intenționau să facă? Unde fuseseră? Cărei instrucții se supuseseră? Dumnezeule! Unde și cu cine trăiam? Știam că acționau împotriva regimului, dar nu știam că treaba era atât de serioasă. Considerasem mereu acțiunile lor ca pe un fel

de distracție intelectuală, care consta în discursuri și publicarea de manifeste și fluturași.

Când Hamid a venit la culcare, i-am spus că-i auzisem vorbind. Am început să plâng și l-am implorat să o lase baltă, să se gândească la viața lui și la copii. A răspuns că era prea târziu. N-ar fi trebuit niciodată să-și întemeieze o familie, încercase în toate felurile să mă facă să înțeleg asta. El trăia pentru idealurile lui și se lupta pentru obiectivele lui. Nu-și putea permite să se gândească numai la copiii lui, uitând de toți ceilalți nevinovați aflați sub povara opresiunii... Jurase credință cauzei eliberării poporului împreună cu tovarășii lui.

— Dar planurile astea... sunt periculoase! Chiar crezi că vei reuși să izbândești, luptându-te cu armata și serviciile secrete și având la dispoziție câțiva oameni?

— Noi trebuie să facem astfel încât lumea întreagă să-și dea seama că aceasta nu e o insulă fericită, trebuie să o facem să se zguduie din temelii, pentru ca lumea să se trezească și să nu mai trăiască în teroare. Dacă reușim să distrugem puterea șahișahului, vei vedea că poporul ni se va alătura.

— Sunteți prea idealiști. Nu pot să cred că spusele voastre se vor adevăra... veți sfârși voi înșivă distruși numai voi, iar mie mi-e teamă!

— Ți-e teamă pentru că nu crezi în cauza noastră. Oricum, n-o mai lungi atât! Toate lucrurile pe care le-ai auzit acum sunt numai cuvinte. Până acum am elaborat multe planuri similare, dar n-am reușit niciodată să le punem în aplicare. Așa că nu te alarma inutil. Culcă-te și nu-i spune nimic lui Shahrzad.

După zece zile de du-te-vino continuu pentru a duce mesaje în locuri pe care nu le cunoșteam, s-a decis că Shahrzad nu va părăsi locuința noastră până la noi ordine și că noi ne vom continua viața noastră obișnuită. Trebuia numai să evităm să intre cineva la noi în casă, dar nu era asta dificil, pentru că primeam rareori vizite.

Părinții noștri, Parvin Khanum și Fati puteau, însă, reprezenta o problemă. Am hotărât să mergem mai des în vizită la familia lui Hamid, luând-o după noi și pe Bibi, ca să nu mai vină ei să ne viziteze. Familiei mele i-am spus, în schimb, că voi fi foarte ocupată cu facultatea, voi lăsa copiii la ei câteva după-amiezi și mă voi duce să-i vizitez și eu imediat ce era posibil.

Dacă, în ciuda tuturor măsurilor noastre de precauție, apărea, pe neașteptate, cineva la noi acasă, Shahrzad rămânea închisă cu cheia într-o cameră.

Și, astfel, Shahrzad a rămas cu noi. Încerca să ne ajute la treburile casnice, dar chiar nu știa să facă nimic și râdea, mai mult decât oricine altcineva, de lipsurile ei; se simțea, în schimb, foarte bine cu copiii și se ocupa de Masuud cu bucurie și entuziasm. Când Siamak se întorcea de la școală, îl ajuta cu teme, îi punea întrebări și îi dicta. Iar eu puteam merge la facultate cu sufletul împăcat. În acea perioadă am făcut și școala de șoferi, ca să fiu în stare să-i ajut în caz de urgență și să iau copiii de acolo dacă ar fi fost necesar. Mașina era încă sub prelată în curte. Hamid și Shahrzad erau convingși că nimeni nu știa de asta și că, deci, puteam să o folosesc liniștită.

Masuud stătea aproape tot timpul cu Shahrzad și era, adesea, ocupat să facă ceva pentru ea. Odată i-a arătat o căsuță pe care o desenase și i-a spus: „Asta e casa noastră, când mă fac mare, o construiesc, te iau de soție și trăim împreună acolo“. Shahrzad a atârnat desenul pe perete. Când Masuud venea cu mine să facem cumpărăturile, cumpăra pentru Shahrzad gustări și prăjituri pe care el însuși le adora; în zilele însorite era mereu în curte în căutare de lucruri interesante pe care să i le arate și îi ducea boboci de flori, chiar dacă trebuia să-i desprindă de pe o plantă plină de spini. Ea observa aceste daruri cu multă atenție și le trata ca pe niște pietre prețioase.

Cu cât trăiam mai mult lângă ea, cu atât îi descopeream adevăratul caracter. Era o femeie foarte simplă, nu foarte frumoasă, dar fascinantă și amabilă. Odată m-a rugat să-i tai părul și, după aceea, i l-am aranjat cu föhnul și peria. Masuud o privea atent și curios. Era îndrăgostit de frumusețe: îi plăcea să mă studieze când mă machiam, îmi făcea complimente dacă foloseam culori pe gustul lui și era înnebunit după rujul de culoare aprinsă. Când coafura lui Shahrzad a fost gata, Masuud i-a spus să se dea cu ruj. Shahrzad avea îndoieli și era stingherită: considera asta ceva frivol și nu se mai machia de ani buni... dar Masuud a insistat: „Dă-ți, dă-ți, mătușă Sherry! Dacă nu poți, te dau eu!“ și, după ce i s-a făcut pe plac, s-a îndepărtat ca să o admire mai bine. Bătea din palme și râdea: „Ce frumoasă s-a făcut! Ai văzut ce frumoasă s-a făcut?“. Apoi a îmbrățișat-o. Eu și Shahrzad ne-am distrat mult, dar, brusc, ea a devenit serioasă și mi-a spus că eram o femeie norocoasă și că mă invidia mult, poate pentru prima dată, invidia viața altcuiva.

— Glumești, sunt sigură, eu sunt cea care ar trebui să te invidieze: pentru cultura ta, curajul tău, capacitatea ta de a lua decizii. Mereu mi-am dorit să fiu așa și mereu m-am gândit că Hamid își dorește o soție ca tine. Dar n-are sens să te invidiez, e un abis între noi... ar fi ca și cum un om de

rând ar invidia-o pe regina Angliei!

— Dar ce spui? Eu sunt un nimeni! Tu ești mult mai împlinită decât mine... ești o adevărată doamnă, o soție iubitoare, o mamă grijulie. Iubești învățătura și dai dovadă de un imens spirit de sacrificiu pentru familia ta.

S-a ridicat de pe scaun oftând. Percepeam clar singurătatea ei și dorul după soțul ei, pe care nu l văzuse de o groază de vreme. Am întrebat-o de el.

— E, într-adevăr, mult de când nu l-am mai văzut pe Mehdi, sunt deja două luni. Cu aproape două săptămâni înainte să pic aici, în toiul nopții, am fost constrânși să ne despărțim și să fugim pe căi diferite.

— Ai măcar vești de la el?

— Da, din fericire, bietul Hamid face pe intermediarul între noi.

— De ce nu vine o dată, în timpul nopții, astfel încât să puteți să vă revedeți?

— E prea periculos, venirea lui ar putea compromite siguranța acestei case. Trebuie să fim atenți.

Am prins curaj și, cu puțină îndrăzneală, am întrebat-o dacă într-adevăr căsătoria lor fusese hotărâtă de grup. Mi-era greu să cred, i-am spus, pentru că intuiția mea feminină îmi spunea că se iubeau, și nu ca tovarăși de luptă, ci ca soț și soție. Shahrzad nu mi se părea tipul de femeie care să aibă o legătură cu un bărbat pentru care nu are sentimente puternice.

— Ai dreptate, l-am iubit întotdeauna. Ne-am întâlnit într-un grup de activiști și a ieșit cu scânteii...

— Nu te simți obligată să povestești, te rog! Chiar sunt indiscretă... Ți-am pus prea multe întrebări!

— Nu, nu face nimic, nu mă deranjează deloc... N-am avut niciodată o prietenă căreia să mă destăinui; cu tovarășii mai mult am ascultat decât am vorbit și poate că ești singura persoană pe care am cunoscut-o în ultimii ani cu care simt că pot să vorbesc despre mine.

I-am spus că nici eu nu aveam pe nimeni căruia să mă destăinui, o pierdusem pe singura mea prietenă adevărată cu mulți ani în urmă.

— Așadar, avem nevoie una de cealaltă, chiar dacă tu ești mai puțin singură pentru că ai familia ta cu care să vorbești, pe când eu nu am pe nimeni și nu știi cât îmi lipsesc sporovăielile în familie, discuțiile de fiecare zi, problemele cotidiene: ce naiba, nu se poate vorbi numai despre politică și filozofie! Uneori mă gândesc la familia mea, la rude ale căror nume le-am și uitat și care, probabil, la rândul lor, nu-și amintesc de mine: adevărul este că eu nu mai fac parte din nici o familie.

— Dar, scuză-mă, nu faci parte din marea familie a poporului și a oprimaților împreună cu tovarășii tăi?

A răs.

— Văd că ai învățat niște lucruri stând cu Hamid, dar ideea e că nu-mi ajunge: simt lipsa familiei *mele*! Bine, dar trebuie să mai răspund la alte întrebări... L-am cunoscut pe Mehdi la facultate. Era cu doi ani mai mare decât mine. Avea deja capacități foarte bune de lider, dar și de înțelegere, și îl stimam toți. Când am aflat că fluturașii care circulau și sloganurile scrise pe pereții dormitoarelor erau opera lui, în ochii mei a devenit un erou!

— Pe-atunci nu erai și tu pasionată de politică?

— Da, desigur, dar nu era nimic extraordinar: cum poți fi un student cu pretenții de intelectual și să nu te implicii, cumva, în politică? Să fii de stânga și împotriva regimului era o obligație morală pentru studenți și chiar și cei care nu ne credeau cu adevărat se prefăceau ca să se arate *ilumițați*. Convinși adevărați, ca Mehdi, erau puțini. Deși provenea dintr-o familie foarte religioasă, citise toate cărțile lui Marx și reușea să vorbească despre asta cu mare dezinvoltură... Eu, la vremea aceea, nu eram destul de pregătită și nu aveam experiență, cu atât mai puțin convingeri clare. Mehdi mi-a modelat idealurile și opiniile.

— Deci el te-a împins spre grupul din care face parte și Hamid?

— Nu, încă nu exista nici un grup. L-am fondat împreună mai târziu, dar poate, dacă n-ar fi fost el, eu aș fi apucat-o pe alt drum.

— Și cum s-a întâmplat că v-ați căsătorit?

— Grupul căpăta formă de puțină vreme... Eu veneam dintr-o familie tradiționalistă și, ca majoritatea fetelor iraniene, nu puteam ieși din casă fără să dau explicații și nici să mă întorc târziu seara. Unul dintre băieți a lansat ideea căsătoriei mele cu unul de-ai noștri, ca să-mi pot pune timpul la dispoziția grupului, și însuși Mehdi a fost de acord, astfel a venit la mine acasă cu familia lui ca un pretendent adevărat...

— Dar erați încântați de alegere?

— E greu de spus. Cred că voiam într-adevăr să mă căsătoresc cu el, dar nu ca motivul nunții noastre să depindă de exigențele grupului. Pe-atunci eram tânără și romantică și încă influențată de stupida cultură burgheză...

La ora unu, într-o noapte geroasă și cețoasă din luna Bahman¹, în ciuda riscurilor de care vorbiseră, Mehdi a venit liniștit la noi acasă. Hamid citea încă și eu abia adormisem, dar m-am trezit brusc la zgomotul ușii care se deschidea. Văzând că Hamid continua să citească nepăsător, m-am speriat: ce se întâmpla? Și de ce nu reacționa? Dar mi-a spus să nu-mi fac griji, nu era treaba noastră.

— Cum adică? Știi că va veni cineva?

— Da, e Mehdi, eu i-am dat cheile de la casă.

— Dar nu spuneai că e periculos?

— Nu mai e. I-au pierdut urma și noi am luat măsurile de precauție necesare. Avea nevoie s-o vadă pe Shahrzad: nu sunt de acord în legătură cu o chestiune și trebuie să discute despre asta ca să ia decizii importante. Eu nu mai puteam să fac pe intermediarul și, astfel, am organizat această întâlnire.

Mi-a venit să râd, formau într-adevăr un cuplu ciudat, care avea nevoie de scuze politice ca să se întâlnească, în timp ce ar fi fost atât de firesc să o facă din dragoste...

Mehdi ar fi trebuit să plece a doua zi dimineață, dar n-a fost așa. Hamid a explicat că încă nu ajunseseră la o concluzie. Eu am râs și mi-am rezolvat treburile. Când s-a întors Hamid, după-amiaza, au discutat ore în șir în cameră, cu ușa închisă. Chipul lui Shahrzad își recăpătase culoarea: părea plină de sănătate și de energie, dar încerca să se ascundă de privirea mea cu stânjeneala unei fetițe al cărei secret fusese dezvăluit. Mehdi a rămas la noi trei nopți și la miezul nopții celei de-a patra, cu aceeași discreție cu care apăruse, a plecat. Nu știu dacă au reușit să se mai întâlnească după aceea, dar sunt sigură că acele puține zile împreună au fost cele mai plăcute și mai intense din viața lor.

Masuud stătuse mult cu ei, trecând liniștit din brațele lui Shahrzad în ale lui Mehdi, etalându-și repertoriul de gingășii și tandrețuri și făcându-i să râdă din inimă. Odată l-am văzut pe Mehdi, care se plimba prin cameră cu Masuud pe umeri ca să-l distreze. N-aș fi crezut niciodată că acel bărbat atât de sever și serios, care zâmbea rar, ar putea să stabilească un astfel de raport cu un copil. În spatele acelei uși închise, Shahrzad și Mehdi au putut să fie într-adevăr ei înșiși.

După plecarea soțului ei, Shahrzad a fost tristă și nervoasă câteva zile. Se refugia în citit: devorase toate cărțile noastre și ținea sub pernă o culegere de poezii de Forugh Farrokhzad. Era începutul lunii Esfand când m-a rugat să-i cumpăr câteva tricouri, două perechi de pantaloni și o geantă cu mânerul rezistent, mare cât să-i încapă toate lucrurile, dar care să nu bată la ochi, și ușor de cărat. M-am întrebat dacă va pune în ea și arme. Încă din prima zi înțelesesem că erau înarmați și trăisem cu groaza că și-ar putea da seama și copiii.

Astfel a început Shahrzad să se pregătească de plecare. Părea că așteaptă un ordin sau o veste, care a venit spre Anul Nou. M-a rugat să fac să dispară vechile ei haine și le-a pus pe cele noi, și tot restul, în geanta pe care i-o cumpărasem. A aranjat cu grijă desenele lui Masuud pe fund. Avea un comportament contradictoriu: era sătulă de plictisitoare viață de casă și-și dorea să se miște, să iasă și să vadă oameni, dar acum, că venise momentul să plece, părea tristă și nesigură. Îl îmbrățișa încontinuu pe Masuud spunând: „Cum fac să mă despart de el?“, îl strângea la pieptul ei și-și ascundea lacrimile. Masuud intuise că Shahrzad urma să plece și, în fiecare seară la culcare sau

când trebuia să iasă din casă, o punea să-i promită că va rămâne. O întreba mereu dacă voia să plece și de ce. Credea că era vina lui și-i promitea să n-o deranjeze, să n-o mai trezească dimineața, să nu-i mai ceară să-l ia în brațe sau o ruga să-l ia cu ea... și cuvintele lui o întristau și mai mult, făcându-mi și mie rău. În ultima noapte, Shahrzad a dormit lângă el și i-a spus povești, dar nu reușea să-și oprească lacrimile și Masuud a înțeles, i-a luat fața între mânuțe și a spus: „Știu că mâine, când mă trezesc, tu n-o să mai fii aici!“.

La miezul nopții a plecat. În momentul despărțirii, m-a luat în brațe și mi-a spus: „Îți mulțumesc din suflet pentru tot și ți-l încredințez pe Masuud al meu: ai grijă de el, e foarte sensibil și sunt îngrijorată pentru viitorul lui...“ Apoi i s-a adresat lui Hamid: „Ești un bărbat norocos. Învață să apreciezi valoarea vieții tale. Ai o soție bună și niște copii superbi. Nu vreau pentru nimic în lume să existe ceva care să distrugă lumina și pacea din această casă!“.

Hamid a privit-o uimit din cauza acelor cuvinte, fără să înțeleagă. A invitat-o s-o lase baltă și să se grăbească... Chiar din acea clipă am început să-i simt lipsa lui Shahrzad și golul pe care-l lăsase în urmă.

A doua zi am găsit cartea lui Forugh Farrokhzad sub perna ei, cu un creion pus între două pagini ca semn. Subliniasse un vers: *Dar care culme, care vârf? Ocrotiți-mă voi, femei simple, gravide, totale.* Mi-a curs o lacrimă pe chip.

Masuud, în picioare, mă privea din ușă și, cu ochi triști, m-a întrebat:

— A plecat?

— Bună ziua, dragule, da, a plecat, trebuia să se întoarcă la ea acasă, mai devreme sau mai târziu, nu ți se pare corect și ție?

A alergat spre mine și a început să plângă cu căpșorul pe umărul meu; n-a uitat niciodată amintirea afectuoasei mătuși Sherry și, după ani de zile, încă i se întâmpla uneori să spună că visase căsuța pe care o construise ca să meargă să locuiască împreună cu ea.

1. A unsprezecea lună din calendarul iranian, are 30 de zile, începe pe 21 ianuarie și se termină pe 19 februarie; este a doua lună de iarnă (n. t.).

După ce a plecat Shahrzad, am fost copleșită de treburi: curățenia de primăvară, cumpărarea de haine noi pentru copii, așternuturile care trebuiau țesute, schimbarea perdelelor din camera de zi. Îmi doream ca Noruz să fie frumos și amuzant pentru copii. Încercam să respect tradiția și să-l fac să devină o amintire gingașă a copilăriei pentru viitor. Masuud colora ouăle, Siamak era însărcinat să ude *sabzeh*-urile, adică linte și grâu, pentru a încolți în semn de bun augur. Hamid râdea și mă întreba de ce făceam atâta eforturi... dar eu știam că și el, în adâncul inimii lui, era emoționat că veneau sărbătorile. De când își petrecea majoritatea timpului liber cu noi, începuse, inevitabil, să se intereseze de treburile cotidiene și de viața familială. Când mireasma Eid-ului a început să se răspândească, casa noastră strălucea ca oglinda de sus până jos...

În anul acela ne-am dus la *Eid didani* ca o adevărată familie. Am participat la activitățile perioadei festive și am petrecut *sizdebedat*¹-ul cu familia lui Hamid în afara orașului. După sărbători, m-am implicat, cu energie reînnoită, în a studia și a-l ajuta pe Siamak. Hamid era aproape tot timpul acasă în așteptarea unui telefon care nu venea. Era dezamăgit și irascibil, dar nu putea altfel și eu mă bucuram de prezența lui. Odată cu sosirea verii și începutul examenelor, am programat diverse distracții pentru copii. Voiam să stăm împreună cât mai mult posibil și, dat fiind că îmi luasem permisul de conducere, promisesem să-i duc în parc, la câteva sărbători și la parcul de distracții. Copiii erau fericiți și veseli, iar eu mă simțeam mulțumită de mine.

Într-o dimineață, întorcându-mă din parc cu copiii, m-am oprit să cumpăr pâine și un ziar. Acasă, în timp ce tăiam pâine, mi-a atras atenția titlul aldin de pe prima pagină a ziarului. L-am citit și cuvintele m-au străpuns ca niște pumnale: nu eram sigură că înțeleg bine semnificația, am rămas ca fulgerată, nemișcată și tremurând, fără să reușesc să-mi desprind ochii de pe pagină. Copiii și-au dat seama de schimbarea mea și s-au apropiat; exact în aceeași clipă ușa s-a deschis larg și Hamid a apărut în prag, răvășit. Privirile ni s-au întâlnit. Deci știrea era adevărată, nu era nevoie de explicații. Hamid s-a așezat pe jos, izbind cu pumnii în genunchi și a urlat: „Nu!“, apoi și-a sprijinit fruntea de podea, disperat. Copiii se uitau fix la noi cu un amestec de curiozitate și teamă. M-am adunat și i-am trimis să se joace în curte. Au ieșit fără să protesteze. M-am apropiat de Hamid, care și-a afundat capul la pieptul meu și a început să plângă tare. Nu știu cât timp am plâns împreună, iar Hamid repeta printre lacrimi: „De ce? De ce nu mi-au spus? De ce nu m-au anunțat?“.

După un timp, furia adăugată durerii l-a reanimat. S-a spălat pe față și a ieșit din casă ca un nebun. Nu puteam să-l opresc, am strigat după el numai să fie atent, pentru că puteam și noi să fim spionați.

Shahrzad și alți tovarăși fuseseră încercuiți de SAVAK în timpul unei operațiuni de sabotaj și, ca să nu fie capturați, își puseseră capăt vieții aruncându-se în aer cu mici bombe de mână. Am citit și recitit știrea ca să caut alte detalii, dar restul articolului conținea numai jigniri împotriva „trădătorilor de patrie“.

Am ascuns ziarul ca să nu-l vadă Siamak. La miezul nopții, Hamid s-a întors trist și obosit. S-a aruncat pe pat îmbrăcat și mi-a destăinuit că totul era pierdut, toate legăturile sabotate. Încă nu-i venea să creadă că nu-l contactaseră și nu-l implicaseră. El cunoștea planurile și făcea parte din ele, fusese instruit tocmai pentru misiunea aceea și, cu el acolo, poate lucrurile ar fi mers altfel... Am obiectat că n-ar fi putut, cu siguranță, să se lupte cu agenții SAVAK și să scape de arestare, dimpotrivă, probabil ar fi murit și el. Între timp, însă, și eu mă întrebam de ce nu-l chemaseră. Poate era opera lui Shahrzad, care-l pusese deoparte pe Hamid ca să ne protejeze familia?

Au trecut trei săptămâni. Soțul meu era nervos și insomniac, fuma încontinuu și tresărea de fiecare dată când suna telefonul. Făcea tot posibilul să dea de urma lui Mehdi și de elementele principale ale grupului, dar păreau să fi intrat în pământ. În fiecare zi se difuzau știri despre capturarea unui nucleu sau a altuia. Hamid a refăcut căile de fugă de acasă și a șters toate urmele posibile din tipografie. Pericolul se făcea simțit în aer și fiecare clipă trecea în așteptarea a ceva. L-am sfătuit pe Hamid să procedeze ca toți ceilalți: să plece pentru o vreme și să se întoarcă după ce se vor liniști apele. Nimeni nu-l cunoștea încă, deci ar fi putut ieși din țară liniștit. Dar nu voia să fugă în străinătate și nici măcar să se îndepărteze, pentru că puteau avea nevoie de el în orice moment.

Încercam să-mi văd de treburi în cel mai firesc mod posibil, dar nimic nu mai era normal. Nu reușeam să mă liniștesc și eram constant preocupată pentru Hamid. Nu puteam să-mi scot din minte chipul lui Shahrzad și amintirea lunilor petrecute împreună.

Siamak găsisse ziarul și-l citise pe ascuns. M-am trezit cu el în față, palid, cu pagina în mână și, când l-am întrebat dacă înțelesese, s-a lipit de mine și a început să plângă. Nu voiam deloc să află și Masuud, dar, din păcate, știa deja. A rămas mult timp trist și posomorât. N-a mai construit nimic pentru mătușa Sherry, nu întreba de ea și nu voia să-i rostească nimeni numele. După o vreme, mi-am dat seama de tonurile întunecate și de subiectele ciudate care-i populau desenele: culori și forme pe care nu le mai văzusem. Nu mai spunea povestea și semnificația creațiilor sale. A trecut mult timp înainte să depășească tristețea care de-acum sălășluia în el și, chiar dacă a început din nou să zâmbească, n-a uitat niciodată. Mă temeam că această durere mută i-ar fi întunecat esența

gingașă și solară. El părea creat pentru a râde, a împărți afecțiune și a-l înveseli pe cel de lângă el, și nu pentru tristețe și nostalgie, dar ce puteam face? Din păcate, nu aveam cum să-mi apăr fiii de cruzimea vieții și de realitatea amară: era, poate, devreme pentru a le înfrunta, dar nu aveau alternativă. Era o etapă dureroasă și inevitabilă în creșterea lor.

Starea lui Hamid era mai rea decât a băieților: pleca și se întorcea întruna, fără pic de pace, uneori se pierdea câteva zile și, când se întorcea, nici una dintre angoasele sale nu părea să fi dispărut. Înțelegeam că nu reușea să obțină ce căuta cu disperare. Odată ne-a lăsat fără să știm nimic de el mai mult de o săptămână, nu numai că nu s-a întors acasă, dar nici măcar n-a sunat să afle dacă îl căutase cineva. Trăiam în neliniște și groază. De la moartea lui Shahrzad mi-era teamă să cumpăr ziarul, dar până la urmă tot o făceam. În fiecare dimineață alergam la chioșc, uneori atât de devreme, că ziarele nici nu ajunseseră încă. Nu citeam ziarul ca să fiu la zi cu evenimentele, ci cu speranța că nu erau evenimente...

La începutul lunii Mordad a venit știrea de care mi-era teamă. La chioșc, ziarele erau încă ambalate, dar sub plasticul transparent se distingeau titlurile din prima pagină. Nu-mi amintesc cum am reușit să cumpăr ziarul și să mă întorc acasă, respirând cu greutate și tremurându-mi picioarele. Copiii se jucau în curte. Am urcat scara ca o vijelie și m-am închis în cameră. Am aruncat ziarul pe jos în fața mea, simțindu-mi inima în gât: articolul declara desființarea principalei celule a unei organizații teroriste și aducea asigurări în legătură cu faptul că „mult iubita noastră țară“ fusese salvată de acea amenințare. Numele îmi treceau prin fața ochilor. Erau vreo zece. Pe unele nu mi le aminteam, dar în mijloc era al lui Mehdi. Am recitit lista: Hamid nu era. Am simțit că leșin. N-aș fi știut să spun ce simțeam exact. Durere pentru cei morți, sigur, dar și ușurare pentru că soțul meu nu era printre ei. O licărire de speranță îmi apăruse în suflet. Poate că trăia și fugise, poate nici nu-l identificaseră și se va întoarce acasă. Dar dacă fusese arestat?

Am încercat să sun la tipografie. Mai era o oră până la închidere, dar n-a răspuns nimeni. Mi se părea că toată neliniștea aceea putea să mă omoare. Aveam nevoie de cineva cu care să vorbesc și să schimb gânduri, cineva care să mă consoleze... Dar nu îndrăzneam: cea mai mică destăinuire putea fi periculoasă.

Am petrecut alte două zile în anxietate și fără vești. Munceam ca o nebună ca să-mi țin mintea ocupată. În a doua noapte s-a întâmplat lucrul de care mă temeam cel mai mult: era miezul nopții și mă pregăteam să adorm când au venit, nu știu cum, nici de unde. Siamak a alergat la mine îngrozit și unul dintre oamenii aceia mi l-a aruncat în brațe pe Masuud. Un soldat îndrepta spre noi un pistol, în timp ce noi tremuram ca niște frunze pe pat. Nu-mi amintesc câți erau. Dar, într-o secundă, au fost peste tot și au început să răvășească totul. Au răsturnat conținutul dulapurilor și sertarelor. Nu știam ce căutau. Poate Hamid trăia încă și nu fusese prins. Picaseră la noi în casă pentru că-l căutau pe el.

Dar era posibil să-l fi prins deja și să fie pe urma dovezilor vinovăției lui. M-am întrebat cine le dăduse adresa noastră. Masuud îi privea agățându-se de mine. Siamak stătea pe pat. L-am luat de mână. Era rece ca gheața și tremura ușor. L-am privit în față. Le supraveghea toate acțiunile și, în privirea lui, pe lângă teamă, era altceva care m-a făcut să tresar: flacăra urii... ură și dispreț în ochii unui copil de nouă ani, care mi-au rămas, pentru totdeauna, gravate în minte. Mi-am amintit de Bibi: puțin mai devreme țipase făcându-mă să îngheț, dar acum n-o mai auzeam. M-am gândit că era moartă.

Ne-au pus să ne ridicăm de pe pat, au căutat între așternuturi și și-au înfipt cuțitele în saltea, apoi ne-au poruncit să ne așezăm din nou.

Răsărea deja soarele când au plecat, luând cu ei cărți și hârtii. Masuud adormise, dar Siamak era încă așezat, palid și mut. Au trecut câteva minute înainte să-mi găsesc curajul de a mă da jos din pat. Mă temeam că unul dintre ăia se ascunsese în casa noastră și ne supraveghea. Am căutat în toate camerele, în timp ce Siamak mă urma ca o umbră. Am deschis ușa și am ieșit. Nu era nimeni. Am coborât în fugă scara. Ușa camerei lui Bibi era dată de perete și ea zăcea, nemișcată, pe pat. Eram sigură că murise. M-am apropiat și mi-am dat seama că respira încă, deși cu greu. I-am pus trei perne la spate, am luat un pahar cu apă și am încercat să i-l duc la gură. Nu mai era nimic de ascuns, nu mai rămăsese nici un secret de care să-mi fie teamă. Am luat telefonul și am sunat acasă la tatăl lui Hamid. Am avut senzația că vestea nu era total neașteptată, ca și cum ar fi prevăzut deja de o vreme că, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi întâmplat.

Am inspectat casa: o răscoliseră cu atâta vehemență, încât mi-era imposibil să pun totul în ordine. Părea un sat după atacul dușmanilor: devastat, distrus, răvășit. Ar fi trebuit să număr și morții?

Și în camera lui Bibi fusese totul dat peste cap și m-am întrebat cum au putut să încapă acolo atât de multe lucruri: perdele vechi, șervete cusute de mână, cu pete care nu mai ieșiseră niciodată în ciuda spălărilor repetate, resturi de stofă de toate dimensiunile, rămășițe de haine vechi, furculițe deformată și farfurii și vase ciobite, obiecte inutile. De ce oare păstrase Bibi toate lucrurile acelea? Poate fiecare reprezenta un moment al vieții sale?

Fuseseră și în pivniță. *Korsi*-ul, masa și scaunele erau rupte; sticle de lapte goale erau împrăștiate pe jos prin praf și punni de orez ieșiți din sacii sfâșiați. Mi-am pus mâinile în cap văzând haosul care domnea peste tot.

Părinții lui Hamid au intrat în casă tulburați și surprinși. Văzând dezastrul acela, mama lui a izbucnit în lacrimi. Repeta întruna: „Ce nenorocire!“ și „Unde e Hamid al meu?“. O priveam fără să vorbesc. Nu reușeam să plâng: eram împietrită și rece ca o bucată de gheață și creierul meu nu voia să audă de altcineva, ca și cum nu mi-aș fi dat seama de amploarea acestei nenorociri. Tatăl lui

Hamid a urcat-o în grabă pe Bibi în mașină și a împins-o înăuntru și pe soția lui. Nu aveam nici cea mai mică dorință de a-i ajuta și de a-i consola. Fusesem deposedată de toate sentimentele mele. Știam numai că nu puteam să stau jos, așa încât am continuat să merg...

Nu știu cât timp trecuse când s-a întors tatăl lui Hamid. L-a îmbrățișat pe Siamak și a început să plângă. L-am privit indiferentă, ca pe un străin. Apoi urletul sfâșietor și neașteptat al lui Masuud mi-a trezit conștiința. Am alergat spre scară și l-am luat în brațe, era transpirat și tremura.

— Nu s-a întâmplat nimic, dragule, nu s-a întâmplat nimic...

— Strângeți-vă lucrurile, veți rămâne la noi câteva zile.

— Nu, mulțumesc, rămânem la noi acasă, ne simțim mai bine aici.

— Nu puteți, nu e sigur.

— Trebuie să rămân, aș putea primi vești despre Hamid, ar putea să aibă nevoie de mine.

A clătinat capul hotărât:

— Nu, nu servește la nimic. Strânge-ți lucrurile. Dacă preferi casa alor tăi, te voi duce acolo, se poate ca nici casa noastră să nu mai fie un loc sigur...

Am înțeles că avea mai multe informații decât mine, dar nu aveam curajul să-i pun întrebări, nu voiam să știu.

În mijlocul haosului am găsit o geantă și am băgat în ea toate hainele copiilor care-mi picau în mână împreună cu ale mele. Am ieșit din casă fără măcar să mă îmbrac, acoperită cu un *chador*. Am tăcut tot drumul, în timp ce tatăl lui Hamid vorbea cu copiii ca să le distragă atenția. Când au coborât din mașină, m-am uitat la ei: și ei erau îmbrăcați tot cu pijamalele și păreau atât de mici și de lipsiți de apărare...

— Fata mea, știu că ești încă în stare de șoc, a fost o lovitură grea, dar trebuie să fii puternică, să-ți revii. Fiii tăi au nevoie de asta, trebuie să ai grijă de ei.

În sfârșit am izbucnit în lacrimi.

— Hamid! Ce s-a întâmplat cu Hamid?

Tatăl lui și-a pus capul pe volanul mașinii fără să vorbească.

— E mort, nu-i așa? Ucis și el la fel ca toți ceilalți...

— Nu, draga mea, trăiește, știu sigur asta.

— Aveți vești de la el? Dacă știți ceva, spuneți-mi, trebuie să știu, vă jur că nu voi vorbi cu nimeni! S-a ascuns la tipografie?

— Nu, dragă, acum două zile au răscolit și tipografia și au închis-o.

— Dar de ce nu m-ați anunțat? Era și Hamid acolo?

— Da, prin împrejurimi...

— Și atunci?

— L-au arestat.

N-am mai reușit să spun altceva, până când mi-a venit în minte că arestarea era lucrul de care Hamid se temea cel mai mult, mai mult decât de moarte. Dar tatăl lui m-a îndemnat să sper, să fiu optimistă: el ar fi făcut tot ce-i stătea în putere ca să-l ajute, se întâlneau deja cu persoane importante, își pusese în mișcare cunoștințele, interpelase un avocat. Dacă voiam să-l ajut, trebuia să am încredere și să țin legătura cu el... și să mulțumesc cerului că Hamid trăia încă. Și, *inshallah*, se va rezolva totul.

Am stat trei zile în pat acasă la ai mei. Nu mi-era rău, nu aveam febră, dar mă simțeam atât de obosită, că nu puteam să-mi mișc nici măcar un mușchi, ca și cum toată neliniștea din ultimele luni și cea ultimă lovitură m-ar fi stors de energia și voința rămase. Masuud se așeza lângă mine și mă mângâia pe păr, încerca să mă oblige să mănânc și avea grijă de mine ca un infirmier. Siamak se plimba tăcut în jurul *hoz*-ului, nu vorbea și nu se certa cu nimeni, nu făcea stricăciuni și nu se juca. În privirea lui întunecată și profundă se citea tristețea și asta mă speria mai mult decât caracterul lui dificil. Într-o singură noapte fusese obligat să crească brusc și părea un om îndurerat.

În a treia zi m-am hotărât să mă ridic: nu aveam altă opțiune, trebuia să mă întorc la viață, chiar dacă nu voiam. Imediat cum a aflat despre cele întâmplate, Mahmud s-a grăbit să vină la noi cu soția și copiii. Ehteramsadat îmi puneă întruna întrebări, dar eu nu aveam chef să-i răspund, iar fratele meu vorbea în bucătărie cu Khanum Jun ca să afle noutăți. Fati adusese tava de ceai și tocmai se așezase lângă mine când, pe neașteptate, un strigăt de furie al lui Siamak s-a înălțat din curte, ca și cum ar fi izbucnit o furtună. Era vinețiu la față și-l blestema în gura mare pe Mahmud, apoi s-a întors brusc, cu o putere surprinzătoare, l-a ridicat pe bietul Gholam Ali și l-a aruncat în *hoz* și, în cele din urmă, a dat un șut în vaza de lângă el făcând-o țândări. Nu știam ce-l înfuriase, dar eram sigură că nu era o reacție nemotivată și a fost aproape o ușurare pentru mine. În sfârșit, răbufnea după trei zile de tăcere și, când Ali s-a apropiat de el țipând „idiotule“ și a ridicat mâna ca să-i dea o palmă, am văzut negru în fața ochilor de furie. Am urlat la el:

— Să nu îndrăznești! și m-am năpustit asupra lui ca o tigroaică în apărarea puilor ei. Dacă îndrăznești să ridici numai un deget asupra fiului meu, te fac bucăți!

L-am strâns în brațe pe Siamak, care tremura de nervi, în timp ce toți mă priveau înmărmuriți.

Ali și-a revenit.

— Voiam numai să-l fac să tacă! N-ai auzit ce-i spunea unchiului și n-ai văzut ce făcea? Uită-te la amărâtul ăla de văr-su! și l-a arătat pe Gholam Ali, care stătea în picioare lângă maică-sa, ca un șoricel ud, și-și trăgea nasul.

— E clar că i s-a spus ceva rău, dacă s-a înfuriat în halul ăsta, dat fiind că sunt trei zile de când nu scoate un sunet pe gură, am răspuns.

Mahmud a comentat că fiul meu era un „împielit“ și că ar fi trebuit să-mi fie rușine să-i iau apărarea împotriva fratelui meu. Când s-a întors Agha Jun, în casă domnea din nou pacea, dar semăna cu starea de acalmie ce se lasă după o luptă, astfel încât cele două facțiuni să-și poată trece în revistă daunele... Mahmud și familia lui pleaseră. Khanum Jun plângea: nu știa dacă să fie de partea mea sau să-i apere pe bărbații „ei“. Fati îmi dădea târcoale și mă ajuta să-mi strâng lucrurile. Agha Jun m-a întrebat ce făceam.

— Trebuie să plec, nu vreau ca fiii mei să suporte porunci și abuzuri, mai ales de la cei care ar trebui să fie apropiații lor.

— De ce? Ce s-a întâmplat?

Khanum Jun s-a plâns:

— Nu știu, Agha! Bietul Mahmud nu făcea decât să stea de vorbă cu mine și Siamak l-a auzit. N-ai idee ce scandal a provocat, iar sora și frații au început să se certe...

— Orice s-a întâmplat, nu voi îngădui ca Masum să-și petreacă noaptea acasă la ea, nu e sigur.

— Dar eu trebuie să plec, Agha Jun, școala se redeschide săptămâna viitoare și nu i-am înscris încă pe copii...

— Bine, dar nu singură și nu în seara asta!

— Va veni Fati cu mine.

— Ha! Acum stau chiar liniștit... o să fiți amândouă în pericol! Trebuie să fie un bărbat cu voi, în caz că se întorc ăia, nu trebuie să rămână două femei singure în casa aceea. Mâine vom merge împreună.

Avea dreptate, trebuia să așteptăm. După cină, Agha Jun l-a așezat pe Siamak lângă el și i-a vorbit, cum făcuse mereu încă de când era mic.

— Așadar, băiatul meu! Povestește-mi puțin ce s-a întâmplat și de ce te-ai înfuriat așa de tare?

Și Siamak a repetat ce-l auzise pe Mahmud spunându-i lui Khanum Jun, ca un mic aparat de înregistrare, imitând până și tonul vocii și mișcările unchiului: „Hamid nu e bun de nimic, un delincvent, îl paște condamnarea la moarte, vei vedea, mie nu mi-a plăcut niciodată familia aceea, știam că era ceva ce nu mergea, dar, pe de altă parte, la ce altceva ne puteam aștepta de la o propunere a lui Parvin Khanum? De câte ori am insistat să o dăm lui Haj Agha... Era mai bătrân, dar un om de afaceri, și credincios, și cu multă marfă în prăvălia lui – în schimb, ați avut încredere în comunistul ăla lipsit de Dumnezeu... cu ce s-a ales, trebuie să-l execute, să-l condamne la moarte!“.

Agha Jun l-a strâns la pieptul lui pe Siamak, l-a sărutat pe păr și i-a spus că nu trebuia să-i asculte, nici măcar nu erau capabili să înțeleagă...

— Tatăl tău e un om bun, nu-l vor condamna la moarte. Astăzi am vorbit cu bunicul tău, care l-a

Însărcinat pe un avocat să-l apere și, *inshallah*, se va rezolva totul.

Am rămas trează toată noaptea gândindu-mă cum vom putea trăi fără Hamid, care va fi soarta mea și, mai ales, a copiilor. Și cum aș fi putut să-i apăr de răutatea oamenilor?

Dimineața, însoțiți de Agha Jun, Fati și Parvin Khanum, ne-am întors în casa noastră distrusă. Tatăl meu a fost tulburat și supărat când a văzut în ce stare era și mi-a spus că va trimite pe cineva să ne ajute. Apoi mi-a oferit bani, dar eu i-am refuzat spunându-i că, pentru moment, nu aveam nevoie.

Acest lucru m-a făcut, inevitabil, să mă gândesc la noua situație familială fără Hamid: cum aș fi putut să-mi procur cele necesare să trăiesc și să-mi întrețin copiii? Ar fi trebuit să trăiesc pe spinarea tatălui meu și a socrului meu toată viața? Am simțit din nou că mă cuprinde neliniștea, dar mi-am făcut curaj gândindu-mă că tipografia, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi redeschis și, parțial, era și a lui Hamid.

Trei zile întregi eu, Fati, Parvin Khanum, Siamak, Masuud, ucenicii din prăvălia lui Agha Jun și, uneori, chiar și Khanum Jun am muncit până când casa a arătat din nou ca înainte. Surorile lui Hamid au venit să ne ajute ca să punem la punct și casa lui Bibi. Bunica fusese externată și, deocamdată, stătea la ei.

A doua zi m-am dus la școala copiilor. Bietul Masuud a intrat în clasa întâi într-o stare sufletească tristă, dar, spre deosebire de Siamak, făcea tot posibilul să nu-mi creeze probleme. În prima zi i-am citit în privire teama de noul mediu, dar n-a zis nimic. La despărțire i-am spus că era într-adevăr un copil bun: se va împrieteni repede cu colegii lui și învățătoarea îl va îndrăgi. Dar altceva îl preocupa.

— Vii să mă iei, nu-i așa?

— Sigur că vin! Crezi că pot să uit de băiețelul meu special?

— Nu, dar mi-e teamă că tu te pierzi!

— Să mă pierd? Stai liniștit, oamenii mari nu se pierd.

— Sigur că se pierd, iar când se pierd, nu-i mai regăsești! Ai văzut că Shahrzad și tata s-au pierdut și nu s-au mai întors?

Era prima oară de la moartea lui Shahrzad când o pomenea și, cu adevăratul ei nume, nu ca mătușa Sherry...

Nu știam ce să răspund, l-am strâns în brațe și i-am spus că mamele nu se pierd, cunosc atât de bine mirosul copiilor lor, că îi găsesc oriunde sunt.

— Atunci promite-mi că nu plângi când nu sunt eu acasă!

— Nu, iubirea mamei, nu plâng! Când m-ai văzut plângând?

— Tu plângi mereu când ești singură în bucătărie!

Nu puteai să-i ascunzi nimic acestui copil. Mi s-a pus un nod în gât.

—Nu-i ceva rău să plângi, știi? Uneori e foarte folositor, astfel oamenii reușesc să se simtă mai ușurați, dar îți promit că nu voi mai plânge!

La școală n-am avut nici o problemă cu el. Își făcea temele cu regularitate și se descurca singur. Era mereu atent să nu fie o sursă de îngrijorare pentru mine... Singura consecință pe care n-o putea ține ascunsă de mine din acea noapte înspăimântătoare erau coșmarurile care-l făceau să urle de spaimă și ne trezeau în toiul nopții.

Au trecut două luni. Facultatea s-a redeschis, dar nu aveam timp să mă gândesc la ea. În fiecare zi îl însoțeam pe tatăl lui Hamid în vizitele lui la diverse persoane care ar fi putut să ne sfătuiască și să ne ajute, îi imploram și încercam să ni-i facem aliați; i-am scris chiar și o scrisoare reginei Farah, implorând-o să nu-l execute pe Hamid. Am obținut și câteva promisiuni, dar nu eram deloc siguri de rezultatul final al perorațiilor noastre și, mai ales, nu știam cum se simțea Hamid.

După câțva timp a sosit sentința: pentru că nu participase direct la actele de terorism, pedeapsa cu moartea n-a fost aplicată și a fost condamnat la cincisprezece ani de închisoare. Mai târziu ne-au permis să-i trimitem mâncare și haine și să-i scriem. În fiecare luni duceam la închisoare ceva pentru el, chiar și cărți și material de scris, dar majoritatea lucrurilor îmi erau înapoiate și, din ce păstrau, nu știu cât ajungea, efectiv, la Hamid.

Prima oară când mi-au dat rufele să le spăl am rămas derutată: aveau un miros ciudat. Miros de sânge închețat, infecții și lungi suferințe... le-am inspectat cu oroare. Am închis ușa de la baie și am lăsat apa să curgă ca să-mi acopere plânsul: ce se întâmpla în locul acela, ce-i făceau? Poate ar fi fost mai bine dacă l-ar fi ucis ca pe ceilalți, ca pe Shahrzad și pe Mehdi. Poate își dorea moartea în fiecare clipă... Cu timpul, am început să înțeleg, după petele de pe haine, unde îi erau aplicate loviturile și cât fuseseră de dure și să știu să disting o rană gravă de cele care erau deja pe cale de vindecare.

1. A treisprezecea zi a noului an, în care e tradițional să mergi la un picnic (n. ed. it.).

Timpul trecea, dar tipografia nu se redeschisese. Tatăl lui Hamid îmi dădea bani în fiecare lună, dar pentru cât timp ar fi putut continua situația aceea? Trebuia să iau o decizie și să acționez: nu eram nici copil, nici infirmă, eram o femeie responsabilă, mamă a doi copii pe care nu voiam să-i cresc din mila și pomana celorlalți. Să stau să aștept cu mâna întinsă nu era de mine și, în mod sigur, Hamid n-ar fi fost de acord. Trebuia să trăim demni și cu capul sus, dar cum? Ce aș fi putut să fac? Primul lucru care mi-a venit în minte a fost munca de croitoreasă a lui Parvin Khanum. Fati o ajuta deja și m-am alăturat și eu, dar nu-mi plăcea, mai ales pentru că eram constrânsă să mă duc în fiecare zi acasă la ea sau la Khanum Jun, să dau nas în nas cu Mahmud și Ali și să suport predica zilnică a mamei mele despre importanța croitoriei, pe care eu o desconsiderasem ca să continui să studiez.

Citeam ziarul în fiecare zi în căutare de ceva potrivit pentru mine printre anunțurile de angajare. Se căutau în special secretare. Tatăl lui Hamid m-a ajutat cu informații prețioase în legătură cu mediul de lucru în birou și în firmă. La unele interviuri mă studiau cu o asemenea aviditate, încât păreau că-și caută mai degrabă o amantă decât o angajată... Oricum, mi-am dat seama curând că a deține o diplomă nu era de-ajuns, trebuia să am experiență practică. Am mers la câteva lecții de dactilografie, dar, după ce am învățat noțiunile de bază, am abandonat cursul pentru că nu aveam nici bani pentru taxă, nici timp să-l frecventez.

Tatăl lui Hamid mi-a pus la dispoziție o veche mașină de scrisă, la care exersam noaptea, până când el însuși m-a prezentat unei cunoștințe de-a lui care conducea o societate publică. Am dat interviul de angajare cu un bărbat spre treizeci de ani, cu privirea pătrunzătoare și inteligentă. Mi-a pus multe întrebări, ca să afle și lucrurile despre care nu vorbeam, până când a ajuns la soțul meu și m-a întrebat cu ce se ocupa.

Am rămas perplexă: credeam că îmi cunoștea situația, dat fiind că fusesem prezentată de tatăl lui Hamid, și, prin urmare, ar fi evitat genul acela de întrebare... Am răspuns, bâlbâindu-mă, că era „liber profesionist“, dar din privirea și zâmbetul lui am înțeles că nu mă credea. Eram obosită și nervoasă și atunci am izbucnit:

- Eu sunt cea care vrea un loc de muncă, ce legătură are cu soțul meu?
- Mi s-a spus că nu aveți mijloace de întreținere.

— Cine v-a spus asta?

— Domnul Soltani, care v-a prezentat.

— Deci, dacă aş avea alte „mijloace de întreținere“, nu m-aţi mai angaja? Iertaţi-mă, dar nu căutaţi pe cineva care să lucreze pentru dumneavoastră?

— Ba da, doamnă, dar sunt alţii care au nevoie de acest loc de muncă şi care au mai multă experienţă decât dumneavoastră, aşa că nu înţeleg de ce domnul Soltani v-a prezentat cu atâta insistenţă!

Nu ştiam ce să răspund. Tatăl lui Hamid mă sfătuisese să nu vorbesc, în timpul interviurilor de angajare, despre faptul că soţul meu era în închisoare, dar nu puteam să mint, pentru că aş fi fost sigur demascată şi eu voiam să obţin postul acela cu orice preţ. Aveam nevoie de el şi, în plus, mi se potrivea din multe puncte de vedere. Eram pusă cu spatele la zid şi, fără să reuşesc să le opresc, două lacrimi mi-au căzut pe obraji. Cu o voce atât de slabă, că eu însămi făceam eforturi să mă aud, am recunoscut:

— Soţul meu este la închisoare.

Bărbatul s-a încruntat şi m-a întrebat de ce.

— Pentru activităţi politice.

A amuţit. Eu n-am avut curajul să spun altceva şi el nu mi-a mai pus întrebări. A început să scrie fără să vorbească, apoi a ridicat capul şi, cu o privire îndurerată, mi-a întins o scrisoare:

— Nu vorbiţi cu nimeni altcineva despre soţul dumneavoastră. Duceţi această scrisoare doamnei Tabrizi în camera alăturată, vă va spune ce atribuţii veţi avea şi puteţi începe să lucraţi aici chiar de mâine.

Vestea locului meu de muncă a explodat ca o bombă în casă. Mama a exclamat cu ochii scoşi din orbite:

— Vrei să spui că vei merge să lucrezi într-un birou? Ca bărbaţii?

— Da, acum nu mai sunt multe diferenţe între bărbaţi şi femei, am răspuns.

— Oh, Dumnezeuule, ce spui? Sfârşitul lumii e aproape! Agha Jun şi fraţii tăi nu se vor bucura de această veste...

— Nu-i priveşte pe ei şi nu trebuie să-i intereseze, nimeni n-are dreptul să se amestece în viaţa mea şi în cea a copiilor mei. Mi-au făcut deja destul rău. Acum am un soţ şi soţul meu nu e mort, aşa că nu au nici un drept de decizie.

Cu ultima afirmaţie le-am închis gura tuturor, deşi cred că tatăl meu nu avea nimic de obiectat, pentru că de mai multe ori l-am auzit spunând, cu admiraţie, că fiica lui era pe picioarele ei şi nu depindea de nimeni. Locul acela de muncă a avut, într-adevăr, un efect pozitiv asupra stării mele, simţeam că mă realizez, iar independenţa, chiar dacă era obositoare, îmi dădea sentimentul că sunt

vie.

La birou aveam rolul de secretară și făceam de toate, băteam la mașină, răspundeam la telefon, puneam în ordine actele, făceam câteva calcule simple și, uneori, mă ocupam și de niște mici traduceri. La început totul mi s-a părut foarte complicat și fiecare sarcină greoaie, dar, în câteva săptămâni, am ajuns să stăpânesc cunoștințele necesare. Domnul Zargar, care devenise șeful meu, îmi explica totul cu răbdare și îmi supraveghea cu atenție munca. Dar nu mi-a mai pus nici o întrebare referitoare la viața mea personală și n-a vrut să știe nimic despre Hamid.

După o vreme am început să mă ocup și de corectarea scrisorilor și diverselor documente. Eram, totuși, o candidată la examenul de licență în limba și literatura farsi și, în ultimii zece ani, mă dedicasem cititului multor cărți. Șeful meu mă îndemna să avansez și eu căpătam curaj, astfel că mi-a fost încredințată și redactarea scrisorilor. Îmi plăcea munca mea, dar aveam o nouă problemă, la care nu mă gândisem. Nu mai puteam să mă duc în vizită, cu regularitate, la Hamid la închisoare ca înainte; acum erau trei săptămâni de când nu mai știam nimic de el și începeam să-mi fac griji. Mi-am spus că săptămâna aceea ar fi trebuit să mă duc.

Cu o seară înainte am pregătit fructe și prăjituri și le-am aranjat în geantă, lângă hainele curate. M-am prezentat la închisoare dimineața devreme. Gardianul m-a întrebat pe un ton cam nepoliticos dacă eram atât de matinală pentru că nu reușisem să dorm și a început să facă mișto de mine. I-am spus că trebuie să fiu la serviciu la ora opt fix, dar el a continuat să mă insulte. Eram deja obișnuită cu lipsa de respect și cu proasta-creștere, dar bărbatul acela exagera și, oricât tremuram de nervi, nu puteam să fac nimic dacă nu voiam să risc ca Hamid să fie privat și de ceea ce îi duceam eu.

M-am întors la birou abătută și frustrată. Privirea ascuțită a domnului Zargar a perceput imediat starea mea sufletească și m-a întrebat ce se întâmplase. La povestea mea scaldată în lacrimi a reacționat clătinând din cap indignat și mi-a spus că ar fi trebuit să-i spun înainte, că nu puteam să-mi abandonez soțul în închisoare așa... De-acum încolo trebuia să merg la el în fiecare luni dimineață și numai după aceea să vin la serviciu. Dar cum aș fi putut?

— Nu înțelegeți, nu am cum să lipsesc atât de multe ore: și dacă, apoi, nu-mi pot îndeplini sarcinile? Nu pot risca să-mi pierd locul de muncă!

— Nu vă faceți griji, va fi secretul nostru, pentru ceilalți veți fi plecată cu treburi de serviciu. E minimul pe care-l pot face pentru cei care s-au sacrificat...

Era într-adevăr un om bun, sensibil și înțelegător. Îmi amintea de Masuud și mă gândeam că fiul meu, crescând, va deveni ca el.

Încet, ne-am obișnuit cu noul stil de viață. Copiii înțelegeau și făceau tot posibilul ca să nu creeze probleme. Dimineața mâncam împreună, ne pregăteam și, chiar dacă drumul era destul de scurt, îi duceam la școală cu vechiul Citroën care fusese atât de prețios pentru mine. La prânz se

Întorceau de la școală pe jos, cumpărau pâine pe drum și-și încălzeau singuri mâncarea pe care o lăsasem pregătită. Mâncau și îi duceau puțin și lui Bibi. După ce a fost externată din spital, biata bătrânică nu-și mai revenise și se simțea în largul ei numai la ea acasă, așa că trebuia să ne ocupăm și de ea.

După-amiaza, când terminam serviciul, făceam cumpărături, treceam pe la Bibi ca să-i fac ordine în cameră și să strâng farfuriile murdare, vorbeam puțin cu ea și apoi intram în casă. Și acolo începea „al doilea serviciu“ al meu: făcut curățenie, aspirat, pregătit cina și mâncarea pentru a doua zi, ajutat copiii la teme... Până când, spre ora unsprezece, mă prăbușeam, ca un cadavru, pe pat. În acele condiții eram sigură că n-aș mai fi reușit să-mi continui studiile. Pierdusem deja un an și aș fi fost obligată să-i pierd și pe următorii.

În anul acela, un alt eveniment în familie ne-a ținut ocupați o vreme: nunta lui Fati, care a fost celebrată după discuții și certuri cauzate de puncte de vedere divergente. Mahmud, după lecția învățată de la nunta mea, era convins că Fati trebuia să fie dată de soție unui om de afaceri, credincios la fel ca el. Fati, care spre deosebire de mine era tăcută, liniștită și docilă, n-a îndrăznit să se opună, deși își ura pretendentul. Părea că pedepsele primite de mine în trecut o înspăimântaseră atât de mult, încât o făcuseră să-și piardă pentru totdeauna încrederea în sine și forța de a-și exprima propria opinie.

Astfel, am avut eu din nou rolul „cocoșului de luptă“ al familiei. De data aceasta, însă, am acționat cu mai mare viclenie și precauție și, în loc să discut cu Mahmud sau Khanum Jun, am vorbit, liniștit, cu Agha Jun. I-am spus ce credea Fati și l-am rugat să nu-i distrugă viața și celei de-a doua fiice cu o nuntă aranjată. Chiar dacă a fost descoperit destul de repede amestecul meu în decizia tatei, iar Mahmud a rămas foarte contrariat, mi-am atins scopul: nunta aceea n-a avut loc și Fati s-a căsătorit cu un alt pretendent, prezentat de unchiul Abbass, care-i plăcuse din prima clipă. Sadegh Khan era un tânăr cult, afabil și cu o înfățișare plăcută, contabil la o întreprindere de stat, în timp ce părinții lui erau profesori, niște persoane modeste, dar bine-crescute. Chiar dacă el era un simplu funcționar și nu avea o situație economică foarte înfloritoare, cum spunea Mahmud, Fati era bucuroasă și atât eu, cât și fiii mei țineam mult la el. În ceea ce-l privea, înțelegându-le nevoia profundă de a avea un tată, cumnatul meu legase cu ei o relație fantastică și îi ducea adesea la plimbare ca să se distreze.

Viața noastră căpătase un ritm bine organizat, lipsit de tulburări. Munca îmi plăcea mult, era perfectă pentru mine. Îmi găsisem și niște prieteni buni cu care să merg la prânz și să petrec momentele de pauză, râzând, glumind și bârfind viețile celorlalți. În acest fel am ajuns să-i cunosc și pe angajații din celelalte birouri, dar discuțiile noastre se refereau în special la unul dintre șefii noștri, domnul Shirazi, căruia nu-i plăcusem niciodată. Găsea mereu ceva în neregulă în ce făceam. Toți spuneau că era un poet și un om sensibil, dar eu îl găseam agresiv și nedrept. Eram atentă să nu-i dau motive să mă chinuie, dar el făcea mereu glume pe seama mea și se folosea de orice pretext ca să mă facă să înțeleg că ajunsesem acolo numai datorită unor serioase recomandări și că nu aveam competențele adecvate. Colegii mei mă linișteau spunându-mi că acesta era

comportamentul lui obișnuit și că n-ar fi trebuit să mă supăr mai mult de atât, dar eu continuam să cred că mă luase drept țintă și îl auzisem chiar spunând că eram „preferata domnului Zargar“. Mă supărasem foarte rău, nu înțelegeam ce avea cu mine și am început să-l detest și eu. Odată le-am zis colegilor mei: „Singurul lucru care nu i se potrivește e tocmai poezia, pare mai degrabă un mafirot decât un poet. Un poet trebuie să aibă un suflet delicat și umil, în timp ce el e plin de sine, capricios și antipatic. Sunt sigură că nu scrie el poeziile acelea... O fi obligat vreun biet artist să le compună pentru el!“.

Au râs toți, dar acele cuvinte au ajuns în grabă și la urechile lui: așa s-a întâmplat că, într-o zi, a rupt cu un gest teatral articolul pe care-l scrisesem cu mare grijă și efort, din cauza câtorva mici greșeli de bătut la mașină. Mi-am ieșit din minți, nu mai puteam să mă abțin. L-am întrebat urlând ce avea împotriva mea și de ce căuta orice pretext ca să-mi deprecieze munca. A spus că înțelesese cu cine avea de-a face: nu puteam să-l înșel, el nu se lăsa manevrat ca o marionetă, cum făcea domnul Zargar, de una ca mine.

În acel moment a intrat chiar șeful meu ca să vadă ce se întâmpla.

— Ce se întâmplă? Nimic, pur și simplu femeia asta nu știe să muncească! A avut nevoie de două zile să scrie un articol și mi l-a înmânat plin de greșeli. Iată ce se întâmplă când angajezi o analfabetă, numai pentru că a avut recomandări bune și are o înfățișare plăcută...

— Fii atent la ce spui și măsoară-ți cuvintele! Să mergem la mine în birou, trebuie să-ți vorbesc.

Plângeam cu capul în mâini în timp ce colegii se adunaseră în jurul meu. Fiecare încerca să mă consoleze cumva. Abbass Ali, omul bun la toate de pe etajul nostru, mi-a adus apă cu zahăr. Mi-am reluat treaba. După o oră, domnul Shirazi a intrat în biroul meu. Eram întoarsă cu spatele.

El s-a apropiat de biroul meu și mi-a vorbit încercând să nu-mi întâlnească privirea:

— Mă scuzați, mă iertați, serios...

Apoi a părăsit în grabă încăperea.

Amuțită și surprinsă, m-am uitat, în căutarea unui răspuns, la domnul Zargar, care stătea în picioare în ușă. Mi-a spus să uit de întâmplare și că Shirazi era un om bun, inimos, dar unele lucruri îl jigneau profund... Continuum să nu înțeleg: oare îl deranja simpla mea prezență? Nu, îl deranja oricine considerat motivul unei nedreptăți: în fine, erau pe punctul de a-l angaja pe un elev de-al lui care tocmai își luase licența, când apărusem eu și mă luaseră pe mine.

— Păi, atunci, avea dreptate, pentru că eu am luat postul altcuiva care-l merita mai mult! De ce ați făcut-o?

— N-ar trebui să dau socoteală pentru deciziile mele; oricum, am făcut-o pentru că m-am gândit că băiatul acela, cu abilitățile și atestatele sale, ar fi găsit ușor un alt loc de muncă și, într-adevăr,

așa s-a și întâmplat după o săptămână. Pentru dumneavoastră ar fi fost în mod sigur mai dificil. Acum i-am spus domnului Shirazi adevărul despre situația dumneavoastră și a soțului, dar nu trebuie să vă faceți griji, e un om demn de încredere. Și, să rămână între noi, și el, în trecut, a avut probleme politice.

După acel episod, Shirazi a devenit unul dintre cei mai buni prieteni ai mei. Spre deosebire de domnul Zargar, era foarte curios în legătură cu situația lui Hamid, cu grupul său și cu modul în care fuseseră prinși și, cu fiecare ocazie, îmi puneă întrebări despre asta. Știa să asculte cu subtilitate și atenție și de aceea îmi era atât de firesc să-i vorbesc. Nu aveam pe nimeni altcineva căruia să mă destăinui, dar alinarea lui era amestecată cu atâta ură și furie, că uneori mă speria. La un moment dat, în timp ce-i povesteam, s-a făcut vinețiu la față. L-am întrebat îngrijorată dacă se simțea bine.

— Nu, nu mă simt deloc bine, dar nu vă faceți griji, eu sunt mereu așa, nu știți ce port în sinea mea.

— Spuneți-mi, atunci... poate același lucru e și în sinea mea și nu reușesc să-l exprim.

— Spiritul meu seamănă cu un oraș îndoliat după atacul barbar al dușmanului care i-a omorât pe toți, iar eu, printre flăcările mâniei, sunt însetat de sângele lui, ca un *ruzedar*¹ în miezul clocotitor al verii.

Nu, eu nu aveam atâta ură și spirit de răzbunare în mine, chiar dacă primisem multe lovituri de la viață.

Odată m-a întrebat de percheziția din casa noastră făcută de SAVAK. I-am povestit ce se întâmplase și el și-a pierdut cumpătul și a început să urle împotriva tiraniei, împotriva opresorilor care făceau să sufere atâtea persoane, ca niște câini turbați. Unde erau leii care ar fi adus salvarea? De ce stăteau ascunși în vizuinile lor?

M-am speriat: agenții SAVAK puteau să se ascundă și printre noi, în birourile noastre... Trebuia să fim precauți!

De atunci Shirazi începuse să-mi recite și versurile sale. El era printre înfrânții politici din anii '50. Sufletul tânăr și sensibil i se făcuse țândări sub greutatea acelor înfrângeri care îi mâhniseră tot restul vieții.

Mă gândeam cu îngrijorare la faptul că experiențele amare din tinerețe ar putea lăsa urme nepieritoare... Am găsit răspunsul într-o poezie care descria ziua de 28 Mordad, 19 august²: *Din clipa aceea ochii mei, pentru toată viața, au recunoscut cerul în sânge, soarele și luna le-au văzut ziua și noaptea reflectate în lama pumnalelor.*

Cunoscându-l pe Shirazi, am devenit foarte preocupată pentru Siamak. Mi-am amintit de sclipirea de ură pe care-o văzusem în ochii lui în noaptea aceea: și el va deveni așa? Oare și el, în locul speranței, al bucuriei și al frumuseților vieții, va alege ura, tăcerea și solitudinea? Pasiunile

politice puteau să aibă efecte atât de nepieritoare în mințile tinere? Fiul meu... trebuia să fac ceva!

- [1.](#) Persoană care ține *ruzeh*-ul, postul ritual (n. ed. it.).
- [2.](#) 19 august 1953, lovitura de stat prin care a fost îndepărtat de la conducerea guvernului prim-ministrul Mohammad Mosaddegh (n. t.).

Ne aflam la sfârșitul verii și trecuse un an de la arestarea lui Hamid. În baza sentinței emise de tribunal, ar fi trebuit să petrecem alți paisprezece ani fără el. Nu exista altă opțiune, trebuia să ne obișnuim cu asta. Așteptarea devenise axa vieții noastre. Între timp, perioada înscrierilor la universitate se apropia. Trebuia să iau o decizie: fie mă retrăgeam din lumea studiilor o dată pentru totdeauna, ruinându-mi visul de-o veșnicie, fie mă înscriam, înfruntând dificultatea acelei alegeri atât pentru mine, cât și pentru fiii mei.

Cu puținul timp avut la dispoziție n-aș fi reușit să mă organizez să frecventez cursurile fără repercusiuni asupra serviciului. Chiar dacă la birou n-ar fi avut nimic de zis, n-aș fi vrut să profit de înțelegerea lor. Pe de altă parte, o diplomă era aproape indispensabilă pentru a avansa în munca mea. Când cineva îmi dădea ordine și-mi punea în cârcă greșelile lui, în virtutea faptului că are o diplomă, mă simțeam frustrată și împinsă să iau hotărârea de-a mă înscrie la cursuri. Și știind că ar fi trebuit să am grijă de familie de una singură destui ani, am început să mă gândesc serios la soluții care să-mi poată garanta un câștig mai mare pentru a putea răspunde nevoilor viitoare ale copiilor. Și din acel punct de vedere terminarea studiilor era necesară.

Cum mă așteptam, în familia mea toți erau convinși că trebuia să abandonez universitatea, dar, în mod ciudat, și familia lui Hamid era de aceeași părere! Tatăl lui Hamid îmi atrăgea atenția asupra poverii muncii suplimentare la care m-aș fi supus, în timp ce mama lui era preocupată de copiii pe care, în mod sigur, i-aș fi neglijat.

Manijeh, care era în ultimele luni de sarcină și dăduse de multe ori *concour*-ul, fără să-l treacă niciodată până la nuntă, a spus, cu expresia ei afectată, că universitatea devenise o modă în familie, pentru că și Mansureh o frecventase. Am făcut tot posibilul să mă controlez, însă, în ultima vreme, eram tot mai lipsită de răbdare, nu mă mai simțeam o țărăncuță șovăielnică dispusă să îndure orice grosolănie și abuz, iar furia a câștigat în fața ezitării:

— Acum, fiindcă pe lângă rolul de mamă trebuie să-l îndeplinesc și pe cel de tată pentru fiii mei, va trebui să născocesc ceva ca să câștig mai mulți bani, nu credeți? Sunt singura responsabilă de viitorul lor și salariul pe care îl am nu va ajunge pentru nevoile lor, dat fiind că deja cheltuielile pentru ei cresc zi după zi. Iar referitor la felul în care își vor petrece timpul, nu vă faceți griji, nepoții voștri nu vor fi neglijăți. M-am gândit deja la tot.

Nu era adevărat, nu mă gândisem încă la nimic. În seara aceea am stat cu copiii și am încercat să-i pun la curent cu decizia mea, insuflându-le spiritul de colaborare. La început mi-au ascultat cuvintele cu multă atenție. Le-am expus argumentele pro și contra ale mersului la universitate. Dar când am spus că voi ajunge să mă întorc târziu seara, Siamak a început să imite zgomotul unui automobil ca să mă facă să înțeleg că nu mai voia să asculte nici un cuvânt și că n-ar fi fost niciodată de acord cu o singurătate prelungită. Am tăcut și m-am uitat la Masuud. El îmi studia expresia cu ochii lui inocenți. S-a apropiat, m-a mângâiat pe păr și a întrebat:

— Mamă, ție ți-ar plăcea mult să mergi la universitate?

— Vezi, dragul meu, dacă m-aș duce la universitate, ar fi mai bine pentru toți, deși ar fi și un sacrificiu, desigur, dar când se va termina, voi avea un salariu mai mare. Vom putea trăi mai bine.

— Dar eu te întreb dacă îți place să mergi!

— Da, îmi place și, ca să pot merge, a trebuit să fac atâtea eforturi, încât acum mi-ar părea rău să renunț!

— Atunci du-te, dacă te face fericită, du-te. Noi ne vom descurca, iar seara vom sta cu Bibi ca să nu ne fie frică. Poate până atunci tata se va întoarce și noi nu vom mai fi singuri...

Siamak a aruncat pe podea mașina pe care o avea în mână:

— Ești chiar prost: tata care se întoarce! Ca și cum ar putea...

— Vezi, dragul meu, trebuie să fim optimiști. Simplul fapt că tata încă trăiește ar trebui să te facă să speri.

— Dar ce spui? Vrei să mă păcălești? Bunicul a spus că va trebui să stea la închisoare cincisprezece ani!

— Dar în cincisprezece ani s-ar putea întâmpla multe lucruri! Și apoi, în fiecare an îi reduc pedeapsa pentru bună purtare, iar anii de închisoare sunt mai puțini.

— Da, ar putea deveni zece, dar cu ce s-ar schimba lucrurile? Eu, atunci, voi avea douăzeci de ani, ce să fac cu un tată la douăzeci de ani? Eu îl vreau acum... acum!

Eram cuprinsă de îndoieli. La birou, prietenii mei erau convingeți că în nici un caz nu trebuia să pierd ocazia aceea. Domnul Zargar mă încuraja și spunea că va face astfel încât să mă pot duce la cursuri în timpul orelor de lucru, cu condiția să rezolv treaba amânată în afara programului.

Chiar în acele zile, în sfârșit, cererile repetate ne-au fost aprobate și ni s-a permis să mergem să-l vedem pe Hamid. Eram fericită, dar preocupată. Tatăl lui mi-a spus că deocamdată era mai bine să nu le spun copiilor mei și soției lui, pentru că nu știam în ce condiții îl vom găsi. Dacă ar fi fost acceptabile, data viitoare i-am fi luat și pe ei. Cuvintele acelea mi-au retrezit neliniștea. Cu o noapte înaintea întâlnirii am avut un coșmar în care Hamid îmi era adus rănit și sângerând și murea în brațele mele.

Dimineața am plecat obosiți și neliniștiți. Aveam privirea încețoșată de lacrimile pe care nu reușeam să mi le rețin. În sfârșit ni l-au adus pe Hamid. Era curat și aranjat, cu părul pieptănat și barba rasă, dar slăbise mai mult decât mă așteptam, iar vocea lui mi se părea diferită. Câteva minute nici unul dintre noi n-a reușit să vorbească. Tatăl lui și-a dres primul glasul și l-a întrebat de situația din închisoare. Hamid l-a fulgerat cu privirea, de parcă ar fi vrut să-i spună că era o întrebare inutilă într-un moment ca acela.

— Ce vrei să-ți spun... e o închisoare. Vorbiți-mi despre voi, mai degrabă, și spuneți-mi ce fac mama și băieții!

După cum părea, majoritatea scrisorilor mele nu-i fuseseră înmânate. I-am spus că băieții erau bine, crescuseră, erau amândoi primii din clasă: în anul acela Siamak va trece în clasa a cincea și Masuud într-a doua. I-am vorbit și despre serviciu și, în sfârșit, am ajuns la subiectul universitate și mi-am exprimat toate îndoielile. A râs amintindu-și de vremurile în care visam să-mi iau diploma și m-a încurajat, ca întotdeauna: după el, nu numai că mi-aș fi luat licența, dar aș fi luat și doctoratul... Nu era timp să-i explic ce povară mi-ar fi pus pe umeri continuarea studiilor și cât timp mi-ar fi mâncat. I-am spus numai că era o problemă cu copiii. Nu avea soluții, dar m-a încurajat și m-a lăudat până m-am simțit emoționată.

— Sunt sigur că te vei descurca excelent, nu mai ești fetița mototoală din urmă cu câțiva ani. Acum ești o femeie puternică, eficientă, truditore, care face posibil imposibilul. Sunt într-adevăr mândru de tine.

Oh, cât îmi doream să-l strâng în brațe și să plâng pe umărul lui. Mă simțeam plină de energie și capabilă să rezolv orice problemă.

M-am înscris. Am ales cursurile cu orele care-mi erau cele mai accesibile. Am vorbit cu Parvin Khanum și Fati care au fost de acord să mă ajute. Soțul lui Parvin era bolnav, așa că ea putea să stea cu copiii numai o dată sau de două ori pe săptămână, iar Fati și soțul ei, Sadegh Khan, stăteau trei seri. Fati era în ultimele luni de sarcină, așa că i-am pus mașina mea la dispoziție lui Sadegh Khan ca să o aducă pe ea acasă la noi sau să-i ducă pe băieți la ei și ca să se poată plimba împreună.

Profitam de orice fărâmbă de timp liber ca să învăț: în timpul pauzei la birou, dimineața devreme, noaptea... de obicei, adormeam peste cărți. Programul acela intens a făcut să-mi reapară migrena de care suferisem în adolescență. Dar nu conta, luam câteva pastile și continuam neînfricată. Eram mamă pentru doi copii, angajată, studentă, gospodină și soție de deținut politic și încercam să fac totul bine, dar acordam o atenție specială celui din urmă rol, pregătind delicatese și activități plăcute pentru Hamid, iar acest lucru devenise un fel de rit religios ținut de toată familia.

Am învățat să gestionez ritmul acela fără pauze și m-am obișnuit cu el: așa am înțeles că puterea de adaptare a unei ființe umane e mult mai mare decât se crede. Suntem în stare să întreprindem lucruri pe măsura piedicilor ce ne ies în cale. Eram ca un alergător pe circuitul vieții, iar vocea lui Hamid care șoptea „sunt mândru de tine“ îmi suna ca aplauzele suporterilor în tribune: mă îmboldea să merg mai departe, drept la țintă!

Într-o zi, răsfoind ziarele la birou, mi-a căzut privirea pe anunțurile funerare și m-am oprit asupra unui nume: Ebrahim Ahmadi, tatăl lui Parvaneh. Am simțit că mi se strânge inima. I-am revăzut chipul amabil și binevoitor și m-am înduioșat, copleșită pe loc de amintirile prieteniei mele cu Parvaneh. Timpul care a trecut și faptul că trăiam departe una de alta nu șterseseră afecțiunea mea pentru ea și gândul de a o putea revedea m-a bucurat numai decît. După conversația la telefon cu mama ei din urmă cu câțiva ani, nu mai primisem vești și eu însămi fusesem atît de prinsă cu problemele mele, că nu reușisem să reînnod nici o legătură. Trebuia să mă duc la înmormântare: poate că aceea ar fi fost singura ocazie de a o reîntâlni pe Parvaneh, pentru că, oriunde ar fi fost, cu siguranță moartea tatălui ei ar fi făcut-o să se întoarcă.

Când am intrat în moschee, eram încordată și aveam mâinile transpirate. O căutam pe Parvaneh printre rude, dar nu reușeam să o zăresc. Poate nu venise... În momentul acela, o femeie grăsuță și cu părul blond, care-i ieșea de sub vâlul de dantelă neagră, a ridicat capul. Privirile noastre s-au întîlnit. Era ea. Dar cât se schimbase în acei treisprezece ani! S-a aruncat în brațele mele și am petrecut restul ceremoniei plîngînd lipite una de cealaltă. Ea pentru tatăl ei adorat, eu pentru toată suferința și greutățile din anii aceia...

În moschee m-a pus să mă așez lângă ea și mi-a strâns cu putere mîna în mîinile ei. După înmormântare, a vrut neapărat să merg la ea acasă. După ce au plecat rudele și prietenii, iar casa a părut mai puțin aglomerată, ne-am așezat una în fața celeilalte. Nu știam de unde să începem. Privind-o atent, mi-am dat seama că era chiar Parvaneh a mea, doar puțin mai plinuță și cu părul decolorat; ochii îi erau umflați și fața obosită din pricina plînsului. Brusc, m-a întrebat dacă eram fericită.

M-a luat pe nepregătite, nu știam ce să răspund. Asemenea întrebări mă pun mereu în încurcătură. Tăcerea mea a convins-o că ceva era în neregulă.

— Nu vei termina niciodată cu problemele? m-a întrebat.

Dar eu i-am spus că nu încetasem să sper: poate că nu fusesem foarte norocoasă, dar aveam doi copii minunați, buni și sănătoși, soțul meu era un om de ispravă, munceam și... studiam din nou. A rîs.

— Chiar nu vrei să renunți, ei? Dar diploma nu valorează mare lucru, știi... Eu ce-am făcut, în

fond, cu diploma?

— Mi-am luat diploma de ceva vreme, acum merg la universitate: studiez limba și literatura farsi la Universitatea din Teheran.

A fost uimită de consecvența mea și m-a complimentat, dar s-a mirat și mai mult când i-am zis că soțul meu nu numai că nu mă împiedica, dar mă încurajase întotdeauna.

— Ce frumos, trebuie să fie un mare om... Vreau neapărat să-l cunosc!

— Da, *inshallah*, peste zece ani, dacă lucrurile merg bine!

— De ce, nu locuiește aici?

— E la închisoare.

— Oh, Dumnezeu, ce-a făcut?

— E deținut politic...

— Serios? În Germania i-am auzit pe tinerii din comunitatea iraniană vorbind despre acești deținuți politici, așadar soțul tău e unul dintre ei? Se spune că-i torturează, e adevărat?

— Nu mi s-a confirmat niciodată acest lucru, dar i-am spălat multe haine murdare de sânge... În această perioadă nu ne-au permis să-l vizităm și nu știu nici măcar cum se simte.

— Dar cine se ocupă de tine și de băieți?

— Ți-am spus, muncesc...

— Vrei să spui că faci să meargă totul înainte de una singură?

— Să te ocupi în întregime de o familie nu e, în fond, atât de greu, dar singurătatea mă apasă mult. Oh, Parvaneh, deși sunt mereu ocupată și n-am timp să stau să mă gândesc, n-ai idee cât mă simt de singură, tot timpul... Cât sunt de fericită să te revăd! Aveam într-adevăr nevoie de o prietenă... dar acum povestește-mi despre tine, ești fericită? Și câți copii ai?

— Nu pot să mă plâng. Am două fete: Leyli și Laleh, de opt și patru ani. Soțul meu nu-i rău, chiar dacă e bărbat și, deci, are toate defectele speciei... Mă obișnuisem cu viața din Germania, dar, după ce tocmai s-a întâmplat, nu pot să o las pe mama singură, mai ales acum că Farzaneh are doi copii mici și știi bine că frații nu sunt de mare ajutor... Și Khosro se gândește de mult să se mute în Iran, acum trebuie doar să luăm decizia definitivă și chiar cred că ne vom întoarce să trăim aici.

O singură întâlnire nu ne-a fost de-ajuns ca să ne povestim totul, am fi avut nevoie de nopți și zile întregi. Vinerea următoare m-am dus cu copiii la ea acasă și a fost o zi splendidă! Nu vorbiserăm niciodată atât de mult fără pauze! Din fericire, trecerea timpului și lunga despărțire nu reușiseră să ne strice prietenia. Reușeam încă să vorbim, să ne înțelegem și să ne facem destăinuirii mai mult decât cu oricine altcineva. Iar eu reușeam să mă deschid față de ea așa cum nu mai putusem face cu nimeni. Îmi regăsisem cea mai dragă prietenă și n-aș fi lăsat-o să plece pentru

nimic în lume. Din fericire, planul lor de a se întoarce în Iran a demarat repede și Parvaneh, după o scurtă călătorie în Germania, s-a mutat la Teheran și și-a găsit o slujbă cu jumătate de normă ca traducătoare la ambasada germană.

Acum aveam un nou sprijin. Parvaneh îi spusese soțului ei povestea vieții mele, făcând-o să-i apară aproape eroică, iar el, care se lăsase implicat, avea, într-un fel, un sentiment de responsabilitate față de noi. Copiii noștri se îndrăgeau și deveniseră cei mai buni tovarăși de joacă. Parvaneh organiza permanent distracții pentru ei și îi ducea la film, la piscină și în parc. Viața noastră a devenit mai plăcută și intensă, iar copiii mei care, după ce a născut Fati, erau într-adevăr singuri și triști, au redevenit veseli și nepăsători.

A trecut încă un an. Programul de vizite la Hamid devenise regulat: îi duceam pe băieți să-l vadă o dată pe lună, dar se întorceau întotdeauna confuzi și întristați și aveau nevoie de o săptămână ca să-și recapete seninătatea. Masuud devenea mai tăcut și melancolic, iar Siamak mai dezlănțuit și furios. Hamid părea tot mai bătrân, dar eu mă bucuram că-l puteam vedea, chiar și în acele condiții.

Mergeam la universitate, reușeam să-mi susțin examenele în fiecare trimestru și la birou obținusem un contract pe o perioadă nedeterminată. Deși nu aveam încă diploma de licență, desfășuram activități pentru care era necesară și toți erau mulțumiți de munca mea. Domnul Zargar mă ținea sub control cu privirea lui atentă și inteligentă și, cu cea mai mare nădejde, îmi încredința sarcinile lui.

Domnul Shirazi devenise unul dintre prietenii mei cei mai apropiați și dragi. N-a mai intrat niciodată în conflict cu mine, deși continua să fie irascibil și capricios cu ceilalți și, din când în când, declanșa discuții în urma cărora era primul care suferea... Încercam în fel și chip să-l scot din pesimismul lui, să-l fac să înțeleagă că nimeni nu-i era dușman sau nu avea intenții rele în ce-l privește. Dar el mi-a răspuns odată că uitase ce era optimismul și că singurii tovarăși fideli care-i rămăseseră se numeau neîncrederea și scepticismul. Nu se simțea în largul lui mai niciodată, nu se alătura grupurilor, în fiecare acțiune vedea amestecul politicii sau trădarea. Credea că toți erau corupți și aliați ai familiei regale. Colegii nu aveau nimic împotriva prezenței lui, dar el era cel care dădea înapoi.

Domnul Zargar, ca să-l calmeze, îi spunea zâmbind că lucrurile nu mergeau atât de rău cum le vedea el și că în orice comunitate ar fi găsit diverse probleme. Era dificil să fii pe deplin mulțumit, dar nu trebuia să exagerezi cu pesimismul. Shirazi, însă, nu accepta cuvintele lui. „Tu nu poți să înțelegi semnificația delirului meu: omul febril poate fi înțeles numai de cel care a fost cuprins de febră la rândul lui. Mă uimesc persoanele din jurul meu. Văd nedreptățile și nu suferă. Dar și mai mult mă uimesc cei care îmi găsesc ciudate indignarea și comportamentul...”

Odată, după o discuție aprinsă cu directorul general, a plecat trântind ușa în urma lui. Colegii s-au strâns în jurul lui ca să încerce să-l liniștească și să-l facă să judece rațional. Eu însămi am intervenit ca să-l conving să rămână; trebuia, totuși, să reziste undeva mai devreme sau mai târziu...

Dar el „trebuia“ să plece și, într-adevăr, la scurtă vreme după aceea a părăsit țara. În ziua în care a venit să-și strângă ultimele lucruri de la birou a trecut să-și ia la revedere și m-a rugat să-l salut din partea lui pe soțul meu care, pentru el, era un erou.

Când a plecat domnul Shirazi, în birou au revenit calmul și pacea; până și domnul Zargar, care, aparent, nu avea probleme cu el, în ultima perioadă aproape că nu-l mai suporta. Dar amintirea tristeții lui adânci și a spiritului său neliniștit mi-au rămas întipărite în minte și m-au împins să fac astfel încât fiii mei să nu devină ca el din cauza precocei și amarei lor experiențe. Încercam să creez în casă o atmosferă senină ca să nu uite niciodată să râdă și să zâmbească, iar tristețea și ura să nu prindă rădăcini în sufletul lor. Am născocit o întrecere de anecdote cu un premiu pentru cel mai bun; ne imitam pe rând, pentru că voiam să învețe să râdă de ei înșiși și de propriile lor greșeli; îi încurajam să cânte, să dea mai tare radioul, să asculte cântece vesele. Seara dansam și ne jucam împreună, chiar dacă eram moartă de oboseală; îi gădilam până nu mai puteau de râs și ne băteam cu pernele înainte să mergem la culcare. Simțeam că trebuie să fac toate astea ca să mențin o atmosferă vie în casa noastră care, altfel, ar fi fost moartă și tristă, ca să compensez lipsurile și să le insuflu bucuria, ca să nu crească având ochii îndurerați ai domnului Shirazi.

Fati adusese pe lume o fetiță foarte frumoasă, cu ochii de culoarea cerului, căreia i-a dat numele Firuzeh. Băieții țineau mult la ea, mai ales Masuud, mereu dispus să se joace cu ea.

După moartea soțului ei, Parvin Khanum și-a recâștigat, în sfârșit, seninătatea și libertatea; reușise să treacă pe numele ei casa, dar nu l-a iertat niciodată pentru ce o făcuse să pătimească. Își petrecea cea mai mare parte a timpului cu noi și, de fiecare dată când eram obligată să mă întorc târziu seara, rămânea cu băieții și rezolva majoritatea treburilor, ca să pot avea mai mult timp de odihnă și pentru fiii mei. Se simțea cumva responsabilă de soarta și de singurătatea mea și încerca să remedieze situația purtându-mi de grijă.

La insistențele lui Mahmud, Ali s-a dus să o ceară de soție pe fiica unuia dintre *hajii*¹ din bazar, un ilustru și influent negustor. S-au pus de acord oficial să celebreze în toamnă somptuoasa nuntă, cu bărbații de o parte, iar femeile de alta. Afacerile lui Mahmud ar fi beneficiat de pe urma acestei legături, de aceea a fost de acord cu toate cererile absurde al familiei tinerei, care părea mai degrabă marfă de schimb decât logodnică. Atunci când Agha Jun a protestat din cauza acelor pretenții nebunești, Mahmud a răspuns că era o „investiție“ în viitor: ar fi recâștigat totul înainte să bage de seamă, era de-ajuns să te gândești la zestrea miresei și la afacerile pe care le-ar fi făcut alături de tatăl ei...

Ahmad nu mai făcea parte din familia noastră. Nu-i făcea plăcere nimănui să vorbească despre el și toți se străduiau să nu-i pomenească numele. Agha Jun îl alungase de mult din casă și îmi repeta că, din fericire, nu-mi știa adresa, altfel m-ar fi chinuit cerându-mi bani. Declinul lui fusese

atât de rapid, că toți își pierduseră speranțele. Doar Parvin Khanum păstrase legătura cu el și îmi vorbea pe ascuns despre asta. Spunea: „N-am văzut niciodată pe nimeni renunțând cu atâta determinare la propria viață. Ce păcat, era un tânăr atât de încântător și, dacă l-ai vedea acum, aproape că n-ai reuși să-l recunoști. Nu m-aș mira dacă într-una din aceste zile i-ar fi găsit cadavrul într-o cloacă. Dacă e încă în viață, se datorează numai îngrijirilor lui Khanum Jun, dar nu trebuie s-o spui nimănui, dacă ar afla Agha al tău... De altfel, ea este totuși mama lui, iar el era preferatul ei. Dimineața, când Agha al tău pleacă, Ahmad vine la voi acasă. Khanum Jun îi dă să mănânce, îl spală, îi pregătește haine curate și, dacă poate, îi bagă în buzunar ceva de ronțait și niște bani. Chiar și acum, dacă cineva îndrăznește să spună că Ahmad este un heroinoman, Khanum Jun îl face bucăți. Biata femeie: încă e convinsă că poate să se vindece!“.

Foarte curând, previziunile lui Parvin Khanum s-au adevărat, implicându-l și pe tata. Ahmad, care de-acum dădea ce era mai rău din el, făcea orice pentru bani. S-a dus odată acasă la părinții noștri și a rulat un covor ca să-l ia și să-l vândă. Agha Jun s-a luptat cu el și a încercat să-i ia înapoi covorul, dar furia și efortul de pe urma scandalului au fost prea puternice pentru bătrâna lui inimă. A ajuns de urgență la spital și a rămas internat o săptămână. După câteva zile la reanimare, a început să se simtă mai bine și a fost mutat într-un salon. Mă duceam să-l văd în fiecare zi împreună cu băieții. Siamak era foarte înalt și părea mai mare decât vârsta lui, așa că-l lăsam mereu să intre, însă Masuud a reușit să-și vadă bunicul doar de două ori. Siamak îi strângea mâinile și stătea lângă el în tăcere. Speram să-și revină, dar, din păcate, a făcut încă un infarct și, după douăzeci și patru de ore, ne-a părăsit.

Îmi pierdusem unicul sprijin adevărat în viață și mă simțeam și mai singură decât atunci când Hamid fusese băgat la închisoare. Oricum, după moartea tatălui meu, am înțeles că spiritul lui continua să mă protejeze de departe și, chiar și în momentele cele mai disperate și mai întunecate, amintirea lui reușea să-mi aprindă în inimă o nouă speranță. Dar, după ce s-a dus, legăturile mele cu casa mamei au slăbit.

Am plâns o săptămână fără să mă gândesc la altceva, apoi am revenit la realitate când mi-am dat seama de suferința adâncă și tăcută a lui Siamak. Nu vărsa o lacrimă și era ca o bombă gata să explodeze. Khanum Jun era mâhnită și dezamăgită pentru că Siamak nu plânsese nici măcar la înmormântarea bunicului, dar eu înțelegeam că se simțea atât de rău, încât voia să-și ascundă propria suferință și față de sine însuși.

Într-o zi l-am lăsat pe Masuud la Parvaneh și m-am dus la mormântul lui Agha Jun împreună cu el: am rămas acolo, nemișcați și tăcuți, câteva minute, în timp ce el încerca să se îndepărteze de toate, lăsându-și mintea să zboare și evitându-mi privirea. L-am pus să se așeze lângă mine și i-am vorbit despre amintirile mele legate de tatăl meu, despre calitățile și defectele lui, despre iubirea

lui pentru noi, până când lacrimile și toată suferința au răbufnit în sfârșit. Când s-a întors Masuud acasă, Siamak plângea încă și atunci au plâns împreună. I-am lăsat să-și exteriorizeze sentimentele fără să intervin: trebuiau să scape de tristețea care le chinua inimioarele. Apoi am întrebat: „După voi, ce putem face să-i menținem vie amintirea? Ce așteaptă de la noi? Cum trebuie să ne continuăm viața ca el să fie mulțumit?“. Astfel, mi-am dat seama că trebuia să revin la normalitate, purtând mereu în inimă amintirile plăcute și tandre ale relației noastre.

Nu trecuseră încă trei luni de la moartea lui Agha Jun când a murit și Ahmad, exact cum prevăzuse Parvin. I-au găsit cadavrul niște măturători pe marginea unei străduțe din sudul orașului. L-au chemat pe Ali să-l identifice. Nu s-au celebrat funeralii și, în afară de Khanum Jun, care era distrusă de durere, nimeni n-a vărsat o lacrimă pentru el. Oricât încercam să-mi amintesc ceva bun despre fratele meu, nu reușeam... și mă simțeam vinovată că nu sufeream din cauza morții lui.

După acele evenimente, Ali, bineînțeles, n-a putut să-și sărbătorească nunta. Și astfel, fără nici o recepție fastuoasă, și-a adus soția în casa lui Agha Jun care, cu ani în urmă, fusese trecută pe numele mamei mele.

Khanum Jun, acum singură și deprimată, i-a încredințat noii nurori responsabilitatea familială. Și, de atunci, ușa casei ce fusese singurul meu refugiu în momentele dificile, s-a închis pentru totdeauna pentru mine.

1. Titlu dat bărbaților care au fost la Mecca (n. ed. it.).

La începutul anului 1977 a început să se simtă un vânt de schimbare în mediul politic. Comportamentul oamenilor era diferit, mai liber. Lumea vorbea fără teamă la serviciu, pe stradă, dar mai ales la universitate. Programele de vizită la Hamid deveniseră neobișnuit de regulate, hainele și mâncarea îi erau înmânate fără probleme și, în general, deținuților politici li se acordaseră noi concesii. În ciuda tuturor acestor lucruri, eram încă pesimistă, nu mai reușeam să nutresc speranțe și mă gândeam că situația nu se va schimba, cu adevărat, niciodată.

Mai erau câteva zile până la Noruz și în aer se simțea miros de primăvară. M-am întors acasă pierdută în gândurile mele și am dat peste un spectacol neobișnuit: în camera de zi fuseseră așezați, ordonat, saci de orez și de legume, bidoane de ulei, cutii cu ceai și altele. Tatăl lui Hamid ne aducea, de obicei, orez, dar niciodată atâta mâncare deodată, mai ales în ultima perioadă, când închiderea tipografiei îi provocase și lui probleme economice. Siamak a râs văzându-mi privirea stupefiată și mi-a spus că surprizele nu se terminaseră... apoi mi-a întins un plic ce conținea o bancnotă de 100 de *tomani*.

— De unde sunt banii ăștia? Și toate lucrurile astea?

— Încearcă să ghicești, mamă! Încearcă să ghicești! au exclamat în cor Siamak și Masuud.

— Bunicul s-a ostenit atât de mult?

— Nu... rece, rece!

— Atunci Parvaneh?

— Greșit... și au început din nou să râdă.

— Trebuie să fi fost Parvin Khanum, sau poate Fati?

— Tot rece, nu vei ghici niciodată! Te dai bătută?

— Da, dar spune-mi imediat cine a fost!

Muream de curiozitate.

— Unchiul Ali, însă a zis să-ți spun că a fost unchiul Mahmud...

Eram și mai uimită ca înainte. Am luat imediat telefonul și am sunat-o pe Khanum Jun. Părea să nu știe nimic. Atunci i-am spus să mi-l dea pe Ali ca să înțeleg ce se întâmpla. Fratele meu m-a salutat călduros, pe un ton diferit de cel obișnuit, și mi-a răspuns, cu mare respect, la întrebări.

— Dragă soră, nu ne facem decât datoria...

— Dar eu nu v-am cerut nimic!

— Știu că nu ne-ai cere niciodată ajutorul, dar noi ne simțim obligați față de tine.

— Mulțumesc mult, Ali Jan, dar eu și băieții nu avem nevoie de nimic. Așa că, dacă nu te superi, vino să-ți iei totul înapoi.

— Dar de ce? Și, oricum, ce să fac cu toate lucrurile alea?

— Nu știu, fă ce crezi, ai putea chiar să le dai cuiva care are cu adevărat nevoie.

— Știi ceva, soră? Eu, de fapt, n-am nici un amestec: a fost ideea lui Mahmud, care a făcut același lucru pentru multe alte familii, eu doar m-am ocupat de livrări, așa că vorbește cu el!

— Măi să fie, atunci e vorba de spirit de caritate! E într-adevăr ciudat, nu m-aș fi așteptat niciodată de la el... Dar, dat fiind că ați făcut deja multe alte fapte bune, vă mulțumesc și vă cer să luați înapoi cât mai repede ce mi-ați adus!

— Nu pot să fac asta fără permisiunea lui Mahmud...

Am sunat acasă la Mahmud: puteai număra pe degetele de la o mână de câte ori îl sunasem. A răspuns Gholam Ali și, după ce m-a salutat într-un mod neobișnuit de călduros, mi l-a dat pe tatăl lui.

— *Salam*, soră! Cum de ți-ai amintit de noi?

— Uite, chiar voiam să-ți pun aceeași întrebare... cum de ți-ai amintit tu de noi și ne-ai dat de pomană?

— Dar ce pomană? E dreptul tău și datoria noastră! Soțul tău a fost, în mod barbar, aruncat în închisoare de unii fără nici un Dumnezeu pentru că a apărat libertatea și drepturile poporului. Dat fiind că noi n-am meritat onoarea închisorii, minimul pe care-l putem face este să avem grijă de familiile deținuților politici.

— Sunt patru ani de când Hamid e în închisoare, frate... Până acum ne-am încredințat sprijinului lui Dumnezeu și n-am avut nevoie de nimeni, putem să continuăm, liniștiți, tot așa.

— Ai dreptate să te superi, soră! Am fost niște proști: până acum am dormit, pentru că nu înțelegeam, și ne este într-adevăr rușine. De aceea, e datoria noastră să te sprijinim: e o onoare pentru noi să-l cunoaștem pe Hamid.

— Nu e un reproș, frate, vreau doar să spun că ne descurcăm foarte bine singuri. Nu vreau ca fiii mei să crească din pomana altora, așa că te rog să vii să-ți iei înapoi toate darurile. Și apoi, Hamid e tot acel „comunist fără Dumnezeu care merită să fie condamnat la moarte“...

— Nu te îndârji, soră: ți-am zis deja că înainte nu înțelegeam, dar acum, pentru noi, oricine a luptat cu această tiranie este un erou, fie că e ateu sau musulman.

N-a putut să mă convingă și l-am invitat din nou să-și ia lucrurile înapoi; atunci mi-a răspuns furios să fac ce vreau cu ele și a închis.

În lunile următoare schimbările au devenit mai evidente. La birou am descoperit că toți știau de soțul meu, chiar dacă ar fi trebuit să fie un secret... Până cu ceva vreme înainte, colegii, în afara celor mai apropiați, aveau un comportament destul de formal, evitând contactul cu mine în afara serviciului, dar în acele zile părea că toți își lăsaseră deoparte orice măsură de precauție... Astfel, a început să se vorbească în mod natural despre Hamid nu numai în mediul familial, dar și la serviciu, și la universitate. Mulți mă întrebau de el și încercau să mă consoleze oferindu-mi sprijinul. La reuniunile oficiale mă puneau să stau în capul mesei și eram, adesea, în centrul atenției. Această nouă atitudine mă stingherea la început, în timp ce pe Siamak îl bucura pentru că, în sfârșit, putea să le vorbească tuturor despre tatăl lui, liber și orgolios. Răspundea dezinvolt întrebărilor curioase ale oamenilor despre arestarea lui și despre noaptea percheziției în casa noastră. Iar mintea lui visătoare și încă naivă adăuga detalii eroice realității.

Într-o zi am fost convocată la școala lui Siamak. M-am gândit că făcuse vreo năzbâtie de-a lui, dar era vorba de cu totul altceva: la secretariat am fost înconjurată de profesorii și oamenii de serviciu care voiau să știe despre Hamid și despre „revoluție“. Pe director, însă, nu-l înștiințaseră în legătură cu acea întâlnire pentru că nu aveau încredere în el. Am răspuns, cu calm, la întrebările în legătură cu Hamid, dar am spus că nu știam nimic despre programele politice. Am înțeles că fuseseră fascinați de poveștile lui Siamak despre tatăl lui și acțiunile lui împotriva regimului și speraseră să afle mai mult de la mine. Îl apreciau mult pe Siamak și l-au descris ca pe un băiat matur, aproape adult în modul lui de a se exprima, chiar un „orator“ capabil să vorbească, fără temeri, în fața tuturor despre tatăl lui și despre lupta acestuia.

Întorcându-mă acasă, mă simțeam confuză: pe de o parte eram fericită că Siamak reușise să se exprime și să câștige atenția și aprobarea celorlalți, pe de altă parte mă temeam să nu atragem alte necazuri, iar pasiunea lui pentru eroism și eroi mă lăsa perplexă. Fusese un copil dificil și acum traversa delicata etapă a adolescenței și mă întrebam cum va digera interesul și încurajarea neașteptate din partea lumii exterioare, aceeași lume care ne amenințase ani de zile... și apoi, de ce oare avea atâta nevoie de atenții și de confirmări? Nu-i ajungeau ale mele?

Aprecierea și curiozitatea oamenilor, care creșteau din zi în zi, au început să mi se pară exagerate și să mă enerveze, chiar dacă uneori mă simțeam vinovată pentru răspunsurile mele evazive, ca și cum mi-aș fi înșelat aproapele. Nu conteneam să le repet tuturor că nu știam mult despre idealurile și acțiunile soțului meu și că nu-l ajutasem niciodată în misiunile lui, dar era ca și cum oamenilor nu le-ar fi plăcut să audă adevărul: continuau să facă referiri la mine de fiecare dată când se vorbea despre politică și despre revoluție și dezmințirile mele erau luate ca o formă de modestie. Singura persoană care nu-și schimbase comportamentul în ce mă privea era domnul

Zargar, care observa cu un ochi atent schimbările din jurul meu.

Într-o zi, la birou, voiau să constituie un comitet revoluționar și tocmai unul dintre colegii care până cu puțin timp în urmă abia mă saluta a propus candidatura mea! Am intervenit imediat cu determinarea și siguranța de sine pe care le câștigasem cu efort. I-am mulțumit pentru încredere, dar am subliniat că nu fusesem niciodată o revoluționară: destinul dorise să mă facă să întâlnesc un bărbat care pusese idealurile politice deasupra oricărui alt lucru, mie îmi fusese mereu teamă de lupta politică și înțelegeam puțin din ea. Toți au râs și cineva a aplaudat, dar nimeni nu mă credea. Vedeau viața mea de soție de deținut politic, care-și suflecuse mânecele ca să înfrunte realitatea dură, ca pe un simbol și o dovadă de adeziune la idealurile soțului. Nu înțelegeau că o făcusem pentru familia mea, nu pentru politică...

Agitația pentru revoluția *in fieri* era tot mai intensă și simțeam, în sfârșit, născându-se în mine o nouă speranță. Părea că lucrul pentru care Shahrzad și Mehdi muriseră, iar Hamid fusese arestat și torturat se putea, într-adevăr, realiza. Pentru prima dată, eu și frații mei eram aliniați de aceeași parte și vorbeam aceeași limbă. Ne înțelegeam, urmăream aceleași obiective, ne simțeam uniți. Ei aveau în sfârșit un comportament frățesc în ce mă privea și îmi protejau familia. Afecțiunea și respectul lui Mahmud erau atât de mari, că îi trata pe fiii mei la fel ca pe ai lui. Khanum Jun îi mulțumea lui Dumnezeu cu lacrimi în ochi și și-ar fi dorit ca tatăl meu să mai trăiască și să se poată bucura de înțelegerea dintre noi, el, care se temea că am fi stat departe unii de alții pentru totdeauna și că nici unul dintre ei nu m-ar fi ajutat vreodată. Mahmud aducea acasă fluturașii de propagandă, Ali îi fotocopia și eu îi distribuiam la serviciu și la universitate. Siamak se ducea pe străzi să protesteze împreună cu colegii lui. Masuud desena mulțimea de manifestanți și scria deasupra lor „libertate“. Începând din vară, devenisem oaspeți permanenți ai tuturor mitingurilor sau dezbaterilor de protest împotriva regimului, fără măcar să ținem cont de partidul care le organiza... În fond, ce mai conta? Eram împreună și aveam aceleași obiective.

Cunoștințele lui Mahmud îi permiteau să aibă informații de primă mână. În fiecare zi aflam că făcuse un pas înainte pentru Hamid și că visul de a avea o familie unită și un tată pentru fiii mei nu mai era de neatins. Eram fericită că Hamid se afla încă în viață, fără nici o rezervă. Chipul lui îndurerat nu mă mai făcea să mă gândesc că ar fi fost mai bine dacă murea împreună cu tovarășii lui. Eram sigură că agonia lui era pe sfârșite și că nu fusese în zadar. Visul lui era pe cale să se împlinească. Lumea se revoltase și urla pe străzi: „Noi nu trăim sub povara tiraniei!“. Când, în trecut, Hamid și tovarășii lui îmi vorbiseră despre toate acestea, eu nu puteam să înțeleg sau să cred: în ochii mei erau doar niște idealști și visători.

În mijlocul acestor schimbări, începusem să pierd controlul asupra băieților și ei s-au apropiat tot mai mult de unchiul Mahmud, care îi trata cu o atenție și o grijă speciale, neobișnuite pentru el.

Îi lua la dezbateri și mitinguri: Siamak era entuziasmat și îl urma cu pasiune și mare interes; Masuud, în schimb, cu diverse scuze, s-a dat în curând deoparte și, când l-am întrebat de ce, mi-a răspuns că îi era rușine. Nu înțelegeam bine de ce anume, dar am hotărât să nu insist.

Noua pasiune îl făcea pe Siamak binedispus și nu mai cauza probleme, ca și cum odată cu protestul ar fi reușit să-și exteriorizeze toată furia, eliberându-se de ea. Am observat și că acorda tot mai multă atenție preceptelor religioase, dar nu știam dacă să fiu fericită de asta, pentru că unele atitudini, ca de exemplu oprirea radioului când se transmitea muzică, mă purtau înapoi în timp și mă făceau să-mi amintesc de fanatismul lui Mahmud.

La începutul lunii Mehr, Mahmud a anunțat că vrea să organizeze o ceremonie de comemorare pentru Agha Jun, chiar dacă ziua comemorării morții lui trecuse deja: de altfel, puteai comemora un defunct și te puteai ruga pentru el oricând și nici unul dintre noi n-a îndrăznit să se opună.

Ținând cont de ora de stingere și de starea de alertă a țării, am ales de comun acord ziua de vineri după-amiază. Cuprinși de entuziasm, am început cu câteva zile înainte să organizăm recepția. Numărul participanților creștea zilnic și eu, în sinea mea, îi laudam curajul lui Mahmud care se gândise la acel prilej într-un moment atât de delicat.

Vineri am început să muncim încă de dimineață devreme acasă la Mahmud. Ehteramsadat, care era tot mai grasă, alerga de colo colo gâfâind. I-am mulțumit pentru ajutor. Mi-a spus că, mai devreme sau mai târziu, trebuia să organizăm o comemorare pentru Agha Jun și era și o ocazie foarte bună pentru a aduna oamenii într-o situație atât de specială. Am profitat s-o întreb dacă avea încă probleme cu fratele meu și mi-a răspuns că deja nu mai conta.

— Și, oricum, cine-l mai vede pe Mahmud, ca să ne certăm? Când vine, e atât de obosit, că ne lasă în pace... A devenit mai bun și e atât de ocupat, că nu are timp pentru altceva. Această revoluție l-a transformat complet, ca un medicament!

După prânz au început discuțiile. Din camera din spate nu reușeam să auzim bine, dar nu puteam folosi amplificatoare de teamă să nu fie descoperite, astfel ne-am făcut loc cu greu în sufragerie și ne-am așezat în spatele bărbaților să ascultăm. După câteva discursuri despre abuzul de putere al monarhiei și necesitatea revoluției pentru a înfrânge regimul, a fost rândul unchiului lui Ehteramsadat, care devenise un om religios faimos și, pentru câteva luni de închisoare, se transformase într-un erou în ochii tuturor. La început a vorbit despre Agha Jun și, povestind despre „istoria revoluționară“ a familiei noastre, a spus că aceasta protestase în numele religiei cu mulți ani înainte și fusese victimă a evenimentelor din 15 Khordad, faimosul 5 iunie, 1963¹. Apoi, odată cu arestarea imamului Khomeini, fusese constrânsă să-și abandoneze casa și viața și să plece din Qum, pentru că îi era în pericol integritatea. Pe acest drum pierdusem și un fiu, un tânăr valoros... și soțul nostru era încă în închisoare și numai Dumnezeu știa ce torturi fusese nevoit să îndure!

Pentru o clipă n-am înțeles despre cine vorbea și am întrebat-o pe Ehteramsadat. Intuisem că „soțul nostru“ era Hamid al meu, dar cu siguranță nu puteam să-mi imaginez că tânărul valoros, mort pentru cauză, era Ahmad!

Ehteramsadat, în schimb, părea să creadă asta. A spus că circumstanțele morții lui Ahmad erau suspecte: îi găsiseră cadavrul abia după trei zile și Ali trebuise să-l identifice, și, pe urmă, pe corpul lui erau semne clare de încăierare.

— Probabil se certase cu un alt drogat! am răspuns, îngrozită de acel neadevăr.

— Nu spune așa ceva despre un mort!

— Dar cine i-a spus *mullah*-ului toate aceste povești despre mutarea noastră de la Qum?

— Cum, nu știi? Imediat după evenimentele din 15 Khordad ați plecat din Qum. Agha Jun și Mahmud erau în mare pericol: erai prea mică, poate, ca să îți minte asta.

I-am răspuns înfuriată:

— Îmi amintesc și încă cum, am plecat din Qum cu mult înainte și din alte motive! Cum își permite Mahmud să mintă și să profite de entuziasmul și de spiritul neliniștit al oamenilor?

Acum discursul ajunsese la Mahmud:

— De la un asemenea tată nu se putea aștepta un fiu diferit... un bărbat care și-a dedicat propria viață revoluției și nu s-a dat înapoi din fața nici unui sacrificiu. Plătește cheltuielile a zeci de familii de deținuți politici, având grijă ca un părinte de ele, și a luat sub ocrotirea sa familia surorii lui căreia i se dedică cu afecțiune, astfel încât să nu-i lipsească nimic...

A făcut un semn spre Siamak care s-a ridicat și s-a dus spre el ca și cum fusese învățat să-și recite partea lui. *Mullah*-ul l-a mângâiat pe cap și a spus:

— Acest nevinovat este fiul unuia dintre cei mai vrednici de stimă mujahedini ai Islamului, care de ani de zile zace în închisoare sub torturi atroce. Mâna asasină a regimului a lăsat orfani sute de astfel de copii. Mulțumită lui Dumnezeu, el are un unchi binevoitor și responsabil ca domnul Mahmud Sadeghi care a reușit să umple golul lăsat de tată, altfel numai Dumnezeu știe ce s-ar fi putut întâmpla cu ei în lipsa unui cap de familie!

Eram îngreșată și înfuriată de acele minciuni și simțeam că mă sufoc. M-am ridicat cu atâta avânt de la locul meu, încât Khanum Jun și Ehteramsadat s-au speriat și m-au rugat să mă controlez și să rămân așezată. Mahmud era în spatele oratorului și mă observa alarmat. Voiam să urlu, dar nu aveam voce. Siamak și-a făcut loc prin mulțime și s-a apropiat de mine. L-am tras de braț și l-am întrebat doar atât: „Dar nu ți-e rușine?“.

M-am uitat la Mahmud cu dispreț și m-am ridicat: voiam să povestesc adevărul tuturor acelor oameni, dar s-a înălțat cântul martiriului sfinților și toți au început să-și lovească pieptul.

Mi-am făcut loc prin mulțime, strângând cu furie mâna lui Siamak, și am ieșit, cu Masuud care

alerga după mine agățat de marginea *chador*-ului meu. Îmi venea să-l învinețesc pe Siamak în bătaie. Am deschis portiera mașinii și l-am împins înauntru cu forța, în timp ce el continua să mă întrebe ce mi se întâmplase.

Vocea îmi era atât de rea și tăioasă, că băieții n-au deschis gura până acasă, iar eu am putut să mă gândesc. Mi-am dat seama că, în realitate, Siamak nu era vinovat. Când am ajuns, mai întâi am vorbit cum mi-a venit la gură despre Mahmud, Ali, Ehteram și ceilalți, apoi m-am așezat și am început să plâng. Masuud mi-a adus un pahar cu apă având ochii plini de lacrimi. M-am liniștit puțin. Siamak ședea stingherit în fața mea.

— Nu înțeleg ce te-a făcut să te enervezi atât de mult, dar, despre orice ar fi vorba, te rog să mă ierți!

— Nu știi? Cum de nu știi? Dar spune-mi: la toate mitingurile la care participi cu Mahmud te pun să repeți aceeași scenă? Te expun ca pe un fenomen de circ?

— Da. Și ei povestesc o grămadă de lucruri despre tatăl meu! a răspuns cu mândrie.

Nu știam ce să-i spun, cum să-i explic adevărul cu calm și fără să-l sperii.

— Vezi, fiul meu, am trăit patru ani fără tatăl tău și n-am cerut ajutor nici unchiului Mahmud, nici altora; am făcut tot posibilul tocmai ca să evit să depind de altcineva. Văiam să creșteți cu demnitate și să nu vă simțiți stingheriți de pomana celorlalți. Până acum am reușit. A fost dificil și pentru voi, și pentru mine, dar am respectat onoarea tatălui vostru. Iar acum infamul ăla de Mahmud ne folosește ca pe marionetele lui pentru scopuri pur personale! Vrea ca lumea să simtă compasiune pentru voi și să se gândească la cât sunteți de norocoși că aveți un unchi atât de iubitor și bun. Nu te-ai întrebat de ce Mahmud și-a amintit brusc de noi, în timp ce în toți acești ani n-a catadicsit nici măcar să întrebe ce făceam? Vezi, fiul meu, nu trebuie să permiți nimănui să profite de tine și de sentimentele tale bune: dacă tatăl tău ar afla că Mahmud te manevrează pentru ca apoi să se folosească de numele lui în scopuri proprii, ar suferi foarte mult. El nu e de acord cu Mahmud în legătură cu nimic și n-ar vrea niciodată ca familia lui să depindă de el.

Din acel moment, chiar dacă aprobam lupta împotriva regimului șahinșahului, nu i-am mai permis fratelui meu să-i târască pe copii de colo colo și nu i-am mai răspuns la telefon.

Era deja sfârșitul lui Mehr, dar serviciul, școala copiilor și universitatea mea se închideau și se redeschideau încontinuu. Îmi lipsea doar un trimestru până la încheierea studiilor, însă cursurile fuseseră toate suspendate. Grevele se succedau. Mă alăturam adesea mulțimilor de manifestați și mă amestecam în grupuri diferite. Ascultam și cântăream tot ce spuneau, ca să înțeleg dacă puteam spera în eliberarea lui Hamid. Uneori mă simțeam optimistă și viitorul îmi apărea luminos, alteori îmi pierdeam orice speranță și mi se părea că mă prăbușesc într-un puț întunecat și adânc. În fiecare loc unde se protesta sau se manifesta pentru prizonierii politici, eu eram în primul rând, iar pumnii

strânși ridicați spre cer ai băieților mei păreau două mici drapele. „Prizonierii politici trebuie eliberați!” era strigătul nostru. Dădeam, astfel, frâu liber întregii mele furii pentru persecuțiile pe care le suferisem în acei ani. Lacrimile îmi încețoșau ochii, dar inima îmi era mai ușoară și se umplea de bucurie la vederea atâtor persoane care erau de partea mea. Voiam să-i îmbrățișez și să-i sărut pe toți – a fost prima, dar și ultima oară când am avut acel sentiment de apartenență, ca și cum compatrioții mei ar fi fost toți fiii, tații, mamele, frații mei.

Circulau zvonuri tot mai insistente despre eliberarea deținuților politici și se dădea și o dată: în ziua de 4 a lunii Aban², ziua de naștere a șahișahului. Speranța îmi înflorea în inimă, dar încercam să nu-mi fac prea multe iluzii. N-aș fi suportat o altă dezamăgire. Și tatăl lui Hamid se implica tot mai mult pentru fiul lui și ne întâlneam în fiecare zi ca să schimbăm informații și să decidem următoarele mișcări. Aflasem că cel puțin o mie de prizonieri vor fi eliberați: trebuia doar să facem să apară numele lui Hamid pe acea listă.

Mă temeam că era vorba despre o înșelătorie politică pentru a calma apele și că nimic nu s-ar fi întâmplat, dar socrul meu mă liniștea: în situația aceea nu puteau să dea înapoi, trebuiau să-i elibereze măcar pe oamenii mai cunoscuți ca să calmeze spiritele.

Nu eram preocupată numai pentru mine, pentru eventuala dezamăgire care m-ar fi făcut să recad în disperare, dar și pentru băieți, mai ales pentru ei, care ar fi trebuit să suporte o lovitură dură dacă tatăl lor rămânea în închisoare. Evitam să vorbesc despre asta și să le hrănesc speranțele, dar în afara casei zvonurile circulau și se insinuau peste tot. Siamak îmi aducea veștile emoționat, însă eu îi spuneam, cu răceală, că nu trebuia să-și facă iluzii: era propaganda regimului ca să calmeze spiritele. Apoi, însă, ca să-l încurajez, adăugam: „*Inshallah*, când va triumfa revoluția, vom merge noi înșine să deschidem porțile închisorii și-l vom aduce acasă!”.

Și tatăl lui Hamid îmi aproba comportamentul și folosea aceeași tactică cu soția lui. Cu cât ne apropiam de 4 Aban, cu atât creștea emoția înlăuntrul meu. Fără să mă gândesc, făceam deja cumpărături pentru Hamid: lenjerie, cămăși, haine de casă. Nu puteam să-mi înfrânez visele. Reflectam la ce am fi putut face toți împreună după eliberarea lui.

Cu câteva zile înainte de data fatidică, tatăl lui Hamid a venit la noi acasă obosit și descurajat și, fără să fie auzit de băieți, mi-a spus că numele lui Hamid nu figura pe listă: erau mai ales disidenți de inspirație religioasă, așa că pentru el rămâneau puține speranțe. Îl asiguraseră că se va face, în curând, o altă listă, dar când? Nici de data asta norocul nu fusese de partea noastră.

Cum puteam să-mi ascund dezamăgirea și înfrângerea față de băieți? Masuud îmi tot dădea târcoale, Siamak mă întreba dacă erau vești noi... Mi-a spus că trebuia să fiu tare și să sper încă, dar mă simțeam strivită între pereții casei, aveam nevoie să ies ca să respir, i-am luat de mână pe băieți și m-am dus la moschee. Curtea era plină de lume. Ne-am făcut loc prin mulțimea care

manifesta. Nu înțelegeam ce strigau și nu-mi păsa. Eu aveam sloganul meu personal: în lacrimi, dar cu furie, am strigat încă o dată „Deținuții politici trebuie eliberați!“ și a fost ceva contagios în strigătul meu, pentru că toți, treptat, mi s-au alăturat.

Pe 4 Aban era sărbătoare. Soarele nu răsărise încă, dar nu mai puteam să stau în pat. Știam că măsurile de siguranță adoptate vor fi foarte stricte și că am fi făcut mai bine să nu ieșim din casă, dar nu știam cum să mă liniștesc. Trebuia să fac ceva, să-mi distrag mintea, să-mi descarc furia și energia. Am azvârlit în mașina de spălat perdele și așternuturi, am spălat geamurile, am măturat podelele, i-am trimis pe băieți să se joace în curte pentru că nu-i suportam... Nu aveam chef să gătesc, mâncarea rămasă din seara precedentă ne-ar fi ajuns. Am mâncat și am spălat farfuriile: nu mai rămăsese nimic de făcut. M-am gândit să fac curat și în curte, dar mi-am dat seama că nu am puterea necesară. Era ce-mi doream: să mă simt atât de obosită, încât să nu reușesc nici măcar să gândesc; m-am târât sub duș, am dat drumul la apă și am plâns.

- [1.](#) Pe 5 iunie 1963 o revoltă de inspirație religioasă împotriva șahișahului a fost brutal reprimată. După revoluția islamică, data de 15 Khordad a devenit sărbătoare națională (n. ed. it.).
- [2.](#) Este a opta lună din calendarul iranian, are 30 de zile, începe în octombrie și se termină în noiembrie; este a doua lună de toamnă (n. t.).

Era aproape ora patru după-amiaza. Cu părul încă ud, m-am întins pe o pernă în salon în fața televizorului, în timp ce băieții se jucau, și eram gata să ațipesc când s-a deschis ușa de la intrare și a intrat... Hamid! Am închis repede ochii ca să nu întrerup visul, apoi i-am redeschis și m-am ridicat în capul oaselor. Băieții, amuțiți, priveau fix un bărbat foarte slab, cu barba și părul aproape complet albe. Putea să fie un vis? Vocea fericită și frântă de plâns a tatălui lui Hamid ne-a readus la realitate:

— Soțul tău s-a întors, Masum! Și voi, băieți, de ce stați acolo țepeni? N-ați înțeles că s-a întors tata?

Când în sfârșit l-am îmbrățișat, mi-am dat seama cât slăbise în anii aceia; când mă dusesem să-l văd parcă nici nu observasem. Părea un copil îmbrăcat în hainele tatălui său: pantalonii făceau cute bufante la curea, haina îi atârna pe umeri și mânecile îi acopereau degetele. S-a așezat în genunchi și i-a îmbrățișat pe băieți, iar eu încercam să-i cuprind pe toți trei, iubirile mele, cu brațele. Plângeam împreună, revăzând în minte toate greutățile și chinurile pe care le suportasem în acei ani.

Socrul meu și-a șters lacrimile și ne-a spus să-l lăsăm să se odihnească pe fiul lui care era obosit și bolnav: se dusesse el să-l ia de la infirmeria închisorii și acum trebuia să se ducă degrabă s-o aducă pe soția lui. L-am îmbrățișat mulțumindu-i încontinuu și am plâns cu capul pe umărul lui. Era într-adevăr un om bun și respectuos și suportase singur povara neliniștii și angoasei din acele ultime zile.

Hamid avea febră, dar a vrut să facă un duș ca să scape de murdăria și mizeria închisorii și să adoarmă simțindu-se ușurat. L-am ajutat să-și scoată hainele. Era foarte slab și abia se ținea pe picioare. Pe măsură ce se dezbrăca, părea mai mic și m-am speriat văzându-i corpul scheletic și acoperit de răni vechi. L-am pus să se așeze pe un scaun ca să-i scot încălțările. Până și picioarele îi erau pline de răni și roșii. L-am mângâiat, mi-am așezat capul pe genunchii lui și am plâns. Ce-i făcuseră? Va mai fi din nou cum era? După duș, i-am dat lenjeria și pijamaua pe care i le cumpărasem în culmea optimismului meu. S-a întins pe pat încet, ca și cum ar fi vrut să savureze, până la capăt, clipa aceea. Și-a pus capul pe pernă și l-am învelit cu pătura. A închis ochii suspinând prelung: „Chiar sunt în patul meu? Câți ani, în fiecare zi, în fiecare clipă, mi-am dorit, am visat să fiu în casa asta! Încă nu-mi vine să cred, e prea frumos să fie adevărat!“.

Băieții, emoționați, îl priveau cu dragoste și admirație, dar și puțin stânjeniți, și îi urmăreau fiecare mișcare. El i-a chemat și au început să vorbească. Am pregătit ceaiul. Siamak s-a dus la patiseria din apropiere ca să cumpere prăjituri și pâine prăjită feliată. Am făcut și un suc proaspăt de portocale și am încălzit supa pe care o pregătisem. Fiecare moment era bun ca să-i dau ceva să mănânce. A râs și a zis că trebuia să am răbdare: nu putea să mănânce totul deodată, nu mai era obișnuit.

Peste o oră au sosit surorile și mama lui Hamid, care a început să-i dea târcoale ca un fluture în jurul unei flori. Îl binecuvânta plângând, îl săruta din cap până-n picioare și a continuat să vorbească până când vocea ei s-a transformat într-un horcăit intens. S-a sprijinit de perete și s-a așezat, era palidă și respira greu. Hamid nu avea nici măcar forța să-și ștergă lacrimile, în timp ce o ruga să se liniștească. Mansureh i-a udat chipul și i-a dat să bea apă cu zahăr ca să-și revină. I-am căutat cu privirea pe băieți. În picioare, în prag, cu ochii plini de lacrimi, își mutau privirea de la bunică la tată.

Încet, emoția inițială a început să se atenueze. Soacra mea s-a liniștit și a rămas așezată privind-și fiul, iar socrul meu s-a așezat lângă Bibi care se ruga în șoaptă. Mi s-a părut foarte obosit și i-am dus ceai ca să-și recapete puterea. Rezultatul efortului său ne răsplătea pe toți pentru toate prin câte trecuserăm: Hamid se întorsese, slab, fragil, îmbătrânit, dar era din nou printre noi.

În toată acea agitație, mama mea nu mai știa nimic de zile întregi și m-a sunat tocmai atunci. Vestea a impresionat-o într-atât, încât după o jumătate de oră au apărut toți la noi acasă, cu prăjituri și flori. Khanum Jun și Fati au izbucnit în lacrimi imediat ce l-au văzut pe Hamid. Mahmud l-a sărutat și i-a îmbrățișat pe băieți ca și cum între noi nu s-ar fi întâmplat nimic. Apoi le-a spus lui Ehteramsadat și lui Ali să pregătească camera de zi pentru oaspeți.

— Nu am invitat pe nimeni! am spus surprinsă.

— Nu e nevoie să faceți voi invitații! Acum, că s-a răspândit lista cu cei eliberați, lumea va veni singură...

Am înțeles că se gândea la ceva și am intervenit cu hotărâre. Hamid era bolnav, avea nevoie de odihnă, iar eu nu voiam oaspeți. N-aș fi lăsat pe nimeni să intre.

Mahmud a fost pus în încurcătură și era vizibil stingherit. Apoi m-a întrebat dacă voiam ca Hamid să fie văzut de un medic și s-a oferit să cheme unul. După jumătate de oră, medicul a venit, dar nu singur... erau două persoane cu el și una avea pe umăr un aparat mare de fotografiat. L-am fulgerat cu privirea pe fratele meu și i-am dat pe toți afară din cameră. În timp ce medicul îl controla pe Hamid, fotograful a început să-i pozeze rănile.

Diagnosticul a fost bronhopneumonie, doctorul i-a făcut o injecție, i-a prescris medicamente și mi-a spus să măresc, lent, porțiile de mâncare. Brusc, toți și-au amintit de ora de stingere, și-au

strâns lucrurile foarte repede și au plecat. Soacra mea voia să rămână, dar soțul ei a convins-o promițându-i că o va însoți din nou la noi a doua zi. După ce au plecat toți, am reușit să-i dau lui Hamid să bea un pahar cu lapte și le-am servit o cină ușoară băieților. Eram atât de obosită, că n-am avut putere să fac curat; m-am dus în cameră și m-am întins lângă Hamid. Căzuse deja într-un somn adânc. Am stat puțin să-i privesc chipul slab și uscat și m-am bucurat de simpla lui prezență. Apoi am ridicat privirea spre fereastră, i-am mulțumit lui Dumnezeu din tot sufletul și am jurat că-l voi face să fie din nou ca înainte. Acum puteam să mă abandonez somnului.

După o săptămână, Hamid a început să se simtă mai bine. Nu mai avea febră și reușea să mănânce, dar avea încă o tuse urâtă, mai ales noaptea, și îi rămăsese sfârșeala celor patru ani de proastă alimentație și boli neîngrijite. Mai mult decât corpul, însă, suferea spiritul lui. Psihic, era la pământ, în mrejele depresiei, fără să mai aibă nimic de spus și nici un interes pentru evenimente. Nu voia să revadă pe nici unul dintre vechii lui prieteni, nu răspundea la nici o întrebare. M-am adresat medicului. Mi-a spus că nesuportarea locurilor aglomerate, sentimentul de inferioritate, dificultatea de a se reobișnui cu viața familială erau simptome răspândite printre cei care ieșeau din închisoare, dar îl uimea că Hamid nu arată entuziasm față de revoluția pe care și-o dorise atât de mult și nu-l bucură susținerea familiei lui atât de unite și afectuoase. Trebuia neapărat să-l ajut să-și revină, să-și recapete bucuria de a trăi și să-și ia din nou viața în mâini. Alții care fuseseră eliberați reacționaseră în mod opus, cu o agitație și un entuziasm pe care aproape că nu reușeau să le țină în frâu.

Nu înțelegeam adevăratul motiv al acelei depresii. La început mă gândeam că tăcerea lui era legată de boală, dar acum se simțea mult mai bine. Pe de altă parte, era dificil să se obișnuiască din nou cu viața de familie, deoarece casa noastră devenise ca un port la mare: se umplea și se golea încontinuu de diferite persoane. Mama lui Hamid se mutase la noi. Monir, sora mai mare a lui Hamid, venise de la Tabriz împreună cu fiii ei. Era adevărat că toți ne ajutau, dar nici eu, nici Hamid nu suportam haosul acela. Știam că responsabil pentru bună parte din acele vizite era Mahmud, care credea că găsisse în Hamid un nou fenomen de circ și, ca să nu mă plâng, se ocupa de mâncare și ne trimitea în fiecare zi feluri gata pregătite de la restaurant. Însă generozitatea lui nu mă mai păcălea. Nu știam ce minciuni spusese, dar se comporta ca și cum eliberarea lui Hamid era opera lui și înțelegeam că nu i-ar fi displăcut să-l pună să se dezbrace ca să le arate curioșilor urmele rănilor.

Dezbaterile și discuțiile politice erau la ordinea zilei. Treptat, au apărut din nou câțiva dintre prietenii dintotdeauna și noii recruți. Veneau să-l viziteze pe Hamid ca să-l vadă de-aproape pe acest om considerat un erou, să scrie cuvintele lui în istoria partidului lor și să audă vorbindu-se

despre tovarășii morți pentru nobila lor cauză. Dar Hamid nu suporta să-i vadă. Scăpa de ei cu orice scuză posibilă, iar în prezența lor devenea încă și mai întunecat și tăcut.

Într-o zi, medicul a trecut să-l vadă și mi-a spus că era prea multă lume în casă: soțul meu avea încă nevoie de odihnă și liniște. Dar eu nu puteam să-i alung pe oaspeți sau să le cer rudelor să nu mai vină, așa că a făcut el asta... și, înainte să plece, a spus în fața tuturor că, dacă nu-i vom respecta prescripțiile, nu-și va asuma nici o responsabilitate. Dacă nu eram în stare să închidem ușa casei noastre o vreme, trebuia să ne mutăm într-un loc mai liniștit. Numai Hamid, eu și copiii noștri. Intervenția lui mi-a dat din nou curaj: exprimase dorințele mele și spusese ceea ce eu nu îndrăznisem să spun.

Toți au făcut câteva propuneri, apoi au plecat, cu excepția lui Mansureh. Ea era de acord cu doctorul și o preocupa de mult acea situație. Fratele ei trecuse de la tăcerea și singurătatea impuse la acea invazie fără reținere în viața lui privată: cum putea să se obișnuiască din nou cu libertatea? Așa că ne-a propus să mergem la Shomal, în regiunea de Nord, pe coasta mării Caspice, pentru convalescența lui Hamid. Ea și soțul ei aveau acolo o casă și ne-ar fi lăsat-o fără să spună nimănui. Nu-mi încăpeam în piele de fericire: era cea mai bună decizie pe care puteam să o luăm, și apoi, locul acela era pământul visurilor mele. Ținând cont de închiderea școlii, a locului de muncă și a universității, am fi putut petrece o lungă perioadă de pace și seninătate fără intruziuni.

La Shomal ne-a întâmpinat toamna, cu minunatele ei culori, soarele călduț, cerul limpede și o mare care-și schimba culoarea în fiecare clipă. Briza ușoară și răcoroasă ne aducea mirosul sărat al apei și făcea și mai plăcut statul, întins, la soare pe plajă. Am rămas încântată de priveliște pe terasa vilei. M-am uitat la Hamid, dar el nu vedea frumusețea aceea și nu-mi asculta cuvintele, nu simțea parfumul mării și nici vântul pe față. A intrat în casă indiferent și s-a așezat. M-am gândit că nu trebuia să mă dau bătută, aveam timp, aș fi reușit să-l ajut... În zilele însorite îl târam afară și-l duceam la plimbare, uneori pe plaja splendidă cu nisipul auriu, alteori în pădure. Apoi făceam cumpărăturile pe drumul de întoarcere. El mă urma pierdut în gândurile sale fără să scoată nici un cuvânt, nu-mi auzea întrebările sau răspundea numai cu semne din cap, dar eu mă prefăceam că nu-i nimic. Vorbeam, îi povesteam episoade întâmplare în timpul absenței lui. Îi arătam frumusețea naturii, peisajele aproape de poveste, mă jucam cu copiii, cântam și râdeam. Dar nu reușeam să obțin de la el mai mult decât o privire obosită. Interzisesem ziarele, radioul, televizorul, pentru că fiecare știre îi alimenta tensiunea. Senzația că ești în afara lumii și că nu mai ști nimic era foarte frumoasă pentru mine, care trăisem cuprinsă de neliniște atâta timp. Și băieții, maturizați prea repede din cauza experiențelor dramatice suferite timpuriu, își recâștigaseră bucuria și felul de a fi copii: alergau, se jucau, râdeau și sunetele acelea erau muzică pentru urechile mele. Îi spuneam lui Hamid: „De mult nu i-am mai văzut pe băieți atât de fericiți și veseli! Le-am furat copilăria, dar nu

e prea târziu să remediem“. El ridica din umeri și se întorcea în partea cealaltă, dar eu știam să fiu mai încăpățânată decât el. Am continuat să-l implic în jocurile cu fiii noștri și am prelungit plimbările zilnice. Nu mai găfâia după o bucată scurtă de drum. Devenise mai puternic și se și îngrășase. Corpul lui se simțea mai bine, curând și spiritul lui s-ar fi simțit mai bine.

În sfârșit a început din nou să vorbească. Imediat ce înțelegeam că era gata să o facă, îl încurajam în toate felurile. Într-o zi luminoasă de la sfârșitul lunii Aban am organizat un picnic. După câteva ore de mers, am ajuns pe un deal cu o priveliște care-ți tăia respirația și am întins o pătură pe pajiște. Soarele strălucea maiestuos, cerul și marea sclipeau în toate nuanțele de albastru. În fața noastră verdele pădurii era luminat de lumina aurie. Ușoara briză autumnală mișca crengile și frunzele și ne răcorea. Băieții au început să se joace. Hamid fixa un punct în gol, însă chipul lui își recăpătase culoarea și obrajii i se rotunjiseră. Fără să-mi dau seama, am început să râd. Hamid, uimit, m-a întrebat de ce râdeam.

— Râd de tine, de mine, de gândurile idioate care m-au chinuit în ultimii patru ani...

— Ce gânduri?

— Lasă, nu erau gânduri frumoase...

— Tot vreau să știu.

M-am bucurat: cel puțin era curios.

— M-am gândit că ar fi fost mai bine dacă mureai și tu ca prietenii tăi...

O licărire a strălucit în privirea lui.

— Deci și tu ești convinsă de asta?

— Nu, nu mai sunt, dar am fost, pentru că eram sigură că nu te vei mai întoarce la o viață normală, că poate vei muri în închisoare după o lentă agonie, atunci mai bine să fi murit într-o acțiune de luptă, într-o clipă, fără să suferi...

— Și eu m-am gândit mereu la asta, și era un chin pentru mine să știu că n-am fost demn de acea moarte.

— Dar acum e totul diferit, n-ai idee de bucuria pe care o simt să te am din nou aici! Zilele acestea mă gândesc adesea la Shahrzad și îi sunt recunoscătoare că te-a lăsat să trăiești pentru noi.

A întors capul și a privit din nou fix în gol.

— Sunt patru ani de când mă gândesc la asta: de ce s-au comportat așa? De ce nu m-au pus la curent? Ce trădare mă dezonorase ca să nu merit nici măcar un mesaj? Eu eram antrenat pentru acea operațiune și dacă nu ar fi renunțat la încrederea lor în mine, dacă aș fi fost cu ei, poate că Shahrzad și ceilalți ar fi încă în viață! Înseamnă că adevăratul responsabil de moartea lor sunt eu... Dar ce

făcusem ca să le pierd încrederea? Nu știi să-mi răspund...

Disperarea lui a explodat, și-a pus capul pe pământ și a plâns fără opreliști, ca și cum, pe neașteptate, marginea unui dig ar fi cedat. N-am făcut nimic de teamă să nu blochez acea răbufnire. L-am lăsat să plângă liber și abia când din cauza hohotelor n-a mai putut să respire, am spus:

— Nu te-au considerat niciodată nedemn de încredere. Erai cel mai drag prieten al lor, dintotdeauna.

— Da, singurii prieteni din viața mea! Erau totul pentru mine, eram dispus să le dau tot ce aveam, tu știi asta, eram gata să-mi sacrific și familia pentru ei, dar nu m-au vrut, m-au dat deoparte, chiar dacă aveau nevoie de ajutorul meu, ca pe un străin sau pe un trădător. Cum fac acum să continui să trăiesc? Lumea nu se întrebă de ce nu eram cu ei? De ce n-am murit cu ei? Poate cineva crede că eu am fost cel care a făcut pe spionul: tu nu-ți dai seama, dar de când am ieșit din închisoare, mulți mă privesc cu ochi întrebători sau de-a dreptul acuzatori!

— Nu, te înșeli! Ei te iubeau mai mult decât pe oricine și, deși aveau nevoie de tine, s-au pus în pericol ca să te salveze.

— Nu spune prostii: pentru noi lucrul cel mai important era cauza noastră, urmasem un antrenament pentru a lupta și a muri pentru acea cauză, nu era loc pentru sentimentalisme, erau excluși numai trădătorii și cei care nu erau de încredere, iar prietenii mei m-au exclus pe mine!

— Îți repet că te înșeli, Hamid, nu e așa. Îmi dau seama că tu nu știi: Shahrzad s-a sacrificat pentru noi...

— Delirezi! Shahrzad era cea mai serioasă și cea mai convinsă în chestiunile revoluționare! N-ar fi renunțat la unul dintre punctele forte.

— Tu n-ai cunoscut-o pe Shahrzad cum am învățat să o cunosc eu în acea perioadă de conviețuire. Înainte să fie o revoluționară, o comunistă, șeful unui grup sau o eroină... era o femeie! Și își dorea cu ardoare viața de familie și liniștea alături de un soț și de un copil. Îți amintești cum îl adora pe Masuud? Masuud luase locul fiului pe care-l visase mereu pentru ea, ca femeie, nu era dispusă să-l lase orfan pe Masuud, chiar dacă era convinsă că trebuia să lupte pentru libertate, chiar dacă obiectivul ei era fericirea tuturor copiilor și îi privea pe toți ca pe copiii ei. Cu Masuud, Shahrzad a cunoscut instinctul matern și l-a pus pe *fiul ei* mai presus de tot, cum ar fi făcut orice mamă, și toți ceilalți au trecut pe planul doi. Acest lucru se întâmplă și în inima cea mai dură! Când are un copil, o femeie suferă pentru el mai mult decât pentru orice alt copil din lume, chiar dacă îi iubește pe toți, chiar dacă e dispusă să se sacrifice pentru ei. Shahrzad, în lunile în care a stat cu noi, a devenit mama lui Masuud cu toată ființa ei, l-a adoptat și nu voia în nici un fel să-i facă rău sau să-i producă suferințe.

Hamid era amuțit, luat prin surprindere de cuvintele mele, dar încă nu-i venea să creadă.

Imagina pe care o avea despre Shahrzad era cea a unei femei puternice și luptătoare, care cultiva mari idealuri, diferită de toate celelalte femei... Îi era dificil să înțeleagă că a fi puternică și luptătoare nu însemna să-ți pierzi propriul instinct feminin. A rămas în tăcere o vreme și am citit în ochii lui vârtejul de gânduri în timp ce încerca să vadă lucrurile limpede.

I-am amintit că lui Shahrzad îi plăcea Forugh Farrokhzad și îi citea mereu poeziile.

— Era o poetă revoluționară și luptătoare, dar era o femeie și reușea să exprime perfect profunzimea durerii pe care o încearcă o femeie atunci când îi lipsește ceea ce își dorește, dincolo de idealurile sale. Shahrzad o simțea aproape, pentru că spunea lucruri pe care ea nu avea curajul să le exprime. Într-o zi, însă, mi-a spus că-mi invidia familia și viața, poți să crezi asta? I-am răspuns că, fără îndoială, glumea... Eu eram cea care trebuia să o invidieze pe ea: avea totul, era o femeie împlinită, în timp ce eu eram o femeie mediocră, la fel ca femeile de acum o sută de ani, constrânsă să-mi petrec propria viață printre treburile domestice și să rămân pentru totdeauna nemulțumită. Și ea, ca răspuns, mi-a recitat o poezie de Forugh Farrokhzad.

Hamid a clătinat din cap sceptic, apoi m-a întrebat dacă îmi aminteam poezia aceea. O învățasem pe dinafară.

Dar care culme, care vârf?

*Ce mi-ați dăruit, voi, cuvinte făcute pentru a-i fermeca
pe cei simpli și inocenți?*

*Și dacă mi-aș fi pus o floare în păr
în locul acestei cununi de hârtie*

oare floarea aceea n-ar mai fi fost fermecătoare?

Dar care culme, care vârf?

Ocroțiți-mă, voi, stele fremătânde,

sau case iluminate și sceptice,

acolo, unde pe acoperișurile voastre înroșite de soare

rufele abia spălate strălucesc în îmbrățișarea

de aburi parfumați.

Ocroțiți-mă, voi, femei simple, gravide, totale,

care cu degetele voastre subțiri

urmăriți mișcarea suavă

a unui făt sub piele,

și din deschizătura colurilor voastre

aerul se amestecă întruna cu mirosul de lapte proaspăt.

— Îți amintești noaptea în care trebuia să plece și-l strângea încontinuu la piept pe Masuud? Îți săruta, îi vorbea și plângea... și în momentul fugii mi-a spus că trebuia să am grijă de familia mea, să fac tot ce îmi stă în putință, crescându-mi copiii într-o atmosferă sănătoasă, și că Masuud era foarte sensibil și avea nevoie atât de tată, cât și de mamă. În acel moment n-am înțeles bine semnificația cuvintelor ei, apoi am înțeles că nu erau pentru mine, ci pentru ea, și oglindeau conflictul ei interior.

Îmi dădeam seama că persoana pe care o descriesem în ochii lui Hamid nu era Shahrzad, iar el era sceptic și indignat pentru că i se părea că-i murdărește amintirea, că-i reneagă credința în idealurile lor. Nu înțelegea că cele două fețe ale personalității ei puteau să conviețuiască și că el cunoscuse doar revoluționara, nu și femeia. În lunile petrecute cu noi, Shahrzad își regăsise latura feminină și maternă, deși era prea târziu pentru a face o alegere diferită. Dar putea încă să-i salveze viața lui Hamid, pentru ca Masuud să nu fie nevoit să înfrunte suferința enormă de a-și pierde tatăl.

Expresia lui Hamid era un amestec de uimire și perplexitate: poate nu credea multe dintre cuvintele mele, dar, în sfârșit, după patru ani, reușea să se gândească la alte posibilități, să vadă noi perspective, să nu se mai simtă vinovat că n-a fost implicat în acțiunea în care prietenii lui fuseseră uciși. Mai ales datorită acestui lucru, cred, speranțele lui s-au reînnoit și s-a produs schimbarea pe care o așteptam.

Dorința de a comunica a luat locul lungii tăceri și din acea zi am început să vorbim fără încetare, examinându-ne trecutul, comportamentele și viața de familie. Nodurile se desfăceau unul câte unul și pentru fiecare se deschidea o fereastră de fericire, o parte din furia și resentimentele reprimite se elibera și creștea siguranța de sine pierdută în acei ani de zile. Uneori, în timpul discuțiilor noastre, mă privea uimit și-mi spunea că eram foarte schimbată, eram mai cultă și mai matură și vorbeam ca un filosof sau un psiholog... Putea să se datoreze totul câtorva ani de universitate? Eu eram mândră să-i răspund că viața fusese cea care mă schimbase, cu dificultățile și nevoile ei. Găsisem calea dreaptă. Simțeam responsabilitatea față de fiii mei, dar și importanța de a-mi realiza visele, iar cărțile, universitatea și locul de muncă mă ajutaseră să mă maturizez.

După două săptămâni, Hamid își revenise complet și începea încet să semene cu bărbatul de odinioară. Corpul și mintea lui își recăpătau forța. Băieții își dăduseră imediat seama de schimbare și stăteau cât mai mult alături de el: îl urmau cu entuziasm, îl ascultau, râdeau cu el, iar sunetul acelor râsete îmi lumina zilele. Odată cu revenirea sănătății și a gustului pentru viață, s-au trezit și instinctele și dorințele și, după atâta întuneric și privațiune, nopțile noastre de iubire au devenit pasionale.

Au fost două zile de sărbătoare și au venit în vizită părinții lui Hamid, împreună cu Mansureh și

soțul ei, și au fost foarte fericiți de schimbarea lui Hamid. Soacra mea se învârtea încontinuu în jurul lui, îl binecuvânta și-mi mulțumea pentru vindecarea lui, înduioșându-i și pe ceilalți. În ambele zile a plouat și a fost frig, iar noi ne-am petrecut timpul vorbind și glumind cu toții împreună în jurul focului de la șemineu. Bahman, soțul lui Mansureh, spunea anecdote cu şahinșahul și consilierul lui, iar Hamid râdea cu poftă. Toți erau siguri că se vindecase, dar am decis să mai rămânem acolo câteva săptămâni, mai ales pentru că mama lui Hamid îmi spusese, pe furiș, că Bibi nu se simțea bine și că unii vechi prieteni ai fiului ei, încă foarte activi în politică, îl căutau peste tot. Bahman s-a oferit să ne lase și mașina lui ca să putem să ne plimbăm prin sătucele și orașelele din Shomal, chiar dacă în acea perioadă era atât de dificil să găsești benzină.

Astfel, am petrecut acolo alte două săptămâni. Cumpărasem o minge pentru băieți și Hamid juca volei cu ei, alerga și se antrena. Siamak și Masuud, care nu avuseseră niciodată o relație atât de strânsă cu tatăl lor, îl venerau ca pe un idol. Desenele lui Masuud erau pline de familii în mijlocul florilor, care mâncau sub copaci, se jucau sau se plimbau în lumina soarelui... Gheața dintre tată și fii se topise și ei îi povesteau despre prietenii lor și despre școală. Siamak se lăuda cu acțiunile lui revoluționare, vorbea de locurile unde fusese cu Mahmud și despre ce auzise, lăsându-l pe Hamid cu gura căscată. Într-o zi, sorbindu-și ceaiul întins lângă mine, mi-a spus că revedea în ei copilăria și adolescența lui: erau fantastici și aveau o energie inepuizabilă, nu s-ar fi gândit niciodată că-i va putea iubi atât de mult...

I-am amintit că, mai demult, nu suporta copiii și reacționase foarte rău la vestea că eram însărcinată cu Masuud, refuzând orice responsabilitate față de noi. Nu voiam să redeschid vechi răni, nici să trezesc amintiri amare, ci doar să înțeleg punctul lui de vedere de atunci. A spus:

— Nu voiam un fiu, pentru că nu aveam certitudini, nici măcar pe cea a supraviețuirii. Nu existau puncte ferme în viitorul meu și în viața mea. În acele condiții, a aduce un copil pe lume mi se părea o prostie și o greșeală și eram convins că ne-ar fi creat numai probleme. Nu te-ai gândit niciodată că dacă n-ar fi fost băieții, tu n-ai fi suferit atât de mult în toți anii aceștia și n-ar fi trebuit să te încarci cu atâtea responsabilități?

— Nu, chiar nu m-am gândit. Mai degrabă, dacă n-ar fi fost băieții, n-aș fi avut motive să trăiesc și să lupt... Existența lor e cea care m-a îndemnat și încurajat și mi-a făcut viața mai puțin tristă.

— Ești într-adevăr o femeie specială... și, în orice caz, acum sunt foarte fericit că-i avem pe fiii noștri și-ți sunt recunoscător că mi i-ai dat. Situația s-a schimbat, văd un viitor roz pentru ei și nu mai sunt neliniștit.

Cuvintele acelea rostite de el erau ca un dar neașteptat. Am râs.

— Atunci, un alt fiu n-ar fi o problemă acum...

— Masum, să nu-mi spui că...

Am râs din nou. În realitate, nu știam încă, dar era o posibilitate... Hamid nu simțea dorința, nu era entuziasmat de idee, dar cel puțin nu era nici înfuriat, nici speriat ca altădată. El însuși spusese că viitorul se arăta roz.

Când am terminat de vorbit despre noi, au început discuțiile despre politică. Hamid voia să știe ce se întâmplase cât timp fusese în închisoare, de ce fusese eliberat și de ce lumea se schimbase atât de mult, iar eu încercam să-i explic totul. I-am vorbit și despre experiența mea personală la birou și la universitate, despre cum aproape toți la început stăteau departe de mine și apoi și-au schimbat complet atitudinea alegându-mă ca simbol, despre domnul Zargar care mă angajase pentru că eram soția unui deținut politic, despre domnul Shirazi care era un contestatar împătimit, dar nu mai avea încredere în nimeni și se simțea pe dinafară oriunde s-ar fi dus, și apoi despre Mahmud care spunea că e gata să-și dea viața pentru revoluție.

Dorința de a comunica și a relua contactul cu realitatea creștea în Hamid zi după zi: asculta mereu știrile, vorbea cu oamenii pe stradă și în magazine, își făcuse noi prieteni cu care să discute. Au trecut astfel alte două săptămâni, dar nu mai puteam să-l țin în mediul acela sigur și asept. Trebuia să ne întoarcem la Teheran.

Când am ajuns, sârmana Bibi murise de-o săptămână. Nu ne anunțaseră ca să nu-i tulbure liniștea lui Hamid. Sârmana bătrână! Moartea ei nu răscolise viața nimănui, nu emoționase nici un suflet. În realitate, ea murise deja de mult timp: viața ei nu valora nimic în comparație cu cea a tinerilor care mureau în fiecare zi în manifestații și proteste, iar acum nimeni nu băga de seamă absența ei.

Întoarcerea la Teheran l-a făcut pe Hamid să revină asupra anilor din urmă. Cărți și documente ne-au invadat din nou casa. Persoanele care-l cunoșteau îl considerau un supraviețuitor și un erou și le vorbiseră despre el celor mai tineri. Mulțumită lor, Hamid își recăpăta încredere în sine, poate chiar prea mult: vorbea ca un lider și conducea mișcările de protest. După o săptămână, s-a dus la tipografie cu un grup de susținători fideli. Au rupt sigiliile și lanțurile și au repus în funcțiune mașinile rămase, ca să tipărească broșuri și fluturașe.

Siamak îl urma pe tatăl său, executa ordinele sale, se simțea onorat să fie fiul său. Căuta să apară alături de el cu fiecare ocazie, în timp ce Masuud se apăra și păstra distanța. Rămânea cu mine să deseneze scene de protest pacifist, fără urme de sânge și violență.

În ziua de Ashura¹, mulți au venit acasă la noi ca să mergem cu toții la manifestație. Hamid s-a separat de noi cu un grup de prieteni. Părinții lui s-au întors acasă repede, în timp ce eu și surorile lui, împreună cu Fati și soțul ei, am continuat să manifestăm împreună, urlând sloganuri până aproape că ne-am pierdut vocea. Mă entuziasma acel protest de masă, dar mă și preocupau participarea totală și reacțiile lui Hamid: văzându-i pe toți oamenii aceia de partea lui, după cum prevăzusem, s-a lăsat imediat influențat și implicat fără rezerve.

După ceva timp, am început să simt schimbările din corpul meu: oboseam mai ușor și dimineața aveam o ușoară senzație de greață, dar eram fericită pentru că mă gândeam la copilul meu, poate o fetiță frumoasă, care se va naște într-o situație mai bună și chiar și Hamid ar fi putut gusta plăcerea pe care n-o simțise cu ceilalți fii, a unui copil mic în casă. Dar nu aveam curaj să-i spun... Când, în sfârșit, m-am hotărât să o fac, a reacționat glumind:

— Știam că-mi vei da bătăi de cap, dar, în fond, și acesta este un produs al revoluției și va putea să contribuie la cauza noastră: avem nevoie de resurse umane!

Zilele revoluției au fost incitante și bogate în evenimente. Toți erau implicați, ba la noi, ba la

Mahmud era mereu un mare du-te-vino de persoane, iar casele noastre se transformau în cercuri politice. Era încă periculos, fiindcă acele reuniuni erau ilegale, dar Hamid continua nepăsător, curajos și inconștient, sigur că forțele ordinii nu vor interveni, pentru că, dacă l-ar fi prins din nou, ar fi făcut din el un erou și, cu siguranță, nu voiau să-și asume acel risc.

Noaptea urlam *Allah-o-akbar* pe acoperișuri și mergeam în vizită la vecini pe drumul de fugă studiat, cu ani în urmă, de Hamid. Petreceam serile discutând și schimbând opinii; toți, de la copii la bătrâni, aveau o conștiință politică și vorbeau deschis între ei. Când șahinșahul a plecat, în 1979, emoția s-a ridicat la stele.

Mahmud ordonase să ne întâlnim toți la el acasă, să ascultăm ultimele știri și să definitivăm programul politic. Colaborarea dintre Hamid și Mahmud era prietenească, nu intrau în conflict când discutau și schimbau informații prețioase. Hamid pusese la dispoziția lui Mahmud și a prietenilor săi experiența și forțele de opoziție armată. Uneori rămâneau să discute și să facă planuri până în zori. Odată cu apropierea întoarcerii lui Khomeini din exil, colaborarea dintre grupurile lor a devenit tot mai intensă și i-a făcut pe mulți să uite ostilitățile și resentimentele din trecut și să refacă legăturile. L-am regăsit și pe un unchi de-al nostru care, de aproape douăzeci și cinci de ani, trăia în Germania și era nerăbdător să fie pus la curent cu faptele, ca toți iranienii expatriați. Mahmud vorbea până și cu soțul verișoarei noastre Mahbubeh și schimbau vești despre Qum și Teheran. Și apoi, nu se uita la cheltuieli... uneori mi se părea imposibil: era într-adevăr același Mahmud pe care-l cunoșteam?

Siamak avea treisprezece ani și se maturiza rapid. Se implica, asemenea unui bărbat, alături de tatăl lui, iar eu îl vedeam tot mai puțin. Masuud era însărcinat cu lipirea sloganurilor în locurile publice: uneori le scria pe foi mari și le înfrumuseța cu desenele sale, apoi alerga în stradă împreună cu alți copii. Mă temeam că riscam, dar nu puteam să-i opresc, așa că făceam pe santinela la colțurile străzilor ca să le permit să scrie liniștiți și pe ziduri și corectam greșelile de ortografie... Era singurul mod în care-mi puteam supraveghea băiatul și participa la „activitățile sale revoluționare“. Masuud era foarte încântat de acele acțiuni și ideea de a face ceva ilegal și periculos, cu complicitatea mamei, îi oferea o bucurie inocentă și infantilă. În acele zile, singura mea umbră de tristețe era din cauza lui Parvaneh, care se îndepărta de mine pentru că idealurile ei erau în conflict cu ale mele. După ce ne-a ajutat în perioada cu prizonieratul lui Hamid și a avut grijă de fiii mei, acum se îndepărtase de noi. Familia ei era de partea șahinșahului și împotriva revoluționarilor. La fiecare discuție, diferențele dintre noi se accentuau, adesea ne jigneam reciproc și ne despărțeam pe picior de ceartă. Astfel, am început să nu mai simțim nevoia sau dorința de a ne vedea, până când am aflat, într-o zi, că părăsiseră din nou țara. Sufeream că am pierdut-o, dar durerea nu mi-a stins entuziasmul acela revoluționar.

Zilele vesele și incitante ale revoluției au trecut ca vântul. Bucuria și entuziasmul au urcat la stele în ziua de 22 a lunii Bahman, 11 februarie. Televiziunea a transmis imnul național *Ehy Iran!* și prezentatoarea unei emisiuni pentru copii a citit o poezie – „Am visat să vină cineva“ – de Forugh Farrokhzad. Mergeam din casă în casă cântând imnul, ne îmbrățișam pe rând, ne ofeream prăjituri și ne transmiteam salutări. Ne simțeam liberi și ușori, ca și cum am fi scăpat de o enormă greutate de pe umeri. Școlile și locurile de muncă s-au redeschis rapid, dar era multă confuzie și situația era nefirească, discuțiile și conflictele se înmulțeau. Unii susțineau necesitatea de a se înscrie în proaspătul înființat partid al republicii islamice, ca să demonstreze sprijinul față de revoluție, alții spuneau că nu era necesar, dat fiind că şahinșahul plecase deja.

La birou, toți îmi făceau complimente, ca și cum aș fi făcut revoluția de una singură, și voiau să-l vadă pe Hamid. Odată, când a trecut să mă ia, colegii l-au târât în birou și l-au aclamat ca pe un erou. Hamid s-a apărat: n-a vorbit despre el, ci despre programele politice și, răspunzându-le la întrebări, le-a împărțit broșuri și articole. Prietenii mei îl considerau un om bun și încântător, iar eu eram foarte mândră de el.

În acele zile trăiam ca niște învingători și savuram gustul libertății. Circulau liber cărți, manifeste, reviste care până cu puțin timp în urmă fuseseră interzise. Se vorbea în public despre orice, fără temeri: SAVAK nu mai speria pe nimeni. Dar toți acei ani de opresiune și de tăcere forțată nu ne îngăduiseră să învățăm să folosim libertatea în mod corect și conștient. Nu eram capabili să ascultăm opinii diferite de-ale noastre, nu toleram idealuri diferite de-ale noastre: așa încât, luna de miere a revoluției a durat mai puțin de o lună și sfârșitul ei ne-a prins nepregătiți. Diferitele idealuri și pozițiile opuse, care până în acel moment făcuseră front comun împotriva unui singur dușman, nu mai aveau motiv să rămână unite și diferențele s-au arătat, zi după zi, mai profunde, până s-a ajuns la conflict, iar tovarășii de până atunci au devenit noii dușmani, ai poporului, ai țării sau ai regiunii. Se formau noi partide și toți se luptau între ei.

Vizitele de *Eid didani* din acel an au trecut, și pentru noi, cu discuții aprinse și certuri înfocate, una dintre acestea având ca scenă casa lui Mahmud: era vorba de reînnoitul conflict dintre fratele meu și Hamid. Mahmud a spus:

— Singurul motiv care a împins lumea spre revoluție a fost islamul, de aceea noul guvern nu poate fi decât islamic.

— Interesant: și ai putea să-mi explici ce este un guvern islamic? a întrebat Hamid.

— Unul care respectă și face să fie respectate legile islamului, evident!

— Înseamnă să ne întoarcem cu 1000 de ani în urmă...

— Legea islamică este legea lui Dumnezeu: e întotdeauna valabilă și poate fi folosită în orice context istoric.

— Atunci am vrea să ne ilustrezi legile: pentru economie, pentru justiție... Nu-mi spuneți că vreți să refaceți haremurile, să călătoriți pe cămile, să tăiați mâini și picioare: și acestea sunt legi ale lui Dumnezeu, dacă nu mă înșel...

— Dacă s-ar tăia mâinile hoților, n-ar fi atât de mulți și, cu pedepsele potrivite, ar dispărea cămătarii și criminalii, dar tu, necredincios cum ești, ce poți înțelege despre legile lui Dumnezeu? Există o explicație pentru fiecare dintre ele...

Discuția a degenerat în insulte. Luptaseră umăr lângă umăr și acum nu se mai puteau suporta! Hamid apăra legea poporului, libertatea, împărțirea echitabilă a bunurilor, condamnarea la moarte a contrarevoluționarilor și un guvern format din mulți, nu din puțini. Mahmud îl vedea ca pe un om fără credință, ateu, trădător și care merita să moară. Hamid îi spunea că era ignorant și obtuz, celălalt îi răspundea acuzându-l că e un spion împruțit și un criminal.

Ehteramsadat și fiii ei, Ali și soția lui s-au aliniat, bineînțeles, de partea lui Mahmud, în timp ce eu încercam să-mi apăr soțul. Mama nu înțelegea nimic din discuțiile noastre, voia doar să ne împăcăm. Fati și soțul ei erau perplecși și nu știau de partea cui să fie, dar Siamak se afla pe cea mai proastă poziție, pentru că nu reușea să înțeleagă cine avea dreptate. El ascultase mai întâi învățăturile religioase ale unchiului și apoi reușise să pătrundă în dimensiunea mentală a tatălui său și nu se simțise niciodată atât de confuz. Văzându-i pe Hamid și pe Mahmud colaborând, unise cele două curente de gândire ale lor, dar acum confruntarea violentă de idealuri și diferența insurmontabilă dintre poziții atât de îndepărtate îl dezorientau și îndurerau. Nu mai voia să audă de nici unul din ei. Redevenise nervos și irascibil. În sfârșit, într-o zi, după a mia ceartă, și-a pus capul la pieptul meu, ca în copilărie, și a izbucnit în plâns. Printre sughițuri, m-a întrebat dacă era adevărat că tata nu credea în Dumnezeu și era dușmanul lui Khomeini și că unchiul Mahmud credea că tata și prietenii lui ar trebui să fie condamnați la moarte. Nu știam ce să-i răspund.

Stilul nostru de viață a redevenit cel din anii precedenții. Hamid a început din nou să dispară și a uitat încă o dată de familie și de casă. Călătorea tot timpul dintr-o parte în alta a țării, își petrecea timpul liber scriind articole și discursuri și tipărind ziare, fluturași și broșuri. Rămâneam zile întregi fără vești de la el. Nu voia ca Siamak să-l însoțească, iar Siamak însuși părea să nu-și mai dorească prea mult să-și urmeze tatăl.

Redeschiderea școlilor și a universităților și reluarea activității îi țineau pe toți ocupați cu studiul și munca, dar pretutindeni asistai la discuții și certuri din cauza diferențelor de opinie. La universitate, grupul care ajungea primul cucerea o aulă, își lipea pe ușă propriul manifest și începea să distribuie fluturași. Dar studenții nu erau singurii... și profesorii au început să se certe între ei. Zidurile și ușile erau acoperite de acuzații, sloganuri, poze cu studenții „vinovați“ că primiseră un premiu sau o recunoaștere din partea șahinșahului. Nu știu cum am reușit să învăț în acel an în care

totul era influențat de lupte ideologice. Apoi, din păcate, tulburările publice, retragerea multor profesori și suspendarea câtorva cursuri m-au împiedicat, încă o dată, să-mi dau licența.

La birou, se respira aceeași climă încordată și în fiecare zi cineva era arătat cu degetul ca membru al SAVAK și se răspândeau alte bârfe și zvonuri nefondate. Concedierea elementelor contrarevoluționare era la ordinea zilei și oamenii se priveau, unii pe alții, ca niște trădători. Când despre Siamak, aducea acasă de la școală ziarul mujahedinilor.

1. Sărbătoare națională în multe țări de religie islamică, se celebrează pe data de 10 din luna Muharram (prima lună a calendarului islamic). Pe lângă semnificația religioasă originară – un post introdus de Mahomed – comemorează, în tradiția șiiită, martiriul nepotului lui Mahomed, imamul Hussein, în bătălia de la Kerbala (680 d. H.) (n. ed. it.).

Fiica mea s-a născut în 1978, la sfârșitul lunii Shahrivar. De data aceasta, Hamid era prezent și m-a dus el însuși la spital. După nașterea fetiței, mi-a zâmbit, spunându-mi că-mi semăna mai mult decât ceilalți: avea deja gropițele în obraji și era într-adevăr *shirin*: dulce și caraghioasă. A propus să o cheme Shahrzad. Dar eu i-am amintit că voiam să aibă o viață lungă și senină, diferită de cea a lui Shahrzad, și că decisesem să-i dăm un nume care să i se potrivească.

— Și care i s-ar potrivi micuței ăsteia, după tine?

— Tocmai l-ai spus tu...

Nu înțelegea.

— Shirin, am răspuns convinsă.

Învățasem deja că etapa de nou-născut durează puțin și ea ar fi fost, cu siguranță, ultimul meu copil, așa că am vrut să mă bucur de fiecare clipă. Siamak nu arăta mult interes pentru surioara lui, în timp ce Masuud o observa cu uimire și curiozitate și nu era deloc gelos.

— Deși e atât de mică, are tot, e perfectă! Privește-i degetele, minuscule, dar la fel ca ale mele. Și nările par două mici zerouri, spunea cu tandrețe.

Puținul păr zbârlit pe care-l avea numai în față îl făcea să râdă. Când se întorcea de la școală, se ducea imediat la surioara lui, îi vorbea și încerca să se joace cu ea și părea că Shirin îl iubea la fel de mult, pentru că atunci când îl vedea, dădea din mânuțe și piciorușe și imediat ce a început să meargă, sărea numai la el în brațe. Era o fetiță sănătoasă și semăna cu ambii frați: era mereu zâmbitoare și veselă ca Masuud, dar neastâmpărată ca Siamak. Buzele și obrajii erau identice cu ale mele, însă moștenise pielea măslinie și ochii mari, negri ai tatălui ei. Eram atât de ocupată cu ea, că aproape nu-mi dădeam seama de absențele lui Hamid. Nu mă mai interesam de activitățile lui și știam destul de puțin și despre ce făcea Siamak. La școală mergea bine, ca întotdeauna, dar n-aveam idee despre cum își petrecea timpul liber.

Am hotărât să-mi iau un an de concediu ca s-o cresc liniștită pe micuța mea, să-mi termin studiile și să trec de examenele pentru doctorat. Aveam și un ajutor stabil în Parvin Khanum, care o adora pe Shirin și acum era singură și muncea puțin. Părea că nimeni nu mai voia să-și croiască haine, așa încât închiriasse camerele de pe partea cealaltă a curții ca să compenseze lipsa de lucru. Parvin își petrecea cu mine majoritatea timpului liber și, când m-am înscris pentru trimestrul de

iarnă, a fost încântată să aibă grijă de Shirin.

Însă universitatea era în plin declin. Am fost foarte tristă în ziua în care unul dintre profesorii cei mai în vârstă și mai iluștri, în timpul cursurilor căruia nu se auzea nici musca și pentru care toți avuseseră mereu un profund respect, a fost alungat din universitate de un grup de studenți sub pretextul că o carte de-a lui primise o distincție din partea șahișahului. M-a tulburat îndeosebi și faptul că mulți profesori asistau la acel spectacol fără să intervină și, dimpotrivă, râdeau de colegul lor căzut în dizgrație.

Când i-am povestit lui Hamid, a clătinat din cap: nu-mi împărtășea reacția.

— Într-o revoluție nu e loc pentru sentimente inutile de milă. *Curățenia* este unul din fundamentele luptei: din păcate, acest guvern nu are puterea să se descotorosească de dușmani. Poporul trebuie să-și prezinte energic pretențiile fără frica vărsării de sânge, dar aici nu se întâmplă...

— Cum poți să spui asta? Am văzut chiar azi-dimineață în ziar fotografiile persoanelor executate după ce au fost condamnate la moarte!

— Dar ce crezi că înseamnă moartea unei mâini de dușmani! Dacă n-ar fi făcut-o, noul guvern ar fi fost imediat răsturnat.

— Nu spune lucrurile astea, Hamid, mă sperii... Mor deja prea mulți!

— Tu ești prea sentimentală. Ideea e că oamenii noștri nu au cultura revoluției.

Odată cu accentuarea diferențelor politice și sociale, dezordinea publică a crescut și n-a durat mult până când universitățile s-au închis definitiv. Păream chiar sortită să nu-mi termin studiile! Eram foarte departe de pace și de stabilitate. Se vorbea în șoaptă despre un război care bătea la ușă și toți știau despre innurile de separare și independență ale unor regiuni din țară, mai ales ale Kurdistanului.

Era mai mult de o lună de când Hamid nu se întorcea acasă și nu mai știam de el. Au reapărut preocupările și neliniștea de odinioară, dar eu nu mai aveam aceeași răbdare. M-am hotărât să vorbesc serios cu el la întoarcere.

L-am revăzut după șase săptămâni, epuizat, întorcându-se la miezul nopții. S-a aruncat direct în pat și a dormit douăsprezece ore în șir. Când, în sfârșit, s-a trezit, a făcut un duș, a mâncat un prânz complet și a început să râdă și să glumească cu băieții. În timp ce eram ocupată cu spălatul farfuriilor, m-a privit și m-a întrebat dacă mă îngrășasem. Uitase că născusem numai cu șapte luni în urmă, deci nu-și amintea nici măcar că are o fiică! Eram furioasă. Imediat cum a auzit-o plângând, a alergat s-o ia în brațe, nu voia să admită că uitase de ea și a început să o laude pentru cât crescuse și cât era de simpatică și drăguță. Masuud s-a apucat să înșire, cu mândrie, însușirile surorii lui, de

parcă de-abia aștepta ocazia: cum îi zâmbea, cum îi recunoștea pe toți membrii familiei, cum îi strângea cu putere degetul mare, și apoi, avea deja doi dinți și începuse să meargă de-a bușilea!

— Iertați-mă, dar cât am lipsit? E posibil să fi învățat toate astea în atât de puțin timp? a întrebat, surprins, Hamid.

— Nu, dragul meu, înainte să pleci îi ieșiseră deja dințișorii și zâmbea și la tine, dar tu nici măcar nu ți-ai dat seama de asta!

În seara aceea n-a ieșit din casă. Spre ora zece s-a auzit interfonul, el a tresărit și a alergat spre acoperiș. Mi s-a părut că m-am întors înapoi cu mulți ani, ca și cum nu s-ar fi schimbat nimic, și am avut o senzație de greață.

Nu-mi amintesc cine sunase, dar, chiar dacă nu reprezenta un pericol, ne speriasse pe amândoi. M-am uitat la Hamid cu tristețe. Shirin dormea; băieții voiau să stea cu tatăl lor cât era treaz, dar le-am cerut, cu asprime să se ducă la culcare. Apoi i-am spus lui Hamid că trebuia să-i vorbesc.

— În seara asta neapărat?

— Da, în seara asta, pentru că s-ar putea să nu mai existe nici un mâine...

A glumit în legătură cu gravitatea cuvintelor mele, dar n-am renunțat.

— Vezi, Hamid, în toți acești ani am suportat mult, n-am pretins niciodată nimic de la tine și ți-am respectat idealurile, chiar dacă nu eram de acord cu ele. M-am obișnuit să conviețuiesc cu singurătatea, teama, neliniștea, fără cineva căruia să mă destăinui. Tu veneai înainte de orice altceva. Am suportat barbara percheziție a casei noastre, ani de insulte și de amenințări și prizonieratul tău de una singură. De una singură am luat pe umeri povara familiei noastre și am crescut copiii.

— Deci mă ții treaz ca să-ți mulțumesc. Bine, îți sunt recunoscător: doamnă, Înălțimea Voastră, sunteți excepțională!

— Nu glumi, Hamid! N-am nevoie de complimentele tale și de recunoștința ta, nu mai sunt fata de șaptesprezece ani pentru care întruchipai un erou, iar tu nu mai ești tânărul cu energia necesară pentru a continua să lupți. Ai spus că dacă regimul șahișahului va cădea, dacă revoluția va triumfa și lumea va obține ce dorea, te vei întoarce la liniștita viață de familie și vom crește copiii, senin, împreună. Gândește-te puțin și la ei, avem responsabilități în ce-i privește și au nevoie de tine. Renunță la politică! Eu nu mai rezist, nu mai am nici forța, nici răbdarea ca să trăiesc în neliniște. Ai făcut deja destul pentru țara ta, acum lasă-i pe tineri. Și apoi, în afară de seninătatea fiilor noștri, ce ți-am cerut vreodată? Pune-i o dată deasupra oricărui alt lucru. Au nevoie de un tată, eu nu te mai pot substitui. Îți amintești cum erau de fericiți și senini în timpul perioadei pe care am petrecut-o împreună în Shomal? Ne povesteau totul, pe când, acum, nu știu nimic despre ce face Siamak, cine sunt prietenii lui. E în plină adolescență: este o vârstă dificilă, trebuie să-i dedici timp, să-l

urmărești. Pe urmă, sunt de făcut planuri pentru viitorul lor și cheltuielile care devin, cu fiecare zi, mai apăsătoare: eu nu mai pot să mă ocup de tot singură! Te-ai gândit vreodată la cum am trăit în lunile în care n-am muncit? S-au terminat și puținii bani pe care-i pusesem deoparte și bătrânul tău tată nu va putea să ne ajute la nesfârșit...

— Ce îți dă tatăl meu este salariul meu lunar!

— Dar ce salariu? De ce-ți bați joc de tine singur? Ce profit are tipografia ca să-și permită să dea salariu unui trândav ca tine?

— Atunci banii sunt problema ta? Pot să-i spun să-ți dea mai mult, așa vei avea sufletul împăcat. Evident, a-ți servi poporul nu are nici o importanță pentru tine, tu ai numai griji materiale...

— Sloganurile tale nu mă mai amăgesc. Dacă, într-adevăr, vrei să ajutăm poporul, de ce nu mergem să fim profesori în locul cel mai pierdut din țară? Așa vom munci cu adevărat pentru ceilalți și vom da o educație oamenilor săraci. Sau să cultivăm pământul împreună cu țăranii... Nu m-aș plânge dacă mi-ai propune asta, pentru că eu aș vrea doar să stăm împreună, ca fiii mei să aibă un tată! Aș fi dispusă să te urmez oriunde, cu condiția să renunți la o viață de fugi și neliniști fără sfârșit. Ia o decizie pentru familia ta o dată în viață!

Nu puteam să ne înțelegem: aveam obiective prea diferite. Mi-a spus, cu dispreț, că eram o visătoare proastă. Că el nu se antrenase și nu suferise ani de zile în închisoare ca să renunțe la tot în momentul cel mai critic. El trebuia să apere poporul: revoluția nu triumfase încă, era cale lungă de făcut.

I-am atras atenția că noul guvern fusese ales de popor și el ar fi trebuit să respecte acea alegere chiar dacă nu o împărtășea, dar Hamid era convins că votul fusese stors prin înșelătorie: poporul era ignorant și nepregătit și căzuse într-o capcană, iar el trebuia să continue lupta.

Nu înțelegeam împotriva cui voia să lupte: șahișahul nu mai era și noul regim era republican. Dacă nu-i plăcea, trebuia să-și suflece mânecele, să pregătească un program serios și să muncească în vederea următoarelor alegeri, chiar să candideze el dacă voia... Dacă ideile lui erau corecte, lumea l-ar fi votat.

— Astea sunt vise! mi-a spus. Crezi că îmi vor da voie? Și apoi, care lume? Sunt, în majoritate, analfabeți timorați de Dumnezeu și vor lăsa totul în mâinile religioșilor! Va trebui să folosim forța: numai după ce vom răsturna guvernul vom putea face poporul să înțeleagă că am făcut-o ca să-i apărăm drepturile și atunci lumea va fi de partea noastră.

— Și cei care nu vor fi de partea voastră? Cei care gândesc diferit și au alte idealuri? În prezent, există o infinitate de grupuri în această țară și fiecare declară că este de partea cea bună! Și poate mulți nu-ți vor accepta propunerile. Cum vor sfârși toți cei care nu sunt de partea voastră?

— Numai trădătorii și despoții care vor să oprime poporul vor fi împotriva noastră și noi vom avea dreptul să-i eliminăm...

— Același sistem pe care-l folosea șahișahul: condamnarea la moarte a opozanților. Dar tu nu voiai să întorci pagina? Și acum începi să faci pe călăul, vorbind despre iubire pentru popor! Și ești convins că vor sta să privească în timp ce declanșezi o altă revoluție și îți omori dușmanii? Îți faci iluzii, și tu vei fi cel ucis. Nimeni nu vrea un nou șahișah!

După Hamid, nu puteam înțelege nimic pentru că nu aveam o cultură revoluționară. Dar eu chiar nu voiam „cultura“ lui, mă interesa numai să-mi apăr familia, adică, așa cum vedea el lucrurile, eram egoistă și superficială.

Ne întorseserăm la vremurile de altădată, dar eu eram mai intolerantă și mai puțin disponibilă. Aș fi continuat singură pe drumul meu. Știam, din experiență, că nu puteam să contez pe el și m-am hotărât să mă întorc la serviciu. Parvin Khanum ar fi venit în fiecare dimineață la noi acasă să aibă grijă de Shirin.

Domnul Zargar s-a mirat de întoarcerea mea atât de grabnică și m-a întrebat de ce nu rămâneam cu fetița mea până la sfârșitul concediului. M-am temut că nu mai avea nevoie de mine, dar nu aceea era problema: s-a referit la o schimbare în curs, la necesitatea de a-mi acoperi capul cu *rusari*... N-am acordat mare importanță acestui lucru: îmi petrecusem jumătate din viață purtând *chador* și *rusari*!

Dar, puțin după aceea, am înțeles sensul mai profund al cuvintelor sale: aerul de libertate și de deschidere care se respira la începutul revoluției dispăruse. Se trăia într-o nouă atmosferă de bănuială și unii colegi de-ai mei se distanțaseră de mine, în timp ce alții îmi vorbeau pe furiș și îmi cereau informații, ca și cum eu aș fi fost în fruntea revoluționarilor. Comitetul revoluționar în care fusesem aleasă a fost desființat și s-au fondat altele. Cel mai important era cel al „curățeniei“, care părea să aibă în mână destinul tuturor.

I-am cerut explicații domnului Zargar, care a râs trist înainte să-mi povestească ce se întâmpla: persoane pe care le cunoșteam de ani de zile deveniseră musulmani pricepuți peste noapte, se plimbau cu *tasbi*¹ în mână invocându-i pe sfinți, își lăsaseră barbă, voiau să-i elimine pe toți ceilalți și să profite de situație în avantajul lor. Nu mai era posibil să-i distingi pe adevărații revoluționari de acești profitori împruțiți, mai periculoși pentru țară decât contrarevoluționarii înșiși. Și m-a sfătuit să nu uit să mă duc să recit *namaz*-ul dacă nu voiam să-mi pierd serviciul. Întregul birou aștepta să vadă cum mă rugam...

În fiecare zi puneau la avizier lista cu cei care fuseseră concediați; dimineața, fiecare se ducea să verifice dacă era trecut numele lui și, dacă nu-l găsea, răsufla ușurat, gândindu-se că, în fond, aceea era o zi bună.

În ziua în care a început războiul cu Irak, la zgomotul primelor bombardamente ne-am suit în grabă pe acoperișul clădirii. Nimeni nu știa ce se întâmplase. Unii spuneau că atacaseră contrarevoluționarii, alții că era vorba de o lovitură de stat. Eram îngrijorată pentru copii și am alergat acasă. De atunci, războiul a început să facă parte și el din viața mea. Noaptea se oprea curentul, multe produse lipseau, gazolina era tot mai puțină în vreme ce se apropia frigul iernii și eu mă gândeam la micuța mea și mă simțeam copleșită de teamă. Seara acopeream fereastra din camera copiilor cu o bucată de pânză neagră și aprindeam o lumânare ca să stăm toți împreună în

jurul unei mici lumini, ascultând terorizați zgomotele nopții. Prezența lui Hamid ar fi fost o mare ușurare, dar el, ca întotdeauna, nu era lângă noi la nevoie. Nu știam nici măcar unde era, dar încetasem să-mi mai fac griji.

Lipsa gazolinei și a benzinei făcea mai dificile deplasările. Parvin Khanum parcurgea o bună bucată de drum pe jos ca să vină la noi. Într-o zi am ajuns la birou mai târziu ca de obicei și imediat cum am intrat mi-am dat seama că ceva nu era în regulă. Portarul nu mi-a răspuns la salut. Colegii cu care mă intersectam se prefăceau că nu mă văd. Când am intrat în biroul meu, am rămas împietrită. Totul era răscolit: sertarele deschise și golite pe podea, hârtii și documente peste tot. Îmi tremurau genunchii și starea mea sufletească trecea de la teamă la furie și de la uimire la neliniște.

Vocea domnului Zargar, care îmi cerea să-l urmez în biroul lui, m-a readus la realitate. M-a invitat să mă așez și mi-a întins o scrisoare. Fusesem concediată din cauza unor presupuse legături cu comuniștii: eram acuzată de colaborarea cu grupuri antirevoluționare și de propagandă ilicită. El știa că nu era adevărat, că nu aveam legătură cu asta, dar soțul meu...

— Nu sunt responsabilă de faptele lui Hamid. Am repetat de o mie de ori că nu gândesc ca el. Nu pot fi acuzată pentru vinile lui!

— Aveți dreptate și puteți chiar să depuneți o declarație, dar ei spun că s-au documentat și au adunat numeroase mărturii și despre dumneavoastră. Vă acuză că l-ați adus pe soțul dumneavoastră la birou ca să facă propagandă. Eu îmi amintesc bine cum a fost și sunt de partea dumneavoastră, dar nu pot face nimic, dimpotrivă, sunt preocupat atât pentru dumneavoastră, cât și pentru soțul dumneavoastră. Apropo, unde e acum?

I-am răspuns că nu știam: nu mai aveam vești de la el de mai bine de o lună.

M-am dus să-mi strâng lucrurile. Îmi rețineam lacrimile ca să nu-mi arăt disperarea. Abbass Ali, omul bun la toate de pe etajul nostru, a intrat cu o tavă de ceai ca și cum ar fi pus piciorul într-un loc interzis, mi-a spus cu voce scăzută că îi părea foarte rău și mi-a jurat pe copiii lui că nimeni de la acel etaj nu mă denunțase, că toți țineau la mine și le părea rău pentru ce se întâmplase. Dar eu eram prea tristă ca să cred. Mințiseră și făcuseră mărturii false despre mine persoane cu care conviețuisem în fiecare zi timp de șapte ani, mă loviseră pe la spate și acum nu aveau nici măcar curaj să mă privească în față.

Mi-am luat geanta și documentele și am pornit spre ieșire. Mi-era greață.

Am mers fără țintă până la miezul zilei. Îngrijorarea începea să ia locul furiei și tristeții. O îngrijorare multiplă: pentru viitor, pentru Hamid și copii, pentru lipsa de bani și inflația galopantă. Cum ne vom descurca fără salariul meu? Erau două luni de când tipografia nu mai lucra și tatăl lui Hamid nu reușise să strângă bani de un salariu. Aveam o durere de cap groaznică și m-am târât spre casă. Parvin Khanum m-a privit uimită.

— De ce te-ai întors așa devreme? Azi-dimineată ai și întârziat din cauza mea, așa vei ajunge să fii concediată...

— M-au concediat deja! Dar să nu te simți vinovată, nu e din cauza întârzierii. Nu concediază pe nimeni pentru asta, nici pentru ineficiență, incompetență sau ignoranță. Nu – m-au concediat pentru că sunt „impură“, pentru că vor să facă „curățenie“! Și nu contează dacă am muncit ca un catâr ani de zile, dacă îmi cunosc, ca nimeni altcineva, munca, dacă am nevoie să câștig pentru fiii mei...

Câteva zile durerea de cap nu mi-a dat pace și reușeam să dorm numai cu injecțiile de novalgină făcute de Parvin. Hamid tocmai se întorsese dintr-o călătorie în Kurdistan, dar dormise acasă numai de câteva ori, cu scuza că avea treabă la tipografie. Nu avusesem nici măcar timp să-i povestesc despre concedierea mea. Știrile erau în fiecare zi mai îngrijorătoare și mi-era mereu teamă... Până când coșmarul s-a repetat: într-o noapte ne-au invadat din nou casa. Din discuțiile lor am înțeles că fuseseră și la tipografie și-l arestaseră pe Hamid și pe tovarășii lui. Am fost obligată să retrăiesc teroarea și furia din anii precedenți, să revăd acele mâini și acei ochi străini scotocind în fiecare colț al casei și vieții noastre.

Siamak, având șaisprezece ani acum, nu se mai limita să se uite la ei cu ură, ci urla și îi insulta, în timp ce eu îl imploram să se potolească, să nu înrăutățească situația. Masuud privea scena palid și mut și nu reușea să facă nimic ca să o liniștească pe Shirin care plângea disperată.

A doua zi dimineață am sunat acasă la Hamid: totul se repeta, identic... oare familia lui ar fi reușit să suporte încă o lovitură? Tatăl lui mi-a vorbit cu o voce atât de răgușită și de tristă, că am simțit că mi se strânge inima: încă o dată mi-a spus că va încerca să afle vești despre Hamid.

Casa era întoarsă pe dos și eram toți nervoși, fiecare în felul lui: Siamak răcnea ca un leu și trăgea șuturi și pumni în uși și pereți, înjurând. Masuud stătea ghemuit în spatele divanului, uneori plângea pe ascuns și voia să rămână singur. Shirin, care de obicei era zâmbitoare și binedispusă, resimțise neliniștea și tensiunea noastră și plângea fără motiv, eu căzusem pradă gândurilor contradictorii și multor temeri. Îl blestemam pe Hamid care ne provocase numai probleme și nenorociri, apoi, însă, mă nelinișteam la gândul că era posibil să-l tortureze iar și mă chinuia faptul că nu aveam vești de la el... M-am refugiat în camera mea ca să dau frâu liber lacrimilor. Reflexia din oglindă era cea a unei femei neputincioase, palide, terorizate. Ce puteam să fac? Dacă n-ar fi fost copiii, aș fi fugit, dar, cu ei, cum aș fi putut? Eram căpitanul unei nave care se scufunda și căruia membrii echipajului îi încredințaseră viața, dar și eu aveam nevoie de o barcă de salvare, care să mă ducă cât mai departe posibil de dezastru, și nu mai aveam puterea să susțin povara acelei responsabilități. O auzeam pe Shirin plângând tot mai tare. M-am ridicat, mi-am șters lacrimile cu dosul palmei și am ieșit din cameră: nu aveam de ales, nava aceea nu putea avea alt

căpitan în afară de mine.

Am luat telefonul și am sunat-o pe Parvin Khanum, i-am rezumat faptele și am întrebat-o dacă puteam să i-o duc pe Shirin care, între timp, se mai liniștise în brațele lui Masuud. Siamak era încă pradă furiei și pentru ce ne făcuseră, și pentru că rămăseserăm să privim fără să reacționăm. Am încercat să-l fac să judece rațional. Ce am fi putut face? Cum am fi putut să ne opunem? I-am amintit de vremea când, copil fiind, se enerva până pe punctul de-a exploda și atunci îl strângeam în brațe, iar el trăgea șuturi și pumni ca să se exteriorizeze, iar apoi plângea și se simțea mai bine... Putea să o facă și acum, dacă voia asta. L-am îmbrățișat. Era mai înalt decât mine și, cu siguranță, mai puternic. Putea să se elibereze fără efort din îmbrățișarea mea, dar n-a făcut-o. Și-a pus capul pe umărul meu și a plâns. Apoi mi-a spus:

— Ferice de tine, mamă, că ești atât de calmă și puternică!

Shirin adormise în brațele lui Masuud. L-am îmbrățișat și pe el tare ca să-i dau curaj, apoi i-am îndemnat la acțiune.

— Atunci, băieți, nu putem să pierdem timp, plânsul nostru nu-l va ajuta pe tatăl vostru, trebuie să ne mișcăm. Vom merge acasă la Khanum Jun, iar Shirin va rămâne la Parvin. Eu trebuie să mă duc la bunicul vostru: vom căuta împreună niște cunoștințe de-ale tatălui vostru, poate vom reuși să obținem vești despre el.

Siamak voia să vină cu mine, dar i-am spus că trebuia să aibă grijă de frații lui. Fără tata acasă, el era cel mai mare și, deci, responsabil de familie. Dar n-a fost ușor să-l conving. Nu voia să locuiască acasă la Khanum Jun, cu unchiul Ali și soția lui, și apoi știa că de Shirin se va ocupa Parvin, în timp ce Masuud era destul de mare să se descurce singur. Eu, însă, nu voiam să-l iau cu mine pentru că era încă tânăr și sensibil și nu știam în ce situații aș fi fost pusă. Atunci i-am spus că l-ar fi putut ajuta pe tatăl lui vorbind cu Ali și rugându-l să afle informații despre Hamid. Trebuia să se ducă și la mătușa și să-i povestească totul lui Agha Sadegh, apoi putea să rămână la ei dacă prefera. Dar nu voiam să vorbească cu unchiul Mahmud pentru moment: după toate certurile lor, mă îndoiam că ar fi fost dispus să-l ajute pe Hamid.

Mă gândeam că în câteva zile multe lucruri s-ar fi limpezit, dar n-a fost așa, dimpotrivă, situația a devenit tot mai încurcată și complicată, iar vizitele la prieteni și cunoștințe, făcute împreună cu tatăl lui Hamid, n-au dus la nimic. De altfel, cine avea un rol important fugise deja din țară, alții erau șomeri sau chiar pe drumuri. Situația se schimbase, nu mai cunoșteam pe nimeni care să ne poată ajuta...

Am început să facem cercetări pe cont propriu: ne-am dus la toate comisariatele, dar nimeni nu-și asuma responsabilitatea de-a ne da informații; spuneau că nu știu nimic și că trebuia să vorbim direct cu *comiteh*-ul, poliția religioasă.

După două zile de căutări zadarnice, am pornit către casa lui Khanum Jun și acolo i-am găsit pe băieți și pe Fati, toți îngrijorați și așteptând. Siamak era supărat pe mine pentru că nu-i dădusem vești. Am recunoscut că, din păcate, nu aveam încă. Apoi l-am întrebat pe Ali dacă el și Mahmud, care aveau multe cunoștințe în *comiteh*, nu puteau încerca să afle unde îl duseseră pe Hamid. Am înțeles că Mahmud nu voia nici măcar să audă vorbindu-se despre Hamid, iar Ali nu voia să se compromită având de-a face cu un „comunist“, însă mi-a zis că va face câteva cercetări „indirecte“.

Eram obosită și dezamăgită și aș fi vrut să-i răspund pe măsură, dar m-am controlat: aveam nevoie de ajutorul lor. Fati mi-a spus că soțul ei ar fi încercat să se informeze și mi-a cerut să rămân la ei. Oricum, pentru moment nu puteam face mai mult. Dar eu nu făcusem încă ordine acasă după percheziție și băieții trebuiau să se întoarcă la școală. Nu puteam rămâne. Și nici s-o las pe Shirin la Fati, chiar dacă ea se oferise să o țină. Firuzeh, fetița ei de cinci ani, era dulce și o adora pe Shirin, se juca cu ea ca și cum ar fi fost o păpușă, dar Fati era însărcinată cu al doilea copil și nu voiam s-o încarc cu încă o povară. I-am cerut ajutor, ca întotdeauna, lui Parvin, care a fost foarte fericită, pentru că și ea o adora pe fetița mea. Ar fi rămas la noi o săptămână.

Să fac ordine în casă a fost mai obositor decât data trecută. Atunci, Agha Jun al meu trimisese oameni să mă ajute, în timp ce acum eram singură și fără sprijinul nimănui. Tata îmi lipsea, simțeam că am din nou nevoie de el. Masuud a venit imediat să mă consoleze: erau ei care să mă ajute, nu trebuia să fiu tristă. Era adevărat, cât îi aveam pe copiii mei, nimic nu m-ar fi putut doborî.

De data asta cruțaseră casa lui Bibi și pivnița, care erau practic goale, așa că ne-am concentrat pe etaj și într-o zi casa a recăpătat un aspect decent. Băieții reîncepeau școala a doua zi: trebuiau să-și facă temele din urmă și să se pregătească. Siamak era nervos, nu avea chef să facă nimic. Îl înțelegeam, dar eram deja epuizată. Trebuiau să știe asta.

— Vedeți, băieți, câte lucruri trebuie să fac și la câte să mă gândesc? Nu pot să reușesc dacă nu mă ajutați, dacă nu colaborați, dacă adăugați alte preocupări la multele probleme pe care le avem! Ajutorul cel mai mare pe care mi-l puteți da este să vă faceți datoria sânguincios, astfel încât să nu mi fac griji și din cauza asta. Îmi promiteți că-mi dați ajutorul ăsta?

Amândoi au promis: Masuud cu entuziasm, Siamak făcând mutre...

Sâmbăta următoare iar am umblat de colo colo în căutare de vești. Acum încercam să fac singură asta, pentru că tatăl lui Hamid îmbătrânise brusc cu câțiva ani și mi-era foarte milă de el. Dar de fiecare dată mă întorceam fără răspunsuri. Singura posibilitate care îmi rămăsese era să mă duc la Mahmud. Să vorbesc cu el la telefon ar fi fost mai ușor, dar toți membrii familiei lui îmi răspundeau că nu era acasă. Trebuia să bat la ușa lui... Ehteramsadat a făcut onorurile casei cu răceală. Gholam Ali, în schimb, m-a salutat cu căldură, dar apoi și-a amintit că nu trebuia să o facă și a plecat încruntat. Ehteramsadat mi-a spus că Mahmud nu era acasă, dar eu îl văzusem

Întorcându-se, așa că i-am cerut, cu fermitate, să se ducă să-l cheme: știam că era acolo și trebuia să-i vorbesc despre un lucru important. Ochii ei s-au redus la două crăpături. Și-a înfășurat *chador*-ul în jurul corpului și a ieșit din cameră bombănind. Nu eram supărată pe ea. Știam că executa ordinele lui Mahmud. După două minute s-a întors să-mi spună că fratele meu se ruga; i-am răspuns că l-aș fi așteptat, aveam timp.

Mahmud a intrat în cameră evident enervat și a bolborosit ceva drept răspuns la salutul meu. Detestam să fiu acolo, dar era singura mea speranță. L-am rugat.

— Mahmud, ești fratele meu mai mare și nu am pe nimeni în afară de tine. Ți-am fost încredințată de Agha Jun ca să-mi acorzi sprijin, te rog, nu-i lăsa pe copiii mei să devină orfani, te implor, ajută-mă!

A răspuns că el nu știa nimic, nu decidea nimic... Am continuat impasibilă.

— Unchiul lui Ehteramsadat este o persoană importantă în *comiteh* și în tribunale. Oferă-mi un prilej să-l văd și să-i vorbesc. Îmi ajunge să știu unde se află Hamid și ce face. Te rog, du-mă la el!

— Nu pot să fac asta: ar trebui să dezvălui faptul că omul ăla lipsit de Dumnezeu este ruda mea, ne-ar strica reputația...

— Nu e nevoie să-i vorbești tu, o voi face eu și nu pretind să-l eliberez, e de-ajuns să nu-l tortureze și să nu-l condamne la moarte...

Am izbucnit în plâns.

Mahmud clătina din cap cu o privire triumfătoare. În sfârșit înțelegeam de partea cui e dreptatea. Acum, că eram la necaz, îmi aminteam de ei și de existența lui Dumnezeu. Mi-am pierdut răbdarea.

— Încetează, frate, când am zis eu vreodată că nu există Dumnezeu? Eu n-am încetat niciodată să mă rog. Dar îți amintesc că, atunci când îți convenea, stăteai cu noi și te laudai că ai un cumnat revoluționar în închisoare. Pe mine nu mă interesează deloc ideile politice ale soțului meu: este tatăl copiilor mei și nu merităm să nu știm nici măcar unde e și ce face. Ai datoria să-l ajuți!

— N-o voi face, soră. Soțul tău s-a revoltat împotriva lui Dumnezeu și a profetului, e un trădător lipsit de credință și trebuie să fie pedepsit. Crezi că poate fi lăsat liber să comită orice nelegiuire? Să distrugă țara și să renege religia? Și apoi, să vorbim clar, dacă guvernul ar fi fost în mâna lui, ne-ar fi lăsat în viață? Nu, și tu o știi bine. Ai greșit venind la mine. Soțul tău merită să fie condamnat la moarte și eu, care m-am sacrificat pentru Islam și n-am amestecat niciodată binele cu răul, ce e legal cu ce nu e, nu mă voi duce niciodată la Haj Agha să apăr un criminal și să împing un om pur la păcat. Și el n-ar fi, oricum, dispus să-și murdărească mâinile eliberând un dușman al lui Dumnezeu numai pentru că i se cere și, chiar dacă toată lumea i-ar cere asta, ar continua pe drumul lui, cel pe care-l consideră corect. Crezi că mai ești pe vremea şahinșahului, când puteai să-l scoți

pe soțul tău din închisoare cu o recomandare? Nu, dragă, acum sunt dreptatea și religia la conducere, nimeni nu-l va ierta!

Simțeam cum crește în mine o furie de neoprit. M-am întrebat de ce m-am dus acolo, de ce i-am cerut ajutor oportunistului ăstuia fără inimă. Am rămas în picioare uitându-mă cu ură la el câteva clipe înainte să mă înfășor în *chador* și să-i strig:

— Dumnezeu e trist că te-a creat!

Apoi am ieșit în fugă din casa aceea.

[1](#). Corespondentul islamic al rozariului creștin (n. ed. it.).

După două săptămâni am aflat că Hamid era în închisoarea din Evin. În fiecare zi, însoțită de soacra mea sau singură, îmi puneam *chador*-ul și mă duceam să caut pe cineva care să ne poată da informații despre el. Știam că va fi judecat vinovat: aveau multe probe și nu se putea nega evidența. Dar speram ca măcar să fie în viață. La mai puțin de o lună de la arestarea lui, la a mia noastră vizită la închisoare, ne-au dus într-o cameră, iar eu și tatăl lui Hamid ne-am gândit că poate ne vor da voie, în sfârșit, să-l vedem. Am rămas așteptând emoționați și neliniștiți. După câteva minute a intrat un funcționar și a aruncat un pachet pe masă, spunând pe un ton plictisit:

— Astea sunt lucrurile lui.

L-am privit amuțită, fără să înțeleg. Atunci ne-a întrebat enervat:

— Dar nu sunteți rudele lui Hamid Soltani? Execuția lui a fost alaltăieri și astea sunt lucrurile lui.

Am simțit că leșin. L-am văzut pe tatăl lui Hamid alb ca varul, ducându-și o mână la piept. Aș fi vrut să mă duc spre el, dar picioarele mele au refuzat să se miște și apoi am leșinat. Mi-am revenit auzind sirena ambulanței și am deschis ochii. Îl duseseră pe socrul meu la reanimare, în timp ce eu eram la camera de gardă. Trebuia să anunț pe cineva și i-am dat infirmierei numerele lui Fati și Mansureh pe care le știam pe de rost. Tatăl lui Hamid a rămas în spital, iar eu am fost externată chiar în seara aceea.

Nu reușeam să-mi privesc în față copiii, nu știam cum să le spun. Nu aveam putere nici să vorbesc, nici să plâng; încă sub efectul sedativelor, am căzut într-un somn profund. A fost nevoie de trei zile ca să ies din starea aceea de confuzie și să-mi revin din șoc, iar în acele trei zile tatăl lui Hamid a pierdut lupta cu moartea câștigându-și pacea. Am reușit doar să mă gândesc „Ferice de el“ și l-am invidiat: se eliberase de durere și de toate problemele. Ceremoniile funerare ale tatălui și fiului au fost celebrate împreună și noi toți am putut să dăm frâu liber disperării noastre. Sufeream văzând privirea pierdută, ochii umflați și trupurile slăbite ale băieților mei în cămășile lor negre. Mă pierdeam în amintirile vieții cu Hamid, mă lăsam legănată de imaginile perioadei minunate petrecute la Shomal... Din familia mea, numai Khanum Jun și Fati au participat la înmormântare. Până în ziua a șaptea am rămas acasă la socrul meu. Nu știam unde era Shirin, uneori o întrebam pe Fati de ea și îmi răspundea, dar nu reușeam să aud și, după câteva ore, puneam aceeași întrebare.

Mama lui Hamid nu se simțea bine și reacționa vorbind fără întrerupere, în timp ce eu eram amuțită de durere și stăteam tăcută într-un colț toată ziua. Din când în când îi strângea la pieptul ei pe băieții mei și exclama: „Miros la fel ca Hamid!“. Plângea și îi făcea și pe ceilalți să plângă. Se lăsa cuprinsă de disperare și pentru soțul ei și spunea: „Dacă ar fi fost Agha Mortezah, aș fi suportat“. Dar apoi mulțumea cerului că nu era acolo să asiste la tot chinul acela.

Știam că băieții mei sufereau și că atmosfera aceea îi va tulbura. I-am rugat pe Fati și pe soțul ei să-i ducă de acolo. Siamak abia aștepta să fugă din casa aceea, dar Masuud s-a lipit de mine, îi era teamă să nu mi se întâmple ceva fără ei... I-am promis că voi avea grijă de mine și că mă voi duce după ei în curând. Când am rămas singură, am reușit în sfârșit să vărs toate lacrimile pe care mi le reținusem în prezența lor, până la a-mi pierde răsuflarea.

Când m-am întors acasă, am înțeles că nu puteam să-mi permit luxul de a continua să trăiesc cuprinsă de disperare. Problemele mele cotidiene erau mult mai presante. Băieții rămăseseră în urmă cu învățatul, examenele se apropiau și, mai ales, nu aveam nici o sursă de câștig. Îmi pierdusem serviciul și nu mai puteam să contez pe ajutorul tatălui lui Hamid... Trebuia să găsesc o soluție, și repede.

Erau și alte gânduri: săptămâna aceea, în casa soacrei mele, auzisem vorbindu-se despre moștenire. Unchii lui Hamid, fără să-și dea seama de prezența mea, începuseră să vorbească despre casa lui Bibi, în care locuiam noi. Atunci am aflat că era proprietatea lor casa noastră, pe lângă cea a tatălui lui Hamid, și cum el era mort, voiau să o vândă și să împartă câștigul. După câteva zile am fost martoră și la discuțiile dintre cumnații mei. Soțul lui Monir spunea: „Prin lege, dat fiind că fiul a murit înaintea tatălui, nimic din moștenirea lui Soltani nu va ajunge la familia lui Hamid...“ În mod curios, în ciuda stării semivegetative în care mă găseam, creierul meu reușea să înregistreze toate cuvintele care ne priveau pe mine și pe băieți.

Oricum, senzația că viitorul nostru e în primejdie m-a făcut să ies din doliu înainte de vreme și a atenuat suferința pentru pierderea lui Hamid. Noaptea rămâneam trează, pradă neliniștii. Mă învârteam de colo colo prin casă, mă gândeam și dădeam glas gândurilor mele. Mi se părea că toate ușile îmi fuseseră închise în față. Fără serviciu, fără Hamid, fără tatăl lui, fără o casă, fără o moștenire cu care să o iau de la capăt, stigmatizată pe viață ca soție de condamnat la moarte: cum aș fi putut să-mi cresc copiii și să-i apăr? Uneori îl invocam pe tatăl meu și-i ceream ajutor...

În timpul uneia din acele nopți în care mă învârteam ca o somnambulă, am tresărit la țârâitul telefonului. O voce depărtată m-a întrebat:

— Masum, tu ești? E adevărat că Hamid a... murit?

— Oh, Parvaneh, tu ești?

Am izbucnit în lacrimi.

— Unde ești? De la cine ai aflat?

— Deci e adevărat! Am auzit în seara asta la radio.

— Da, e adevărat și a murit și tatăl lui, n-a reușit să suporte lovitura și a făcut infarct.

— Dar frații tăi te ajută acum?

— N-au venit nici măcar la înmormântare...

— Din fericire, muncești și n-ai nevoie de nimeni!

— Nu mai muncesc, m-au concediat...

— Oh, Dumnezeu!... și cum faci acum să-ți întreții cei doi copii?

— Trei...

— Trei?! Când au devenit trei? E atât de mult de când nu mai am vești de la tine!

— Din păcate, da, au trecut aproape trei ani, iar fiica mea are acum un an și jumătate!

— Politica ne-a îndepărtat. Dar îți amintești cum susțineai revoluția? Ne acuzai că suntem niște burghezi și că le negăm oamenilor drepturile. După voi, eram niște criminali care trebuiau condamnați... și iată rezultatul: ești mulțumită acum? Ei, oricum, dacă ai nevoie de bani sau de ajutor, cere-mi mie...

Cuvintele ei m-au întristat mult și n-am reușit să răspund. Și cea mai bună prietenă a mea mă blama. A rămas și ea în tăcere câteva secunde, apoi a adăugat:

— Îmi cer scuze, Masum, iartă-mă, nu voiam să te acuz. Sufăr cu adevărat pentru tine. Eram fericită că ai obținut ce îți doreai, că aveai în sfârșit viața pe care o meritai, nu mă gândeam că lucrurile se vor sfârși așa! Știi că te iubesc ca pe o soră. Dacă nu ne-am ajuta pe rând în situații de felul acesta, cine ar face-o? Te rog, dacă ai nevoie de ceva, nu ezita să-mi spui.

— Mulțumesc, o voi face. Deja faptul că m-ai sunat îmi e de foarte mare ajutor, pentru că îmi dă curaj și putere sufletească, lucrurile de care am cea mai mare nevoie acum. Nu mai rupe legăturile cu mine, te rog!

M-am gândit la diferite posibilități de lucru. Cea mai concretă era croitoria, pe care o urâsem întotdeauna: probabil că era chiar destinul meu! Parvin Khanum mi-a promis că m-ar fi ajutat și am început imediat, dar și munca ei era nesigură: își pierduse aproape toți clienții. Știam că nici o instituție de stat nu avea permisiunea să mă angajeze din cauza „trecutului“ meu. Marile întreprinderi private aveau comisii de selecție și eu nu prezentam însușirile potrivite. M-am dus la câteva interviuri, la mici firme private, nu prea importante, dar a fost inutil. Piața muncii era la pământ. Mă gândeam să prepar murături și să le vând magazinelor sau să mă ofer să gătesc prăjituri, torturi și feluri de mâncare simple, dar cum? Nu aveam experiență și nu știam nici măcar de unde să încep.

Într-o zi m-a sunat domnul Zargar. Vocea lui era mai confuză ca de obicei. M-a întrebat cum mă simțeam; părea că aflase de curând vestea uciderii lui Hamid. Și-a exprimat condoleanțele și mi-a cerut permisiunea să vină cu niște colegi de la birou la noi acasă. A apărut a doua zi cu cinci dintre ei. Suferința mea s-a manifestat din nou văzându-i și n-am putut să-mi rețin lacrimile. Femeile au plâns împreună cu mine, în timp ce domnul Zargar era vizibil emoționat: își mușca buza de jos și încerca să nu ne întâlnească privirile.

Mi-a povestit că aflase de Hamid de la domnul Shirazi, care sunase din America ca să-și exprime condoleanțele. Se întorsese întinerit și plin de entuziasm după victoria revoluției, dar când a văzut schimbările, a plecat din nou imediat.

— Și despre dumneavoastră ce-mi spuneți?

— Cred că mă vor concedia...

Doamna Molavi a intervenit:

— N-ai aflat că au deschis o anchetă în legătură cu domnul Zargar?

— Anchetă? Să nu-mi spuneți că ați făcut ceva...

— Ba da, același lucru pe care l-ați făcut și dumneavoastră... și apoi, nu știați că domnul Zargar e un burghez din cap până-n picioare? a răspuns domnul Mohammadi, făcându-i pe toți să râdă.

— Sunt supărați pe mine pentru că unchiul meu era avocat și eu mi-am luat licența în străinătate. Și apoi, soția mea e străină. Vă amintiți de Alahi? Nu m-a suportat niciodată și, astfel, încercă să profite de ocazie ca să scape de mine, și se pare că reușește... Spuneți-ne de dumneavoastră acum: ce faceți?

— Caut cu disperare un loc de muncă, dar nu găsesc nimic și nu mai am nici un ban...

Seara, domnul Zargar m-a sunat din nou:

— Nu voiam să spun de față cu ceilalți, dar, dacă aveți nevoie de lucru, poate reușesc să fac ceva. Avem niște articole și o carte de corectat și de bătut la mașină, e de-ajuns să recuperați o mașină de scris: câștigul nu e foarte mare, dar nu e nici rău, și ar putea să vă ajute până când veți găsi un loc de muncă stabil, *inshallah*.

— Sunteți îngerul meu păzitor, gata să mă salveze la nevoie! Dar cum pot colabora cu locul

acela? Dacă s-ar afla, ar fi o mare nenorocire pentru dumneavoastră.

— Nu e nevoie să se afle, vom face contractul pe un alt nume și vă voi aduce eu ce e de lucru, astfel nu veți fi văzută la birou... Puteți începe chiar de mâine.

Nu știam cum să-i mulțumesc. Dar unde aș fi găsit o mașină de scris? Cea pe care mi-o dăduse tatăl lui Hamid cu ani în urmă ca să exersez era într-adevăr veche. Chiar în ziua aceea m-a sunat Mansureh ca să afle ce fac. Era sora cea mai inteligentă și mai bună a lui Hamid. I-am povestit și mi-a răspuns că îl va întreba pe Bahman: poate avea vreo mașină de scris la firmă pe care n-o foloseau și puteau să mi-o împrumute. M-am simțit brusc mai ușoară și m-am gândit: „Fie lăudat Domnul, astăzi e o zi bună!“.

De a doua zi am început să bat la mașină, să corectez ciorne și să croiesc câte ceva acasă. Parvin Khanum mă ajuta și mă susținea, venea la mine aproape în fiecare zi, se ocupa de Shirin și coseam împreună. Iar când făcea socotelile, știam că-mi dădea mai mulți bani față de cât aș fi câștigat. Era agreabilă încă și nu-mi venea să cred că nu găsisese un alt bărbat după Ahmad, dar când vorbea despre el, ochii i se umpleau de lacrimi. Deja judecățile celorlalți despre Parvin mă lăsau indiferentă. Din punctul meu de vedere, era o femeie onestă și curajoasă și alergase în ajutorul meu de mult mai multe ori decât familia mea, care se lăuda atâta că-i ajută pe ceilalți. Avea o fire omenoasă și plină de generozitate, gata să se sacrifice pe sine și profitul ei. Și Fati făcea pentru mine tot ce-i stătea în putere, dar ea însăși, cu doi copii mici și cu câștigul modest al soțului, avea multe griji. Singurele persoane din jurul meu care o duceau bine și se îmbogățeau pe zi ce trecea erau Mahmud și Ali, acest fapt datorându-se și magazinului lui Agha Jun, care era acum al lui Khanum Jun. Mama noastră era tot mai bătrână, obosită și cufundată în gândurile ei. O vedeam rar, mereu încercând să nu mă întâlnesc cu frații mei. Nu mai participam la nici o ceremonie în familie, până când într-o zi m-a sunat bucuroasă ca să-mi dea vestea că soția lui Ali era gravidă, că după ani de așteptare reușise să rămână însărcinată și m-a invitat la *soffreh*-ul lui Hazrat Abbass.

— Transmiteți-i salutări și din partea mea, știți că nu voi veni.

— Nu spune asta, trebuie neapărat să vii, știi că aduce ghinion să întorci spatele unui *soffreh*... Vrei, oare, să ți se întâmple alte nenorociri?

— Nu, mamă, dar nu vreau să-i văd pe trădătorii ăia de frați ai mei.

— Te rog, în numele copiilor, să nu vorbești așa, sunt încă frații tăi, și apoi, bietul Ali ce vini are? Îți pot garanta că a făcut tot posibilul să afle vești despre Hamid. Măcar vino pentru mine. Știi cât timp a trecut de când nu te-am văzut? Nu crezi că și bătrâna ta mamă ar putea să se ducă de pe o zi pe alta? Nu treci să mă vezi nici măcar când te duci acasă la Parvin Khanum! și a început să plângă până m-a convins.

La *soffreh* am plâns și l-am rugat pe Dumnezeu să-mi dea forța fizică și psihică ca să-mi duc

povara vieții. M-am rugat pentru viitorul copiilor mei. Fati și Parvin Khanum plâneau împreună cu mine. Ehteramsadat, plină de aur și bijuterii, îmi întorcea spatele. Khanum Jun se ruga încontinuu cu un *tasbi* în mână. Soția lui Ali stătea cu capul sus lângă mama ei, nu se mișca un milimetru de teamă să nu avorteze și i se aducea mâncare încontinuu... După ce au plecat oaspeții, am făcut ordine până când s-a întors Agha Sadegh, care se dusese la plimbare cu copiii. Khanum Jun i-a sărutat pe frunte pe nepoți, i-a așezat în curte și le-a dus supa. În acel răstimp și-a făcut apariția și Mahmud. Ehteramsadat, grasă cât un balon, a dat fuga în curte, dar mama nu le-a permis să plece. A pus supă și pentru Mahmud și i-a vorbit cu glas scăzut, evident despre mine. Aveam inima atât de zdrobită, că nu voiam să fac pace cu nimeni, chiar dacă știam că, mai devreme sau mai târziu, aș fi avut nevoie de ajutorul financiar al lui Mahmud. Și nu voiam să aflu anumite discuții copiii. L-am chemat pe Siamak și i-am spus să mă aștepte în mașină cu Masuud și Shirin. Khanum Jun a protestat și eu am răspuns că aveam o groază de treburi de rezolvat acasă. Dar Siamak voia să se ducă să vadă mașina cea nouă a unchiului Mahmud și a alergat afară cu fratele și vărul lui, lăsându-mi-o mie pe Shirin...

Khanum Jun pusese la cale un întreg tratat de pace și părea că și Mahmud era dispus. A spus cu voce tare:

— Dacă nu se comportă ca niște criminali și nu completează, eu nu am nimic împotriva lor, mă voi preface că n-am auzit nimic din ce ne-a spus, adică voi uita, un musulman trebuie să știe și să ierte...

Începeam să mă enervez, dar îl cunoșteam pe Mahmud și am înțeles că acele cuvinte puteau fi interpretate și ca scuze în felul său. Khanum Jun m-a chemat să-mi vorbească și am ieșit cu Shirin în brațe. Aerul de la jumătatea lunii Esfand era blând și plăcut. Mama nu apucase că termine cu invitațiile la tratative împreună cu fratele meu, când au ajuns la noi urletele și zgomotele băieților din stradă. Gholam Hossein, fiul cel mic al lui Mahmud, a dat fuga în curte gâfâind și a strigat că Siamak și Gholam Ali se certau, apoi i s-a adresat lui Mahmud:

— Vino repede, tată, Siamak îl omoară pe Gholam Ali!

Ali, Mahmud și Agha Sadegh s-au precipitat afară. Eu am lăsat fata jos, mi-am aruncat pe cap *chador*-ul și am alergat după ei. Mi-am făcut loc cu forța în mijlocul mulțimii de copii. Ali îl împinsese la zid pe Siamak și îl insulta, iar Mahmud îl pălmuia. Știam cât era de grea mâna lui Mahmud și n-am mai văzut de furie. M-am aruncat asupra lui și am urlat:

— Dă-i drumul imediat!

Chador-ul mi-a alunecat pe jos în timp ce mă pusesem scut pentru fiul meu. I-am tras un pumn lui Mahmud în umăr. Aș fi vrut să-l fac bucăți: era a doua oară că se comporta în felul acela cu fiii mei. Agha Sadegh s-a pus la mijloc ca să liniștească apele, dar eu am rămas cu pumnii strânși în

fața lui Siamak. Apoi mi-am adus aminte de Gholam Ali care stătea într-un colț al străzii și plângea.

Mama lui îi masa spatele înjurând și blestemând. A urlat la mine:

— Lăsați-ne în pace tu și sălbaticul ăla de fiu al tău!

Siamak îl trântise la pământ pe vărul lui, care se izbise de marginea trotuarului. Mahmud și-a apropiat fața încruntată de furie și, cu răutate, mi-a spus:

— Îl vor spânzura și pe fiul tău, vei vedea. E din același aluat cu tatăl lui și va avea același sfârșit, dar în momentul spânzurării nu vei putea să-l aperi cu pumnii...

I-am împins pe băieți în mașina mea veche și tot drumul i-am înjurat și blestemat pe Khanum Jun, Ali și Mahmud și m-am plâns cu voce tare de ghinionul meu, de viața nenorocită pe care o aveam, ștergându-mi lacrimile în timp ce conduceam. Acasă am început să mă plimb prin camere ca o leoaică în cușcă, în timp ce băieții mă priveau terorizați. Când m-am calmat, m-am întors spre Siamak și l-am certat aspru:

— Nu ți-e rușine? Până când îi vei ataca pe ceilalți ca un câine turbat? Ai împlinit șaisprezece ani luna trecută: când te vei hotărî să crești? Și dacă s-ar fi rănit grav? Dacă s-ar fi lovit cu capul și ar fi murit? Ai fi putrezit toată viața într-o închisoare și mai mult ca sigur ar fi ajuns să te condamne și pe tine la moarte!

Am izbucnit în plâns.

— Mamă, îmi pare rău, am greșit, îți jur pe Dumnezeu că nu voiam să provoc un scandal! Dar n-ai idee despre ce spuneau... mai întâi s-au lăudat cu mașina lor nouă și și-au bătut joc de a noastră râzând, apoi au spus că vom ajunge și mai săraci și nenorociți pentru că nu suntem musulmani, adică suntem oameni fără Dumnezeu. La început n-am băgat în seamă, nu e adevărat, Masuud? Dar nu voiau să înceteze, au început să-l vorbească de rău pe tata, apoi i-au mimat mersul la spânzurătoare. Gholam Hossein și-a scos limba cu capul aplecat, iar ceilalți râdeau, și a spus că nu-l îngropaseră în cimitirul musulmanilor, ci-l dăduseră de mâncare la câini pentru că era *nages*. Atunci n-am mai reușit să mă controlez, i-am dat două palme peste față și l-am împins pe Gholam Ali, care intervenise în apărarea lui. A căzut și s-a lovit cu spatele de marginea trotuarului. Cum aș fi putut să stau acolo cuminte și să-i permit să spună orice?

L-am privit o vreme. Și eu voiam să-i dau două palme lui Gholam Hossein și gândul m-a făcut să râd. Am râs toți. Masuud a început să mă imite, a sărit în mijlocul camerei și a spus:

— Mama, cu *chador*-ul pe ea, a sărit în mijlocul străzii ca să ne apere și semăna cu Zorro! Mică cum e, s-a înfipt în fața unchiului Mahmud cu pumnii strânși, ca Mohammad Ali, și i-a speriat pe toți!

A imitat atât de bine scena, că eu și Siamak ne tăvăleam pe jos de râs: din fericire, încă nu uitaserăm să râdem!

Sfârșitul de an era aproape, dar eu nu aveam chef să fac nimic. Eram doar fericită că anul ăla nenorocit ajunsese la sfârșit. I-am scris lui Parvaneh: „Nu știi ce an am avut, în fiecare zi o nenorocire. Cum ar spune domnul Shirazi: «De trei sute șaizeci și cinci de ori m-au scos la vânzare; de trei sute șaizeci și cinci de ori m-au lăsat să trăiesc și apoi m-au condamnat din nou la moarte...»“.

Parvin Khanum a insistat să le croiesc haine noi băieților. Dar pentru modestul nostru Eid n-am făcut curat în casă și n-am simțit nici o bucurie. Mama lui Hamid a insistat ca de anul nou să mergem la ea: era primul după moartea lui Hamid și a tatălui său și toate rudele se vor reuni acasă la ea. Dar eu nu aveam chef să văd pe nimeni.

Am înțeles că a bătut anul nou auzind petrecerile vecinilor. Locul gol lăsat de Hamid era ca un spin în inimă. Petrecusem șaptesprezece sfârșituri de an împreună cu el și, chiar dacă adesea lipsise, îi simțisem oricum prezența și protecția, în timp ce acum eram complet singură și vulnerabilă. Masuud strângea în mâini fotografia tatălui său. Siamak se închisese în cameră și nu ieșea. Shirin era dezorientată. Am închis ușa camerei mele și am plâns.

Când au sosit Fati, Agha Sadegh și fetițele cu hainele noi făcând mare zgomot, sora mea a rămas împietrită văzând că în casa noastră nu era nici un semn de sărbătoare. A venit după mine în bucătărie și mi-a spus:

— Soră, asta nu ești tu... și numai pentru copii ar fi trebuit să pregătești ceva... Când mi-ai spus că nu te vei duce acasă la mama lui Hamid, am răsuflat ușurată, pentru că eram sigură că acolo Eid-ul s-ar fi transformat într-o ceremonie funerară, dar văd că nici aici nu e diferit... Trebuie să-ți faci curaj: ridică-te, îmbracă-te și gândește-te că anul s-a terminat, *inshallah*, și anul nou va fi cu siguranță mai bun și vă va răsplăti pentru toate suferințele.

Suspînând, am spus:

— Deja nu mai cred...

După Noruz s-a vorbit din nou despre vânzarea casei. Mama și Mansureh au protestat, dar unchii erau hotărâți. Piața imobiliară fusese în criză în timpul revoluției și al războiului, mulți își pierduseră casa și prețurile căzuseră. Acum situația se îmbunătățise, astfel că unchii lui Hamid voiau să prindă din zbor ocazia de teama unei noi crize. Când mi s-a comunicat oficial hotărârea, am spus că, până nu termină băieții examenele, nu mă mișc din loc, apoi voi căuta o soluție, dar care? Câștigam cu greu bani de mâncare, cum aș fi putut să-mi permit să închiriez ceva? Și mama, și surorile lui Hamid erau preocupate și mi-au propus să mă duc să locuiesc cu soacra mea, dar știam că n-ar fi suportat mai mult de câteva ore gălăgia băieților și eu nu voiam ca fiii mei să nu se simtă în largul lor la ei acasă. În cele din urmă, unchiul lui Hamid ne-a propus să punem la punct cele două camere și garajul aflate de cealaltă parte a curții: am fi putut locui acolo și aceea ar fi fost partea noastră de moștenire. Astfel, atât mama lui Hamid, cât și noi am fi avut libertatea noastră și, în același timp, n-am fi rămas singuri, iar fetele ar fi fost mai liniștite pentru mama lor știind că eu locuiam aproape. Ținând cont de faptul că eu și băieții nu aveam nici un drept la moștenirea tatălui lui Hamid, acea favoare m-a făcut fericită și recunoscătoare.

Odată cu examenele de sfârșit de an ale băieților s-a terminat și restructurarea casei, dar comportamentul suspect al lui Siamak trezea în mine preocupări din trecut și nu-mi lăsa timp să mă gândesc la mutare. După-amiaza începuse să se întorcă acasă mai târziu ca de obicei; stârnea discuții, participa la dezbateri politice, citea ziarele și asculta buletinele de știri la televizor cu atenție sporită, manifestând simpatie pentru unele grupuri. Eu nu mai suportam să aud vorbindu-se de facțiuni și partide. Am încercat să închid ușile pe care pătrundeau știrile la noi în casă pentru a-mi proteja copiii, dar astfel le hrăneam curiozitatea. În timpul ceremoniei funerare pentru Hamid și tatăl lui, îi cunoscusem pe noii prieteni ai lui Siamak, care veniseră să ne ajute. Păreau băieți buni, însă șușoteala lor continuă, în secret, nu-mi plăcea... Vizitele lor acasă la noi deveniseră tot mai frecvente. Deși îmi dorisem mereu ca Siamak să cultive prietenii și să iasă din carapacea lui, nu aveam un sentiment bun în legătură cu acele relații. Siamak devenise un puternic susținător al mujahedinilor. Își exprima susținerea cu fiecare ocazie și aducea acasă fluturașii lor, făcându-mă să mă enervez. Discuțiile noastre despre politică ne făceau întotdeauna să ajungem să ne certăm și îl îndepărtau de mine. Într-o zi am decis să-l înfrunt, străduindu-mă să-mi controlez starea sufletească,

și m-am așezat lângă el. I-am vorbit despre tatăl lui și despre ce a trebuit să suportăm din cauza activității lui politice, despre torturile prin care trecuseră el și prietenii săi, despre greutatea și suferința vieților pe care le-au dus, despre moartea multora dintre ei; apoi l-am rugat să-mi promită că nu va intra în nici un grup sau partid...

Siamak, serios și cu o voce care devenise deja o voce de bărbat, mi-a răspuns:

— Dar ce spui, mamă? Cum poți să-mi ceri asta? Sunt toți în politică, nu e nimeni în clasa mea care să nu facă parte din vreun grup și majoritatea colegilor mei sunt mujahedini – și sunt cu adevărat niște băieți buni! Se roagă la Dumnezeu și, în plus, apără libertatea și drepturile poporului.

— Deci ei ar reprezenta o cale de mijloc între tatăl și unchiul tău? Atunci comit o dublă greșeală!

— Nu, sunt foarte diferiți de ei. Și apoi, sunt niște prieteni foarte buni, mă apără și, dacă n-aș fi de partea lor, aș rămâne singur. Nu înțelegi?

— Înțeleg că... nu poți să trăiești fără să fii legat de ceva sau de cineva!

A devenit defensiv și s-a supărat. Greșisem tactica și pierdusem controlul. Am coborât vocea și am lăsat lacrimile să-mi inunde chipul. Mi-am cerut scuze, i-am spus că nu aveam intenția să-l rănesc, dar nu suportam gândul de a avea din nou probleme din cauza politicii. L-am implorat să se țină deoparte. Am obținut promisiunea că nu se va lega oficial de nici un grup, dar nu putea evita să fie măcar un *sampot*, un simpatizant.

Nu reușeam să-l controlez singură. L-am rugat pe Agha Sadegh, cu care vorbea mult, să-l supravegheze și să stea de vorbă cu el. Situația se înrăutățea din zi în zi. Am aflat că vindea ziare la colț de stradă. Notele îi scăzuseră și abia a trecut examenele finale. Agha Sadek mi-a spus să fiu atentă. Aveau în minte o mare manifestație și deja primiseră directivele de urmat. În ziua aceea l-am ținut pe Siamak sub strictă supraveghere și l-am trimis pe Masuud la cumpărături ca să nu-l las să iasă. S-a apucat să ude plantele ținând sub observație fereastra mea, iar eu mă prefăceam ocupată, dar, de după perdea, îl controlam la rândul meu. A încercat să iasă pe furiș, dar am ajuns la ușă înaintea lui. M-a înfruntat furios.

— Încetează, vreau să ies! De ce mă tratezi ca și cum aș fi un copil? M-am săturat, lasă-mă în pace!

M-a prins de braț ca să mă dea la o parte din dreptul ușii.

— Va trebui să treci peste cadavrul meu dacă vrei să ieși!

A încercat să mă dea la o parte: era mult mai puternic decât mine, dar Masuud a venit în ajutorul meu și Siamak l-a lovit cu furia pe care nu putea să și-o verse asupra mea. I-a tras șuturi și pumni în timp ce-l insulta și îi porunca să nu se amestece.

Am început să plâng. Mă gândeam că fiind fiul cel mai mare ar fi devenit sprijinul meu, i-ar fi luat locul tatălui său pentru mine, dar îmi dădeam seama că prefera o haită de necunoscuți în locul familiei lui.

— De ce nu pot ieși?

— Pentru că te iubesc, pentru că nu vreau să te pierd cum l-am pierdut pe tatăl tău!

— Atunci, de ce nu ai împiedicat activitatea tatei, care era un comunist?

— Am încercat, am făcut tot posibilul ca să-l opresc, dar n-am reușit. Tu, însă, ești fiul meu și trebuie să-mi respecti autoritatea.

I s-au umplut ochii de lacrimi, m-a privit o clipă cu mânie și a intrat în casă. După un sfert de oră i-am spus lui Shirin să se ducă să-i dea un sărut ca să-l înveselească, dar Siamak a gonit-o ursuz.

Am încercat să-i vorbesc din nou.

— Fiul meu, înțeleg foarte bine cât e de minunat să faci parte dintr-un grup, să te gândești la acte eroice, să ai vise frumoase și curate pentru eliberarea oamenilor, pentru umanitate... Dar tu ai idee despre ce e în spatele tuturor acestora și cum se va sfârși? Ce crezi că reușești să schimbi mergând la măcel? Mereu va fi cineva care să preia puterea după ce îi va ucide pe cei care i se opun.

— Nu, tu nu înțelegi, tu nu ne cunoști grupul. Ei nu sunt așa, ei vor echitatea în societate.

— Dragul meu, și ceilalți spun același lucru! Ai văzut vreodată pe cineva care să declare că scopul lui este să ia puterea? Problema e că toate aceste grupuri cred că justiția poate exista numai cu ei la guvernare și nu ezită să scape de opozanți și dizidenți.

— Dar, mamă, ai citit măcar o carte de-a lor? Ai auzit vreodată vreun discurs de-al lor?

— Nu, am încredere în judecata ta... Însă aș vrea să știi și ce spun ceilalți: le-ai citit cărțile și ai fost la adunările lor?

— Nu, nu e nevoie, știu despre ce vorbesc.

— Nu poți ști cu certitudine dacă nu verifici personal. Cum poți spune că ai găsit calea cea dreaptă pentru care ți-ai sacrifica propria viață, dacă nici măcar n-ai comparat-o cu celelalte? Poate alte grupuri își propun obiective mai juste... Câte ideologii poți spune că știi pe deplin? De exemplu, ai citit vreodată cărțile tatei?

— Nu, calea lui nu era cea bună, tovarășii lui erau lipsiți de religie, poate împotriva lui Dumnezeu însuși!

— Însă și el afirma că luptă pentru salvarea poporului și pentru dreptate. Și alesese drumul acela după ce căutase îndelung și citise multe cărți. Și acum, tu, care ești fiul lui și care nu ai nici o zecime din cultura lui, spui că și-a sacrificat viața pentru o cauză greșită... Se poate ca tu să ai

dreptate, și eu cred la fel, dar dacă ar fi adevărat, ar însemna și că toată experiența și cultura lui nu l-au ajutat... Cum poți să fii sigur că nu greșești tu, care nu cunoști încă bine politica, dacă el însuși s-a lăsat manevrat? Gândește-te, fiule: viața e lucrul cel mai de preț pe care-l ai, nu poți să ți-o riști fără certitudini absolute și n-ai mai putea să te întorci pe calea ta dacă ai face-o.

Din fericire, în ziua aceea reușisem să-l opresc pe Siamak. După-amiaza am primit, într-adevăr, primele știri despre morți și arestări, situația devenea, din oră în oră, mai critică și mulți prieteni ai lui Siamak au avut sfârșitul acela. Capii grupului dispăruseră, probabil fugind, în timp ce tinerii mureau... În fiecare zi era citită la televizor lista numelor și vârsta celor executați. Eu și fiul meu ascultam îngroziți nesfârșita înșiruire a victimelor acelui carnagiu. Când auzeam un nume cunoscut, Siamak răgea ca un leu în cușcă. Mă gândeam la părinții acelor băieți și, în mod egoist, îmi mulțumeam lui Dumnezeu că reușisem să-l împiedic pe Siamak să li se alăture.

Lumea avea un comportament ciudat: unii nu îndrăzneau să facă comentarii, alții erau indiferenți, iar alți erau bucuroși de situație. Poporul acela, până cu puțin timp înainte unit și compact, era acum profund divizat. Într-o zi m-am întâlnit cu unul dintre foștii mei colegi care devenise un om politic afirmat. M-a întrebat ce făceam, pentru că mă vedea abătută. Și eu, drept răspuns, m-am mirat că nu era preocupat de situația aceea, dar el mi-a zis că, din punctul lui de vedere, lucrurile mergeau exact așa cum trebuiau să meargă. Atunci i-am mulțumit în sinea mea domnului Shirazi care, cu poeziile lui, îmi dăduse cele mai bune răspunsuri.

Ne-am mutat la începutul verii. Să las în urmă casa aceea, cu șaptesprezece ani de amintiri, n-a fost ușor. Fiecare cărămidă avea o semnificație pentru mine și readucea la viață o amintire în mintea mea. Amintiri care, oricât de amare, păreau mai frumoase cu trecerea timpului. Numeam încă salonul „camera lui Shahrzad“ și încăperile de la parter „casa lui Bibi“. În fiecare ungher al acelei case se simțea mirosul lui Hamid și continuam să găsim lucruri de-ale lui în colțurile cele mai improbabile. Îmi petrecusem cele mai bune zile ale vieții între acei patru pereți. Dar trebuia să încerc să fiu rece și rațională. Am decis să vând unele obiecte, să fac cadou altele și să le arunc pe cele inutile. Fati m-a sfătuit să păstrez lucrurile cele mai bune, ca divanele pe care le cumpărasem la începutul revoluției, când speram încă la o viață liniștită de familie, fiindcă așa fi putut găsi o casă mai mare mai târziu. Dar acum nu îmi mai foloseau și nu aveam loc să le țin. Mă îndoiam că așa fi putut să-mi permit o locuință mai mare și sigur n-aș fi dat recepții în noua casă. Așa că am hotărât să păstrez numai lucrurile esențiale, uitând de sentimentalisme...

Noua noastră casă era formată din două camere care comunicau între ele și un fost garaj care acum avea funcția de bucătărie și cameră de zi. Baia și dușul erau în afara casei. Într-una din cele două camere dormeau Siamak și Masuud, iar în cealaltă ne-am aranjat Shirin și cu mine. Am reușit să facem să încapă paturile, mesele de scris ale băieților și masa mea de lucru în cele două camere,

În timp ce televizorul, câteva mici fotolii și o măsuță și-au găsit loc în salon. Toate cele trei camere dădeau în curtea interioară, care era mare și avea două răzoare largi, dreptunghiulare și un *hoz* rotund în centru. De partea cealaltă a curții era casa mamei lui Hamid.

Au luat toate mobilele și vechea locuință s-a golit. Înainte să plecăm, am parcurs din nou toate încăperile, mi-am trecut mâinile peste toți pereții și i-am salutat: fuseseră martori tăcuți ai vieții mele. M-am dus pe acoperiș pentru ultima oară, pe drumul de fugă al lui Hamid, care ducea la casa vecinului. Am udat copacii vechi din curte, în fața ferestrelor casei lui Bibi. Câtă viață fusese trăită între zidurile acelei case acum tăcute. Cuvinte, certuri, evenimente. Mi-am șters lacrimile. Cu o senzație de greutate în inimă am închis ușa și mi-am luat rămas-bun de la acel lung capitol al existenței mele, spunându-i adio pentru totdeauna și tinereții.

Băieții erau triști și enervați de acea schimbare și și-au manifestat împotrivirea bombănind și refuzând orice colaborare în momentul mutării. Siamak stătea întins pe pat fără să vorbească, acoperindu-și ochii cu un braț. Masuud stătea în curte și fixa cu privirea un punct oarecare, trasând, din când în când, niște semne cu o cretă dintr-o bucată de ciment. Din fericire, Shirin era cu Parvin Khanum și, deci, nu trebuia să mă preocup și pentru ea. Privirea tristă a băieților mă deprima mai mult decât orice altceva și apatia aceea mă făcea să înnnebunesc. Singură nu mai aveam putere să fac nimic, dar nu-i puteam obliga să mă ajute, fără să mai pun la socoteală că Siamak nu aștepta altceva decât un pretext pentru ceartă. Mi-am înghițit amarul și am hotărât să schimb tactica. M-am dus la brutar care tocmai scosese de la cuptor pâinea de după-amiază. Acasă am întins un covor în curte și am dus afară *panir*, pâine, fructe și ceai. I-am strigat pe băieți: știam că le era foame pentru că mâncaseră numai un sandvici înainte să plece din vechea casă. Au întârziat puțin, dar mirosul de pâine proaspătă a învins... s-au apropiat pe furiș, ca niște motani, și au început să mănânce. N-am vorbit până când nu și-au umplut burta. Apoi am încercat.

— Vedeți, băieți, să plecăm din casa noastră a fost foarte dificil și pentru mine, poate mai mult decât pentru voi, fiindcă acolo mi-am petrecut cea mai frumoasă parte a vieții și între acei pereți mi-au rămas cele mai frumoase amintiri, dar nu aveam altă opțiune. Gândiți-vă, însă, că viața merge mai departe, voi sunteți tineri și la început de drum și, într-o zi, veți avea o casă mai mare și mai frumoasă decât cea pe care am părăsit-o. Nu puteți să vă întristați pentru atât de puțin.

Siamak și-a exprimat motivul principal al furiei:

— Nu aveau dreptul să ne ia casa!

— De ce nu? Era casa lor, erau de acord să nu o vândă până la moartea mamei, dar când ea s-a dus, au hotărât să-și împartă moștenirea. Era dreptul lor.

— Dar noi aveam grijă de Bibi, ei nu veneau niciodată în vizită, nu treceau nici măcar să o salute!

— Ei, locuiam cu ea, era logic să fim noi cei care să aibă grijă de ea.

— Și nu vom primi nimic moștenire nici din partea bunicului...

— Așa e legea... când un fiu moare înaintea tatălui, familia lui nu are drept la nimic.

— De ce legea e mereu împotriva noastră? a întrebat Masuud.

— Să nu ne mai plângem. Nu avem nevoie de nici o moștenire. Și, oricum, ne-au lăsat o parte din casa bunicului și au cheltuit mulți bani ca să o aranjeze. Aici, pentru moment, nu avem probleme, ce contează că nu e proprietatea noastră? Nu trebuie nici măcar să plătim chirie și asta e un lucru important pentru noi. Când veți fi mai mari, veți decide pentru viețile voastre și vă veți construi viitorul. Nu trebuie să contați pe o moștenire, ci pe forțele voastre. Veți merge la universitate, veți deveni medici sau ingineri și veți avea o locuință foarte frumoasă, diferită de vechea noastră casă! A voastră va fi nouă, modernă, mobilată cu stil, iar eu voi merge din casă în casă pentru *khastegari*-ul vostru, la fel ca mamele de altădată... și ce fete frumoase vă voi găsi! Mă voi așeza și voi spune: „Fiii mei sunt unul medic și celălalt inginer, sunt frumoși, inteligenți și au o casă care seamănă cu un castel și o mașină frumoasă“ și fetele vor cădea la picioarele voastre din toate părțile...

Băieții au început să zâmbească.

— Și, deci, domnul Siamak preferă o fată blondă sau o brunetă?

Trăsesem la țintă. Râzând, a răspuns:

— O brunetă...

Și Masuud:

— Eu vreau să aibă ochii albaștri...

— Albaștri cum îi are Firuzeh?

Siamak a râs.

— Prostule, te-ai dat de gol!

— Ce spui? Firuzeh mi-e ca o soră.

— Ai dreptate, Firuzeh acum ți-e ca o soră, dar când veți crește ar putea deveni soția ta...

L-am îmbrățișat și l-am strâns la piept, gândind: „Oh, câte voi face pentru nunțile voastre!“. Și gândul acela a avut un efect pozitiv și asupra stării mele, dându-mi din nou energie.

— Atunci, băieți, după voi, cum ar trebui să aranjăm noua casă?

— O spui ca și cum ar fi cine știe ce!

— Depinde mult de cum e aranjată, așteaptă și ai să vezi cum o să fim invidiați pentru ea! Unii au o cameră într-o pivniță umedă și reușesc să o facă foarte plăcută... mai comodă decât un castel. În asta constă arta, să nu te duci să locuiești într-un palat deja frumos și aranjat. Fiecare casă reflectă caracterul și gustul persoanelor care locuiesc acolo.

— Dar asta e atât de mică...

— Nu e adevărat. Avem două camere și un salon și o curte mare, frumoasă pe care o vom putea folosi toată primăvara și vara. Lăsați-mă să plantez câteva flori și veți vedea ce spectacol! Vom vopsi din nou *hoz*-ul și vom pune acolo peștișori roșii. Și ne vom bucura de după-amiezile însoțite în aer liber răcorindu-ne la cișmea.

Reușisem să le redau băieților buna dispoziție. Trebuia să profit de asta. Le-am lăsat lor camera mai mare, pe care au fost liberi să și-o aranjeze după gustul lor și i-am rugat să transporte lucrurile mai grele, în timp ce de restul m-aș fi ocupat eu. Masuud, care era artistul casei, s-ar fi ocupat de curte ca să decidă cum să delimităm răzoarele, ce și câte flori să cumpărăm, ce culori să alegem. Siamak, în schimb, trebuia să instaleze antena televizorului, să tragă cablul de telefon de la casa bunicii și să monteze galeriile pentru perdele. Păstrasem patul mare din lemn al lui Bibi: avea nevoie să fie restaurat, dar era perfect pentru curte, am fi putut dormi în nopțile calde sub cerul înstelat. Nu era fantastic?

Băieții se lăsaseră implicați și începuseră să facă propuneri. Masuud voia să schimbe perdelele de la camera lor, pentru că cele vechi erau prea închise la culoare. Am fi cumpărat împreună o stofă frumoasă, veselă și colorată și aș fi cusut perdelele noi și cuverturile asortate, iar camera ar fi căpătat un alt aer...

Astfel, băieții au acceptat, până la urmă, casa cea mică și toți ne-am adaptat noului aranjament. Ba chiar ne-am obișnuit de minune cu noul mediu în foarte scurt timp și, după o lună, aveam curtea plină de flori și două camere confortabile. Parvin Khanum a fost bucuroasă de acea mutare, pentru că îi era mai ușor să vină să ne viziteze. Bunica era fericită să ne aibă acasă la ea, se simțea mai puțin singură și nu-i mai era teamă. Când se oprea lumina și se auzea sirena care anunța bombardamentele, dădeam fuga la ea și cântam cu toții până când trecea pericolul. Băieții se obișnuiseră deja și cu războiul: făcea parte din viața lor de zi cu zi.

Domnul Zargar îmi aducea, regulat, de lucru și trecea adesea să ne vadă. Era bun și atent. În timpul acestor întâlniri abandona formalitatea relațiilor de serviciu: deveniserăm prieteni foarte buni și ne destăinuiam unul altuia pe rând. Și el rămăsese singur, când a început războiul, soția și fiica se întorseseră în Franța, iar el nu știa ce să facă. Într-o zi mi-a spus că primise o scrisoare de la domnul Shirazi. Tonul scrisorii era trist și nostalgic, Shirazi suferea din cauza depărtării de Iran și Zargar se temea că acea stare sufletească, până la urmă, l-ar fi distrus. Îi trimisese și o poezie lungă, plină de suferință din pricina exilului său.

Vestea aceea m-a îngrijorat mult și pe bună dreptate. După puțin timp, într-adevăr, prietenul nostru cu inima sfărâmată ne-a părăsit. Am participat la înmormântarea organizată de familie și am sperat că a obținut, în sfârșit, pacea aceea pe care nu reușise să o obțină în viața pământească.

Domnul Zargar m-a prezentat câtorva edituri care mi-au dat în plus de lucru acasă, până când am reușit să găesc un post fix în redacția unei reviste, care îmi garanta un salariu sigur în fiecare lună. Nu era mare, dar puteam să rotunjesc veniturile cu angajamentele de care mă ocupam acasă.

I-am înscris pe băieți la școala de lângă casă: la început s-au dus făcând mutre, pentru că își pierduseră vechii colegi, dar după o lună nici nu mai pomeneau de fosta școală. Siamak își găsisese o groază de prieteni, iar Masuud, care se înțelegea cu toată lumea, a fost repede îndrăgit. Shirin avea trei ani, era mereu veselă, pălăvrăgea dezinvoltă cu toți și o distra grozav să se urce pe umerii fraților ei. Hotărâsem să o înscriu la grădinița de lângă casă, dar Parvin Khanum nu m-a lăsat. Nu voia să cheltui pentru grădiniță banii câștigați cu greu și a propus să continue să se ocupe ea de fetiță.

Mă adaptam noului ritm de viață. Era război și ajungeau la noi vești oribile, dar mi se părea totul foarte departe de noi și eram atât de ocupată, că, dacă n-ar fi fost alarma, nici nu mi-aș fi amintit de război. Când începeau bombardamentele, eram mereu cu fiii mei și asta mă scăpa de orice grijă. Eram convinsă că ar fi fost cel mai bun mod de a muri: toți împreună, în același loc și în același moment... Băieții nu aveau încă vârsta de recrutare și eram sigură că războiul se va fi terminat înainte... câți ani putea să dureze?! Din fericire, ei nu ardeau de dorința de a merge să lupte. Începeam să-mi fac iluzii că depășisem toate greutățile: lucrurile mergeau destul de bine și mi se părea că-mi pot crește copiii cu seninătate.

Au trecut câteva luni: au fost câteva atentate și morți, activitățile politice s-au mutat sub scară, majoritatea opozanților au fugit, războiul continua și eu eram preocupată pentru soarta băieților mei. Părea că evenimentele din jurul nostru și cuvintele mele l-au îndepărtat definitiv pe Siamak de politică. Nu mai avea legături cu prietenii lui mujahedini sau, cel puțin, așa m-a făcut să cred. La începutul primăverii, în timp ce băieții se pregăteau de examene, am început să-i vorbesc despre *concour* și despre universitățile care s-ar fi deschis în curând. Voiam să fie atât de ocupat cu studiul și cu proiectele de viitor, încât să nu aibă timp să se gândească la altceva. Grijiile mele reveniseră.

Într-o noapte scriam la mașină ca de obicei. Shirin dormea, lumina din camera băieților era încă aprinsă, când un zgomot de lovituri cu piciorul în ușă m-a făcut să tresar. Siamak și Masuud au ieșit din cameră și ne-am privit uimiți pentru o clipă înainte să mergem la ușă. Am deschis-o puțin, dar cineva a dat-o de perete cu forța, mi-a pus o foaie în fața ochilor și m-a împins într-o parte. Doi bărbați au fugit după Siamak care alerga spre casa bunicii, l-au blocat în curte și l-au forțat să îngenuncheze. Un altul m-a oprit, împiedicându-mă să mă duc după el. Cel mai în vârstă i-a poruncit lui Masuud să-mi pună *chador*-ul.

Nu reușeam să mă calmez. Ce voiau să-i facă? Când l-au târât după ei, am alergat în urma lor urlând că fiul meu era nevinovat și implorându-i să-mi spună unde îl duceau. Unui *pastar* de vârstă mijlocie i s-a făcut milă de mine și, în timp ce colegii polițiști plecau, mi-a șoptit: „Îl ducem la Evin, dar nu-i vor face nimic, nu-ți fie teamă...”

L-au împins pe Siamak într-o mașină și au plecat. Eu și Masuud am alergat după ea până în capătul străzii, în timp ce vecinii priveau din spatele perdelelor. Când mașina a cotit, am leșinat în mijlocul străzii și Masuud a trebuit să mă care în casă. Paloarea, ochii îngroziți și vocea imploratoare a lui Siamak care striga „Mamă, te rog, fă ceva!” mă chinuiau. N-am dormit toată noaptea, tremurând în patul meu. Nu puteam să suport asta, avea numai șaptesprezece ani și era într-adevăr nevinovat. Singura lui crimă putea să fi fost vânzarea de ziare pe la colțurile străzilor. De ce veniseră să-l ia? Întrerupsese de ceva timp legăturile cu vechii lui colegi, cel puțin așa credeam...

Viața mea părea că se repetă la nesfârșit, dar capacitatea mea de-a suporta scădea de fiecare dată. A doua zi dimineață am încercat să-mi fac curaj, m-am pregătit și l-am trezit pe Masuud. I-am spus să nu se ducă la școală, trebuia să aștepte să ajungă Parvin și să i-o încredințeze pe Shirin,

apoi să o anunțe pe mătușa Fati de cele întâmplate. Eu m-aș fi dus la Mahmud: poate pentru Siamak ar fi făcut ceea ce refuzase să facă pentru Hamid, în fond era unchiul lui și-l văzuse crescând...

Masuud m-a oprit.

— Îmi pare rău, mamă, nu voiam să-ți spun, ieri după-amiază l-am văzut chiar pe unul dintre *pastarii* care au fost la noi: era pe strada noastră și nu era singur... vorbea cu unchiul Mahmud și priveau în direcția casei noastre.

Am simțit că amețesc. Nu putea fi adevărat... Mahmud își denunțase până și nepotul?! Am ieșit din casă înnebunită și am alergat la el. Am tras șuturi în ușă ca o posedată până când Gholam Hossein și Mahmud au deschis speriați.

— Tu, ticălos nenorocit, i-ai adus pe *pastari* în casa noastră? I-ai trimis să-l ia pe Siamak al meu, nu-i așa?

S-a uitat la mine rece. Mă așteptam să nege, să inventeze scuze sau să fie indignat de acuzațiile mele, dar mă înșelam. Cu o voce rece, la fel ca privirea, a răspuns:

— Fiul tău era un mujahedin, nu-i așa?

— Nu, fiul meu nu are încă vârsta ca să aleagă. S-a răzgândit deja de multe ori și nu s-a înscris niciodată în nici un grup.

— Asta e ce crezi tu, soră. Ai băgat capul în nisip ca să nu vezi... dar eu l-am găsit vânzând ziare de propagandă la colțul străzii!

— Și? Ți se pare că asta e un motiv ca să-l trimiți la închisoare?

— Mi-am făcut numai datoria! Nu vezi crimele pe care le comit? Eu nu-mi pot sacrifica religia și mântuirea eternă pentru fiul tău. N-aș face-o nici măcar pentru al meu! Era datoria mea să-l denunț. Restul îl va decide tribunalul justiției islamice... Dacă e într-adevăr nevinovat cum spui, îl vor elibera.

— Și dacă se înșală? Fiul meu ar trebui să moară pentru o eroare? Cum poți să te împaci cu conștiința ta?

— Chiar dacă s-ar înșela, responsabilitatea ar fi a tribunalului, nu a mea, și dacă s-ar întâmpla asta, fiul tău ar deveni un martir și ar ajunge în paradis... sufletul lui îmi va fi recunoscător.

L-am urât cu toată ființa mea. Indivizi ca Mahmud distrugau Islamul și îi îndepărtau pe oameni de religie, deoarece comiteau orice crimă în numele lui. L-am scuipat în față și am plecat.

Și Ali a refuzat să mă ajute. A spus că îi părea rău, că ținea la Siamak, dar nu putea face nimic pentru el. Avea ștampilat pe frunte semnul de mujahedin și nimeni n-ar fi intervenit în favoarea lui: mujahedinii omorâseră mulți oameni, nu știam asta?

— Țștia sunt *bărbățeii* dumneavoastră, i-am strigat mamei mele, persoane de bine care cooperează să-și trimită nepotul la moarte, un băiat nevinovat de șaptesprezece ani, și tu îmi spui

că avem același sânge...

Chiar atunci au ajuns Sadegh și Fati cu copilul lor abia născut. M-am întors acasă cu ei. Fati plângea în timp ce Sadegh își mușca nervos mustața. Fati era preocupată și pentru el: se temea că vor zice că era mujahedin pentru că i se întâmplase de câteva ori să se certe cu Ali și Mahmud.

Sadegh m-a însoțit la închisoarea din Evin în căutare de vești, dar a fost inutil. Ce puteam să fac, cui mă puteam adresa? Pe neașteptate, Fati a avut o idee.

— Mahbubeh! Socrul ei e un om religios, unul important, ea vorbea mereu despre el și spunea că era un om mare...

Mi s-a părut că e o plută de salvare: m-am agățat imediat de ea. Masuud m-a însoțit, având grijă de mine ca de o fetiță. În autobuz am dormit cu capul pe umărul lui și am mâncat biscuiții pe care îi luase el.

Am ajuns acasă la mătușă când era deja seară. S-a mirat mult de vizita noastră neașteptată la ora aceea și, mai ales, s-a speriat văzându-mi expresia disperată.

Am izbucnit în lacrimi:

— Mătușă, salvează-mă tu, sunt pe cale să-mi pierd și fiul!

După o jumătate de oră, Mahbubeh și Mohsen, soțul ei, erau acolo. Mahbubeh avea încă acea bucurie de a trăi și veselia vremurilor apuse. Doar se îngrășase puțin și avea o privire mai matură. Soțul ei, un om cult și cu o înfățișare frumoasă, părea compătimitor. Atitudinea lor oglindea iubire și respect reciproc. Am plâns povestindu-le totul și el m-a încurajat cu blândețe și mi-a spus cuvinte liniștitoare – că era imposibil să-i facă rău lui Siamak pe baza unei acuzații atât de slabe și că mă va conduce la tatăl lui a doua zi, ca să primesc ajutor. M-am liniștit puțin. Mătușa m-a convins să mănânc o cină ușoară. Mahbubeh mi-a adus apă și un calmant. În sfârșit am adormit după douăzeci și patru de ore de nesomn, amare și obositoare.

Socrul lui Mahbubeh era un domn bun și înțelegător. I-a părut rău pentru lacrimile mele și m-a încurajat. A chemat câteva cunoștințe, a luat câteva notițe pe care i le-a întins lui Mohsen și l-a însărcinat să mă însoțească și să-mi fie călăuză. Ne-am întors la Teheran. Mă rugam încontinuu și îi făceam promisiuni lui Dumnezeu... Mohsen a reușit să obțină o întâlnire a doua zi la închisoarea din Evin. Responsabilul pușcăriei l-a salutat prietenos și i-a spus că Siamak era un simplu simpatizant și nu sosiseră probe împotriva lui. Legea trebuia să-și urmeze cursul, dar sigur îl vor elibera. La final, l-a rugat pe Mohsen să-i transmită salutările sale lui Haj Agha.

Acele cuvinte mi-au îngăduit să supraviețuiesc și să continui să sper în următoarele zece luni, negre și pline de durere. În fiecare noapte aveam coșmaruri în care fiul meu era torturat și mă trezeam îngrozită. La o săptămână după arestarea lui Siamak m-am privit în oglindă și m-am văzut îmbătrânită, palidă și slabă. Am observat un smoc de păr alb pe care nu credeam să-l fi văzut

Înainte.

Păstram o legătură permanentă cu Mahbubeh și, prin ea, cu soțul și socrul ei. Odată am participat la o reuniune pe care responsabilii închisorii o organizaseră pentru părinții tinerilor prizonieri. Am întrebat de Siamak. Îl cunoșteau bine și mi-au spus din nou să nu mă preocup: îl vor elibera.

Între timp, universitățile se redeschiseseră. Speram să reușesc, în sfârșit, să-mi termin studiile: mai aveam, într-adevăr, puțin. Dar mi-au răspuns că nu eram aptă să frecventez universitatea pentru că fusem soția unui comunist și eram mama unui mujahedin. Nu puteam să iau parte la cursuri, nici să-mi iau licența într-o universitate islamică. Toate sacrificiile mele fuseseră zadarnice.

Era un început de Esfand luminat de un soare călduț. Aerul își pierduse asprimea iernii și se simțea deja miros de primăvară.

Sadegh Khan îmi dusese mașina la revizie și a trebuit să merg la serviciu pe jos. Am făcut tot posibilul întreaga dimineață să nu mă gândesc la Siamak. După-amiază m-a sunat Fati și mi-a spus că trebuia neapărat să trec pe la ea: Mahbubeh era la Teheran și se va duce la ea, poate avea vreo veste. Vocea surorii mele mi s-a părut nefirească și m-am speriat. După serviciu, am luat imediat un taxi și m-am dus la ea acasă. Nu reușea să-și ascundă starea de agitație. Erau acolo și Shirin, și Masuud, dar nu știau nimic. În sfârșit, Fati mi-a dezvăluit că-l vor elibera pe Siamak până de Anul Nou și Sadegh a adăugat „poate și mai devreme“. Era o veste minunată, dar era credibilă? De la cine aflaseră? Mahbubeh fusese cea care îi spusese surorii mele. Se rezolvase: *inshallah*, îl vor lăsa liber pe Siamak în câteva zile. Am sărit în picioare: trebuia să mă duc imediat acasă să fac ordine și să pregătesc ceva, nu știam nici eu ce, pentru întoarcerea fiului meu...

Fati m-a oprit...

— E mai bine să aștepti aici, soră, ia-o încetișor! Mahbubeh și soțul ei s-ar putea întoarce dintr-un moment în altul. S-au dus la închisoare să se informeze. E posibil să-l elibereze chiar în seara asta...

Îmi dădea veștile cu picătura, ca un medicament dat unui bolnav, și, văzându-mă că pălesc, mi-a adus repede un sedativ pe care, probabil, îl pregătise pentru mine de mult...

N-a trecut mult timp și l-am auzit pe Masuud strigând: „Siamak!“. Apoi l-am văzut intrând. Nu știam dacă inima mea va rezista la a nu știu câta emoție. L-am îmbrățișat. Slăbise și era mai înalt. Am simțit că n-am aer și l-am strâns din nou. I-am pipăit fața, mâinile, ochii. Era chiar el? Frumosul meu Siamak?

Masuud a plâns îndelung în brațele fratelui său. Împărțisem amândoi suferințele acelei perioade dramatice și-mi dăduse curaj și speranță. M-am întrebat cum reușisem să-mi rețin toate lacrimile acelea până atunci.

Shirin a sărit în brațele lui Siamak zâmbitoare și emoționată. L-am sunat imediat pe Haj Agha și i-am mulțumit din suflet în mod repetat. Am petrecut două zile în vizită la rude, în timp ce Mansureh și Manijeh se ocupau de bunică, tot mai îmbătrânită, care nu-l deosebea pe Siamak de Hamid.

Făcusem atâtea jurăminte, că nu știam pe care să-i îndeplinesc primul. Am mers în peregrinaj la sanctuarul imamului Reza, apoi la Qum, la mătușa mea și la Mahbubeh. I-am mulțumit personal lui Mohsen și îngerului meu păzitor, Haj Agha. Simțeam că renăscusem. Dacă îi aveam pe copiii mei, nimic nu mă putea doborî.

Siamak se apropia de nouăsprezece ani. Deși pierduse ultimul an, nu era în urmă în raport cu cei de vârsta lui, pentru că începuse cu un an mai devreme. Trebuia să termine liceul, dar nu l-au admis din cauza greșelilor sale politice. Eu, care-mi doream o strălucită carieră școlară pentru fiii mei, trebuia să accept că Siamak nu-și va lua nici măcar diploma. Și pentru el acea excludere a fost o lovitură dură și l-a înfuriat. Nu voiam să rămână acasă fără ocupație, pentru că mă temeam încă de influența vechilor prieteni, chiar dacă păreau să nu-l mai intereseze. A hotărât să înceapă să muncească. Știa cât trudeam și economiseam pentru familie și voia să-mi fie de ajutor, dar ce putea să facă? Nu avea nici un capital de investit într-o activitate, nici o diplomă de folosit într-o muncă de birou. În plus, războiul nu se terminase încă și mi se părea tot mai aproape: peste un an ar fi trebuit să plece pentru serviciul militar.

Într-o zi a trecut să mă vadă Mansureh și i-am vorbit despre preocupările mele pentru viitorul lui Siamak. Tocmai acela era motivul pentru care venise: în familia ei, toți cei care făceau parte din generația sa frecventaseră universitatea. Nu puteau îngădui ca Siamak să nu-și ia nici măcar diploma de bacalaureat. Știam că ar fi putut să urmeze cursurile serale și să dea examenul în particular, dar el își pusese în cap să muncească deoarece, chiar dacă și-ar fi luat diploma, pe urmă nu i-ar fi permis să frecventeze facultatea și, deci, la ce i-ar fi folosit?

Dar Mansureh avea în minte cu totul alte planuri:

— Nu știu cum vei reacționa, dragă Masum, la ce sunt pe cale să-ți spun, te rog doar să nu vorbești cu nimeni, oricare ar fi hotărârea ta...

Am privit-o cu uimire așteptând să continue.

— Știi că Ardeshir al meu și-a luat diploma acum un an și ar trebui să facă serviciul militar. Dar războiul acesta pare chiar să nu vrea să se termine și eu nu sunt dispusă pentru nimic în lume să-l trimit acolo! Iar el, dacă n-ai uitat, a fost întotdeauna un fricos, încă de mic. Ar muri mai degrabă de groază decât de glonț, așa că am decis să-l ajutăm să plece...

— Să-l ajutați să plece? Cum? Băieții de vârsta lui nu au voie să părăsească țara.

— Problema e chiar asta: ar trebui să-l ajutăm să treacă ilegal granița. Am găsit o persoană care vrea două sute cincizeci de mii de *tomani* și m-am gândit că am putea să-i trimitem pe băieții împreună, ca să aibă grijă unul de altul când vor fi departe. Ce crezi?

Ideea îmi plăcea pentru viitorul lui Siamak, dar nu știam dacă aș fi putut face rost de toți banii aceia. Mansureh, însă, mi-a spus să nu-mi fac griji. Ar fi fost fericiți să contribuie ei numai ca

băieții să plece împreună. Siamak era în stare să se descurce și singur, dar Ardeshir era mai temător și ar fi fost fericit să plece cu el.

— Dar unde se vor duce?

— Ne-am informat: aproape oriunde în Europa sunt acceptați refugiații politici. Vor putea să-și termine studiile și le vor da și un mic salariu ca să se întrețină. Ești preocupată din cauza banilor sau ai și alte îndoieli?

— Nu, nu e din cauza banilor, aș fi dispusă să mă îngrop în datorii până la gât ca să-i garantez un viitor fiului meu, dar vreau să fiu sigură că este soluția bună, aș vrea să mă gândesc puțin și să vorbesc cu el. Dă-mi o săptămână te rog.

Eram foarte nehotărâtă. Pe de o parte voiam să-i ofer lui Siamak posibilități mai bune decât cele pe care le-ar fi avut în Iran, pe de alta mă întrebam dacă era bine să încredințez un băiat atât de tânăr unui traficant care, în fond, era un criminal, și nu știam nici măcar cât era de periculos să treci granița. În plus, mă speria ideea de a-l trimite singur într-o țară străină, poate foarte departe: cine l-ar fi ajutat dacă ar fi avut nevoie?

A doua zi aveam o întâlnire de serviciu cu domnul Zargar. El își luase licența în străinătate și ar fi putut să aibă o părere utilă. I-am expus problema. S-a gândit puțin înainte să răspundă.

— N-am experiență de expatriat ilegal și nu știu cât este periculos, dar știu că a devenit o practică comună. În legătură cu asta, ar fi drept să ia el însuși o decizie. Dar dacă îl acceptă ca refugiat, și cu perioada lui în închisoare sunt sigur că o vor face, nu va avea probleme economice și va putea să-și termine studiile în cele mai bune condiții. Riscul cel mai grav pe care și-l asumă e să se abandoneze singurătății și dorului și să cadă în depresie. Li se întâmplă frecvent tinerilor de vârsta lui: nu mai reușesc să învețe și nici măcar să ducă o viață normală, iar uneori ajung la sinucidere. Nu vreau să vă sperii, dar e bine să știți. Lucrul cel mai bun ar fi să aibă pe cineva de partea cealaltă dispus să-l ajute în toate, cineva care să-l poată apăra și care să fie în măsură să umple, cel puțin în parte, golul lăsat de absența dumneavoastră și de depărtarea de casă.

Singura persoană pe care o cunoșteam în afara țării și în care aveam orbește încredere era Parvaneh. Am sunat-o de acasă de la Mansureh, mă temeam că telefonul nostru este supravegheat, și i-am vorbit despre acest plan. A răspuns cu bucurie și mare entuziasm. Trebuia neapărat să o fac: ar fi avut grijă de Siamak ca de fiul ei. Întâmpinarea aceea atât de călduroasă mi-a ușurat inima. Venise momentul să-i expun problema lui Siamak. Nu știam cum ar fi reacționat. Am intrat în camera băieților. El era întins pe pat, cu privirea în tavan. Masuud era la birou și învăța.

— Aș vrea să vă vorbesc, am spus liniștită.

Siamak s-a ridicat pe jumătate și Masuud a închis cartea întorcându-se spre mine.

— Trebuie să luăm o decizie în legătură cu viitorul lui Siamak.

— Nu mi se pare că ni s-a permis vreodată să luăm decizii, mai degrabă ni se impun... a răspuns trist.

— Mă gândesc să te trimit în străinătate.

— Asta-i bună! Și de unde crezi că faci rost de bani? Ar fi nevoie de cel puțin două sute de mii de *tamani* ca să treci granița și alți două sute de mii ca să ajungi în țara care acordă azil politic.

— A, bravo, ce precizie: de unde ai aflat?

— M-am interesat de multe ori... nu știi câți dintre prietenii mei au plecat deja!

— Nu știam! De ce nu mi-ai spus?

— Ce să spun? Știam că nu-ți puteai permite și că te-ai fi necăjit.

— Banii nu sunt importanți, aș face orice ca să obțin suma necesară pentru tine, dar trebuie să știu ce vrei să faci cu adevărat.

— Vreau să merg în străinătate să studiez și să-mi construiesc un viitor!

— Nu te sperie singurătatea și dorul? Și ești pregătit să înfrunți riscul de a trece granița ilegal?

— Sigur că vă voi simți lipsa, dar ar fi mai rău să rămân aici, să te văd cum bați la mașină și coși toată ziua fără să poți face nimic nici pentru voi, nici pentru viața mea. Și, în ce privește riscul, nu cred că e mai mare decât să faci stagiul militar în timpul războiului, sau greșesc?

Avea dreptate, anul următor ar fi fost obligat să plece pentru serviciul militar și nu erau semne că războiul urmează să se termine.

— Dacă te voi lăsa să pleci, va trebui să-mi promiți să respecti niște condiții și să-ți ții mereu cuvântul.

— Care?

— Prima: nu vei putea intra în nici un grup politic, va trebui să-ți păstrezi întotdeauna independența intelectuală. A doua: va trebui să studiezi până la cel mai înalt nivel posibil și să devii o persoană respectabilă. A treia: nu vei putea niciodată să uiți de noi și va trebui să le întinzi mâna fratelui tău și surorii tale dacă vor avea nevoie de tine.

— Nu e nevoie să-mi ceri să jur. Sunt de acord cu toate acestea.

— E ușor s-o spui, dar e la fel de ușor să uiți de ele...

— Cum aș putea să uit de familia mea și de obiectivele mele? Voi sunteți toată viața mea și singura mea dorință este să pot răsplăti, într-o zi, toate eforturile și toate sacrificiile tale. Fii sigură că voi studia cu perseverență și nu voi avea nimic de-a face cu politica... Adevărul e că deja mi-e greață de ea!

Am vorbit ore în șir despre călătorie, despre bani și despre planurile viitoare. Siamak părea că renăscuse. Era emoționat și plin de speranțe, dar și preocupat și neliniștit. Am vândut două covoare, bijuteriile care-mi rămăseseră și chiar și verigheta mea și brățarușă lui Shirin. I-am cerut

Împrumut niște bani lui Parvin Khanum, dar tot erau puțini. Domnul Zargar, care-mi știa problemele încă înainte să-i vorbesc despre ele, a venit într-o zi la noi acasă cu cincizeci de mii de *tomani*, spunând că erau plăți întârziate: știam că nu era adevărat și i-am spus că voiam să i-i dau înapoi. Atunci mi-a propus să mi-i scadă din salariile următoare. În cele din urmă, am reușit să strâng cei două sute cincizeci de mii de *tomani* necesari și i-am dus lui Mansureh.

A fost surprinsă că am făcut rost de suma aceea în atât de scurt timp. Se gândise să-mi dea ea o sută de mii: a spus că, în condițiile acestea, le-ar fi fost de folos băieților în primele două luni pe care le vor petrece în Pakistan.

— Mulțumesc, Mansureh, ți-i voi da înapoi.

— Nu, nu trebuie, banii aceștia sunt ai voștri, li se cuvin copiilor tăi. Dacă Hamid ar fi murit cu o săptămână mai târziu, ați fi avut dreptul la partea voastră de moștenire.

Traficantul era un băiat tânăr și slab, cu pielea măslinie, îmbrăcat ca un țăran care își spunea, codificat, „doamna Mahin“. Am căzut de acord ca băieții să fie pregătiți și, la semnalul lui, să plece spre Zahedan. El i-ar fi trecut granița cu ajutorul unor prieteni, i-ar fi dus în orașul Koveiteh și apoi la cel mai apropiat birou ONU. Ar fi trebuit să îmbrace piei de capră și să treacă granița cu turma. Tremuram auzind acele povești, dar încercam să nu-i arăt lui Siamak că mi-era teamă. El era foarte emoționat, dar poveștile acelea mai mult îi sporeau încântarea decât să-l sperie.

În noaptea în care am primit semnalul, băieții au pornit spre Zahedan cu Bahman Khan, soțul lui Mansureh. În momentul despărțirii, mă simțeam ca și cum aș fi fost mutilată. Nu știam dacă era alegerea bună. Abia plecase și eu eram deja tristă din cauza depărtării de el și copleșită de neliniște din cauza riscurilor pe care și le-ar fi asumat. În noaptea aceea am plâns și m-am rugat lui Dumnezeu pentru fiul meu. Primele trei zile au trecut într-o stare de angoasă, până când am primit vestea că trecuseră granița.

După zece zile, am reușit să vorbesc cu el: ajunseseră la Islamabad și se aranjaseră. Vocea îi suna departe și nefericită. Masuud era trist și plânsul meu din timpul nopții îl făcea să se simtă și mai rău. Mansureh era mai doborâtă decât mine: nu se despărțise nici măcar o zi de fiul ei și nu reușea să se liniștească. Aparent, încercam să-i insuflu curaj, dar, în realitate, vorbeam pentru mine însămi când îi spuneam că trebuia să fim tari ca să le oferim un viitor mai bun fiilor noștri și să suportăm durerea depărtării, știind că era prețul de plătit pentru fericirea lor și dovada tangibilă a iubirii noastre.

După patru luni, într-o seară, Parvaneh a sunat și mi l-a dat la telefon pe Siamak. Am scos un urlat de bucurie: ajunsese la țintă. Parvaneh m-a asigurat că-l va supraveghea, însă el ar fi trebuit să stea o vreme în tabăra refugiaților. Spre deosebire de mulți alții care nu făceau nimic, Siamak a început imediat să învețe limba, s-a dus la școală și a fost admis la o universitate. A continuat să studieze la facultatea de inginerie mecanică și nu și-a uitat promisiunea. Parvaneh se organizase astfel încât Siamak să-și petreacă vacanțele la ei acasă, iar eu să am vești despre el în fiecare zi. Și ea mă puneă la curent în legătură cu progresele lui. Eram fericită și mândră. Simțeam că-mi făcusem datoria față de el.

Munceam tot timpul cu energie și plăteam datoriile. Masuud acum avea grijă de mine și de viața noastră ca un tată, în timp ce continua să studieze, iar atențiile lui mă umpleau de bucurie. Shirin ne înveselea casa cu vorbăria, gingășia și ștrengăriile ei. Liniștea prinsese în sfârșit rădăcini în viața noastră, chiar dacă știam că erau încă probleme nerezolvate, mai ales războiul care părea etern. În acele zile în care învățasem din nou să râd, domnul Zargar m-a cerut de soție. Știam că soția franțuzoaică și fiica plecaseră din țară, dar nu că divorțaseră deja. Domnul Zargar era un om înțelept și bun, ideal din toate punctele de vedere. Uniunea cu el ar fi putut să rezolve mare parte

dintre problemele mele economice. Și nu-mi era indiferent: îl considerasem întotdeauna un bărbat splendid, pe lângă un prieten de încredere, și țineam la el. Puteam să-i povestesc liniștită tot ce aveam pe suflet. Știam de mult de interesul lui față de mine. Poate ar fi putut să-mi ofere iubirea și atențiile pe care nu le primisem de la Hamid. Era al treilea om care mă cerea de soție de când murise Hamid. În celelalte două cazuri refuzasem fără să ezit o clipă. Dar cu el nu știam cum să mă comport. Căsătoria aceea ar fi fost perfectă dintr-un punct de vedere atât practic, cât și sentimental. Dar Masuud mă ținea sub observație și era neliniștit, până când, odată, mi-a spus direct:

— Mamă, noi nu avem nevoie de nimeni, nu-i așa? Îți voi oferi eu tot ce ai nevoie, așa că poți să-i spui aceluia domn Zargar să nu-ți mai dea târcoale, pentru că nu-l pot suferi...

Am înțeles că nu puteam rupe echilibrul atât de greu obținut și nu trebuia să acord atenție nimănui altcuiva în afară de copiii mei. Trebuia să fiu totul pentru ei, și tatăl pe care-l pierduseră, și să umplu acel gol numai cu afecțiunea mea, nu cu prezența unui străin. Eu aș fi fost fericită de compania domnului Zargar, dar mi-aș fi dezamăgit copiii și i-aș fi făcut să se simtă stânjeniți. De aceea, după câteva zile, l-am refuzat, cerându-mi scuze îndelung și rugându-l să nu rupă, din această cauză, frumoasa noastră prietenie.

Evenimentele din viața mea aveau o evoluție ciudată: mai întâi îmi trăgeau o lovitură, apoi mă lăsau să respir puțin. Și știam deja că lovitura următoare ar fi fost cu atât mai grea, cu cât era mai lungă perioada de pace. De aceea ajunsesem să trăiesc momentele de liniște într-o așteptare vigilentă...

Odată cu plecarea lui Siamak rezolvasem una dintre problemele mele cele mai mari, și chiar dacă uneori dorul de el era insuportabil, n-am regretat niciodată că-l lăsasem să plece și nu i-am permis niciodată să se întoarcă. Vorbeam cu fotografia lui și îi scriam scrisori foarte lungi ca să păstrăm legătura și să-l țin la curent cu toate întâmplările din familia noastră.

Masuud era mereu calm și bun, nu-mi provoca niciodată probleme și, dimpotrivă, încerca să le rezolve pe cele existente, iar perioada neliniștită și dificilă a adolescenței sale a trecut pentru el fără suferințe. Se considera responsabilul casei și făcea totul. Trebuia să fiu atentă să nu profit de altruismul și disponibilitatea lui, să nu pretind prea mult de la el, care era încă atât de tânăr, dar, cu toate astea, mai matur decât vârsta lui. Și el își făcea griji pentru mine, nu voia să muncesc prea mult, îi era teamă să nu mă îmbolnăvesc. Eu îi spuneam că munca nu îmbolnăvește pe nimeni – oboseala dispare cu un somn bun și o zi de odihnă pe săptămână. Lipsa de ocupație, depresia și gândurile inutile erau cele care îi făceau pe oameni să se îmbolnăvească.

Îmi era prieten și confident, pe lângă faptul că-mi era fiu. Ne spuneam totul, luam toate deciziile împreună. Eram o familie completă. Avea dreptate, nu aveam nevoie de nimeni altcineva. Singura mea teamă pentru el era că, într-o zi, ceilalți vor profita de bunătatea lui. Deja surioara lui obținea totul de la el cu câteva mângâieri. Masuud o proteja ca un tată. O înscria la școală, se ducea să vorbească cu profesorii, o ducea și o aducea acasă. În timpul bombardamentelor, o ținea strâns lângă el. Nu eram deloc bucuroasă că creșteau în situația aceea și eram tot mai preocupată și speriată de continuarea războiului. În fiecare an îmi spuneam: „Și anul acesta va trece și nu va veni rândul lui Masuud“.

Vestea martiriului multor tineri pe care-i cunoșteam mă șocase și m-am simțit și mai rău când am aflat că de soarta aceea avusese parte și nepotul meu, Gholam Ali. Nu voi uita niciodată ultima noastră întâlnire. Am fost luată prin surprindere când l-am văzut apărând la ușa noastră. Trecuseră ani de când nu ne mai întâlniserăm. Nu știu dacă din cauza uniformei militare sau a privirii, mi s-a părut mult mai bătrân decât vârsta lui. Oricum, nu mai era Gholam Ali pe care-l cunoșteam. L-am întrebat dacă se întâmplase ceva.

— Trebuie să se întâmple ceva ca să vin să vă văd?

— Nu, dragule, ești binevenit, doar că nu sunt obișnuită...

Copiii nu erau acasă. Mi s-a părut puțin stânjenit. I-am turnat ceai și am încercat să-l fac să se simtă în largul lui întrebându-l de familie. Dar n-am făcut comentarii despre uniformă și plecarea lui pe front. Nu eram în stare să abordez subiectul. Războiul, în ochii mei, era o imensă oroare, de unde țâșneau numai lacrimi și sânge, moarte și suferință. Pe neașteptate, mi-a spus:

— Mătușă, am venit să vă cer *halaliyat*¹.

— De ce, ce vei fi făcut? Și apoi, ce ar trebui să ți se întâmple?

— Știți că am fost pe front și sunt aici în permisie. Dar trebuie să mă întorc, așa e războiul – *inshallah*, poate voi fi demn de martiriu... ultima mea dorință.

— Ce tot spui? Ești în floarea tinereții. Dumnezeu să nu aducă niciodată ziua aceea! Nu pot accepta cuvintele tale. Gândește-te la biata ta mamă, crezi că ar fi de acord? Nu știi că respectul pentru părinți e cea dintâi datorie a ta?

— Sigur că știu, dar am obținut deja aprobarea lor. La început, mama plângea, nu voia să se calmeze. Atunci am dus-o la azilul refugiaților, i-am arătat disperarea acelor oameni care i-au pierdut pe cei dragi, casa și toată viața lor și nu mai au nimic. I-am spus că e datoria mea de musulman să-mi protejiez familia, țara și neamul. Am întrebat-o dacă i se părea corect să se opună acestei datorii. Mama mea crede cu determinare, credința ei e mai statornică decât cea a tatălui meu – după cum mi se pare mie. Și, de fapt, mi-a răspuns: „Cine sunt eu să refuz o poruncă divină? Mă voi lăsa în seama deciziilor Lui...”

I-am spus că, mai întâi, putea, cel puțin, să-și termine studiile, apoi ar fi făcut ce considera că e bine. Și poate, între timp, războiul s-ar fi terminat și el putea să-și construiască o viață și o familie.

Cu un zâmbet sarcastic a răspuns:

— Ca tatăl meu, vreți să spuneți? Știți mai bine decât oricine altcineva, mătușă, cum e tatăl meu... interesat de bani și de profit, de expunerea mărfii și de obținerea celui mai mare câștig. Eu nu vreau să devin așa... Frontul e singurul loc unde mă pot apropia de Dumnezeu. N-aveți idee de cum ne simțim acolo. Toți dispuși să-și sacrifice propria viață, toți împreună pentru același obiectiv. Acolo e adevărata credință, fără etichete și fără străluciri. Acolo i-am cunoscut pe adevărații musulmani, care nu dau importanță lucrurilor materiale și banilor. Lângă ei îmi găsesc pacea sufletească și mă simt aproape de Dumnezeu.

Ascultam cu capul plecat cuvintele aceluși tânăr idealist, convins că găsisese adevărul.

Tăcerea a fost din nou întreruptă de vocea tristă a lui Gholam Ali.

— În ultima vreme, când mă duceam cu tata la magazin, nu-mi plăcea văzându-l cum se comporta. Îmi veneau îndoielii în legătură cu orice lucru, mai ales cu credința lui în Dumnezeu. Nu mai veniți la noi acasă, n-ați văzut-o pe cea nouă... e luxoasă, enormă, plină de camere inutile, dar este rodul fraudelor în detrimentul oamenilor săraci, înțelegeți? Nu știu cum poate tatăl meu să se laude că este musulman, cum poate să se roage în casa aceea. Eu nu vreau să devin ca el...

În seara aceea l-am convins să rămână la cină. Când s-a ridicat pentru *namaz*, am văzut puritatea intențiilor sale și a credinței lui și am tremurat pentru el. Îi invidiam forța, iar supunerea lui în fața vocii lui Dumnezeu, cum o înțelegea el, mi se părea înălțătoare.

În momentul despărțirii, m-a sărutat pe obraji și mi-a șoptit la ureche:

— Rugați-vă să devin martir...

I s-a îndeplinit dorința, iar eu am plâns pentru multă vreme; însă nici moartea lui nu m-a convins să pun din nou piciorul în casa lui Mahmud. Khanum Jun era supărată pe mine și spunea că am o inimă de piatră. Dar era mai presus de mine. După câteva luni, am întâlnit-o pe Ehteramsadat. Îmbătrânise și era distrusă de durere. Când am văzut-o, am început să plâng: nu știam cum să-i ofer condoleanțe unei mame care-și pierduse fiul. Dar ea mi-a spus: „Fiul meu e un martir, nu e nevoie de condoleanțe...”

Khanum Jun mi-a explicat că numai așa putea să supraviețuiască: credința o ajuta să suporte imensa suferință. Știam că Ehteramsadat era sinceră. În același timp eram convinsă că Mahmud va profita de martiriul fiului său ca să-și facă publicitate și să-și crească afacerile. Pe mama au scandalizat-o cuvintele mele. Nu fusese niciodată obiectivă în ce-i privește pe băieții ei. Și eu voiam să-i deschid ochii.

— Încetați să vă mințiți singură, mamă, știți foarte bine că banii *halal* nu se obțin așa! Și Amu Abbass e comerciant și a început să muncească înaintea fratelui meu. Dar nu s-a îmbogățit ca Mahmud și are doar magazinul lui. Și de Ali ce-mi spuneți? Abia a început și e deja plin de bani... Am auzit că și-a cumpărat o casă de câteva milioane!

— Te superi și pe Ali? Din fericire, fiii mei sunt mai șireți decât alții. Adesea, Dumnezeu îi ajută pe cei care sunt cu el. Dar și când destinul e negru, ca al tău, Dumnezeu e cel care a vrut să fie așa... Nu trebuie să fii așa de invidioasă!

Destul de multă vreme nu m-am mai dus să-mi văd mama. Și când treceam pe la Parvin Khanum, nu-mi venea să bat la ușa ei. Poate avea dreptate, poate eram într-adevăr invidioasă. Dar nu puteam accepta să se îmbogățească pe spinarea oamenilor aflați în război și în dificultăți. Pentru mine, acel lucru era un păcat și nu voiam să mai am nimic de-a face cu ei.

Viața mea se desfășura între eforturi zilnice și preocupări constante pentru viitor, dar era relativ liniștită, în ciuda războiului și a lipsei de bani.

Mama lui Hamid a murit de cancer la un an după plecarea lui Siamak. Își dorise să moară de când rămăsese singură. Simțeam că poate ea însăși fusese cea care să accelereze, cu puterea minții, evoluția bolii. În ciuda slabei lucidități din ultima perioadă, în testament n-a uitat de noi și a obținut promisiunea fiicelor că nu ne vor lăsa niciodată fără casă. Știam că Mansureh avea un rol activ în favoarea noastră și a încercat în toate modurile să îplinească dorința mamei, chiar opunându-se celorlalte surori ale ei. Soțul ei, care era inginer constructor, a dăruit rapid casa părinților lui Hamid și a construit un nou complex de patru etaje. În timpul lucrărilor, nu s-a atins de partea noastră de curte, ca să nu fim obligați să ne mutăm, dar am trăit doi ani în praf și zgomote

asurzitoare, până când minunata casă nouă a fost gata. Fiecare nivel avea două apartamente de o sută cincizeci de metri pătrați fiecare, în afara celui de-al treilea, format dintr-un singur apartament de trei sute de metri, unde s-a dus să locuiască Mansureh. Nouă ne-a fost rezervat un apartament la primul nivel care dădea spre parcare, iar cel de lângă noi găzduia biroul soțului lui Mansureh; al doilea nivel i-a revenit lui Manijeh, care ocupa unul din cele două apartamente și îl închiriasse pe celălalt. Monir Khanum, care deținea al patrulea nivel, l-a închiriat pe tot. Când Siamak a aflat că aveam numai un apartament s-a supărat și mi-a spus la telefon:

— Trebuiau să ți-l dea și pe celălalt, ca să-l poți închiria și să te ajuți cu cheltuielile. E numai jumătate din ce ți se cuvine!

Încă avea un spirit combativ. Am râs.

— Dragul meu, chiar nu vrei să te liniștești? Acest apartament e un semn de recunoștință și de afecțiune din partea lor, puteau foarte bine să nu ne dea nimic, nu avem drepturi după lege. Gândește-te că, fără nici o cheltuială, am devenit proprietarii unei case nou construite, frumoasă și curată. Ar trebui să fim mulțumiți și recunoscători, nu crezi?

Apartamentul nostru a fost primul gata, astfel încât să putem elibera camerele de pe partea cealaltă a curții și să permitem restructurarea. În sfârșit, aveam trei dormitoare și fiecare dintre noi putea să aibă o cameră numai a lui. Eu m-am eliberat de gălăgioasa companie a lui Shirin, iar ea a scăpat de ordinea mea și lamentările mele continue... Masuud era mulțumit de camera lui mare și luminoasă și l-ar fi primit din nou bucuros pe Siamak drept coleg de cameră.

Anii treceau în grabă. Masuud ajunsese în ultimul an de liceu, dar războiul continua. În fiecare an era promovât cu note maxime și, uneori, deși eram mândră de el, simțeam că mi se oprește respirația și spuneam, glumind doar pe jumătate: „De ce te grăbești, fiule? De ce nu-ți iei diploma peste câțiva ani?!“.

Aș fi vrut ca liceul să dureze până la sfârșitul războiului... Dar el voia să crească, să muncească, să fie un sprijin pentru familie. Oricum, mi-a promis să intre la universitate ca să amâne serviciul militar. Dar eu știam că politica influența și alegerile făcute de universități și eram foarte preocupată.

În cele din urmă, și-a luat diploma cu note maxime și a participat la *concour*. Amândoi știam că, ținând cont de antecedentele noastre familiale, șansele să fie admis erau slabe, dar nu ne-o mărturiseam. Uneori, pe de o parte ca să-mi dea curaj, pe de alta ca să-și facă el curaj, spunea: „În fond, eu nu am nici un antecedent penal. Iar la școală erau foarte mulțumiți de mine. În momentul deciziei, îmi vor lua apărarea...“

După cum îmi imaginam, n-a fost admis. Am plâns amândoi și nu reușeam să-l consolez. Vedeam pierindu-mi speranțele pentru viitorul lui, iar el era frustrat și lovit de acea nedreptate. Unicul meu gând era cel de a-l proteja. În câteva luni ar fi trebuit să se prezinte pentru serviciul militar. Siamak și Parvaneh m-au sunat și mi-au spus să-l trimit la ei cu orice preț. Dar el nu voia să ne lase singure pe mine și pe sora lui. Și apoi, era imposibil să găsec bani, terminasem de puțin timp să achit datoriile făcute pentru plecarea lui Siamak.

În realitate, banii nu erau problema principală: ar fi trebuit să găsec o persoană de încredere, nu puteam să-mi dau fiul pe mâna oricui, și asta nu era ușor. Aveam încă numărul de telefon la care sunasem pentru Siamak. Am sunat și am spus numele de cod, „doamna Mahin“, cum făcusem deja altădată. Omul care a răspuns a început să-mi pună întrebări cu un accent pe care nu-l recunoșteam. Am înțeles că era o capcană. N-am dat nici o informație și am închis telefonul. I-am cerut ajutorul lui Bahman Khan, soțul lui Mansureh, care-i însoțise pe fiul lui și pe Siamak la Zahedan. A făcut câteva cercetări și a aflat că banda fusese arestată și că în ultima perioadă controalele la granițe deveniseră mult mai severe. În multe cazuri băieții erau arestați și, uneori, traficanții fugea cu banii, abandonându-i în mijlocul pustiului. Nu știam ce să fac. Singura mea certitudine era că nu voiam ca fiul meu să moară în război. Dar Masuud nu coopera.

— Mamă, doi ani de serviciu militar nu înseamnă sfârșitul lumii! Toți sunt obligați să-l facă, pentru salvarea țării noastre, așa că mă voi duce și eu și, când voi fi terminat, îmi voi lua pașaportul și, cu câteva cheltuieli, voi ieși legal din țară.

Nu puteam să mă conving. Ce-aș fi făcut dacă i s-ar fi întâmplat ceva? El insista că a face stagiul militar nu însemna neapărat a fi omorât: majoritatea se întorceau teferi. Fiecare alegere avea riscuri, iar emigrarea ilegală era la fel de periculoasă... dar eu îl aveam tot timpul în minte pe Gholam Ali.

Masuud era mirat că-mi pierdusem curajul, cel pe care-l afixam la fiecare bombardament când spuneam că probabilitatea de a fi loviți era egală cu cea a unui accident stradal; îmi reproșa că devenisem irațională, că nu mă comport ca mamele celorlalți băieți... Nu înțelegea că teama mea dispărea dacă eram toți împreună, dacă puteam să-i protejiez: aș fi fost mai liniștită numai dacă mă duceam pe front împreună cu el...

Sfârșea întotdeauna râzând de mine și punând capăt preocupărilor mele cu un sărut pe frunte. Astfel, ziua mult temută a venit și el a fost trimis în armată pentru perioada de instrucție împreună cu mii de alți tineri. M-am străduit să fiu optimistă și să rămân calmă. Noapte și zi mă rugam ca nenorocitul ăla de război să se termine și fiii noștri să se întoarcă în sânul familiilor lor. Dura de șapte ani, dar până atunci nu simțisem niciodată pericolul atât de aproape. În fiecare zi aveau loc marșuri funebre pentru martiri. Mulți se întorceau mutilați și peste tot întâlneam mame în aceeași situație ca a mea. Era ca și cum le-aș fi cunoscut pe toate. Aveau în ochii aceeași groază ca a mea și ne încurajam una pe alta, știind că mințim.

Și perioada de instrucție a ajuns la final, dar nu s-a întâmplat nici o minune și războiul nu s-a terminat. Eforturile mele de a-l trimite în cel mai puțin periculos loc posibil au fost inutile. În ziua în care a plecat pe front, mi-am luat la revedere, strângându-i mânuțele lui Shirin și nereușind să-mi opresc lacrimile. În uniformă aceea părea mai mare. Ochii lui limpezi și superbi ne priveau preocupați. Îmi spunea că trebuia să fiu puternică și să-mi iau la revedere fără disperare, trebuia să-i insuflu curaj, cum făceau celelalte mame. Le-am privit și le-am văzut lacrimile disperate în spatele chipurilor uscate... A sărutat-o pe Shirin și a încercat să o facă să râdă. I-am promis să fiu în formă la întoarcerea lui și l-am pus să promită că se întoarce... L-am urmărit cu privirea cât am putut, vrând parcă să-mi fixez fiecare nuanță a expresiei lui în minte, și am alergat după tren până a dispărut.

Am avut nevoie de câteva săptămâni să accept plecarea lui Masuud, dar nu reușeam să mă obișnuiesc cu golul pe care-l lăsase. Pe lângă dor, pe lângă preocuparea pentru pericolele care-l amenințau, simțeam lipsa micilor gesturi de fiecare zi. Absența lui m-a făcut să înțeleg cât îmi fusese de prețios în treburile cotidiene și câte poveri îmi luase de pe umeri. Poveri care acum făceau încă și mai puțin suportabilă viața fără el. Acum, că trebuia să rezolv totul singură, înțelegeam valoarea ajutorului lui și fiecare lucru pe care-l făceam îmi aducea aminte de el, simțind cum mi se strânge inima. Când Hamid fusese omorât, am suferit mult și îi simțeam lipsa pentru că țineam la el, dar moartea lui nu avusese repercusiuni asupra ritmului nostru de viață, pentru că el stătea puțin acasă cu noi și nu-și asumase niciodată nici o responsabilitate. Dar când lipsește cineva care are un rol activ în viața ta, care e prezent și mereu gata să te ajute, senzația de gol e mult mai profundă și absența mai greu de suportat.

Au trecut trei luni: învățasem să trăim fără Masuud. Shirin, care fusese mereu o fetiță vivace și veselă, râdea mai puțin și seara, adesea, găsea câte un motiv să plângă. Eu îmi redobândeam liniștea numai rugându-mă și vorbind cu Dumnezeu. Stăteam ore întregi în rugăciune și uitam de tot ce mă înconjura. Uneori, nu-mi dădeam seama nici măcar că Shirin adormise fără să mănânce în fața televizorului... Masuud telefona de fiecare dată când putea. Să vorbesc cu el era un dar ce-mi

diminua neliniștea timp de câteva ore.

Apoi n-am mai avut vești de la el două săptămâni și am fost cuprinsă de panică. Am sunat acasă la familiile prietenilor lui care plecaseră pe front odată cu el. Mama lui Famarz, serioasă și rațională, mi-a spus că era prea devreme să-mi fac griji. Erau soldați, nu aveau întotdeauna telefon la îndemână... Trebuia să așteptăm cel puțin o lună.

O lună fără vești despre un fiu plecat pe front era greu de suportat, foarte greu. Dar eu am așteptat. Mă țineam ocupată, îmi umpleam timpul cu munca, îmi forțam mintea să colaboreze. S-au făcut două luni și atunci m-am hotărât să mă duc la oficiul militar. Am ezitat în fața ușii, îngrozită de ce ar fi putut să-mi spună, dar nu aveam altă opțiune. Trebuia să intru. M-au condus într-o încăpere aglomerată. Bărbați și femei cu chipuri palide, cu ochii injectați de nopți nedormite erau înșirați așteptând să le vină rândul ca să afle, în sfârșit, ce se întâmplase cu fiii lor. Când mi-a venit mie rândul, îmi tremurau genunchii. Mi-am adunat toată puterea rămasă și am întrebat de Masuud. Bătaia inimii era atât de puternică în urechile mele, că nu reușeam să aud vocile din jurul meu. Militarul și-a răsfoit registrul și m-a întrebat ce legături aveam cu soldatul Masuud Soltani. Am închis și am deschis gura de câteva ori înainte să reușesc să spun că sunt mama lui. A părut contrariat și m-a invitat să iau loc. Apoi m-a întrebat unde era tatăl. Am înghițit și am încercat să-mi rețin lacrimile.

— Tatăl lui a murit. Orice s-a întâmplat, trebuie să-mi spuneți mie.

M-a invitat să stau calmă, să nu mă preocup... apoi a spus că nu știa unde era Masuud.

Cum era posibil? Ei îl trimiseseră la război și nu știa unde?

— Vedeți, dragă doamnă, a fost o operațiune în zona aceea, unele părți ale frontierei au fost recucerite și altele cedate. Noi, din păcate, nu avem vești despre toți soldații noștri, căutăm încă...

— Dar dacă ați reușit să recuceriți zone, sigur veți fi găsit... ceva.

Nu voiam să spun „cadavre“, dar el a înțeles din zbor.

— Nu, doamnă, nu am găsit nici un cadavru cu trăsăturile și plăcuțele de identificare ale fiului dumneavoastră. Încă explorează zona și n-am primit nici o veste despre asta.

Câteva mame m-au ajutat să mă ridic de pe scaun. Mame care, ca și mine, așteptau acele vești. O doamnă și-a păstrat loc în rând și m-a condus la ieșire. Când am ajuns acasă, Shirin nu se întorsese încă de la școală. M-am plimbat prin camerele goale strigându-i pe băieții mei, iar ecoul numelor lor se răspândea prin casă: „Siamak? Masuud?“. Ridicam glasul ca și cum s-ar fi ascuns, ca să-i fac să răspundă. Am deschis dulapul. Am strâns cu putere la piept hainele și le-am adușmeacat. Nu știu ce s-a întâmplat după aceea. Shirin le sunase pe mătuși, care veniseră cu un medic. Mi-a injectat câteva calmante. Coșmarurile mele au reînceput.

Sadegh Khan și Bahman Khan au continuat să se ducă, în locul meu, la acel oficiu militar să

ceară vești. După câteva săptămâni, au spus că numele lui Masuud apăruse pe lista soldaților dispăruți. Ce însemna asta? Dispăruse în neant?! Fiul meu, tânăr și frumos, putea să fi dispărut fără urmă ca și cum n-ar fi existat niciodată? Nu era posibil. Trebuia să fac ceva. Mi-am amintit de un coleg care-și găsisse fiul într-un spital la câteva luni de la dispariție. Nu puteam sta să aștept cursul birocrăției. Am petrecut noaptea luptând cu gândurile mele și dimineața deciseseam: mă voi duce pe front să-l caut. Am stat jumătate de oră sub jetul de apă rece ca să elimin urmele sedativelor. M-am îmbrăcat și m-am privit în oglindă: cât îmi albise părul! Apoi i-am comunicat decizia mea lui Parvin Khanum, care îmi fusese alături în toate zilele acelea negre.

Mi-a spus că nu puteam să o fac, nu mi-ar fi dat voie. Dar aș fi putut să-l caut în spitale, nimeni nu putea să-mi interzică, am răspuns.

Mi-a propus să iau pe cineva să mă însoțească. Singurul căruia aș fi putut să mă adresez era Sadegh, dar nu voiam să-și lase serviciul ca să mă însoțească și, cu siguranță, nu puteam cere ajutorul fraților mei...

Am plecat cu un tren plin de soldați. În compartimentul meu, însă, am găsit tovarăși de suferință: un bărbat și o femeie în căutarea fiului, chiar dacă ei, cel puțin, știau că fusese rănit și că era internat într-unul dintre spitalele din Ahvaz. Primăvara, în zona aceea, era toridă și numai acolo am văzut cu adevărat, după aproape opt ani, semnele palpabile ale războiului: suferință, catastrofă, devastare. Nici un chip zâmbitor, nici o mișcare relaxată. Toți alergau, dar gesturile lor erau mecanice, identice, ca ale groparilor. În ochii lor neliniștiți, numai furie și tulburare. Toți cei cu care am vorbit erau răniți sau pierduseră pe cineva. Am vizitat spitalele cu familia Farahoni cunoscută în tren: ei și-au găsit fiul care avea o rană la față. Scena întâlnirii lor mi-a făcut rău. Mi-am spus că l-aș fi recunoscut pe Masuud chiar dacă și-ar fi pierdut întreaga față; m-am rugat să-l găsesc viu, rănit, fără picioare sau fără brațe, dar viu, ca să-l pot strânge din nou la piept. Îneebuneam văzând atâția mutilați și răniți, toți prea tineri, toți suferinzi și mă alăturam, în sinea mea, durerii fiecărei mame. Dumnezeu, cine ar fi trebuit să răspundă de toate acestea? Cine era responsabil? Și noi cum de nu ne-am dat seama? Numeam război bombardamentele intermitente asupra orașului, în timp ce, de opt ani, soldații trăiau în starea aceea. Am căutat peste tot. Apoi am găsit un militar care îl cunoștea pe Masuud și-l văzuse în seara operațiunii în care mulți muriseră sau fuseseră răniți. Dar el leșinase și nu mai știa nimic despre ceilalți. Nimeni nu era în stare să-mi dea un răspuns în legătură cu ce i se întâmplase fiului meu. Cuvântul „dispărut“ îmi răsuna în cap, suferința mea devenise prea grea. M-am întors casă. Am alergat în camera lui Masuud și am scos din dulap, în grabă, hainele lui. Unele cămăși erau șifonate: am început să le calc ca și cum ar fi fost lucrul cel mai important de făcut. Și cu cât le călcam, cu atât găseam mici cute ascunse și o luam de la capăt. Dincolo de ușă, Mansureh vorbea încontinuu, dar nu o ascultam, știam doar că era

acolo, ca într-un ungher al minții mele. Brusc, am auzit că-i spunea lui Fati: „Înebunește. Sunt două ore de când calcă o cămașă de-a lui Masuud. Ar fi mai bine să afle că a murit, cel puțin ar putea să-și dea frâu liber întregii suferințe...” Am ieșit în viteză din cameră, ca un câine turbat, și am urlat la ea: „Dacă mi-ar spune că e mort, m-aș omorî. Dacă sunt încă în viață, e pentru că știu că și el e în viață!”.

Dar simțeam că mă apropii de nebunie.

Vorbeam singură și interlocutorul meu constant era Dumnezeu. Legătura mea cu el se transformase. Nu-mi mai păsa de nimic în viață. Eram o învinsă care nu mai avea nici o speranță de salvare și îmi rezervam cel din urmă curaj ca să-i spun tot ce credeam. Blestemam, îl vedeam ca pe un idol care avea nevoie de victime sacrificate și eu trebuia să-i ofer pe unul dintre copiii mei. Încercam să-l aleg pe unul dintre ei și uneori îl trimiteam pe Siamak, alteori pe Shirin în locul lui Masuud, apoi eram copleșită de sentimentul de vinovăție și de repulsia față de mine însămi și reîncepeam să mă pierd în suferință.

Nu mai aveam grijă de mine. Parvin Khanum trebuia să mă împingă cu forța sub duș... Khanum Jun și Ehteramsadat încercau să mă consoleze, îmi vorbeau despre răsplata lui Dumnezeu pentru martiri în lumea de dincolo. Mama mea mă îndemna să accept voința lui Allah. Dar eu nu mă resemnam. Suferisem deja destul toată viața: nu-i era de-ajuns? Mă dusesem să-l văd pe soțul meu ani de zile în închisoare, îi spălasem hainele murdare de sânge, riscasem să pierd un fiu, fusesem singură, muncisem zi și noapte, mă sacrificasem să-mi cresc copiii. Numai ei mă făceau fericită și nu-mi păsa de nimeni altcineva, nici măcar de Dumnezeu.

Ehteramsadat plângea.

— Nu blestema, Masum, Dumnezeu te pune la încercare.

— Până când va trebui să trec examene? De ce mă pune Dumnezeu mereu la încercare? Vrea să-și arate omnipotența în fața unei sărmane disperate ca mine? Nu vreau să trec probele lui, îl vreau pe fiul meu. Să mi-l dea pe fiul meu înapoi, iar apoi poate să mă și pice!

Ehteramsadat era scandalizată de ofensele mele aduse lui Dumnezeu. Apoi îmi vorbea de mamele cealalte, de toate cele care își pierduseră un fiu sau chiar mai mulți... dar mie nu-mi păsa. Nenorocirile celorlalți nu mă făceau să mă simt mai bine, dimpotrivă, sufeream și pentru ei, și pentru ea. Și eram pe cale să înebunesc pentru că fiul meu de nouăsprezece ani dispăruse și nu exista nici măcar un cadavru pe care să-l îmbrățișez.

Pierdusem șirul zilelor și al lunilor, luam munți de calmante și antidepresive și mă zbăteam într-o continuă stare de somnolență.

Într-o dimineață m-am trezit cu gura și gâtul uscate. Adormită și cu capul care părea să-mi explodeze m-am târât în bucătărie să beau ceva. Shirin spăla vasele. Am privit-o mirată. Nu făcea

asta niciodată și detesta treburile casnice. Am întrebat-o de ce nu era la școală.

M-a privit uimită. Am citit în privirea ei compătimirea, dar și faptul că se simțea rănită, când mi-a spus:

— E o lună de când s-a terminat școala, mamă!

Am rămas încremenită. Cum era posibil? Și eu unde eram? Și examenele de sfârșit de an... le dăduse și pe acelea? Da, dar eu nu băgasem de seamă.

Am privit-o. Slăbise, era palidă și avea o privire tristă. Mă pierdusem într-atât în suferința și furia mea, că uitasem de fiica mea. Și ea suferea la fel ca mine și poate mai mult decât mine. Am îmbrățișat-o și fetița mea s-a refugiat în brațele mele, încercând să se ascundă ca și cum și-ar fi dorit de mult momentul acela. Plângeam amândouă.

— Iartă-mă, comoara mea, iartă-mă. Nu aveam dreptul să uit de tine!

Shirin a fost cea care m-a făcut să ies din apatie și din suferință. Avea nevoie de mine, de dragostea și atenția mea. Și ea era fiica mea și aveam datoria să trăiesc pentru asta. Mi-am jurat mie însămi că nu-mi voi mai înfrunța problemele cu atâta egoism. Trebuia să mă pun în mișcare.

Mi-am reluat viața de toate zilele. Încercam să stau cât mai mult la birou să muncesc, pentru că acasă nu reușeam să mă concentrez. Am decis să nu plâng de față cu Shirin. Ea avea nevoie de o viață normală și senină. Era o fetiță de nouă ani și văzuse deja destule. Am rugat-o pe Mansureh să o ducă la mare. Dar ea nu voia să mă lase singură și n-am avut altă opțiune decât să plec cu ele. Vila lui Mansureh era aceeași din urmă cu zece ani și marea avea frumusețea strălucitoare de atunci. Totul mă ducea înapoi la zilele cele mai bune din viața mea și reînvia acele dulci amintiri.

Auzeam din nou vocile băieților care se jucau și se alergau pe nisip, privirea pasionată a lui Hamid asupra mea. Stăteam ore în șir amintindu-mi și imaginile erau atât de vii, că o dată m-am aplecat să iau o minge ca să le-o arunc băieților mei care se jucau împreună... Trecuse totul atât de repede! Bucuria și seninătatea pe care le așteptam de la viața de familie se consumaseră în acele câteva zile și restul nu fusese decât suferință și tristețe.

În fiecare ungher al aceluși loc lua naștere o amintire. Uneori, deschideam brațele ca să-i strâng la piept pe cei dragi mie. Și, când îmi dădeam seama, priveam în jurul meu speriată la gândul că cineva mă văzuse așa. Într-o seară m-am așezat pe malul mării, naufragiind printre gândurile mele, și am simțit mâna lui Hamid pe umăr. Îi percepeam clar prezența. I-am spus: „Hamid, n-ai idee cât de obosită sunt!“.

Mi-a strâns umărul, mi-am pus capul pe mâna lui, mi-a mângâiat părul... până când vocea lui Mansureh m-a făcut să tresar.

— Te caut de-o oră. Ce faci acolo?

Până în ce punct un vis putea să pară real? Îi simțeam și căldura mâinii pe umăr. Poate mă aflam

la limita nebuniei și ce bine era! Aș fi putut să mă abandonez pentru totdeauna acelor viziuni și să continui, până la sfârșit, să trăiesc în visele mele, să mă bucur de libertatea nebunilor, fără să mai simt nici o responsabilitate. Eram pe marginea unei prăpăstii, la un pas de a mă arunca. Numai gândul la Shirin mi-a împiedicat căderea și m-a împins să mă reîntorc la realitate. Am înțeles că trebuia să mă întorc acasă: locul acela, cu toate amintirile acelea, era periculos, era imposibil să opun rezistență acelor vise. În a treia zi mi-am făcut bagajul și m-am întors la Teheran.

Într-o zi caldă a lunii Mordad, la ora două după-amiaza, am auzit strigăte de bucurie răsunând pe coridoare. Cineva a deschis ușa de la biroul meu și a urlat: „Războiul s-a terminat!“.

Cât îmi dorisem să aud acea veste doar cu un an în urmă... De mult nu mai vizitam nici un birou de recrutare. Mă tratau cu o anumită considerație de când dispăruse Masuud, dar respectul lor mă făcea să mă simt mai rău decât insultele pe care mi le adresaseră în calitate de mamă a unui mujahedin și de soție a unui comunist. Chiar nu-l puteam suporta.

Trecuse mai mult de o lună de la terminarea războiului. Școlile nu se deschiseseră încă. La ora unsprezece dimineața s-a deschis larg ușa de la biroul meu și au intrat Shirin și Mansureh agitate și găfâind. M-am ridicat speriată. Deja mi-era mereu frică să întreb ce se întâmplase. Shirin s-a aruncat în brațele mele. Plângea și nu reușea să vorbească. Mansureh m-a privit fix și a spus doar „Trăiește, trăiește!“. M-am prăbușit pe scaun. M-am rezemat de spătar și am închis ochii. Dacă era un vis, voiam să rămân așa pentru totdeauna... Shirin mi-a tras, blând, câteva palme peste față cu mânuțele ei ca să mă facă să-mi revin și între timp mă ruga să mă ridic, să mă mișc, să vorbesc. Am deschis ochii. Atunci a râs din toată inima. O sunaseră de la comisie și îi spusese că numele lui Masuud era pe lista prizonierilor de război redactată de ONU. Mansureh sunase din nou ca să se asigure că nu era o greșeală: era chiar numele lui și toate datele corespundeau. Schimburile de prizonieri vor avea loc în curând...

Nu-mi amintesc ce am făcut. Cred că am început să dansez ca o nebună și să sărut podeaua. Din fericire, era Mansureh acolo. I-a dat pe toți afară din încăpere ca să nu fie martori la nebunia mea. Trebuia să mă mișc, să merg undeva, într-un loc sacru, la un sfânt... Lui Mansureh i-a venit în minte mausoleul lui Emamzadeh Saleh. Mi-era teamă, trebuia să fac astfel încât să-mi fie iertate toate blestemele pe care le rostisem în disperarea mea, altfel acel noroc neașteptat ar fi dispărut ca apa printre degete. I-am cerut iertare lui Dumnezeu de multe ori și în multe feluri, am promis să spun toate rugăciunile pe care le uitasem, să dau de pomană celor săraci... și mă scuzam și îi explicam motivele blestemelor mele: „Când mizeria și ghinionul depășesc limita, oamenii nu mai au nimic de pierdut și atunci uită de tine sau, mai rău, te insultă. Fă cu mine ce vrei, dar te rog: nu mă mai pune la încercare folosindu-te de copiii mei!“.

Când privesc înapoi la zilele acelea, îmi dau seama că îmnebunisem cu adevărat: vorbeam cu

Dumnezeu cum face un copil cu tovarășul lui de joacă și încercam să stabilesc niște reguli de care nici unul din cei doi să nu poată scăpa! În timpul zilei mi se întâmpla de mai multe ori să simt că trebuia să-i mulțumesc lui Dumnezeu și să-i arăt recunoștința mea ca să nu mai uite de mine. Ca un îndrăgostit care se împacă cu iubita lui după o lungă despărțire, mă simțeam sceptică și optimistă în același timp.

Bucuria se reinstalase la noi în casă. Sunetul râsetului lui Shirin a reînceput să răsunе între pereții ei. Alerga, se juca. Se arunca de gâtul meu și mă săruta. Încă eram preocupată pentru Masuud, dar era totul diferit. Știam că a fi prizonier de război presupunea mii de greutate și umiliri. Știam că el, în locul acela, putea fi torturat. Dar totul ar fi trecut. Important era că trăia. Acum fiecare zi trecea în așteptarea trepidantă a eliberării lui. Țineam casa curată și în ordine. Îi aranjam hainele. Fiecare lună părea mai grea decât cea precedentă, dar speranța de a-l revedea mă ținea pe picioare, până când, într-o noapte de vară, l-au adus acasă. Din ziua precedentă strada era iluminată, cu multe pancarte care spuneau BINE AI VENIT, MASUUD. Plutea în jur un miros de prăjituri și de flori și eu simțeam din nou parfumul intens al vieții. Casa era plină de persoane, dintre care multe necunoscute. Când i-am văzut pe Mahbubeh și pe soțul ei, m-am emoționat, iar când mi-am dat seama că venise și Haj Agha, aș fi vrut să-i sărut mâinile. De când îl ajutase pe Siamak, în ochii mei era un sfânt. Organizarea și primirea oaspeților le era încredințată lui Parvin, Mansureh, Fati și Firuzeh, care se transformase într-o adolescentă superbă. Eu nu reușeam să fac altceva decât să stau într-o așteptare febrilă. Cu o zi înainte, Fati mă pusese să-mi vopsesc părul, în onoarea fiului meu. Nu protestasem, eram dispusă să fac orice pentru el! Firuzeh râdea și spunea: „Parcă e nunta mătușii, parcă e o mireasă!”. Chiar așa era. Ba mult mai bine, cu siguranță nu fusem fericită și recunoscătoare în ziua nunții mele... Purtam o minunată rochie verde. Lui Masuud îi plăcea culoarea aceea. Pentru Shirin cumpărasem o rochiță roșie. După-amiază, ne-am îmbrăcat și ne-am așezat să așteptăm. Au venit și Khanum Jun, Ali și familia lui împreună cu Ehteramsadat și fiii ei. Ehteram era doborâtă de doliul pe care încercase să-l accepte în numele religiei. Încercam să nu mă uit la ea. Mi-era rușine, ca de o vină, că fiul meu încă trăia... I-am spus lui Khanum Jun că ar fi fost mai bine să nu o aducă. Dar ea își dorise să vină. Și apoi, mama mea nu-mi înțelegea preocuparea. „Crezi că te poate invidia? Doar e mama unui martir! Are o mult mai mare însemnătate și va fi recompensată în lumea de dincolo...”

Poate avea dreptate, poate credința ei era atât de puternică, încât reușea să o țină pe picioare și eu eram mult mai slabă decât ea. Am încercat să nu mă mai gândesc, dar continuam să mă feresc de privirea ei... Eram tot mai nerăbdătoare. Când a sosit, era trecut de ora nouă seara. Emoția a fost mai puternică decât toate calmantele pe care le luasem. Am leșinat. Dar clipa în care am deschis ochii a fost minunată: eram în brațele lui.

Masuud era mai înalt, dar slab și palid. Privirea i se schimbase și părea mai matură. Din coșmarurile lui din timpul nopții înțelegeam cât suferise, dar el nu-mi povestea nimic. Am aflat mai târziu că, grav rănit, căzuse în mâinile dușmanului și fusese internat în diverse spitale. Șchiopăta și încă avea răni necicatrizate complet care îi provocau febră și durere. După o perioadă de îngrijiri pentru ameliorarea condițiilor sale generale, s-a supus unei intervenții delicate la picior care, din fericire, a decurs bine. Aveam grijă de el ca de un copil. Când dormea, mă așezam lângă el și îi priveam neîncetat chipul frumos, acum de bărbat, care în somn părea inocent ca al unui copil. Îl poreclisem Khodadad, darul lui Dumnezeu. Mi-l dăruise, într-adevăr, a doua oară.

Și-a recăpătat sănătatea fizică, dar nu pe cea sufletească: îi dispăruse veselia, nu mai desena, nu avea nici un plan de viitor. Uneori, tovarășii lui de arme și de închisoare veneau să-l vadă. Atunci se însuflețea puțin, pentru ca apoi să se cufunde, din nou, în el însuși. I-am rugat să nu-l lase singur. Erau de vârste diferite și toți țineau foarte mult la el. Unul dintre ei, pe nume Agha Maghsudi, avea aproape cincizeci de ani și Masuud îl respecta mult. Mi s-a părut un om bun și cu experiență și m-am hotărât să-l întreb ce credea despre apatia lui Masuud. Mi-a spus să nu-mi fac griji. Aproape toți soldații treceau prin faza aceea, mai ales cei care văzuseră războiul de aproape, ca el. Timpul îl va vindeca. Remediul cel mai bun era să fie ținut ocupat.

M-am hotărât să-l îndemn să-și reia studiile. La universitate erau locuri rezervate „eroilor de război“. Dar el nu părea interesat. Nu avea chef nici să învețe, nici să dea examene și nici măcar să gândească. Și era convins că, oricum, n-ar fi fost admis la universitate. I-am spus că acum era un drept al său, că era o lege care prevedea admiterea pentru foștii soldați. Era un semn de recunoștință și o formă de mulțumire pentru cei care luptaseră și suferiseră pentru țară. Dar el nu voia un tratament special...

Persistența mea, însă, a învins, cu ajutorul decisiv al lui Firuzeh. Ea era pe cale să termine școala și, vorbindu-i cu entuziasm despre școală lui Masuud și arătându-i cărțile ei, a reușit să facă să renască în el dorința de a studia, în timp ce afecțiunea și frumusețea ei făceau să-i revină bucuria de a trăi. Învățau împreună, vorbeau, râdeau. Din partea mea, îi împingeam să iasă și să se ducă să se plimbe împreună. Toți acești stimuli au fost un balsam pentru sufletul lui Masuud și i-au grăbit însănătoșirea. A fost admis la facultatea de arhitectură, visul lui dintotdeauna. L-am felicitat și l-am îmbrățișat. A râs spunând că știam la fel de bine ca el că nu merita asta, dar era, oricum, fericit...

Lipsa de ocupație era o altă mahnire a lui Masuud. Îi era rușine că era încă întreținut de mine; spunea că, la vârsta lui, un tânăr trebuia să muncească. M-am temut să nu abandoneze universitatea ca să-și caute un loc de muncă; astfel, printr-o bună cunoștință, i-am făcut rost de un interviu într-un minister. A trecut ușor de selecție și a fost angajat. Și ultimul obstacol fusese depășit... Ștampila negativă a familiei noastre fusese, în sfârșit, ștersă. Acum, toți îl doreau și îl luau în considerare,

mai că-l urcaseră pe un pedestal, chiar dacă el s-a apărat întotdeauna în fața atențiilor exagerate.

Mie îmi reveneau onorurile care i se cuvin mamei unui fost prizonier de război și acest lucru mi-a procurat chiar noi oportunități de muncă, pe care, adesea, eram obligată să le refuz... Acea schimbare de atitudine față de noi mă făcea să zâmbesc și să mă gândesc la inconstanța lumii care mă înconjura.

Viața continua liniștită. Copiii mei erau sănătoși și învățau cu succes. Nu mai aveam probleme economice: salariul meu era modest și al lui Masuud era, desigur, bun; Siamak își luase licența, muncea și era mereu gata să ne ajute. După terminarea războiului, Parvaneh a început să revină în Iran mai des. Când ne întâlneam, toți anii aceia petrecuți departe una de alta dispăreau ca prin minune și ne întorceam la zilele adolescenței noastre. Era încă aceeași Parvaneh veselă și slobodă la gură, iar glumele și grimasele ei continuau să mă facă să râd. I-aș fi rămas mereu îndatorată. Timp de zece ani avusese grijă ca o mamă de fiul meu și Siamak încă își petrecea toate vacanțele la ei. Parvaneh îmi povestea cum crescuse și despre schimbările din viața lui. Eu închideam ochii și încercam să văd cu mintea toate detaliile.

Siamak îmi lipsea teribil. Era singura umbră de tristețe pe chipul senin al vieții mele. De doi ani mă ruga să mă duc să-l vizitez în Germania, dar grijile mele pentru Masuud și pentru Shirin, care era încă mică, nu-mi îngăduiseră să plec. Anul acela am simțit că nu mai puteam aștepta. Fotografiile lui erau tot mai mult ale unui străin...

Pe măsură ce se apropia data plecării eram și mai entuziasmată și emoționată. În drum spre Germania, m-am întrebat cum am putut suporta să stau zece ani departe de fiul meu. Problemele pe care fusesem nevoită să le înfrunt îmi absorbiseră atât de mult energia, că mi se întâmplase să nu mă uit zile la rând la fotografia lui. Hamid spunea că suferințele minții, tristețea sentimentală și dorul sunt tipice unei existențe burgheze, care nu trebuie să se confrunte cu problema stomacului gol și nu suferă pentru nenorocirile altora. Poate avea dreptate. Dar dorul acela nu mă părăsise niciodată, nici când sufeream de foame; doar îl lăsasem într-un ungher al minții, ca să rezolv problemele mai urgente și acum aveam dreptul să simt mai acut ca niciodată dorința de a-mi revedea fiul.

În momentul despărțirii, Shirin era nervoasă. Cu toată obrăznicia posibilă, mi-a spus: „Nu-mi pare rău că pleci, îmi pare rău că nu mi-au dat viza!“.

Avea paisprezece ani, dar se considera femeie și credea că poate să spună tot ce-i trecea prin cap... În ciuda protestelor ei, am încredințat-o lui Masuud, Fati și Mansureh și am plecat.

Când am ieșit din aeroportul din Frankfurt, am privit în jurul meu cu sufletul fremătând, până când un bărbat tânăr și superb s-a așezat în fața mea. M-am uitat fix la chipul lui. Numai privirea și

zâmbetul său îmi erau familiare, iar smocurile de păr ondulat de pe frunte mi-au amintit de Hamid. Majoritatea fotografiilor care-mi împodobeau casa înfățișau un adolescent suplu și neliniștit, însă acum în fața mea era un bărbat înalt, încântător, educat, care mă aștepta cu brațele deschise. Mi-am pus capul pe pieptul lui și el m-a strâns tare: ce senzație minunată să găsești, ca o fetiță, adăpost în brațele propriului fiu. Capul meu îi ajungea la umăr. Am inspirat adânc mirosul corpului său și am început să plâng. De bucurie. A trecut puțin timp până să-mi dau seama că o fată grațioasă voia să ne facă poze. Siamak mi-a prezentat-o. Nu-mi venea să cred: era Leyli, fiica lui Parvaneh. Am îmbrățișat-o. Și ea crescuse și era mult mai frumoasă decât în fotografiile pe care mi le trimiseseră. Mi-a zâmbit din tot sufletul.

Am urcat în mica mașină a lui Siamak. Parvaneh ne aștepta la prânz. Apoi am fi plecat spre orașul unde lucra el, la două ore de Frankfurt.

Am fost fericită să aud că limba lui farsi nu avea urmă de accent german.

— Cum aș fi putut să-mi uit limba, mamă! Apoi, aici sunt mulți iranieni, iar mătușa Parvaneh răspunde numai dacă i se vorbește în farsi, scoțându-i din minți și pe soțul ei, și pe fete, nu-i așa, Leyli?

Deja înainte să ajungem acasă la Parvaneh înțelesesem că între ei era mult mai mult decât o prietenie.

Parvaneh avea o casă plăcută și primitoare și ne-a întâmpinat cu mare bucurie. Soțul ei mi s-a părut îmbătrânit, dar cum putea să fie altfel? Erau mai mult de paisprezece ani de când nu-l văzusem...

Copiii crescuseră toți. Laleh vorbea farsi cu un puternic accent german, în timp ce Ardalan, al treilea copil care se născuse acolo, o înțelegea, dar nu știa s-o vorbească. Parvaneh a insistat mult să rămânem la ei, dar noi am hotărât să plecăm chiar în seara aceea spre orașul lui Siamak și să ne întoarcem la sfârșitul săptămânii următoare. Aveam nevoie de acele zile de atmosferă intimă alături de el ca să învăț să-l cunosc din nou. Numai Dumnezeu știe câte aveam să ne povestim. Dar când am fost singuri, nu știam de unde să încep, cum să arunc o punte peste toți anii aceia de depărtare... Am pălăvrăgit puțin despre rude și despre vreme, iar eu i-am răspuns la întrebări. Apoi, în sfârșit, senzația de înstrăinare s-a topit și am început să vorbim cu mai multă căldură despre noi înșine. Mi-a povestit despre dificultățile de după despărțire, despre fuga peste graniță, despre intrarea la universitate, despre studii și locul de muncă. Eu i-am vorbit despre Masuud, despre război, despre zilele în care îl credeam mort și despre întoarcerea lui; și, tot așa, despre Shirin, despre isprăvile ei, despre răspunsurile ei pregătite și tăioase, despre capul ei înfierbântat care o făcea să-i semene mai mult lui, decât lui Masuud. Cuvintele noastre erau ca un fluviu învolburat.

Luni s-a întors la serviciu și eu m-am plimbat pe străzile orașului. M-au uimit frumusețea și

maiestuozitatea anumitor locuri și am răs la gândul că fiecare dintre noi se crede buricul pământului. Am învățat să fac cumpărături fără să cunosc limba. Găteam pentru fiul meu și îl așteptam. Când se întorcea de la serviciu, ieșeam împreună și el îmi arăta în fiecare zi un loc nou, vorbind întruna. Am lăsat repede deoparte discuțiile despre politică. El fusese atât de departe de problemele și de condițiile reale ale țării noastre, că vorbea în termeni anacronici, ducându-mă cu mintea la anii de început ai revoluției. Odată m-a întrebat, ofensat, de ce râdeam.

— Nu te supăra, dragule, doar că unele lucruri pe care le spui sunt caraghioase... cum sunt cuvintele de la posturile de radio străine.

— Explică mai bine.

— Ca și tine, amestecă fapte reale cu imaginația, folosesc termeni care nu mai au sens. Se înțelege că sunt comentariile cuiva care acum trăiește departe de Iran. Uneori sunt atât de departe de realitate, că provoacă într-adevăr râsul, alteori sunt enervante... apropo, ești încă un simpatizant al mujahedinilor?

— Nu, ca să fiu sincer, chiar nu pot să accept unele lucruri pe care le-au făcut... de exemplu, războiul împotriva soldaților iranieni. Și mă gândesc că, dacă aș fi fost cu ei, aș fi putut să mă trezesc față în față cu Masuud și atunci ce-aș fi făcut? E un coșmar care, din când în când, mă trezește noaptea!

— Mulțumesc lui Dumnezeu, te-ai maturizat...

— Nu atât de mult, nu-ți face iluzii! Acum mă gândesc mult la tata, la faptul că a fost un mare om și noi ar trebui să fim mândri de el. Aici sunt mulți care cred ca el și țin la mine. Îmi spun lucruri despre tata pe care nu le-am știut niciodată. Ar vrea să te cunoască și pe tine ca să vorbești despre el.

L-am privit sceptică. Încă era influențabil. Nu voiam să diminuez imaginea pe care și-o făcuse despre tatăl lui și mândria pe care-o simțea pentru el, dar cuvintele lui indicau o personalitate imatură. Încă trebuia să învețe să gândească cu mintea lui.

— Vezi, fiul meu, chiar nu vreau să iau parte la aceste reprezentatii. Știi bine că nu eram de acord cu tatăl tău, un om onest, da, dar care privea lucrurile dintr-o singură perspectivă. Pentru el, și pentru cei care credeau ca el, lumea se împărțea în două: cu ei sau împotriva lor, și cine era împotriva era *urât și rău*. În această viziune era implicat totul, chiar și arta. Numai artiștii care împărțeau crezul lor politic erau adevărați artiști, ceilalți formau o turmă de ignoranți. Ajungea să se certe cu mine pentru că-mi plăceau un cântăreț sau un poet care nu erau comuniști. Și eu mă simțeam vinovată, dar nu puteam face nimic, pentru că judecam cântecele și poeziile, nu ideile. Nu puteai avea gusturi și poziții personale. Îți amintești ziua în care a murit Taleqani¹? Vecinii noștri erau susținători ai unui grup de stânga și nu știau cum să se comporte. I-au căutat toată ziua pe

diverșii capi ca să afle dacă trebuiau să fie în doliu! Și când a sosit confirmarea că cel mort era un protector al poporului, au început să plângă și să se lase cuprinși de disperare... Iată, eu n-aș putea niciodată să mă comport așa și n-aș vrea să o faci nici tu. Îmi doresc să reușești să vezi mereu atât aspectele pozitive, cât și pe cele negative ale unei poziții sau ale unei păreri, judecând cu mintea ta, cultivându-ți idealurile, prin intermediul cărților și căutând informații ca să iei decizia care ți se pare cea mai corectă. A susține irațional o ideologie presupune o legătură angajantă, te face ostil față de diversitate, incapabil să ai opiniile tale și te face să vezi întotdeauna o singură fațetă a medaliei. Dacă i-aș întâlni pe prietenii tăi, le-aș spune aceste lucruri și lor, și aș înșira greșelile tatălui tău și ale tovarășilor lui...

— Mamă, dar ce spui? Noi trebuie să păstrăm vie amintirea lui! El era un erou...

— Am obosit să mă joc de-a eroii. Iar amintirile trecutului sunt atât de amare, că nu am chef să le evoc. Renunță și privește spre viitor. Ai viața înaintea... de ce ai vrea să te complaci în trecut? Și lasă-mă să-ți mai spun ceva: nu-mi plac deloc acești susținători postumi!

Nu știi dacă a înțeles sau pur și simplu mi-a acceptat poziția, cert e că a lăsat deoparte chestiunile politice și ne-am întors la cele personale. L-am rugat să-mi povestească despre Parvaneh și despre familia ei și am avut confirmarea intuiției mele.

— N-ai idee cât de inteligentă și bună e Leyli. Studiază economia afacerilor, anul acesta ar trebui să-și ia licența și să înceapă să lucreze... mi-a spus pe un ton entuziast, ca din întâmplare.

— Îți place?

— Da... cum te-ai prins?

Am izbucnit în râs.

— M-am prins la aeroport... mamele înțeleg din zbor situațiile!

— Am vrea să ne logodim, dar există obstacole.

— Ce obstacole?

— Familia ei. Mătușa Parvaneh e fantastică, în acești ani a avut grijă de mine ca de un fiu și știu cât ține la mine, dar în acest caz e de partea soțului. Se pare că lui Khossroh Khan relația noastră nu-i place: ne impune multe limite, nu ne lasă să ne întâlnim liniștiți... Parcă e un iranian de acum o sută de ani, ca și cum n-ar fi studiat și trăit în toți acești ani în Germania.

— Dar voi ce ați vrea?

— Pur și simplu să ne logodim...

I-am promis să vorbesc cu Parvaneh ca să înțeleg care era problema.

În realitate, Parvaneh nu avea nimic împotriva, din contră, ar fi fost fericită să se căsătorească.

— Siamak e ca un fiu pentru mine. E iranian, vorbește limba mea, pot să am încredere în el.

Mereu mi-a fost teamă că n-aș putea avea o adevărată legătură cu familia ginereului meu dacă fiica

mea s-ar căsători cu un german. În plus, îl cunosc pe Siamak din toate punctele de vedere: e fiul tău, iar tu ești prietena mea cea mai dragă, l-am văzut crescând, știu că e un băiat bun, inteligent, muncitor și că va putea avea succes și un viitor strălucitor și, lucrul cel mai important, știu că el și fiica mea se iubesc.

Am râs.

— Dar atunci unde e problema? Se pare că Khossroh Khan nu crede ca tine!

— Da, problema e alta. E diferența de mentalitate dintre noi și ei... Noi suntem încă iranieni, nu reușim să acceptăm obiceiurile de aici, dar copiii au crescut și vor să se comporte ca tinerii germani de vârsta lor. Vor o logodnă lungă... și noi am accepta-o de bună voie dacă ar însemna să aștepte o vreme înainte să se căsătorească ca să se cunoască mai bine și să pună deoparte banii necesari. Dar ei nu se mulțumesc cu asta: ar vrea să conviețuiască cum fac tinerii de aici, pentru ca apoi, poate, să se despartă după câțiva ani, uneori chiar după ce au avut un copil împreună!

Nu-mi venea să cred că aveau astfel de intenții, dar Parvaneh mi-a luat orice speranță.

— Îmi pare rău să ți-o spun, dar e așa, draga mea. În fiecare seară, Leyli se ceartă cu tatăl ei din cauza asta. Iar el nu poate accepta, și cu asta basta, n-am cum să nu-i dau dreptate – și nu cred că-ți place nici ție!

Eram îngrozită. Bineînțeles că nu-mi plăcea și acum înțelegeam o anumite răceală a lui Khossroh Khan în ce ne privea. M-am înfiorat la gândul că rudele noastre ar afla un astfel de lucru! Mă surprindea Siamak: era posibil să-și fi uitat complet originile, cultura? Parvaneh m-a rugat să încerc să vorbesc cu ei. Am dat din cap. Cât erau de diferite lumile din jurul nostru...

În noaptea aceea am vorbit până aproape în zori. Copiii au spus că-și doreau să se cunoască profund reciproc înainte de căsătorie și că, în fond, era vorba de un document, de o inutilă bucată de hârtie care nu avea nimic de-a face cu iubirea. Noi am apărat valoarea unei familii stabile, a unei uniuni oficiale, a respectului dintre soț și soție. În cele din urmă, s-a ajuns la un acord: copiii vor face acel „lucru stupid și inutil care era căsătoria“ numai pentru noi, dar, dacă vor înțelege într-o bună zi că nu sunt făcuți unul pentru celălalt, se vor despărți.

S-au căsătorit înainte de plecarea mea și astfel fericirea șederii mele în Germania a fost încununată de nunta lor. Era fantastic că fiul meu se căsătorise cu splendida fiică a celei mai bune prietene pe care o aveam!

M-am simțit atât de bine, că n-aș mai fi vrut să mă întorc. Amintirea plăcută a acelei călătorii mă va însoți mereu și imaginile cele mai frumoase sunt immortalizate în fotografiile care-mi zâmbesc din ramele răspândite prin casă.

clerului șiiit iranian, protagonist important al revoluției islamice (n. ed. it.).

Anii senini treceau rapid. Dintr-o clipire, Shirin a ajuns în ultimul an de liceu și Masuud la sfârșitul facultății. De la o vreme, Masuud devenise mai tăcut. Era ocupat cu teza de licență și responsabilitățile lui la serviciu crescuseră, dar înțelegeam că era ceva despre care nu putea să vorbească. Fusesem întotdeauna foarte apropiați, dar nu voiam să-l forțez și am așteptat să fie gata să se destăinuie. În sfârșit, într-o seară în care Shirin era la petrecerea de ziua de naștere a unei prietene, a venit să se așeze lângă mine și am înțeles ce-l tulbura. M-a întrebat direct:

— Mamă, dacă aș vrea să plec de acasă, ai suferi mult?

De ce, oare, voia să plece? Am răspuns cu diplomatie:

— Mai devreme sau mai târziu, copiii se despart de părinți, dar depinde mult de motivul despărțirii...

— Căsătoria...

— Vrei să te căsătorești? Țasta da motiv bun. Sunt într-adevăr fericită că te-ai hotărât să faci pasul acesta: era una dintre dorințele mele!

Mă gândisem mult la căsătoria lui, erau ani de când îmi doream să se căsătorească cu Firuzeh: ei doi se plăcuseră încă de mici.

S-a înveselit pentru că eu eram de acord, dar își făcea temeri pentru că era posibil să nu fie acceptat ca pretendent.

— Sigur că vor accepta! Te-au iubit întotdeauna și de câteva ori mi-au dat de înțeles că așteptau să acționezi... Nici Firuzeh n-a putut niciodată să-și ascundă secretul: i se citea în ochi. Va fi o soție minunată!

— Firuzeh? Nu vorbeam deloc de ea... e ca o soră pentru mine! a răspuns Masuud rece, întunecându-se la față.

Am simțit că îngheț. Cum era posibil să mă fi înșelat? Ca acel raport atât de intim și de apropiat, acele priviri atât de intense, acea familiaritate atât de profundă să fie doar frățești? Am regretat că vorbisem fără să mă gândesc și am căutat să-mi controlez reacțiile. Am spus:

— Atunci... cine e? însă dezamăgirea îmi reieșea clar din voce.

— E verișoara lui Ramin. Are douăzeci și patru de ani, e frumoasă și aparține unei familii destoinice și respectabile...

— După câte se pare, știi multe lucruri despre ei, înseamnă că mi-ai ascuns-o mult timp, pungașule! De ce nu mi-ai vorbit până acum?

Am râs. Voiam să remediez răceala abordării inițiale.

L-a înveselit râsul meu de copil și a început să povestească. O cunoștea de trei luni și de o lună își declaraseră iubirea... I-am spus că mi se părea o perioadă prea scurtă ca să se gândească la căsătorie. Masuud mi-a amintit obiceiurile țării noastre, unde oamenii se căsătoreau fără ca măcar să se cunoască, dar eu nu le aprobasem niciodată și voiam să fie absolut convins de pasul pe care urma să-l facă.

— Ai dreptate, fiule, însă sunt două tipuri de căsătorii: cel tradițional, organizat de părinți, în care mirii abia se cunosc și, dacă sunt norocoși, se vor iubi cu timpul. Dar nu mai reprezintă regula: astăzi, adesea, tinerii aleg al doilea tip de căsătorie, care e cea din dragoste. Se întâlnesc, învață să se cunoască, nu pun condiții economice sau de interes și își asumă întreaga responsabilitate a alegerii lor. Mi se pare că voi intrați în a doua categorie... dar asta presupune să vă cunoașteți bine, să fiți conștienți de caracterul și personalitatea celuilalt, siguri de iubirea voastră ca să puteți înfrunta greutățile. Cum pot fi suficiente trei luni pentru toate astea?

Masuud a reacționat rău. Mi-a spus că filosofam prea mult și că nu înțelegeam nimic din iubire. În fond, eu îmi cunoscusem soțul *după* nuntă... Ladan, așa se numea prietena lui, spunea că „iubirea e ca un măr care-ți pică în poală: se întâmplă într-o clipă“. Nu era o imagine minunată? Nu era sensibilă și încântătoare? Trebuia să o văd înainte să exprim judecăți...

Mă simțeam tristă. Eu, cu mulți ani în urmă, aș fi murit din iubire: cum îndrăzneam să-mi spună că nu știam nimic? Toate rănilile mele fuseseră din iubire.

Am aflat că nu putea aștepta pentru că ea avea alți pretendenți și se temea că în curând părinții o vor căsători și ei s-ar fi pierdut pentru totdeauna. I-am spus că și asta putea să fie o dovadă a forței sentimentelor lor: dacă era într-adevăr îndrăgostită de el, n-ar fi fost de acord să se căsătorească cu altul...

— Dar ai spus că e o fată cultă și inteligentă, iar familia ei pare disponibilă, foarte diferită de Agha Jun și Khanum Jun din tinerețea mea. Dacă ea va spune că nu vrea să se căsătorească cu alții, vor înțelege și, cu siguranță, nu o vor obliga. Pentru mine a fost altfel, m-au obligat să mă căsătoresc, dar vremurile s-au schimbat mult.

— Te înșeli! Cultura noastră, tradițiile noastre rămân tot aceleași. Chiar și astăzi, pentru unele familii, singurul scop în viață al unei fete este căsătoria: părinții lui Ladan insistă să se căsătorească de când avea optsprezece ani, ea e cea care s-a opus mereu!

— Atunci ar putea să se mai opună un an...

Părea că nu o voiam ca noră în mod deliberat, dar, în fond, nu o cunoșteam, nici măcar n-o

văzusem. Voiam numai ca ei să aștepte înainte să ia o decizie atât de importantă, dar nu părea posibil și, astfel, a trebuit să fiu de acord să fixăm o întâlnire cu familia ei ca să o întâlnesc.

Eram dezorientată: simțeam că era nedrept să mă opun voinței fiului meu. Cum puteam să-i fiu ostilă acelei fete înainte s-o fi văzut? Era prima oară când Masuud îmi cerea ceva cu insistență. Apoi mă gândeam la Firuzeh, Fati și Sadegh Khan și simțeam că mi se strânge inima. Vestea aceea ar fi fost o lovitură dură pentru ei.

— Ești sigur că nu puteți aștepta? l-am întrebat în sfârșit.

— Nu, mamă. Tatăl ei a fost foarte limpede. A spus că dacă nimeni altcineva nu apare până la sfârșitul săptămânii, Ladan va trebui să se căsătorească cu pretendentul cu care ei sunt în discuții.

Nu aveam altă opțiune. Când i-am sunat, mi s-a părut că așteptau telefonul meu, aproape ca și cum m-ar fi cunoscut. Masuud era fericit de parcă i-aș fi luat o greutate de pe umeri și mi-a propus să mergem împreună să o luăm pe Shirin. Nu aveam chef, aveam o groază de treburi de rezolvat, dar nu voiam să-i umbresc bucuria. În mașină, vorbea încontinuu. Însă eu nu reușeam să scap de gândul la Fati și Firuzeh. Continuam să mă întreb cum era posibil. Nu fusese prezența lui Firuzeh cea care l-a readus la viață? L-a făcut să-și regăsească pasiunea pentru studiu? Ce se putuse întâmpla? Cum puteam să mă fi înșelat eu, care-mi cunoșteam fiul mai bine decât oricine altcineva?

Shirin, cu ascuțimea și abilitatea dintotdeauna, și-a dat seama imediat de starea sufletească diferită a lui Masuud, care a schimbat prompt discuția. Dar când sora lui a spus că voia să dea o petrecere ca să invite acasă niște prietene, el a zâmbit și i-a propus să le invite la o nuntă.

Shirin ne-a aruncat o privire scrutătoare fratelui ei și mie, înainte să exclame:

— Nuntă? Nunta cui?

— A *mea*, bineînțeles. Nu ți-ar plăcea să mă căsătoresc?

— Păi, depinde cine e fata...

— Noi n-o cunoaștem, dar ei se iubesc... am răspuns în locul lui Masuud.

— Să nu-mi spui că e nerușinata aia care sună de o sută de ori pe zi... ea e, Masuud? Aș fi putut paria că existau niște dedesubturi! Ai înțeles, mamă? Și noi care credeam că era un maniac...

Masuud s-a înroșit vizibil.

— Dar ce spui? E atât de timidă, că nu reușește să vorbească atunci când nu-mi aude vocea și închide!

— Timidă?! Ba vorbește, și încă cum... Îmi spune: „E acasă Masuud Khan?“, iar când o întreb: „Cine îl vrea?“, răspunde cu un glăscior care te scoate din sărite: „Îl mai sun eu!“. Mi s-a părut o fire pretențioasă și vanitoasă...

— Ajunge! Mamă, trebuie să comandăm flori pentru poimâine și să nu uiți să te îmbraci cu o rochie elegantă.

L-am privit uimită.

— Pari foarte priceput, ca și cum ai fi fost la alte *khastegari*-uri!

— Adevărul e că mi-a explicat Ladan ce să fac, astfel încât să fie și pe placul părinților ei...

— Vin și eu!

— Nu, nu se poate, ai să vii data viitoare!

— Ba sigur că pot! Se întâmplă să fiu sora mirelui, va trebui, totuși, să o văd și eu și să-mi dau cu părerea!

— Nu când sora mirelui e o fetiță...

— Fetiță? Am optsprezece ani! Mamă, te rog, spune-i ceva!

— Așa e, Masuud, de obicei merg mama și sora mirelui la *khastegari*. Și ea nu mai e o fetiță.

La vârsta ei, eu eram deja mamă!

— Nu, mamă, de data asta e mai bine să nu. Va veni data viitoare.

Supărarea, plânsul și furia lui Shirin nu i-au clintit lui Masuud hotărârea. Parcă se supunea unor porunci...

Coșul cu flori era așa de mare, că abia încăpea în mașină. Mi s-a părut excesiv și i-am spus asta lui Masuud. Dar și aceea fusese indicația lui Ladan, pentru ca el să-i depășească pe toți ceilalți concurenți...

Casa lor era mare și veche. Camerele era mobilate cu piese de anticariat. Nu văzusem niciodată atâtea vase de porțelan, nici într-un magazin. Divane în stil empire, cu picioarele de lemn, brațele aurii și o tapițerie galbenă sau roșu carmin. Tablouri enorme, reproduceri după opere de artă celebre, în izbitoare rame intarsiate. Perdele stacojii cu tivul auriu. Părea un hotel luxos și oarecum vulgar, mai degrabă decât o locuință.

Mama lui Ladan era de vârsta mea, machiată și cu părul vopsit blond. Purta o pereche de sandale cu toc înalt și nu avea ciorapi. Fuma încontinuu. Tatăl ei era un bărbat amabil cu părul grizonant. Ținea pipa în colțul gurii în timp ce vorbea, fără oprire, despre familia lui, despre strămoșii lor faimoși, despre oamenii importanți pe care-i cunoștea și despre nenumăratele călătorii în străinătate pe care le făcuseră... Eu mai mult ascultam. În seara aceea trebuia să ne cunoaștem unii pe alții, din câte mi se părea mie, și, chiar dacă ei se așteptau să aduc în discuție chestiunea care-i interesa, mă gândeam serios că era prea devreme!

Mama a vrut cu tot dinadinsul să-mi arate casa și, cu toate că am încercat să mă eschivez, m-a împins până și în dormitoare... eram stânjenită, mi se părea că intru cu forța în viața lor privată și, în același timp, un fel de curiozitate malițioasă m-a făcut să continui. Am avut confirmarea a ceea ce văzusem deja: perdele dese și scumpe și mobilă pretențioasă peste tot.

Întorcându-ne acasă, Masuud m-a întrebat enervat de ce n-am vorbit despre nuntă. Am răspuns

că era doar prima întâlnire...

Shirin m-a întrebat imediat cum a decurs vizita și s-a așezat pe patul meu, cu picioarele încrucișate, așteptând.

— Tu pune-mi întrebări precise și eu îți voi răspunde, i-am spus.

— Cum era ea?

Oricât am încercat să-mi amintesc o trăsătură caracteristică, nu mi-a venit în minte nimic.

— Păi, e destul de mică și cam plinuță!

— O grăsună! Și apoi?

— Cred că are pielea deschisă, dar era foarte machiată și luminile din salon erau difuze...

Ochii ar trebui să fie căprui, are părul vopsit într-un castaniu auriu și îl ținea strâns.

— Și cum era îmbrăcată?

— O fustă neagră strâmtă până la genunchi și o jachetă cu motive negre, roz și violet.

— Uau, deloc rău... Și cum sunt mămica și tăticul?

— Nu vorbi așa, nu-mi place deloc! Părinții ei par niște persoane educate. Mama ei trebuie să fie de vârsta mea, se ține foarte bine și era foarte elegantă. Și casa e plină de vase, tablouri și mobilă veche.

— Când s-a întors din război, domnișorul acela de frate al meu devenise un mare musulman. Dacă mă machiam, se înfuria și îmi spunea să port *rusari*-ul... și acum vrea să se căsătorească cu o fată ca asta? Cum va face să le spună tuturor prietenilor lui *hezbollah*!

I-am mărturisit că și eu eram uimită, mi se părea că fiul meu se schimbase și nu puteam să spun că familia aceea chiar îmi plăcuse.

La fiecare vizită, diferența dintre noi și ei devenea tot mai evidentă și îmi dădeam seama că acei doi tineri nu se simțeau deloc bine împreună, dar Masuud părea să nu fie deloc conștient de asta. Era atât de îndrăgostit, că-și pierduse mințile. Însă îi era teamă să vorbească despre asta cu mine și eu nu ziceam nimic, așteptând să ia el inițiativa. Nici unul dintre noi nu făcea comentarii, ne limitam la propoziții precum „mâine vor veni ei la noi“ sau „ne-a invitat sora cea mai mare a lui Ladan“; eu nu mă opuneam acelor întâlniri, nu exprimam judecăți și continuam să le ascult discuțiile. Astfel, am aflat că *mehrieh*¹-ul fiicei mai mari era de câteva sute de monede de aur, al căror număr fusese dublat apoi de soț, că verișoara lui Ladan, care se căsătorise de puțin timp, cumpăraseră un inel cu diamante și cheltuiseră o avere pentru rochia de mireasă... Dar era limpede că multe dintre lucrurile pe care le povesteam nu erau adevărate, pentru că se contraziceau pe rând. Odată n-am putut să mă abțin și am comentat cu răutate: „Ferice de voi că în aceste câteva săptămâni ați fost la atât de multe nunți!“ . Au amuțit și s-au privit uimiți.

Începeau să-și piardă răbdarea pentru că eu nu mă hotăram să fac cererea oficială în căsătorie

și discutau care era, între vară și toamnă, anotimpul cel mai bun pentru a face nuntă. Nu știam ce să fac. Oricât mă străduiam s-o înțeleg pe ea și pe familia ei, fata aceea nu-mi plăcea deloc și nu puteam să leg nici un raport cu oameni care vorbeau numai despre bani, ceremonii și rochii. Nu voiam să provoc o ceartă cu Masuud și nu voiam să-i spun ce credeam, de teamă că se va închide în sine și va deveni defensiv. Trebuia să ajungă singur să înțeleagă că nu se potriveau.

Împins din spate de Ladan, într-o zi Masuud m-a înfruntat.

— Până când crezi că poți continua jocul ăsta, mamă?

— Ce joc?

— Cel cu amânatul deciziei, cu nevorbitul despre nuntă...

— Ce-ai vrea să spun exact?

— Începe cu părerea ta...

— Și tu ce părere ai? Și tu ai făcut cunoștință de puțin timp cu familia lui Ladan? Cum ți s-au părut?

— Mie nu-mi pasă deloc de familia ei. Eu o iubesc pe ea!

— Dar ea a crescut în familia aceea și are pregătirea culturală și educația pe care i-au dat-o.

— Și ce e greșit în pregătirea lor culturală? Mi se pare că sunt persoane de treabă și pot da clasă altora!

Am rămas tăcută câteva clipe. Expresia aceea nu făcea parte din vocabularul lui.

— Ce înseamnă, după tine, să poți da clasă altora? Și de unde deduci că sunt persoane de treabă? De la vasele de porțelan și mobilele vechi? Din faptul că sunt la modă, nu vorbesc despre nimic altceva și își critică aproapele?

— Mamă, tu însăși ții la aparențe! Îmi reproșai când cămașa nu mi se potrivea niciodată cu pantalonii și umblai de colo colo în căutare de mobilă și accesorii pentru casă!

— Să iubești frumusețea și să-ți faci casa primitoare sunt calități pozitive și reflectă bucuria de a trăi, iar eu le împărtășesc. Dar spun și că modul de a trăi reprezintă modul de a gândi și cultura persoanelor. N-ai văzut că în casa lor nu există cărți? Nu ți-ai dat seama că atunci când vorbesc despre o operă de artă e pentru valoarea ei materială, nu culturală? Mi-ar plăcea să știu cum gândesc...

— De ce oare?

— Toată viața am fost condiționată de idei politice și religioase și de modul de gândire al altora. De aceea aș vrea să știu pe cine am în față și asta ți-ar fi util și ție. De exemplu, Ladan ți-a vorbit vreodată despre ceva ce a citit? Și-a exprimat opinia în vreun domeniu? Fiul meu, tu ești un artist, ai crescut printre cărți. Împărtășești interesul pentru artă? Și apoi, cu importanța pe care o dai religiei, mai ales după perioada de închisoare, cum vei putea să conviețuiești cu o familie care nu

știe mai nimic despre religie, în afară de *soffreh*-ul sfântului Abol Fazl, pe care îl consideră un fel de ceremonie de nuntă? Ei sunt de partea șahinșahului și speră să se întoarcă fiul lui, Valiahd, dar nu pentru că le reprezintă idealurile, pur și simplu pentru că pe vremea aceea se puteau bea băuturi alcoolice și se putea sta în bikini pe plajă... Cu trecutul nostru și istoria noastră nu avem puncte comune cu familia aceasta. Dragul meu Masuud, fata asta n-are nici o legătură cu tine. Nu se va îmbrăca niciodată cum vei vrea tu. Și, de fiecare dată când va trebui să luați o decizie, vă veți certa.

— Dacă e pe-așa, ar purta și *chador*-ul pentru mine!

— Ți-a spus ea asta? Și tu ai crezut-o? Și chiar dacă ar fi așa, nu cred, oricum, că ar fi corect. Dacă are o părere a ei, n-ar trebui să renunțe atât de ușor la ea și să devină sclava ideilor tale religioase!

— Adevărul e că nu-ți plac, și cu asta basta.

— Nu, nu e asta, dragule, cu siguranță sunt oameni de treabă, poate mai buni decât noi, dar sunt atât de diferiți... ce vreau să spun este că decizia asta are legătură cu viața ta și viitorul tău, iar pentru mine asta are o importanță mai mare decât orice altceva.

— Mamă, eu o iubesc! Când vorbește, mă simt ciudat, gesturile și râsul ei mă încântă, n-am mai văzut niciodată o ființă atât de feminină. E diferită de celelalte...

L-am privit uimită. Avea dreptate, de ce nu înțelesesem până atunci? Pentru Masuud, fata aceea era intrigantă pentru că era diferită de toate femeile cu care avusese de-a face în viața lui. Noi ne ascundeam feminitatea, în timp ce ea și-o arăta. Fata aceea avea gesturi armonioase, până și vocea ei la telefon anunța grație și senzualitate. Nu putea decât să fie atrăgătoare pentru un bărbat, cu atât mai mult dacă era un băiat simplu ca Masuud, care nu întâlnise niciodată astfel de fete. Dar eu cum puteam să-l fac să înțeleagă că era vorba de dorință și nu de iubire? Și că sigur nu era un fundament solid pe care să bazezi o relație de-o viață? Dacă i-aș fi spus-o, l-aș fi pierdut pentru totdeauna. Atunci am schimbat tactica.

— Dorința mea cea mai mare e fericirea copiilor mei. Și cred că fericirea stă într-o căsnicie care se bazează pe iubire, încredere, înțelegere și stimă. De aceea voi face ceea ce vrei, deși e împotriva gândurilor mele. Singura favoare pe care ți-o cer este să rămâneți logodiți cel puțin un an. În acest interval de timp veți putea să vă cunoașteți mai bine și noi vom putea să punem deoparte ceva bani pentru o recepție de nuntă precum cea pe care ne-au cerut-o. Probabil ai observat că dorințele lor sunt destul de costisitoare... Aceasta e singura mea condiție!

Familia lui Ladan a protestat, dar când m-au văzut fermă în hotărârea mea, au fost constrânși să accepte. Eram sigură că preocuparea lor pentru o logodnă lungă nu ținea de scrupule morale sau religioase, ci de teama că nunta putea să nu aibă loc. Bineînțeles, au vrut să organizeze o petrecere

de logodnă somptuoasă și să invite toate rudele să-l cunoască pe viitorul soț. Nu mai puteam să ascund situația, dar cum aveam să le povestesc istoria aceluia *khastegari* lui Fati, Firuzeh și Agha Sadegh?

Într-o dimineață, m-am dus la ei acasă. Am început să vorbesc despre voința lui Dumnezeu și despre destin... Fati mă asculta atentă și nu înțelegea. Apoi mi-a cerut să vorbesc limpede. I-am spus că îmi dorisem întotdeauna să cer mâna lui Firuzeh pentru Masuud, dar se părea că aceea nu era voința lui Dumnezeu. Fati s-a întunecat la față.

— Simțeam că se întâmplase ceva... e într-adevăr Dumnezeu cel care nu vrea sau tu?

— Dar ce spui, Fati? Eu țin la Firuzeh la fel ca la Shirin, căsătoria lor era dorința mea cea mai mare, credeam că era deja totul prestabilit! Însă Masuud și-a pierdut mințile și spune că este îndrăgostit de alta. M-a obligat să mă duc să-i cer mâna și acum se vor logodi...

Am văzut o umbră care înțepenise în fața ușii ținând în mână tava de ceai. Firuzeh mă fixa cu privirea întrebându-mă din ochi „de ce“?

Pe chipul ei se vedeau dezamăgire și amărăciune. Dar imediat s-au adăugat și furie, și ranchiună. A alergat spre camera ei. Fati s-a întors și m-a privit cu răceală.

— De când era mică ați spus că Firuzeh va fi a lui Masuud. Și avea o relație foarte frumoasă. Nu poți spune că Masuud nu ținea la Firuzeh și că n-o iubea!

— Sigur că o iubea, dar acum spune că era o iubire frățească... Fati dragă, orice spui, nu pot decât să-ți dau dreptate. Și eu sunt pe cale să-mi pierd mințile! Singurul lucru pe care am reușit să-l fac a fost să amân această nuntă absurdă. Ne-am înțeles că vor rămâne logodiți un an. Și sper ca, în cele din urmă, fiul meu să deschidă ochii.

— Dar ce spui, soră? S-a îndrăgostit și gata... nu putem face nimic. *Inshallah*, să aibă o viață fericită împreună, iar tu nu te poți gândi deja la despărțirea lor înainte de logodnă, ca o soacră răuvoitoare!

— N-ai idee cât de supărată sunt, Fati. Dacă ar avea măcar un lucru în comun, nu mi-ar părea atât de rău, dar sunt atât de diferiți! Nu spun că e o fată rea, dar n-au nici o legătură cu noi, dacă vei veni la logodnă, îți vei da seama singură, adică aș vrea să-ți știu părerea, fiindcă eu am deja prejudecăți. Shirin, apoi, n-o poate suferi: dacă ar afla Masuud ce spune despre ea, ar rupe definitiv legătura cu noi.

— Dar, soră, trebuie să aibă ceva care o face atrăgătoare în ochii lui Masuud!

M-am hotărât să mă duc să vorbesc cu Firuzeh. Am bătut ușor în ușă și am deschis-o încet. Era întinsă pe pat și avea ochii albaștri înroșiți de plâns. Imediat cum m-a văzut, s-a întors ca să nu-i văd fața brăzdată de lacrimi. Era supărată, nu suportam să o văd suferind pe fata aceea atât de gingașă și minunată. M-am așezat pe marginea patului și am mângâiat-o pe spate. Am spus:

— Masuud nu te merită, așteaptă și ai să vezi cum va regreta. Cel care pierde e numai el. Prostul ăla renunță la posibilitatea unei vieți fericite. Toate speranțele mele se îndreptau spre tine. E un adevărat păcat că el nu te merită.

Umerii îi tremurau, dar nu spunea nimic. Cunoșteam bine suferința din cauza înfrângerii în iubire și nu puteam face nimic ca să o alin. M-am ridicat, obosită și abătută, și m-am întors acasă.

La ceremonia de logodnă, din partea noastră au participat mătușile lui Masuud, pe lângă Khanum Jun, Fati, Sadegh Khan și Parvin Khanum. Masuud era frumos și încântător, într-un costum foarte elegant și stătea în picioare lângă Ladan care, abia ieșită de la coafor, purta o rochie de dantelă și avea floricele în păr. Shirin, înfuriată, a spus: „Ce cravată frumoasă are mirele nostru! Dar nu era tocmai el cel care spunea că detestă cravata pentru că e ca o lesă? Uite ce ușor i-au pus una la gât... Ah, dacă l-ar vedea colegii lui acum!“².

Făceam tot posibilul să par veselă, dar nu aveam nici un sentiment frumos. Mă gândeam la visele mele pentru nunta lui Masuud. Ar fi trebuit să fie una dintre cele mai frumoase seri din viața mea...

Shirin bombănea încontinuu, nimic nu-i convenea și, când cineva le făcea urări de viață fericită împreună logodnicilor, se întorcea cu spatele și strâmba din nas.

Masuud ne privea dezamăgit și eu nu știam ce să fac.

Nu trecuseră trei luni de la logodna lui Masuud, că Firuzeh s-a căsătorit. Se părea că eu eram ultima persoană care primise vestea. Am simțit că mi se strânge inima. Firuzeh era atât de frumoasă, cultă și inteligentă, încât nu mă îndoiam că făceau coadă pretendenții ei, dar nu m-aș fi gândit niciodată că se va căsători atât de repede! M-am dus să o văd și i-am spus:

— Draga mea, de ce atât de repede? Acordă-ți timp ca să apreciezi și să iubești serios pe altcineva, cineva care să știe să înțeleagă valoarea unei bijuterii ca tine!

Dar ea mi-a răspuns râzând amar.

— Nu, mătușă, nu voi mai simți niciodată același sentiment pentru altcineva și le-am dat cale liberă părinților să aleagă un băiat care, după ei, mi se potrivește – și trebuie să spun că Sohrab nu-mi displace deloc: e un băiat de treabă, bun și inteligent și sunt sigură că într-o bună zi mă voi îndrăgosti și voi uita de tot restul.

— Sigur, dar de ce nu aștepți și tu un an? Nu cred că logodna asta prostească a lui Masuud o să dureze mult timp, se fac deja simțite primele probleme...

— Nu, mătușă, chiar dacă Masuud ar veni aici acum, aruncându-se la picioarele mele, dacă ar rupe logodna și mi-ar cere să mă căsătoresc cu el, n-aș accepta. Era un idol pentru mine și idolul acela s-a prăbușit: nimic n-ar mai fi ca înainte.

— Iartă-mă că ți-am spus aceste lucruri... poate ai dreptate tu, dar n-ai idee cât îmi doream să

te am ca noră!

— Măcar de n-ar fi fost așa! Din ziua în care am deschis ochii m-am văzut ca nora ta și soția lui Masuud! Și acum mă simt ca o femeie care tocmai a fost înșelată sub ochii ei de soț, în timp ce, în realitate, Masuud n-a făcut nimic, nu-mi datora nimic, nu se angajase niciodată față de mine și are dreptul să aleagă pe cine vrea. Cuvintele tale au fost cele care m-au amăgit!

Din fericire, Sohrab era într-adevăr un băiat frumos, bun și inteligent, crescuse într-o familie cumsecade și își termina studiile în Franța. La o lună după nuntă, au plecat la Paris și eu i-am condus la aeroport împreună cu Fati și familia ei. Le doream ce era mai bun, dar aveam inima strânsă.

Logodna lui Masuud și Ladan a durat numai șapte luni. Era ca și cum fiul meu s-ar fi trezit brusc dintr-un somn profund.

— Nu aveam nimic să ne spunem. Eu vorbeam despre arhitectură, desen și artă, despre concepția mea în legătură cu religia și cultura și ea nu înțelegea nimic, chiar dacă, la început, arătase interes și pasiune pentru aceleași lucruri. În realitate, se gândea numai la înfățișarea ei, la coafură și haine, și nu-i păsa deloc nici de sport. Nu ai idee cât de stupide și infantile erau discursurile ei! Reușeam să-i atrag atenția numai când vorbeam despre bani. Și familia ei e așa: interesată numai de aparențe. Ideea lor despre demnitate e complet diferită de a noastră!

Decizia aceea m-a făcut să respir ușurată, dar îmi părea foarte rău că Masuud o pierduse pe Firuzeh, mai ales pentru că simțeam o notă de regret și de remușcare și în vocea lui. Probabil că tocmai nunta lui Firuzeh îl făcuse să se îndoiască la început și să-l împingă să se trezească la realitate, dar era prea târziu. Masuud s-a agățat din nou de muncă și de studiu. Relația lui cu Shirin a fost din nou ca înainte, iar familia noastră și-a redobândit normalitatea.

Masuud se simțea vinovat pentru că mă făcuse să sufăr și pentru modul în care mă tratase în acele luni și voia să remedieze situația. Într-o zi, s-a întors acasă entuziasmat și mi-a spus:

— Mamă, am o veste fantastică pentru tine: te-am aranjat cu locul de muncă!

Ce însemna? Eu eram în regulă cu locul de muncă...

— Voiam să spun că am aranjat totul ca tu să-ți poți termina studiile. Știu că ai visat întotdeauna să-ți iei licența și să continui cu o specializare. Nu voi uita niciodată expresia ta când te-au dat afară de la facultate. Prorectorul e unul dintre foștii mei camarazi de tranșee, i-am vorbit și au acceptat să te admită din nou, astfel încât să poți da ultimele examene care ți-au rămas și să-ți iei licența. Apoi vei putea studia și pentru doctorat și, după cum te știu, sunt convins că te vei descurca de minune!

În mintea mea s-au revărsat, simultan, gânduri opuse. Nu mai sperasem să obțin acea bucată de hârtie, dar n-am simțit nici o bucurie la vestea aceea.

Am spus:

— La facultate aveam o colegă pe nume Mahnaz, care ținea o frază înrămată pe perete: „Tot ceea ce îmi doream am obținut în ziua în care nu mi-am mai dorit“.

— Vrei să spui că nu te mai interesează licența?

— Da, dragule, te-ai deranjat pentru nimic...

— Dar de ce?

— De ce? M-au lipsit de drepturile mele toți anii aceștia. Până și de salariul pe care-l câștigam cu greu și care era necesar familiei noastre în anii aceia de greutate și lipsuri. Și acum ar vrea să mă recomande și să-mi facă o favoare! Nu, nu mai am nevoie. Acum toți îmi recunosc meritele. Adesea corectez și textele celor care au ajuns la doctorat. Sunt respectată de toți, nimeni nu-mi mai cere bucata aceea de hârtie și să vorbesc despre asta mă face, puțin, și să râd!

1. Sumă în monede de aur scrisă de mire în momentul nunții, egală cu anul nașterii miresei. Soția o poate cere oricând și are dreptul la ea și în caz de divorț (n. ed. it.).
2. După revoluție, cravatele au fost interzise în birouri pentru că erau un simbol al decadentei occidentale (n. ed. it.).

În același an, Shirin a fost admisă la facultatea de sociologie. Eram fericită și mândră de faptul că toți cei trei copii ai mei reușiseră să intre la facultate. Shirin a legat repede noi prietenii și eu, ca să o țin sub observație, o îmboldeam să-și invite prietenii la noi acasă. Așa aveam certitudinea că era în siguranță, puteam să aflu cu cine se întâlnea și încercam să creez o atmosferă sănătoasă în jurul ei. Casa noastră a devenit refugiul tuturor prietenilor ei și, chiar dacă asta implica mai multă curățenie, dejunuri și cina, eram mulțumită și o acceptam cu plăcere.

După doi ani, la începutul iernii, s-a născut prima nepoțică a mea și a lui Parvaneh. Pentru nașterea ei m-am dus în Germania. Era o fetiță superbă și dulce căreia i-au dat numele Dorna. Eu și Parvaneh eram îndrăgostite de ea, îi schimbam scutecele și adesea ajungeam să ne certăm dacă semăna mai mult cu Siamak sau cu Leyli... Bucuria și pacea îmi umpleau sufletul. Devenisem bunică, dar mă simțeam mai fericită decât pe vremea când eram tânără. Când fetița a făcut două luni, deși mi-era într-adevăr greu să mă despart de ea, n-am avut încotro și m-am întors în Iran pentru Noruz, fiindcă nu mai puteam să-i las singuri pe Shirin și pe Masuud. La întoarcere, am găsit schimbări – prima dintre toate, un nou prieten al lui Shirin, pe care nu-l văzusem niciodată înainte. S-a prezentat cu numele de Faramarz și mi-a explicat că-și urma specializarea la universitate. După obișnuitele politețuri, am spus răsând:

— Îți spun bine ai venit în acest cuib de studenți la sociologie... Nu înțeleg cum reușești să-i suporti!

— Ei, e greu... a răspuns zâmbind, dar se uita la Shirin cu ochi plini de admirație. După ce au plecat, Shirin m-a întrebat ce credeam despre prietenii ei. Am răspuns că-i cunoșteam deja aproape pe toți și nu aveam multe de spus...

— Atunci spune-mi ce crezi despre cei pe care nu i-ai mai întâlnit înainte!

— Să vedem... nu cred că am văzut-o niciodată pe fata înaltă care stătea pe divan și pe băiatul de lângă ea...

— Nu greșești, ea e Neghin și el e logodnicul ei. Sunt într-adevăr niște oameni buni, se vor căsători luna viitoare și am fost invitați și noi.

— Da, chiar par un cuplu frumos...

Înțelesesem că aștepta comentariul meu despre Faramarz, dar mă amuzam enervând-o un pic și

voiam să văd cât ar fi rezistat înainte să izbucnească.

— E posibil să nu fi observat un băiat mare și zdravăn?

— Erau mai mulți, mi se pare: la care te referi?

— La Faramarz! Cel care a spus că, tânără, probabil că erai chiar o fată foarte frumoasă și încă ești...

— Ce băiat minunat! am exclamat izbucnind în râs. Nici el nu mi se pare rău...

— Atât?

— Ce-mi pretinzi să fi înțeleș dintr-o întâlnire atât de scurtă? Vorbește-mi puțin despre el și voi avea grijă să-mi fac o idee.

— Păi... e al doilea din trei frați. Are douăzeci și șapte de ani, e cult, mama lui e profesoară de liceu și tatăl lui, inginer și e adesea plecat cu treburi de serviciu. El însuși face inginerie și muncește la firma tatălui său.

— Și atunci ce legătură are cu voi, „sociologii“, unde l-ai cunoscut?

— E cel mai bun prieten al lui Surush, logodnicul lui Neghin, și sunt peste tot împreună; astfel, îl vedeam adesea în facultate și, de când ai plecat, a început să facă parte pe deplin din grupul nostru și stă mereu cu noi.

Îmi povestise faptele, dar eu i-am cerut să-mi spună ceva despre caracterul aceluia băiat și, mai ales, dacă îi plăcea.

— De ce, mamă? Ce ai crede dacă ar fi mai mult decât o simplă prietenie?

— Draga mea, ești mare, vei împlini douăzeci și unu de ani în curând și am deplină încredere în tine, contez pe educația pe care ți-am dat-o. Știu că nu ți-a lipsit niciodată afecțiunea familiei și nu e nevoie să-i spui da primului venit. Știi bine ce vrei și n-ai permite nimănui să nu te ia în serios pentru ceea ce ești. Gândești și judeci cu mintea ta, știi să-ți controlezi emoțiile și să iei decizii chibzuite mai bine decât mine... Îți ajunge?

— Chiar? Chiar crezi că eu sunt așa?

— Sigur, Shirin! Acest sentiment nou te face să te îndoiești de tine însăși? Ți-e teamă că-ți pierzi controlul asupra rațiunii?

— Da, n-ai idee cât îmi e de frică!

— E normal, ba sunt fericită că te simți așa, fiindcă înseamnă că gândești și ești conștientă de tine însăși. Pentru moment, ocupă-te să studiezi și să înveți, fă și planuri pentru viitor, dar acordă-ți timp să-l cunoști mai bine atât pe el, cât și pe tine.

— Dar eu mă gândesc mereu la el, aș vrea să-l văd mai des, să stau mai mult cu el...

— Îl vezi mereu la universitate! Și poți să-l inviți aici când vrei, dar aș prefera să fiu și eu, aș vrea să-l cunosc mai bine.

— Ți-e teamă că poate eu, nu știu... pot ajunge să exagerez?

— Nu, nu o vei face... Am încredere în tine. O fată determinată să facă ce vrea ar continua pe drumul ei, chiar dacă ar fi legată cu o infinitate de lanțuri. Tu ai o personalitate puternică și valori solide, și acest lucru contează!

— Mulțumesc, mamă, ești fantastică! Acum mă simt mult mai bine, fii sigură că voi ține totul sub control...

După vacanța de Noruz, într-o după-amiază în care eram singuri acasă, Masuud s-a așezat lângă mine și mi-a spus că voia să ia o „decizie serioasă“ pentru viitorul lui. Toți prietenii lui se căsătoriseră și el se simțea tot mai singur. Și pentru mine venise momentul să o facă, chiar voiam să-i vorbesc despre asta de ceva vreme, dar *khastegari*-urile nu-mi plăcuseră niciodată și îmi doream ca el să-și găsească singur o fată de treabă cu care să se căsătorească. Greșeala pe care o făcuse prima oară îl speriasse și poate că nu s-ar mai fi îndrăgosti niciodată cu adevărat. Amintindu-mi de Firuzeh, am simțit o strângere de inimă. Dar și fiul meu avea dreptul să fie fericit. Am suspinat și l-am întrebat despre cine era vorba.

— Domnul Maghsudi are o fată de douăzeci și cinci de ani care studiază chimie. Și, din atitudinea lui, mi s-a părut că nu-i displace deloc ideea de a mă avea ca ginere.

— Domnul Maghsudi e o persoană minunată, sunt sigură că la fel e și familia lui, chiar dacă, fiind director în minister, are defectul de a munci în politică și știi câtă teamă îmi provoacă deja acest cuvânt!

— Trebuie să te controlezi, mamă! Dacă toți ar gândi ca tine, cine ar gestiona țara asta? Iartă-mă, dar cred că ai nevoie de un psihiatru...

Bineînțeles, am fost de acord cu *khastegari*-ul, dar când eu și Shirin am fost gata să ieșim, Masuud ne-a rugat să purtăm *chador*-ul în semn de respect pentru domnul Maghsudi. M-am enfuriat.

— Ascultă, Masuud, dragule, nu crezi că și noi suntem niște persoane, că avem dreptul la ideile și alegerile noastre? Nu mai vreau să-mi schimb înfățișarea de fiecare dată când mi se cere! Ai idee de câte ori în viața mea a trebuit să o fac? La Qum umblam cu *chador*-ul. Sosită la Teheran, mi-au dat voie să port *rusari*-ul. După nuntă, tatăl tău a vrut să nu mai respect *hijab*-ul, preceptul vălului. Apoi a venit revoluția religioasă care ne-a impus *rusari*-ul și *manteau*-ul. Cu puțin timp în urmă, tu mi-ai cerut să fiu elegantă și la modă pentru *khastegari*-ul lui Ladan, iar acum, ca să cer mâna fiicei șefului tău, îmi ceri să-mi pun din nou pe cap *chador*-ul? Nu, fiul meu, nu m-am opus niciodată, dar acum trebuie să o fac. O femeie de vârsta mea și cu experiența mea trebuie să poată decide cum să se îmbrace și să se comporte. Noi trebuie să ne prezentăm la acest *khastegari* așa cum suntem, nu făcând ceva ce nu ne aparține ca să le fim lor pe plac!

Atefeh era o fată religioasă, ponderată, educată și cultă. Avea pielea deschisă la culoare și ochi

mari, de culoarea mierii. Mama ei era o femeie amabilă și ne oferea întruna prăjituri și fructe, soțul ei, un om bun și agreabil, iar eu mă simțeam încă datorare față de el pentru ajutorul pe care i-l dăduse lui Masuud. Se îngrășase puțin, cu părul aproape în întregime alb. Învârtea încontinuu *tasbi*-ul pe care-l avea în mână. De când am intrat, Masuud și domnul Maghsudi au vorbit despre muncă și despre minister, ca și cum viața noastră n-ar avea alte scopuri. În ciuda faptului că atmosfera religioasă îmi amintea de casa lui Mahmud și Ali, n-am avut nici un sentiment negativ. Credița și cunoașterea lui Dumnezeu care se respirau în acea familie transmiteau pace și seninătate. Nu se simțea amenințarea infernului și a morții, râsul și veselia nu erau păcate, și chiar și Shirin, care din cauza unchilor ei nu suporta familiile religioase, s-a simțit în largul ei și a început imediat să vorbească cu Atefeh.

La jumătatea primăverii am celebrat nunta. Deși Masuud, cu ani în urmă, cumpărase un apartament frumos datorită oportunităților pe care le avusese la serviciu, domnul Maghsudi a insistat să se ducă să locuiască la al doilea etaj al casei lor, unde aveau un apartament gol pe care voiau să-l lase fiicei lor.

În ziua în care Masuud și-a strâns lucrurile ca să se despartă de noi, am încercat să mă arăt veselă și fericită. Îl ajutam și glumeam. Dar când a plecat, m-am așezat pe patul din camera lui goală și am rămas să privesc pereții și ușa. Casa, fără el, părea pustie și fără suflet. Îmi simțeam inima plină de tristețe. M-am gândit: „Păsărelele și-au luat zborul și cuibul a rămas gol“. Și, pentru prima oară, m-a îngrozit singurătatea care mă aștepta.

Shirin, care abia se întorsese, a întredeschis ușa și a spus:

— A plecat? Ce gol e acum aici!

— Da, toți copiii, mai devreme sau mai târziu, pleacă, dar acesta este cel mai bun mod de despărțire. Slavă cerului, el e fericit și sănătos și eu am reușit să-l văd căsătorit...

— Dar, mamă, între noi fie spus, am rămas cam singure acum, nu?

— Da, din fericire, suntem împreună, din fericire exiști tu și mai sunt câțiva ani înainte să pleci!

— Câțiva ani?

— Nu cred că intenționezi să te căsătorești înainte să-ți termini studiile... sau greșesc?

Și-a încrețit buzele, a ridicat din umeri și a răspuns:

— Cine știe? Poate m-aș putea căsători peste câteva luni... S-ar putea întâmpla ceva care nu-mi va lăsa altă opțiune...

— Despre ce vorbești? Nu te încărca prea devreme cu responsabilitățile de soție! Termină de studiat, găsește-ți un serviciu, câștigă-ți independența și apoi te vei putea gândi la căsătorie. Nu uita că după aceea vei fi soție și mamă pentru totdeauna, că libertatea și lipsa de griji pe care le ai acum nu se vor mai repeta! Ce grabă ai să închei un capitol atât de frumos?

Masuud venea să mă vadă regulat și îmi spunea că ar trebui să încetez cu munca și să mă odihnesc. În fond, nu mai aveam nevoie de asta. Am încercat să-l fac să înțeleagă că eu îmi iubeam munca: mă ținea ocupată și mă făcea să mă simt utilă. Dar el, nu știu cum, a aranjat totul ca să ies la pensie. A avea garanția unei sume sigure în fiecare lună mă liniștea, dar nu puteam să stau fără să muncesc și am continuat să accept mici lucrări de bătut la mașină și corectură, chiar dacă Masuud îmi punea la dispoziție mai mulți bani decât era nevoie. Știam că se bucura de o foarte bună situație financiară, dar nu eram mulțumită de munca lui de birou. Îi spuneam tot timpul că el era arhitect și artist, nu trebuia să se mulțumească să fie funcționar – și apoi, era legat de șefii lui și dacă ei ar fi plecat, ar fi avut probleme și el. Nici Masuud nu mai suporta serviciul acela și aștepta ocazia potrivită ca să-l schimbe. Voia să lucreze pe cont propriu, înființând o societate cu alți băieți, dar trebuia să demareze o asemenea activitate înainte să plece de la locul de muncă, ca să nu riște să rămână șomer.

Oricât am sperat să se amâne cât mai mult posibil, după câteva luni am fost constrânsă să înfrunt problema căsătoriei lui Shirin. Faramarz își luase diploma de specializare și se organiza pentru plecarea în Canada. Insistau să se căsătorească înainte de plecarea lui, astfel încât să obțină permisul de ședere în Canada și pentru Shirin. Eu nu voiam deloc ca Shirin să renunțe la studii, dar m-au asigurat că pentru a pune la punct actele lui Shirin ar fi fost nevoie de un acord și ea, între timp, ar fi putut să-și ia licența. Gândul de a mă îndepărta și de ea îmi era insuportabil. Dar când vedeam cât o bucura acea relație, nu puteam nici măcar să mă gândesc să o împiedic să plece. Astfel, s-au logodit și, după puțin timp, Faramarz a plecat. Shirin urma să-și termine studiile și atunci el s-ar fi întors pentru celebrarea nunții și ar fi plecat împreună.

Îmi îndeplinisem datoria în ciuda tuturor dificultăților. Copiii mei studiaseră cu succes și se căsătoriseră. Scăpasem de o enormă piatră de pe umeri, dar, ca în zilele care urmează după un examen important, simțeam un gol interior și nu mai aveam alte ambiții. Ce trebuia să fac acum? Aparent, nu mai aveam nimic de îndeplinit. Îi mulțumeam lui Dumnezeu pentru tot, pentru că nu mă considera nedemnă și nu mă pedepsea ca în trecut. Încercam să-mi fac curaj gândindu-mă că mai era un an până la plecarea lui Shirin. Dar nu puteam ignora umbrele bătrâneții și ale singurătății dinaintea mea...

Cu cât se apropia plecarea lui Shirin, cu atât creșteau în mine neliniștea și melancolia. Luptam cu mine însămi să combat acele sentimente, ca să nu mă arăt prea atașată și dependentă în ochii fiilor mei. Nu voiam să-și facă griji pentru mine și nu voiam să devin o bătrână mamă cicălitoare. Am încercat să-mi intensific viața socială și să-mi umplu timpul liber care, zi după zi, era tot mai mult. Dar nu era ușor să găsești prieteni la vârsta aceea. Cu familia nu mai aveam nici o legătură: Khanum Jun era bătrână și invalidă și locuia în casa lui Mahmud. Nu era dispusă să vină la noi ca să stea câteva zile și eu nu voiam să mă ducă acasă la Mahmud, de aceea o vedeam foarte rar. Și Parvin Khanum se îndrepta spre bătrânețe și nu mai avea răbdarea și energia de altădată, chiar dacă rămânea singura persoană pe care puteam să contez la nevoie. Fati, după plecarea lui Firuzeh, era tristă și deprimată. Nu se simțea în largul ei cu mine, era limpede că mă considera, cel puțin parțial, responsabilă de alegerea și de îndepărtarea fiicei ei. Din când în când mă vedeam cu fostele colege de birou și, uneori, și cu domnul Zargar, care se recăsătorise de câțiva ani și părea într-adevăr

fericit. Gândurile triste și grijile mă părăseau numai când Parvaneh se întorcea la Teheran. Ne aminteam de zilele fericite ale tinereții, râdeam și vorbeam liber. În anul acela, mama lui Parvaneh se îmbolnăvisese și ea își petrecea majoritatea timpului la Teheran. Din punctul ei de vedere, ar fi trebuit să închiriez casa și să petrec, câteva luni, la fiecare dintre copiii mei.

— Nici nu se pune problema, nu pot să-mi pierd independența și nu vreau absolut deloc să fiu o povară pentru copiii mei. Au viața lor. Nu se mai obișnuiește și nici eu nu consider corect ca diferite generații să trăiască sub același acoperiș.

— Dar ce povară? Te-ai sacrificat pentru ei toată viața, a venit momentul ca ei, în schimb, să nu te lase singură.

— Te rog, nu vorbi așa, mă faci să-mi amintesc de bunica mea Naneh Jun, care spunea: „Să crești un băiat e ca prăjitul vinetelor: e nevoie de mult ulei, dar îți dă înapoi tot pe atât...” Eu nu vreau să nutresc genul ăsta de așteptări în raport cu fiii mei. Era datoria mea să-i cresc în cele mai bune condiții posibile – și pentru mine însămi. Ei nu au obligații față de mine și eu vreau să am libertatea mea.

— Libertate? Să faci ce? Să stai acasă singură și tristă și să-i lași să uite de tine cu conștiința împăcată și sufletul liniștit?

Dar eu eram convinsă că libertatea era un câștig și că prezentul, în ciuda singurătății, se arăta mai bun decât trecutul în care suferisem adesea. Și-mi doream ca bătrânețea să treacă repede...

Când a venit vara cu zilele ei calde, eram ocupată cu pregătirea trusoului lui Shirin. Eu și Parvaneh mergeam în fiecare zi să facem cumpărături și, cu scuza aceea, petreceam timpul împreună. Era o zi dintre cele mai calde. Abia mă întinsesem să mă odihnesc, când țârâitul insistent al soneriei m-a făcut să tresar. Era Parvaneh, care a amenințat că dărâmă ușa dacă nu i-aș fi deschis imediat... A urcat scările într-o clipă, avea obraji roșii și picături de transpirație ca niște perle pe frunte și pe conturul buzelor. Ce putea să se fi întâmplat? Mi-a cerut apă, ca pe vremuri, înainte să vorbească...

— Nu-ți poți închipui pe cine am văzut... încearcă să ghicești!

Am simțit o emoție puternică și, în aceeași clipă, am știut răspunsul. Comportamentul lui Parvaneh mă purtase în urmă cu peste treizeci și cinci de ani. Cu vocea întreruptă de emoție am întrebat:

— Saeid?

— Dar cum naiba ai reușit? Ți-a spus cineva...

Eram din nou două adolescente care vorbeau agitate și în secret în casa părinților mei... Inima începuse să-mi tresară ca atunci și ea, tot ca atunci, era emoționată și exaltată.

— Hai, spune-mi! Unde l-ai văzut? Cu cine era? S-a schimbat?

— Hei, câte o întrebare pe rând! Mă dusesem la farmacie să iau medicamente pentru mama. Doctorul stătea în picioare în spatele tejghelei cu cineva, dar, fiind întors, nu reușeam să văd cine era. Vocea familiară și fizicul robust m-au făcut curioasă și am încercat să-l văd din față. Astfel, chiar dacă mă serviseră deja, m-am adresat doctorului care mă cunoaște, ca să-l salut și să-l fac pe necunoscut să se întoarcă... Masum, era chiar el! N-ai idee cât de jenată și stânjenită m-am simțit în acel moment, mai mult ca oricând!

— Și el te-a recunoscut?

— Da, are o memorie bună! După toți acești ani, în ciuda *manteau*-ului, *rusari*-ului și părului vopsit a reușit să mă recunoască. Iar eu mi-am scos imediat ochelarii ca să mă vadă bine și i-am zâmbit!

— Ați vorbit? S-a schimbat, a îmbătrânit mult?

— Bineînțeles că am vorbit, nu mai sunt frații tăi să supravegheze totul! Are părul încărunțit și poartă ochelari, dar nu s-a schimbat mult, mai ales ochii sunt aceiași...

— Ce ți-a spus?

— Păi... mai întâi m-a salutat și a întrebat de tatăl meu. Eu am fost mai nerușinată și am întrebat de el: ce face, unde locuiește... Mi-a spus că a locuit în America o perioadă și că s-a întors și a reînceput să muncească în Iran de câțiva ani. Voiam să aflu dacă are soție și copii, dar nu știam cum, atunci l-am întrebat ce face familia lui, mama și surorile. Mi-a răspuns că mama lui a murit de mulți ani și surorile s-au căsătorit, iar el le vede rar de când s-a întors aici singur. Era momentul potrivit să aflu mai mult... și, într-adevăr, am aflat că soția și copiii au rămas în America. „Copiii au crescut acolo și s-au obișnuit, iar soția mea nu putea să-i lase singuri“, așa mi-a spus.

— Și de mine n-a întrebat nimic?

— Ba da! În timp ce-și nota numărul meu de telefon, m-a întrebat dacă aveam vești despre „prietena mea“ și dacă ne vedeam încă. Și eu i-am răspuns imediat că da și că sigur ți-ar fi făcut plăcere să-l revezi. Trebuia să vezi cum i s-au luminat ochii... Însă, după felul în care m-a întrebat dacă nu erau probleme, părerea mea este că încă îi e teamă de frații tăi! Ce vrei să-i spun când mă va suna?

Mii de gânduri diferite au început să-mi danseze în minte, în adevăratul sens al cuvântului, pentru că se mișcau atât de rapid, că nu eram în stare să opresc nici unul.

Parvaneh a întrerupt dansul acela readucându-mă la realitate. Voia să știe cum să se comporte, intenționa să fixeze o întâlnire acasă la ea sau la mine, când Shirin era plecată...

Eram confuză. Trecuse atât de mult timp, de ce ar fi trebuit să ne revedem? Dar Parvaneh a răspuns cu mare sinceritate, cum îi era stilul:

— Păi, sigur nu e o noutate – tu ești mereu *confuză*! Dar nu vrei să revezi un vechi prieten și să

aflii cum a trăit, ce a făcut în toți acești ani?

Mi se părea că sunt o fetiță: nu reușeam să gândesc lucid și îmi tremurau până și picioarele la gândul de a-l întâlni, dar, în același timp, nu voiam să stric amintirea pe care o avea despre mine, nu voiam să mă vadă îmbătrânită...

— Și de ce, mă rog? Și el a îmbătrânit. În plus, cum spune Khossroh, tu arăți mai bine de când ai îmbătrânit.

— Nu spune prostii! Nici măcar nu mă mai privesc în oglindă...

— Dar încetează! Și apoi, ce exagerare... ascultându-te, parcă avem nouăzeci de ani, în timp ce sunt doar patruzeci și opt.

— În realitate, cincizeci și trei...

În acel moment a intrat Shirin și noi ne-am recompus în grabă, ca două fetițe care au făcut o năzbâtie. Shirin a salutat-o și a sărutat-o pe Parvaneh și s-a dus în camera ei. Noi ne-am privit și am izbucnit în râs.

— Îți amintești cum ascundeam scrisorile lui Saeid când intra Ali?

Apoi Parvaneh a luat decizia în locul meu.

— Dacă mă sună, îl invit mâine după-amiază, la ora șase acasă la mama. Acolo e mai sigur. Dar tu vii prima, bine? Și, oricum, ne auzim la telefon...

M-am dus în camera mea și m-am așezat în fața oglinzii privind-mă de aproape. Am încercat să-mi regăsesc pe chip vreo trăsătură de pe vremea când aveam șaisprezece ani. Mi-am examinat cu atenție micile riduri din jurul ochilor care deveneau mai adânci când zâmbeam. Două riduri evidente porneau din lateralele nasului și înconjurau buzele. Grațioasele gropițe rotunde pe care le aveam în obraji și care se adânceau când vorbeam și râdeam se transformaseră într-o linie lungă. Pielea, odată întinsă și strălucitoare, acum era relaxată și opacă. Pleoapele formau cute și luminozitatea ochilor mei se stinsese. Părul castaniu închis, des și lucios, care îmi ajungea până pe spate, era scurt, fin și fără luciu, iar albul ieșea la iveală, în ciuda vopsitului repetat. Până și intensitatea privirii mele se atenuase. Nu, nu rămăsese nimic din fata frumoasă de care se îndrăgostise, într-o zi, Saeid.

În timp ce mă pierdusem în căutarea mea în oglindă, Shirin m-a readus la realitate întrebându-mă ce făceam: nu mă văzuse niciodată privind-mă în oglindă cu atâta intensitate. I-am răspuns că aș fi vrut să fac țândări orice oglindă...

— Uau, ce ți s-a întâmplat? Nu te-ai preocupat niciodată de aspectul tău și nu mi-ai părut nefericită că îmbătrânești, dimpotrivă, ai vorbit întotdeauna cu mândrie despre vârsta ta, ai afirmat întotdeauna că fiecare vârstă are frumusețea ei!

— E adevărat, dar, adesea, un eveniment, o fotografie te poartă din nou în trecut și atunci te privești în oglindă și îți dai seama cât ești de diferită de imaginea pe care o aveai despre tine însăși... și e deprimant, ca o cădere în gol... până la urmă, frumusețea tinereții e cu totul altceva!

— Mamă, nu-ți stă bine să vorbești astfel! Pentru mine ai fost mereu cea mai frumoasă. Când eram mică, mi-ar fi plăcut să semăn cu tine, te-am și invidiat și, până acum câțiva ani, oamenii se uitau mai mult la tine decât la mine. Eram disperată că ochii mei nu aveau culoarea ochilor tăi, că pielea mea nu era deschisă la culoare și netedă ca a ta... Dar de ce tocmai acum această neliniște pentru vârstă și acest regret al tinereții?

— Draga mea, e normal: când ajungi la cincizeci de ani, trecutul capătă o nouă culoare și până și zilele cele mai dificile au un farmec. Cât ești tânăr te gândești la viitor, la ce se va întâmpla peste un an, la unde vei fi peste cinci... îți dorești ca zilele să treacă repede. Dar când totul ți s-a întâmplat deja și nu mai ai un viitor, te întorci să te uiți la trecut.

După-amiază, Parvaneh a sunat și mi-a transmis că se pusese de acord cu Saeid pentru ora șase a doua zi. Continuam să-mi repet că poate era mai bine să nu-l văd, ca să păstrez intactă amintirea pe care o aveam despre el și pe care el o avea despre mine. Mi-am adus aminte că în anii trecuți, de fiecare dată când mi se întâmplase să port o rochie seducătoare și să „mă fac frumoasă“, mă bucurasem de reflexia mea din oglindă și îmi dorisem ca el să mă vadă astfel într-o situație neașteptată, la o recepție sau chiar și pe stradă. Sperasem mereu să ne întâlnim când eram în culmea splendorii mele. A doua zi dimineață, Parvaneh a sunat devreme:

— Ce faci? Eu n-am reușit să închid ochii azi-noapte!

Am râs și am răspuns:

— De parcă am fi gemene!

Apoi a început să-mi dea ordine în grabă. Trebuia să-mi vopsesc părul, să fac o baie caldă, să-mi bag capul în apă înghețată, să țin jumătate de oră o mască antirid pe față, să-mi hidratez pielea cu crema „miraculoasă“ pe care mi-o adusese și să fiu la ea la ora cinci, ca să termine ea să „mă aranjeze“...

— Dar ce spui? Nu trebuie să mă pregătesc ca o mireasă!

— Cine știe, s-ar putea să devii...

— Da, la vârsta asta...

— Dacă mai vorbești de vârstă, jur că te iau la bătaie!

Am executat ordinele lui Parvaneh. Când mi-am întins masca pe față și m-am lungit pe pat, Shirin a intrat în camera mea și a exclamat surprinsă:

— Ce se întâmplă? Astăzi ai și grijă de tine! Nu te văzusem niciodată făcând...

Apoi a clătinat din cap și a ieșit din cameră. Am început să mă pregătesc la trei și jumătate. M-am pieptănat cu grijă și mi-am probat toate hainele. Mă priveam în oglindă și-mi spuneam că probabil mă îngrășasem cel puțin zece kilograme de atunci și, totuși, chipul meu nu mai era plin ca pe vremuri...

Mi se părea că fiecare haină avea ceva care nu mergea. Patul s-a umplut rapid de fuste, rochii, cămăși. Shirin s-a sprijinit de ușă cu un aer perplex.

— Mamă, unde trebuie să mergi?

— Acasă la Parvaneh...

— Vrei să-mi spui că te pregătești cu atâta grijă pentru mătușa Parvaneh?

— De fapt, Parvaneh s-a întâlnit cu niște cunoștințe vechi de-ale noastre și le-a invitat, iar eu nu vreau să apar bătrână și urâtă în ochii lor. Aș vrea să regăsim ceva din anii trecuți în expresiile noastre...

— Câte sunt?

— Cine?

— Vechile prietene invitate de Parvaneh. Nu mi-ai vorbit niciodată despre asta.

Am rămas puțin dezorientată. Nu mă pricepusem niciodată să mint. Am ezitat și, în cele din urmă, am spus că nu știam câte vor veni și că nu-i spuseseam despre asta pentru că nu avusesem niciodată o legătură atât de strânsă cum era cea dintre mine și Parvaneh.

— E ciudat, chiar nu reușesc să-mi imaginez cum vor fi prietenii mei peste treizeci de ani. O, mamă, gândește-te la bătrânelele care vom deveni!

M-am prefăcut că nu aud.

Eram pregătită să găesc o scuză în caz că mi-ar fi cerut să vină cu mine, dar, din fericire, a preferat compania celor de vârsta ei, ca întotdeauna.

În sfârșit, am decis să mă îmbrac cu o rochie ciocolatie, pe talie, tinerească, din bumbac, și am asortat-o cu o pereche de sandale maro cu toc înalt. Am ajuns acasă la Parvaneh după ora cinci și jumătate. Ea m-a studiat atent:

— E destul de bine, lasă-mă pe mine să mă ocup de restul...

— Nu vreau să mă machiezi prea mult, trebuie să mă vadă cum sunt! În fond, am o anumită vârstă și, cu viața pe care am lăsat-o în urmă...

— Nu, stai liniștită, numai puțin fard de pleoape și un strat subțire de ruj, nu ai nevoie de altceva, ai încă pielea ca o oglindă.

— Da, o oglindă spartă!

— Chiar dacă e spartă, încă nu se văd crăpăturile – și apoi, Saeid poartă ochelari acum... oricum, dacă vrei, putem rămâne în salon unde lumina este difuză...

— Dar ce spui? Nu trebuie să-i vindem marfă expirată! Vom rămâne în grădină.

La ora șase fix a sunat interfonul. Parvaneh a spus că probabil omul se simțea mai rău decât noi și se postase afară ca să poată suna fără nici măcar un minut de întârziere...

I-a deschis și s-a îndreptat spre ușă făcându-mi semn să o urmez, dar eu parcă împietrisem. Am rămas s-o privesc de la fereastră în timp ce-l primea în grădină: se îngrășase puțin, purta un costum gri și avea părul încărunțit. Încă nu reușisem să-i văd fața. După câteva minute, Parvaneh a venit enervată să mă întrebe ce aveam de gând, să-mi fac o intrare teatrală, cu tava de ceai, ca o logodnică? Dar eu aveam inima în gât și picioarele refuzau să se miște... ca o fetiță. Am rugat-o să-i țină companie, câtă vreme eu încercam să-mi recapăt controlul. Putea să-i spună că eram cu mama ei și voi veni imediat. Am dat fuga în camera doamnei Ahmadi. N-aș fi crezut niciodată că pot să am încă acele senzații. Mă consideram o persoană calmă și ponderată. Avusesem de-a face cu alți bărbați care arătaseră interes față de mine, dar nu mai simțisem fiorii adolescenței. Am auzit vocea lui Parvaneh care mă striga:

— Masum, a sosit Saeid Khan!

Nu aveam scăpare. M-am privit rapid în oglindă, trecându-mi o mână prin păr, și am ieșit din cameră în timp ce biata doamnă Ahmadi încă îmi vorbea. Nu trebuia să-mi îngădui nici măcar o clipă ca să mă gândesc. Am ajuns în grabă în grădină și, încercând să nu-mi las vocea să tremure, am spus: „*Salam...*“

S-a ridicat brusc și a stat să mă privească fix câteva clipe înainte să mă salute și el.

După obișnuitele formalități, tensiunile și angoasele au dispărut. Parvaneh s-a dus să ia ceaiul și noi ne-am așezat unul în fața celuilalt. Nici unul nu știa ce să spună. Îmbătrânise, însă ochii lui încântători, căprui păstrau încă expresia pe care o țineam minte și pe care o deplânsesem în toți anii aceia. Mi s-a părut matur și interesant și am sperat ca și el să mă vadă în acel mod. După jumătate de oră eram ca trei buni prieteni care se regăsiseră și l-am rugat să ne povestească ce făcuse și unde fusese în timpul acelei lungi despărțiri. A fost de acord, cu condiția să facem și noi același lucru. A început Parvaneh.

— N-am nimic special de povestit, viața mea a fost liniștită: după ce mi-am luat diploma, m-am căsătorit și m-am dus să trăiesc în Germania. Am avut trei copii, două fete și un băiat, și cea mare s-a căsătorit deja. Sunt aici în această perioadă pentru că mama s-a îmbolnăvit, dar când se va simți mai bine, o voi lua cu mine în Germania. Asta e tot! Nu s-a întâmplat nimic răsunător în viața mea, dar în a ei... și, cu un semn din cap, a arătat spre mine.

Bineînțeles, Saeid a devenit curios și m-a rugat să povestesc, dar eu nu știam nici măcar de unde să încep și i-am cerut ajutor, din priviri, lui Parvaneh.

— O, nu, mai bine nu! Viața ei e ca o carte de aventuri, dar e prea lungă pentru ca Masum să o rezume acum și, pe lângă asta, eu o cunosc deja pe de rost... e mult mai bine ca mai întâi să ne vorbiți despre dumneavoastră.

Și, astfel, Saeid ne-a povestit viața lui. Își luase licența cu puțină întârziere și nu făcuse serviciul militar, pentru că era singurul bărbat din casă și trebuia să aibă grijă de familie. Deschisese o mică farmacie la Urumieh cu ajutorul unchilor. Lucrurile mergeau bine și valoarea terenurilor tatălui său crescuse, astfel că se hotărâse să se asocieze cu câțiva vechi colegi de facultate care fondaseră o companie farmaceutică, vânduse farmacia și se întorsese la Teheran. Importau și exportau medicamente și înființaseră și o firmă de cosmetice și produse pentru igiena casei. Mama lui insista să-și ia soție și, în cele din urmă, el s-a hotărât să se căsătorească cu Nazi, sora unuia dintre asociații lui. Nazi tocmai își terminase studiile și curând avuseseră doi gemeni, amândoi băieți, adică „băiețoi“, la cât erau de neastâmpărați. După revoluție, și mai ales odată cu începutul războiului, lucrurile au început să meargă din ce în ce mai rău. Rudele lui Nazi au plecat toate și ea s-a gândit că trebuiau și ei să fugă în străinătate, dar drumurile și granițele erau deja

închise. Ea ar fi trecut și ilegal, dar Saeid preferase să amâne câțiva ani, cu speranța că situația se îmbunătățește. Apoi fusese nevoit să se decidă. Mama, deja bolnavă, murise la scurtă vreme după plecarea lui. Vânduseră aproape totul, mai puțin cota lui din societate. Mai întâi se duseseră în Austria la fratele lui Nazi, apoi în America. Fusese dificil să o ia de la capăt, dar până la urmă se adaptaseră la noua realitate. Băieții erau fericiți și mulțumiți și, după câțiva ani, deveniseră niște adevărați americani. Nazi interzisese să se vorbească farsi în casă, din dorința de a-i obliga să învețe cât mai bine engleza și, astfel, copiii lor o uitaseră aproape complet. Munceau mult, viața lor era liniștită și nu le lipsea nimic, dar el nu era fericit... Îi era dor de surorile lui, de prieteni, de Teheran. Nazi avea rude și prieteni iranieni în jurul său, băieții îi aveau pe colegii lor, dar el era singur. Lumea care îl înconjura îi era străină. Odată cu sfârșitul războiului aflase că situația se îmbunătățise și se întorsese. Mulți alți iranieni o făcuseră. Compania lui era încă pe picioare, el își reluase vechea activitate și starea lui de spirit se ameliorase repede. Cumpărase un apartament și se întorsese să o ia pe Nazi, dar ea nu dorise să-l urmeze, pentru un motiv foarte bun: băieții. Avea dreptate, pentru că nu mai era nici o posibilitate să-i smulgi din cultura aceea care de-acum prinsese rădăcini în ei. În cele din urmă, hotărâseră să trăiască separați: el la Teheran, unde câștiga mai mult, și Nazi în America, până când băieții s-ar fi căsătorit. Și erau deja opt ani de când trăiau așa. Copiii crescuseră și plecaseră de acasă, dar Nazi nu voia să audă de întors în Iran. O dată pe an, Saeid se ducea să-i viziteze și petrecea cel puțin o lună cu ei, iar în restul timpului stătea în Iran, singur, încărcat de muncă și responsabilități. Nu era mulțumit de viața aceea, știa că nu era o situație bună, dar nu făcea nimic ca să o schimbe...

În timp ce povestea, Parvaneh se uita când la mine, când la el cu un aer satisfăcut și mă lovea în picior pe sub masă, dar mie îmi părea foarte rău pentru Saeid: sperasem mereu ca măcar el să fie fericit și, în schimb, mi se părea mai singur decât mine.

Îmi venise mie rândul și nu mă mai puteam sustrage. Am început să povestesc. Căsătoria mea forțată cu Hamid, bunătatea și înțelegerea soțului, lupta politică și apoi anii în închisoare, libertatea, al doilea prizonierat și condamnarea la moarte. Am vorbit despre munca mea, despre studii și despre ceea ce suferisem pentru copiii mei, despre cum, în sfârșit, se căsătoriseră și despre liniștea pe care mi se părea că o atinsesem...

Am vorbit ca trei prieteni apropiați care s-au regăsit după ani de zile, îndelung și fără noțiunea timpului care trecea. Până la telefonul îngrijorat al lui Shirin: era ora zece!

Dar nu m-am simțit vinovată: o dată putea să-și facă ea griji pentru mine...

Saeid s-a oferit să mă conducă, dar Parvaneh nu voia să piardă nici măcar un cuvânt și ne-a condus cu mașina ei. Și când am fulgerat-o cu privirea, a spus cu obișnuita nerușinare:

— De ce mă privești așa? Vedeți, Saeid Khan, mereu a fost așa: când era mică, îmi spunea

Întruna „Nu face asta, nu face aia“ fiindcă pentru ea totul era necuviincios, și acum, la cincizeci de ani, încă mă bate la cap!

Saeid râdea. Eu mi-am mușcat buza de jos stânjenită.

— Atunci, de ce nu fixăm altă întâlnire? Să nu-mi spuneți că nu mai vreți să mă vedeți!

Era cu adevărat de nestăpânit...

Până la urmă, i-am invitat la mine miercurea următoare la prânz, când Shirin era la facultate toată ziua. Nu voiam să-i spun nimic deocamdată.

Încă nu-mi scosesem rochia, că a sunat telefonul. Nu putea fi decât Parvaneh! Voia să mă felicite pentru că, după ea, Saeid își căuta soție! I-am atras atenția că era *deja* căsătorit: soția lui stătea în America, dar tot era soția lui. Ea a replicat că erau soț și soție numai oficial, dar, de fapt, trăiau separați și ar fi putut foarte bine să divorțeze. M-am enervat. Nu era corect să emitem judecăți despre relația lor. Și apoi, dacă ar fi așa, de ce nu divorțaseră deja? Dar acum Parvaneh se pornise: a afirmat că erau diferiți din toate punctele de vedere, afectiv, practic, cultural și că soția lui cu siguranță nu rămăsese să verse lacrimi pentru el, dimpotrivă, după ea, e o șmecheră care primea bani de la soț și, în schimb, nu trebuia nici măcar să-i calce cămășile sau să-i pregătească cina... de ce ar fi divorțat, pierzând o găină cu ouăle de aur ca Saeid? Și el, probabil, avea niște motive să n-o facă sau, pur și simplu, nu-i vedea utilitatea.

— Sigur nu-ți lipsește imaginația! a fost unicul meu comentariu.

Am făcut ordine în casă cu energia de pe vremea când eram tânără și pe care credeam că o pierdusem de mult, am gătit și am avut grijă de mine. Și miercuri a fost o zi splendidă! Din acel moment, întâlnirile noastre au continuat și m-au făcut să privesc totul cu alți ochi. Mă simțeam din nou tânără. Mă îngrijeam mai mult, mă machiam, îmi cumpăram haine. Uneori, scotoceam în dulapul lui Shirin și îi purtam cămășile. Lumea căpătase o altă culoare. Viața mea găsisese o nouă direcție. Îmi rezolvam treburile cu bucurie și entuziasm. Nu mă mai simțeam singură, bătrână, inutilă și uitată. Mi se părea până și că imaginea mea din oglindă era diferită, întinerită. Ridurile de sub ochi erau evidente, cele din jurul buzelor mai puțin adânci, pielea mea mai luminoasă. Și sufletul meu era, din nou, în așteptarea a ceva bun. Țârâitul telefonului avea o altă semnificație. Răspundeam în șoaptă și mă ascundeam de privirea și urechile curioase ale lui Shirin. Știam că vede aceste schimbări, dar nu reușea să înțeleagă ce se întâmplase. La o săptămână după începutul întâlnirilor, mi-a spus:

— Mamă, de când ți-ai regăsit vechile prietene, ești foarte binedispusă!

Și altă dată, pe un ton de reproș:

— Sunt sigură că-mi ascunzi ceva. Faci lucruri pe care înainte nu le făceai, ai grijă de tine, ieși des, ești mai veselă, în fine... ciudată!

— Ciudată cum?

— N-aș ști... poate ca o fetiță îndrăgostită!

La un moment dat, Parvaneh și cu mine ne-am gândit că ar fi fost mai bine să i-l prezentăm pe Saeid lui Shirin, pentru că era absurd ca, la vârsta aceea, să acționez pe ascuns, cu teama că sunt descoperită. Dar nu voiam să știu tot... trebuia să inventăm niște scuze pentru asiduitatea lui Saeid și să nu spunem nimic despre originea legăturii noastre. Astfel, am hotărât să i-l prezentăm ca pe un vechi prieten de familie al lui Parvaneh, întors de curând din străinătate și să-i motivăm prezența continuă spunând că îmi dăduse ceva de lucru. În realitate, el tradusese niște articole pe care mi le lăsase să le corectez și eu mă arătam ocupată cu ele. Shirin l-a văzut de câteva ori și eu îmi doream să-i cunosc părerea despre el, dar nu voiam să-i dau de bănuț, până când, într-o zi, mi-a vorbit fără să-i fi cerut eu. Mi-a spus că i se părea un mare domn, bătrân, dar fermecător, și că n-avea multe în comun cu Parvaneh...

Toată vara ne-am văzut aproape în fiecare zi. La jumătatea lunii Shahrivar, Saeid ne-a invitat la livada pe care o cumpărase. Ce zi minunată! Un vânticel din munții care atingeau cerul aducea cu sine prospețimea zăpezilor de pe culmi. Aerul era curat și parfumat. Frunzulițele noi pe ramurile subțiri ale copacilor dansau la fiecare suflare a vântului și se colorau în mii de reflexii sub razele soarelui. Iar când vântul își ridica vocea, frunzele păreau să aplaude frumusețile vieții și ale naturii. Florile se odihneau fericite, cufundate în parfumul lor dulce de-a lungul canalelor de irigație. În pomi, piersicile, prunele, caisele erau o invitație pentru simțuri cu culorile, mirosurile și suprafețele lor mătăsoase și se coceau sub razele aurite ale soarelui. În viața mea fuseseră rare zilele în care îmi dorisem ca timpul să se oprească și trăiam una dintre acele zile. Calmă, luminoasă, fără gânduri inutile. Și noi trei, cât eram de fericiți și senini împreună! Stânjeneala și temerile se risipiseră și puteam vorbi liber despre orice. Parvaneh, ca și cum ar fi fost partea ascunsă din mine, spunea și ceea ce poate eu n-aș fi avut curajul să spun. Și, cu glumele și spontaneitatea ei, era un izvor de veselie și de râsete. Nu mai voiam să-mi controlez râsetul. Era ca și cum ar fi apărut din profunzimea ființei mele și mi-ar fi înflorit pe buze. Sunetul lui îmi răsuna plăcut în urechi. Îmi spuneam: „Dar sunt chiar eu cea care râde atât de liber?“.

În ziua aceea, după o plimbare plăcută, stăteam pe terasa vilei lui să admirăm apusul și să mâncăm pateuri cu ceai, când Parvaneh i s-a adresat lui Saeid ca să-i pună întrebarea la care încercasem, în zadar, să dăm un răspuns în toți anii aceia.

— Saeid, iartă-mă, chiar nu pot să nu te întreb: de ce, după noaptea aceea, ai dispărut? De ce nu ai trimis-o pe mama ta pentru *khastegari*? Nu crezi că ai greșit și că toate dificultățile vieților noastre nu au fost altceva decât consecința acelei greșeli?

Până în ziua aceea făcusem astfel încât să nu evocăm amintirea acelei nopți și a acelei povești,

pentru că, în mod sigur, m-ar fi stingherit pe mine și l-ar fi făcut pe Saeid să se rușineze. N-aș fi vrut ca Parvaneh să-i pună acea întrebare. Am privit-o încruntată, mușcându-mi buza de jos. Dar ea n-a renunțat. Credea că era timpul să vorbim despre acțiunile și deciziile care ne schimbaseră destinul. Văzându-mi fața, însă, a adăugat:

— Bineînțeles, ești liber să nu răspunzi dacă nu vrei.

Dar și el simțea nevoia să povestească urmarea acelei teribile nopți, să explice ce se întâmplase.

— În seara aceea, eram încă în farmacie fără să știu nimic, când a sosit Ahmad și a început să mă insulte. Eram surprins și dezorientat. Doctorul Ataye s-a apropiat de el ca să-l calmeze, dar el l-a atacat și, când am intervenit, s-a azvârlit asupra mea cu pumnii și picioarele. Nu voiam să mă bat cu el, care era beat criță. Între timp, în fața farmaciei se strânsese tot cartierul. Eu eram foarte timid pe-atunci și simțeam că mor de rușine. Ahmad m-a insultat în cel mai rău mod posibil, apoi a scos un cuțit și m-a rănit, în timp ce oamenii alergau în ajutorul meu, încercând să mă smulgă din ghearele lui. Dar, înainte să plece, m-a amenințat, asigurându-mă că dacă mă voi mai arăta prin părțile acelea, m-ar fi omorât. Nu m-am speriat de amenințarea lui, dar doctorul a spus că ar fi fost mai bine dacă nu m-aș fi dus la farmacie câteva zile; în afară de asta, mă simțeam chiar rău din cauza loviturilor încasate, mă mișcam cu greu și aveam un ochi atât de umflat, că nu mai vedeam. Doctorul a venit să mă viziteze și mi-a povestit că, în fiecare noapte, Ahmad se așeza în fața farmaciei urlând insulte și amenințări, împotriva mea și împotriva lui Masum. Doctorul Tabatabay, care avea un dispensar în capătul străzii, îi povestise doctorului Ataye că o vizitase pe Masum și că o bătuseră până la sânge și că se simțea foarte rău. Iar atunci, doctorul Ataye, m-a sfătuit să plec câteva luni ca să o protejez: trebuia să las apele să se liniștească și apoi m-aș fi putut întoarce cu mama pentru *khastegari*. Între timp, el ar fi vorbit cu tatăl lui Masum și m-ar fi chemat la momentul oportun. Mă duceam adesea, noaptea, în fața casei lui Masum și mă așezam la pândă, ca un hoț, sperând să o văd în spatele unei ferestre. Apoi m-am întors la Urumieh (noul nume pentru Rezaieh după revoluție) și am așteptat ca medicul să mă cheme din nou. Mă hotărâsem să mă căsătoresc cu Masum și, dacă ar fi acceptat, să mergem să locuim cu mama până terminam studiile. Și mama era de acord, dar n-am mai avut vești de la doctor. M-am întors eu însumi la Teheran și m-am dus la el. A început să-mi spună că ar fi trebuit să mă gândesc la studii, că viața mea era la început, nu trebuia să sufăr, ar fi trecut totul cu timpul... mă consola ca și cum și-ar fi oferit condoleanțele. La început m-am gândit că Masum murise, dar Ataye mi-a spus, până la urmă, că o căsătoriseră în mare grabă. Eram disperat. N-am frecventat nici trimestrul următor la facultate. Am avut nevoie de șase luni ca să mă regăsesc și să mă întorc la o viață normală.

Cu cât îl cunoșteam pe Saeid, cu atât îmi dădeam seama de crima pe care o comiseseră față de

mine. Am fi putut deveni cuplul cel mai senin, fericit și norocos din lume. Dacă doar ar fi așteptat câteva luni până să mă căsătorească...

Zilele acelea splendide de vară au trecut cu o viteză incredibilă. Aerul răcoros al sfârșitului lunii Shahrivar ne amintea că venea toamna. Sănătatea mamei lui Parvaneh se îmbunătățise și medicii îi dăduseră cale liberă să călătorească. Parvaneh se pregătea să se întoarcă în Germania.

Într-o zi, stăteam în grădină și eu simțeam că mi se strânge inima la gândul plecării ei. De data aceasta m-aș fi simțit și mai singură. Dar ea, ca întotdeauna, a început să glumească.

— Și vrei să cred asta? Cine știe câte jurăminte ați făcut ca să scăpați de mine! Trebuie să-mi promiteți că-mi scrieți fiecare cuvânt pe care-l veți schimba când nu voi fi aici, ați putea chiar să țineți un reportofon pornit...

Saeid, care de obicei râdea la glumele ei, a rămas serios. Și, cu un aer mâhnit, ne-a comunicat că trebuia să plece și el. Am rămas fără cuvinte.

— Unde? am întrebat.

— Trebuie să mă întorc în America: mă duceam în fiecare an la începutul verii și rămâneam cu Nazi și băieții cel puțin o lună. Dar anul acesta am tot amânat. Adevărul e că nu aveam chef...

Zâmbetul mi-a murit pe buze. Am rămas, brusc, în tăcere și gânditori. Parvaneh a intrat în casă, ducându-se după tava cu ceai. Saeid a profitat de absența ei și și-a așezat mâna peste a mea, spunându-mi că trebuia neapărat să-mi vorbească, dar singuri... m-ar fi așteptat a doua zi la ora unu în restaurantul „nostru“.

Știam ce voia să-mi spună. Toată iubirea din acei ani se retrezise. M-am dus la întâlnire cu un sentiment de neliniște. Stătea la o masă în fundul localului și privea pe fereastră. Am mâncat vorbind despre una și alta fără să reușim să abordăm subiectul care ne interesa. După prânz, și-a aprins o țigară și a spus:

— Masum, cred că tu ai înțeles deja că ai fost singura iubire adevărată din viața mea. Destinul ne-a pus în fața unor mari probleme și am suferit și întâlnit multe dificultăți, dar cred că acum vrea să ne răsplătească și să ne dea o șansă. Mă duc în America să clarific lucrurile cu Nazi. De doi ani îi spun că, dacă nu vrea să se întoarcă în Iran, singura soluție este divorțul, dar nici unul din noi n-ar vrut până acum să ia o decizie definitivă. Ea a deschis un restaurant și muncește mult, spune că ne-ar conveni să rămânem acolo și că, în orice caz, trebuie să decidem ce vrem să facem cu căsnicia noastră. M-a obosit această viață nesigură și solitară. Dacă aș ști că ești dispusă să te căsătorești cu

mine, aş putea lua această decizie mai uşor. Aşadar, vrei să te căsătoreşti cu mine, Masum?

Deşi aşteptasem dintotdeauna acea propunere şi fusesem sigură că într-o zi mi-ar fi făcut-o, am simţit o emoţie puternică şi neaşteptată şi m-am bâlbâit, pentru că nu decisesem niciodată ce să-i răspund... în realitate, nu ştiam.

— Nu ştii? Vrei să-mi spui că, după mai bine de treizeci de ani, nu eşti încă în stare să decizi pentru tine însăşi?

— Saeid, copiii mei! Ce fac cu copiii mei?

— Copii? Nu mai ai nici o problemă cu ei! De-acum, toţi s-au căsătorit şi fiecare e pe drumul lui, nu mai au nevoie de tine!

— Dar eu sunt mama lor şi ar putea să se supere, să nu fie de acord...

— Te rog, lasă baltă restul şi, de data asta, să ne gândim numai la noi doi! Ni s-o cuveni măcar asta în viaţă, nu crezi şi tu?

— Trebuie să vorbesc mai întâi cu fiii mei.

— Bine, dar hotărăşte-te repede, te rog. Mi-a rămas puţin timp, zborul meu e peste două săptămâni şi nu mai pot amâna plecarea.

Am vorbit imediat cu Parvaneh. A glumit. A spus că erau secole de când îşi dorea să fie prezentă în momentul în care Saeid mă va cere de soţie şi noi o trădaserăm făcând totul singuri... dar ne ierta, cu condiţia să ne căsătorim înainte de plecarea ei. Să ia parte la nunta noastră era una dintre dorinţele cele mai mari din viaţa ei.

Eu chiar n-aveam chef de glume: eram foarte preocupată din cauza posibilelor reacţii ale copiilor mei, din cauza a ceea ce ar fi putut crede sau spune.

— Ce vrei să spună? Ţi-ai sacrificat viaţa pentru ei, nu le-a lipsit nimic. Acum a venit momentul să te gândeşti la tine însăşi. Au toţi o familie şi tu ai dreptul să ai pe cineva alături la bătrâneţe. Vei vedea că fiii tăi vor fi fericiţi.

— Cum faci să nu înţelegi? Se vor simţi stânjeniţi faţă de soţii şi de familiile lor.

— Ai încă ideea fixă a onoarei! La început îţi făceai griji pentru onoarea tatălui tău şi a fraţilor tăi, apoi pentru a soţului tău şi acum pentru a fiilor tăi... nu mai are sens, fără să mai socotim că nu vrei să faci nimic dezonorant, mi se pare. Sunt oamnei care se căsătoresc de mai multe ori în viaţă. Nu renunţa la ocazia de a petrece, senin, măcar ultimii ani, cu cineva care te iubeşte alături de tine. Eşti o fiinţă umană înainte să fii mamă şi ai drepturi...

M-am gândit toată noaptea. Şi întrebarea care mă sâcâia era: „Cum le voi spune copiilor mei?“.

Am încercat să-mi imaginez reacţiile fiecăruia dintre ei, ce ar fi spus în cea mai rea şi cea mai bună ipoteză. Mă simţeam ca o fetiţă care îşi înfruntă părinţii, înfigându-şi picioarele în pământ şi urlând: „Da, vreau! Vreau să mă căsătoresc cu el“. De mai multe ori am hotărât să o las baltă, să mă

prefac că nu l-am întâlnit pe Saeid și să-mi continui viața ca înainte, dar amintirea ochilor săi, retrezirea iubirii niciodată complet stinsă și spectrul singurătății mă făceau să mă răzgândesc... Parvaneh m-a sunat devreme ca să afle dacă le spusese copiilor și mi-a reproșat că n-o făcusem. După ea, era simplu: erau copiii mei, nu niște necunoscuți, fusesem întotdeauna apropiată de ei și acum, că aveam nevoie de ei, îmi pierdusem, brusc, limba? M-a sfătuit să încep cu Shirin, care era femeie, ca mine, și sigur ar fi înțeles, a propus să-i spună ea în locul meu. Dar nu era corect. Trebuia să-mi găsec eu curajul sau s-o las baltă. În fine, m-a asigurat că va veni după prânz ca să mă sprijine. Am fi înfruntat-o pe Shirin împreună...

— Două împotriva uneia va fi mai ușor, a spus, ca și cum ar fi fost vorba despre o bătălie.

Shirin, însă, avea alt program, trebuia să se ducă la o prietenă pentru chestiuni legate de facultate. Parvaneh a rugat-o să amâne vizita și să stea cu noi. Dar părea imposibil.

— Odihniți-vă până atunci. Mă voi întoarce la timp pentru ceai și voi aduce tortul care-i place atât de mult mătușii.

Și a plecat.

Eu și Parvaneh ne-am întins una lângă alta pe pat să vorbim.

— Povestea voastră pare un film! a început.

— Da, imposibil de împlinit, cum se întâmplă, adesea, în filme...

— Mie, în schimb, mi se pare că Dumnezeu, destinul sau oricum vrei tu să-i spui ți-a îngăduit o ocazie minunată și, dacă n-ai profita de ea, l-ai jigni.

Eram pe terasă pentru ceai când s-a întors Shirin. A pus tortul pe masă și s-a dus să se schimbe. Așteptarea aceea era stresantă, dar Parvaneh mi-a făcut un semn încurajator și mi-a spus să stau liniștită. Shirin a venit și a început imediat să ne povestească despre ziua ei, în timp ce mânca o felie de tort și sorbea ceaiul. Într-o pauză, Parvaneh a întrebat-o direct dacă i-ar fi făcut plăcere să participe la o nuntă...

— Oh, da, chiar aș avea chef să merg la una dintre nunțile acelea grandioase, la care se dansează până în zori... Dar numai dacă mirii sunt frumoși: urăsc perechile urâte! De ce, cine se căsătorește?

— A cui nuntă ți-ar plăcea să fie?

Shirin s-a sprijinit de spătarul scaunului și a luat o sorbitură de ceai, gândindu-se. Parvaneh a insistat:

— Și dacă ar fi vorba de nunta mamei tale?

Shirin a izbucnit în râs. Eu și Parvaneh ne-am privit și am încercat să ne alăturăm ei, dar hohotele ei păreau să nu se mai termine, ca și cum i s-a fi povestit cea mai amuzantă anecdotă...

— Dar ce te-a apucat? Găsești atât de distractivă ideea ca mama să se căsătorească?

— Da, e într-adevăr distractivă... doar ți-o închipui pe mama la vârsta ei într-o rochie de mireasă și cu vâl, ducându-se la ceremonie cu un bătrânel în baston, în timp ce eu, din spate, susțin trena? Și poate mirele are Parkinson și, tremurând tot, încearcă să-i pună verigheta pe deget soției, care-și expune o frumoasă mână ridată? Nu, spuneți-mi dacă reușiți să vă imaginați fără să muriți de râs!

Eram stânjenită și furioasă, dar am rămas în tăcere. Parvaneh, indignată, i-a spus să înceteze; eu nu eram deloc ridată și nu aveam o sută de ani cum reieșea din descrierea ei. Și, oricum, putea să stea liniștită: mirele nu avea deloc Parkinson, dimpotrivă, era mult mai fermecător decât Faramarz al ei!

— Dar de ce vă supărați? Am văzut scena pe care am descris-o într-un film și, oricum, mama sigur nu se căsătorește, nu?

— Iată că da, și dacă ar vrea, ar putea avea și acum, la vârsta ei, o nuntă splendidă!

— Te rog, mătușă, încetează, nu mai spune tâmpenii! Mama mea este o doamnă de o anumită vârstă, care are deja două nurori și doi nepoți și acum e pe cale să celebreze nunta ultimei sale fiice. Actele mele sunt aproape gata, Faramarz se va întoarce pentru vacanța de Crăciun și vom putea, în sfârșit, să dăm petrecerea pentru nunta noastră... Nu voiam să te jignesc spunând că ești bătrână, mi se pare pur și simplu ridicol să vorbim de nuntă în situația ta.

— Ce situație? Și de ce ar fi ridicol? Nu spun deloc tâmpenii: în Germania, oamenii se căsătoresc la toate vârstele, și la optzeci de ani, și nimeni nu-și bate joc de ei, nimeni nu are nimic de obiectat, dimpotrivă, fiii și nepoții lor se bucură și fac petreceri. Și apoi, mama ta nu e deloc bătrână!

— Problema e că tu ai trăit acolo mult timp, mătușă Parvaneh, și nu ne mai știi obiceiurile și mentalitatea. Eu n-aș avea niciodată curajul să spun că mama mea se recăsătorește – și de ce ar face-o? Nu-i lipsește nimic, nu are nevoie de un soț!

— Ești sigură de asta?

— Bineînțeles! Are o casă frumoasă, nu are probleme de sănătate, are munca ei, Masuud, datorită cunoștințelor lui, a reușit să facă în așa fel încât să aibă și pensie, iar băieții ei au grijă de ea. Își poate permite să se ducă în vacanță, să călătorească și va putea veni să stea la mine și să aibă grijă de nepoței!

— Ce onoare...

Nu mai puteam să suport discuția aceea. M-am ridicat, am strâns ceștile și farfurioarele și am intrat în casă. De la fereastră o vedeam pe Parvaneh vorbindu-i cu impetuozitate lui Shirin, care o privea încruntată... N-am mai ieșit pe terasă. Parvaneh s-a pregătit să plece. A venit să mă salute și mi-a spus, în șoaptă, ce-i spusese lui Shirin.

— La orice vârstă, o ființă umană nu are numai exigențe materiale, are nevoie de sprijin, de afecțiune, de companie. Sentimentele sunt importante. Și bărbatul acela fermecător pe care l-ai cunoscut aici, odată, este pretendentul mamei tale.

O vedeam pe Shirin de la fereastră, își pusese coatele pe masă și își ținea capul între mâini. Când Parvaneh a plecat, m-am dus pe terasă. A ridicat capul și m-a privit cu ochii plini de lacrimi.

— Mamă, te rog, spune-mi că Parvaneh minte, spune-mi că nu e adevărat!

— E adevărat, în parte. Saeid m-a cerut, într-adevăr, de soție, dar eu nu i-am dat încă un răspuns.

A suspinat ușurată.

— Mătușa Parvaneh a spus-o ca și cum totul ar fi fost deja hotărât! Gândește-te la noi, mamă. Ai idee cât te respectă Faramarz? Vorbește mereu de bunul tău gust și de spiritul tău de sacrificiu. Te consideră mama ideală. Cum pot să-i spun că mama mea vrea un soț? Riști să distrugi imaginea pe care noi toți o avem despre tine!

— Dar nu vreau să fac nimic rău. Nu este vorba despre un delict sau o trădare: de ce căsătoria mea ar trebui să schimbe ceva între noi?

S-a ridicat furioasă, a împins zgomotos scaunul și a alergat spre camera ei. După câteva clipe, am auzit-o vorbind la telefon. Eram sigură că-l suna pe Masuud. M-am pregătit de furtună... Mă simțeam ca și cum aș fi fost din nou mică, ca și cum Shirin ar fi mama și eu fiica în așteptarea permisiunii ei. După o oră, Masuud și-a făcut intrarea cu fruntea încruntată. Eu eram pe terasă și m-am prefăcut concentrată cu cititul ziarului. Shirin i-a vorbit rapid cu voce scăzută, apoi au venit amândoi lângă mine.

— Salut, Masuud, în sfârșit vii să-ți vezi mama!

— Scuză-mă, mamă, n-ai idee cât sunt de prins la muncă, zilele trec una după alta fără să-mi dau seama!

— De ce continui să te omori cu munca în biroul acela? Nu trebuia să-ți deschizi propria ta activitate, ca să te dedici desenului și arhitecturii pe care-ai studiat-o și pe care o iubești? Serviciul acesta nu e de tine, nu-ți dă satisfacții. Pari chiar îmbătrânit și sunt secole de când nu te aud râzând din inimă.

— Acum sunt băgat până în gât, mi-e dificil să ies, iar tatăl lui Atefeh spune că am o datorie religioasă să continui să-i ajut.

— Să ajuți pe cine? Nu crezi că dacă te-ai dedica muncii pentru care te-ai pregătit, ai fi de mai mult ajutor tuturor?

Mi-am dat seama că era tulburat. Nu asta îl interesa în acel moment.

— Ai dreptate, mamă, dar s-o lăsăm baltă acum, sunt aici ca să aflu ce e adevărat din ce mi-a

spus Shirin. Mie mi se par niște absurdități, precum faptul că ai un *khastegar*...

Cei doi frați s-au privit abținându-se cu greu să nu râdă.

Eram cu adevărat furioasă, mă simțeam batjocorită, dar am încercat să-mi păstrez calmul și încrederea în mine însămi și am răspuns că avusesem mulți pretendenți după moartea lui Hamid. Nu-și dăduseră niciodată seama? Credeau că nu mă voia nimeni?

— Nu, mamă, știam foarte bine cine te dorea și unii chiar nu voiau să renunțe. De altfel, erai o femeie foarte frumoasă și inteligentă. Mi-era teamă că te căsătorești cu un străin, ca toți băieții în situația mea, cred, și aveam chiar coșmaruri din cauza asta. N-ai idee câte nopți n-am visat și nu i-am dorit sfârșitul domnului Zargar... Singurul lucru care mă liniștea era încrederea pe care mi-o puneam în tine. Știam că nu te-ai fi eliberat niciodată de noi ca să-ți urmezi inima. Am crezut mereu că ești cea mai bună mamă și că n-ai fi renunțat la noi pentru nimic în lume. Acum nu înțeleg cum acest bărbat te-a influențat până în punctul de a te face să uiți de copiii tăi.

— N-am uitat deloc de voi și n-o voi face niciodată. Nimic nu poate înlocui un fiu pentru părinții lui. Îmi pari un bărbat care încă se luptă cu complexul lui Oedip! Cât ați fost mici și ați avut nevoie de protecția mea, m-am simțit dator să trăiesc numai pentru voi. Nu știu dacă a fost corect, dar știam că adolescenți ca tine și Siamak n-ar fi acceptat ușor figura unui tată vitreg, chiar dacă ar fi putut fi o călăuză pentru voi și un sprijin pentru mine, pentru că am fi împărțit griji și eforturi. Dar la acea vreme nu exista nimic mai important decât fericirea și seninătatea voastră. Acum, însă, s-au schimbat multe lucruri. Ați crescut, munciți și aveți familii. Eu mi-am îndeplinit datoria cu posibilitățile pe care le aveam. Nu mai aveți nevoie de mine, ba aș fi o piedică pentru voi. Acum cred că am dreptul să mă gândesc la viitorul meu, să decid pentru mine însămi și să fac ceva ce-mi doresc. Dacă vă străduiți să fiți raționali și deschideți ochii, vă veți da seama că va fi mai bine și pentru voi. Nu va trebui să vă ocupați de o bătrână mamă pisăloagă menită să devină o povară, tot mai mare, cu trecerea anilor!

— Te rog, mamă, nu vorbi așa. Tu ești totul pentru noi și rămâi încă persoana pe care o iubesc cel mai mult pe pământul ăsta. Voi avea grijă de tine până în ultima zi a vieții mele și voi face tot ce-ți dorești!

— Ești un bărbat matur cu multe datorii și responsabilități și, la fel, Shirin trebuie să se gândească la viața ei. Eu nu vreau să fiu o povară pe umerii voștri. Vreau să vedeți că nu sunt singură și că sunt fericită și să puteți sta liniștiți pentru mine.

— Dar nu vei fi niciodată singură. Nu voi lăsa să se întâmple asta. Noi vom fi la dispoziția ta cu respect și iubire, vrem să-ți răsplătim, măcar în parte, sacrificiile pe care le-ai făcut pentru noi...

— Nu e nevoie, dragule. Nu-mi sunteți datori, nu mi-am îndeplinit decât obligația de mamă.

Acum aș vrea să-mi petrec restul vieții cu cineva care să-mi poată da seninătatea pe care mi-am dorit-o întotdeauna. Vi se pare că cer prea mult?

— Mamă, mă uimești! Nu înțelegi că dacă te căsătorești ne-ai distruge viața?

— Nu văd cum. Căsătoria nu e un păcat...

— Nu, dar e la fel de gravă! Te-ai gândit vreodată la reacțiile pe care le-ar suscita o astfel de veste? La cât ne-am simți de stânjeniți? Ce vor spune prietenii și colegii? Și, mai ales, cum voi putea să mai merg cu capul sus în fața familiei lui Atefeh? Dacă soția mea ar afla, și-ar pierde tot respectul pe care-l are pentru tine. Ai cădea de pe pedestalul pe care te-a pus, le-ar spune părinților ei și ar ajunge și la urechile domnului Maghsudi. La birou ar afla toți și ar începe să râdă pe la spatele meu, să spună că ți-am găsit un soț...

Mi se pusese un nod în gât. Nu reușeam să continui discuția. Nu suportam să fie terfelit astfel sentimentul pur și minunat pentru Saeid și sufeream din cauza egoismului copiilor mei. M-am ridicat, simțind că-mi explodează capul, și m-am dus să mă așez în întuneric pe divan. Copiii au continuat să vorbească pe terasă. În timp ce Masuud pleca, am auzit-o pe Shirin susținând că era numai vina lui Parvaneh, care-mi băgase în cap toate prostiile alea. Eu singură nici măcar n-aș fi luat în considerare să mă căsătoresc... Și, dacă stătea să se gândească bine, mătușa Parvaneh nu-i fusese niciodată foarte simpatică, i se păruse mereu frivolă și prea puțin respectuoasă. Într-o seară, chiar întinsese brațul ca să dea mâna cu domnul Maghsudi și el, bineînțeles, se simțise jignit... Dacă ar fi fost în locul meu, cine știe de câte ori s-ar fi căsătorit!

M-am ridicat de pe divan, am aprins lumina și am urlat:

— Parvaneh n-are nici o legătură cu treaba asta. E un drept al meu, ca ființă umană, să iau o decizie pentru mine!

— Ai dreptate, mamă, e un drept al tău: aveai și continui să ai multe drepturi, dar nu cred că tu vrei să le afirmi cu orice preț, chiar punând în pericol onoarea fiilor tăi...

Am luat o aspirină înainte să mă duc la culcare, dar am petrecut, oricum, o noapte febrilă și plină de mânie, copleșită de gânduri contradictorii. Mă simțeam vinovată că sunt o sursă de îngrijorare și dezamăgire pentru copiii mei. Pe de altă parte, acel ultim vis de libertate mă chema la el. O dată în viață aș fi vrut să mă eliberez de orice responsabilitate, să rup toate funiile și să zbor în înaltul cerului, ușoară. Privirea tristă a lui Masuud și lacrimile lui Shirin mă urmăreau, dar dorința, iubirea pentru Saeid și teama de a-l pierde pentru totdeauna îmi dădeau o strângere de inimă. Telefonul a sunat de câteva ori, Shirin a ridicat receptorul, însă persoana de la celălalt capăt al firului a închis. Probabil era Saeid, preocupat pentru mine, dar nu voia să vorbească cu fiica mea. Telefonul a sunat din nou. De data aceasta, Shirin a răspuns cu răceală și m-a anunțat că Parvaneh Khanum voia să vorbească cu mine.

— Ce s-a întâmplat? Acum am devenit Parvaneh *Khanum*? Mai lipsea puțin să mă insulte!

— Îmi pare rău, nu te supăra, te rog...

— Nu, nu-ți face griji, nu are importanță, mai bine zi-mi de tine, ce faci?

— Rău, migrena nu-mi dă pace. Shirin l-a chemat pe Masuud, care a reacționat și mai rău decât ea...

— Cu siguranță sunt niște mari egoiști. Nu le pasă deloc de fericirea ta și de dorințele tale, numai de *onoarea* lor. Dar e și vina ta: tot cedând și făcând sacrificii pentru ei, au devenit niște obraznici și nici nu reușesc să-și imagineze că poți avea drepturi! Și acum ce te gândești să faci? Bietul Saeid este foarte îngrijorat. Zice că sunt două zile de când nu mai are vești de la tine și de fiecare dată când sună, e Shirin cea care ridică receptorul. Nu știe cum să se comporte, nu știe dacă poate să-i vorbească. Ce zici să mergem să facem o plimbare noi trei împreună? Eu plec peste câteva zile și nu mai e mult nici până la plecarea lui Saeid.

Nu știam ce să fac, trebuia mai întâi să-mi recapăt puțin puterile. Am rugat-o să-l salute pe Saeid din partea mea și să-i spună să nu mai sune deocamdată. Chiar nu eram în stare să ies...

Shirin era sprijinită de ușă și asculta, cu privirea întunecată, discuția mea cu Parvaneh. Am întrebat-o ce voia. Parcă era un paznic al infernului!

A răspuns că abia aștepta ca Parvaneh *Khanum* să plece și spera să n-o mai vadă...

— Nu fi prost-crescută și să-ți fie rușine! Nu se vorbește așa despre propria mătușă.

— Nu e deloc o mătușă *adevărată*... singura mătușă pe care o am e Fati! Nu credeam că *doamna* Parvaneh e așa de importantă pentru tine...

La prânz a sunat și Siamak. Evident, copiii îi dăduseră deja vestea. M-a salutat rece și m-a întrebat imediat ce se întâmpla și dacă era adevărat că voiam să mă căsătoresc.

Să aud acele cuvinte și acel ton din gura copiilor mei era într-adevăr dureros, dar nu voiam să mă las călcată în picioare. Am răspuns doar:

— Vreo problemă?

— Sigur că sunt probleme! Cum poți pronunța numele unui alt bărbat după ce ai avut un soț ca tatăl meu? E ca și cum i-ai trăda amintirea. Nu e o chestiune de onoare sau vârstă cum spun Shirin și Masuud, pur și simplu nu pot să văd murdărită amintirea tatălui meu martir! Susținătorii lui au ochii ațintiți asupra noastră și tu ai vrea să lași să se așeze altul în locul lui?

— Dar îți dai seama de absurditatea lucrurilor pe care le spui, Siamak? La care *susținători* te referi? Ai făcut din tatăl tău un astfel de idol, că vorbești despre el ca și cum ar fi un profet! Dacă i-ai întreba pe un milion de iranieni, n-ai găsi unul care să-și amintească numele lui... Chiar dacă cineva te-a ridicat în slăvi vorbindu-ți despre el și tu ai fost atât de naiv să-l crezi, e timpul să încetezi să interpretezi rolul fiului unui erou. Deschide ochii: oamenilor le place să-și inventeze

eroii ca să se poată ascunde în spatele lor, ca aceștia să vorbească în locul lor și să devină țapul ispășitor dacă ceva merge strâmb, lăsându-le celorlalți posibilitatea să fugă. Cu tatăl tău au făcut același lucru. L-au trimis în față, l-au aclamat și și-au smuls părul din cap pentru el, dar când a ajuns la închisoare, au fugit toți, când a fost omorât, au renegat orice legătură cu el și apoi au început să-i înșire greșelile. Și nouă ce ne-a rămas din eroismul lui? A venit vreodată cineva să bată la ușa noastră și să ne întrebe ce făceam și dacă aveam nevoie de ceva pentru că eram familia unui erou? Cei mai curajoși se limitau la a ne saluta... Cât ai fost un copil, un tinerel, era de înțeles să-ți privești tatăl ca pe un erou și să vrei să devii și tu unul, dar acum ești un bărbat matur și un bărbat nu are nevoie de eroi... trebuie să meargă pe propriile picioare și să judece cu mintea lui, bazându-se pe cunoaștere și pe bunul-simț, ca să o ia pe drumul bun și să știe să schimbe direcția când își dă seama că e cel greșit. Nu trebuie să urmezi pe altcineva sau vreo ideologie ce te constrânge să accepți poziții și decizii cu ochii închiși și să inventezi scuze și alibiuri pentru a-ți justifica greșelile. Ești o ființă umană împlinită. Nu ai nevoie de mituri. Lasă-i pe fiii tăi să te vadă ca pe o prezență puternică în care își pot găsi un sprijin, nu ca pe cineva care se ascunde în spatele unor presupuși eroi.

— Vorbești așa pentru că nu ai înțeles niciodată importanța sacrificiilor și a luptelor tatălui meu, mamă.

— Iar tu nu ai înțeles cât am suferit eu din cauza lui! E momentul să deschizi ochii, fiule: tatăl tău era o persoană de treabă, dar a avut lipsuri enorme în ce ne privește, deși eram familia lui. Și apoi, nimeni nu e perfect.

— Orice greșeală a făcut, a fost în scopuri scopuri nobile, ca să salveze umanitatea și să fondeze o societate bazată pe principiile socialismului și pe egalitate.

— Da, dar era o mare iluzie. Statul liber și drept pentru care tatăl tău și-a sacrificat viața nu s-a născut niciodată și sunt fericită că n-a trăit ca să vadă ce sfârșit a avut utopia lui.

— Dar ce știi tu despre politică, mamă? Oricum, n-am sunat să discutăm despre asta, ci despre intențiile tale și ca să-ți spun că nu pot suporta să văd pe altcineva în locul tatălui meu!

Și a închis telefonul. Era inutil să discut cu Siamak. Pentru el, tatăl lui era încă un idol și eu ar fi trebuit să mă sacrific pe altarul lui...

După-amiază au venit să mă vadă Masuud, Atefeh și copilul lor splendid, care-mi amintea mult de fiul meu când era mic. Trecuse mult timp de când veniseră la mine cu nepoțelul. Nora mea a spus că era vina lui Masuud, muncea prea mult. Dar în ziua aceea, deși avea o întâlnire, renunțase la tot ca să vină să mă vadă cu familia, pentru că, spusese, nu mă simțeam bine...

— Dar nu, nu trebuia să vă deranjați, nu e nimic grav, doar o ușoară migrenă.

Masuud a răspuns imediat în locul lui Atefeh.

— Fii serioasă, mamă, e datoria noastră să venim să te vedem și îți cer scuze că munca m-a ținut departe de tine!

— Dar eu nu sunt o fetiță! Și apoi ai familia ta și serviciul e important: nu trebuie să-l neglijezi din cauza mea. Nu vreau să simțiți că aveți obligații față de mine, mă stânjenește.

Atefeh ne privea curioasă: adevărata semnificație a dialogului nostru, evident, îi scăpa. Apoi s-a dus să schimbe copilul care plângea, eu am intrat în bucătărie și Shirin a început să șușotească cu Masuud. Dar Atefeh a prins câteva cuvinte din conversația lor și a întrebat:

— Cine vrea să se căsătorească?

Masuud s-a uitat la mine stingherit. Shirin a fost mai pe fază și a răspuns că era vorba de o prietenă de-a mea văduvă care, deși avea gineri, nurori și nepoți, voia să se recăsătorească... Atefeh a părut scandalizată.

— La naiba, ce femei sunt în jur! Își urmează încă îndemnul inimii și dorințele, chiar și la bătrânețe... Nu există nimeni care să le spună că, la o anumită vârstă, trebuie să te gândești la timpul rămas și la Dumnezeu?

Eu stăteam în picioare cu o tavă cu fructe în mâini și o ascultam, iar Masuud și Shirin nu îndrăzneau să mă privească în față. Am lăsat tava și am spus:

— Atunci ar fi mai simplu să-și cumpere un sicriu și să se întindă în el când împlinesc cincizeci de ani...

„Iată de ce femeilor nu le place să-și declare vârsta!“, m-am gândit.

A doua zi m-am dus acasă la Parvaneh. Shirin voia să vină cu mine, dar i-am spus că preferam să rămân singură: avusesem paznici toată viața, nu mai suportam și cu atât mai puțin aveam nevoie de protectori. Dimpotrivă, dacă mai continua să mă supravegheze, aveam de gând să fug unde nici unul dintre ei n-ar fi putut să mă găsească!

În timp ce Parvaneh închidea valizele, i-am povestit totul. Nu reușea să înțeleagă egoismul copiilor mei și cruzimea destinului pe care mi-era dat să-l trăiesc. Mi-am amintit cuvintele mamei mele. „Ceea ce ni se cuvine fiecăruia dintre noi e deja stabilit și, nici dacă ar cădea cerul pe pământ, nu s-ar schimba nimic.“

Adesea mă întreb ce mi se cuvine cu adevărat și dacă am avut vreodată ceva care să-mi fie destinat mie sau dacă, dimpotrivă, n-am făcut decât să particip, să fiu victima destinului pe care l-au avut bărbații din viața mea, a idealurilor și obiectivelor lor. Fusesem sacrificată pentru onoarea tatălui meu și a fraților mei, plătisem pentru idealurile soțului meu și a alegerilor lui de erou și, de asemenea, pentru datoriile față de țară ale copiilor mei. Dar eu cine eram? Soția unui criminal, a unui trădător al țării sale sau a unui activist care luptă pentru libertate? Mama unui mujahedin? Sau mama disperată a unui soldat, luat prizonier și apoi eliberat? De câte ori, în viața mea, reușisem să mă ridic de jos și fusesem doborâtă din nou la pământ și zdrobită, știind că n-am meritat-o niciodată? Nu fusesem niciodată lăudată și aclamată pentru însușirile mele și forța mea, ci pentru cele ale bărbaților mei și, la fel, reproșurile și acuzațiile nu depinseseră de mine și de greșelile mele, ci de cele presupuse ale soțului și fiilor mei. Era ca și cum eu n-aș exista, ca și cum n-aș avea nici un drept. Când trăisem și muncisem pentru mine însămi? Când avusesem dreptul să decid? Când fusesem întrebată ce îmi doream cu adevărat?

Am răbufnit față de Parvaneh și ea a fost surprinsă să mă audă vorbind așa, să mă vadă demoralizată, fără nici o fărâmbă de optimism, nu-mi stătea bine și a încercat să mă convingă să reacționez și să continui pe drumul meu, fără să-mi pese de ceilalți. Dar eu eram obosită, nu mai voiam, mă simțeam învinsă, mi se părea că m-am întors în urmă cu treizeci de ani. Nu reușisem să schimb lucrurile nici măcar în familia mea.

— Până și copiii mei vor să decidă pentru viața mea și nu-mi acordă nici un drept, nici de la ei n-am avut o minimă înțelegere. Valorez doar ca mamă și câtă vreme sunt la dispoziția lor. Nimeni

nu ne vrea pentru noi înșine, pentru ce suntem, toți ne vor pentru ei înșiși. Fericirea mea și dorințele mele nu au nici o valoare. Mi-au luat bucuria și dorința de a mă căsători, au mânjit relația dintre mine și Saeid. Și dacă cei care ar trebui să mă înțeleagă și să mă încurajeze mă tratează astfel, cine știe ce ar spune toți ceilalți și cum ne-ar defăima iubirea.

— Și cui îi pasă! Lasă-i să spună ce cred, fii puternică și mergi mai departe. Renunțarea nu ți se potrivește. Singura soluție e să vorbești cu Saeid: sună-l, amărâțul acela e pe cale să înnebunească tot așteptând.

În după-amiaza aceea Saeid a venit acasă la Parvaneh. Ea nu mai voia să fie prezentă la întâlnirile noastre și s-a întors la treburile ei. I-am spus lui Saeid că-mi părea foarte rău, dar căsătoria noastră nu era posibilă. Eram condamnată să nu trăiesc niciodată seninătatea și răsplata unei iubiri adevărate... Saeid s-a încruntat.

— Tinerețea mea a fost marcată de această iubire nefericită. Și în cele mai bune condiții, în adâncul sufletului m-am simțit mereu trist și singur. Nu spun că nu m-am uitat la nici o altă femeie în viața mea, nu spun că n-am iubit-o pe Nazi, dar îndrăznesc să spun că singura iubire adevărată din viața mea ai fost tu! Când te-am regăsit, m-am gândit că Dumnezeu a fost milostiv cu mine, că a vrut să-mi îngăduie bucuriile existenței cel puțin în ultima etapă a vieții. Poate nu mă vei crede, dar pentru mine zilele cele mai fericite și emoționante au fost cele pe care le-am petrecut împreună în aceste ultime două luni. Acum lipsa ta mă va apăsa și mai mult, acum voi fi mai singur ca înainte și am nevoie de tine mai mult ca niciodată, de aceea, te rog, te implor să te mai gândești. Nu mai ești fata de șaisprezece ani care trebuia să ceară permisiunea tatălui, poți lua decizii singură și poți lua decizii pentru tine. Nu mă lăsa să mă prăbușesc în întuneric încă o dată!

Ochii mi s-au umplut de lacrimi. Era vorba de copiii mei și eu eram slabă în ce-i privește. Nu-mi plăcea cum se comportau cu mine, nu le împărtășeam deloc opinia și credeam că sunt foarte egoiști. Și totuși nu suportam să-i văd suferind, să fiu cauza stânjenelii și a disconfortului lor în fața membrilor familiei, a prietenilor, a colegilor...

— Vei vedea că va fi așa numai la început, apoi se vor obișnui cu ideea și vor uita de această problemă, care pare acum una insurmontabilă...

— Și dacă n-o vor face? Și dacă vor păstra, pentru totdeauna, ranchiuna în inimile lor? Și dacă asta ar distruge imaginea pe care o au despre mine?

— Nu se va întâmpla, dar poate e prețul de plătit pentru fericirea vieții noastre împreună.

— Dar eu nu pot fi fericită pe seama copiilor mei!

— Te rog, ascultă-ți inima, nu te înfrâna și nu te gândi la altceva o dată în viață...

— Nu, dragă Saeid, nu sunt în stare să fac asta... îmi pare rău.

— După mine, te folosești inconștient de copii ca de un alibi, pentru că ți-e teamă...

— Nu știu, poate ai dreptate... Adevărul e că mi-am pierdut toată energia: cuvintele lor m-au rănit, nu m-aș fi așteptat niciodată ca tocmai copiii mei să reacționeze așa și acum sunt atât de obosită și tristă, încât nu pot să iau o decizie atât de importantă pentru viața mea. Mă simt ca și cum aș avea o sută de ani și în aceste condiții chiar nu pot să-ți dau răspunsul pe care l-ai vrea de la mine.

— Dar Masum, astfel ne vom pierde încă o dată!

— Știu, pentru mine va fi ca și cum aș muri a doua oară. Dar lucrul cel mai trist e că-mi face mai rău să știu că acum, ca și atunci, au fost cei dragi mie, persoanele de care sunt cel mai legată, care m-au făcut să sufăr și mi-au ucis spiritul.

Parvaneh a plecat. Eu l-am mai văzut pe Saeid de două ori. L-am rugat să-mi promită că va rămâne lângă soția lui în America. A avea o familie, chiar dacă nu cea mai bună posibil, era un noroc în comparație cu a nu o avea deloc...

După ce m-am despărțit de el ultima oară, am făcut o plimbare până acasă. Începuse să bată un vânt rece de toamnă. Eram obosită, prea obosită. Povara singurătății era tot mai grea pe umerii mei de-acum fragili și pașii mei tot mai vlăguiți și lenți. M-am înfășurat în șalul meu negru, am privit cerul întunecat și trist și m-am gândit: „Ce iarnă grea mă așteaptă“...

Toamna, 2000